

**КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ПЕДАГОГІЧНЕ КРИВОРІЖЖЯ**  
**педагогічний альманах**

**Засновано 2015 р.**

**Випуск № 5**

**Кривий Ріг**  
**2019**

УДК 37(477.63)  
П 24

ISSN 2519-8424

Засновник і видавець:  
Криворізький державний педагогічний університет

Видається з квітня 2015 року

Свідectво про державну реєстрацію  
друкованого засобу масової інформації  
Міністерства юстиції України  
серія ДП № 2157 – 895 ПР від 13.12.2016 р.

Рекомендовано до друку  
вченою радою Криворізького державного педагогічного університету  
(Протокол № 6 від 13.12.2018 р.).

Головний редактор:  
*Дороніна Т. О.*, доктор педагогічних наук, професор, КДПУ.

**Редакційна колегія:**

*Гаманюк В. А.*, доктор педагогічних наук, професор, КДПУ; *Мірошник З. М.*, доктор психологічних наук, професор, КДПУ; *Мишеніна Т. М.*, доктор педагогічних наук, професор, КДПУ; *Волощук І. А.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Зеленкова Н. І.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Іванова В. В.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Щербина С. М.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Макаренко І. Є.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ.

**П 24** Педагогічне Криворіжжя : педагогічний альманах : зб. науково-методичних праць. – Кривий Ріг : ВЦ КДПУ; Айс Принт. – 2019. – Вип. 5. – 118 с.  
У збірнику науково-методичних праць висвітлюються теоретичні та прикладні аспекти модернізації сучасної освіти; актуальні питання розвитку освіти та виховання в Україні.

УДК 37(477.63)

© Криворізький державний педагогічний університет, 2019  
© Колектив авторів, 2019  
© Іванова В. В. (упорядкування), 2019

## З М І С Т

### РОЗДІЛ 1

#### ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

|                                                                                                                                              |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Вербенець А. А.</b>                                                                                                                       |    |
| Принцип неперервності у підготовці фахівців з інклюзивної освіти: мальтійський досвід .....                                                  | 7  |
| <b>Іванова В. В.</b>                                                                                                                         |    |
| Професійна рефлексія вчителя як засіб оволодіння педагогічною майстерністю .....                                                             | 8  |
| <b>Коваленко І. А.</b>                                                                                                                       |    |
| Освіта впродовж життя: як світова освітня концепція .....                                                                                    | 10 |
| <b>Кожем'яка Н.Є.</b>                                                                                                                        |    |
| Безоплатна правова допомога – рушій підвищення правової свідомості громадян .....                                                            | 11 |
| <b>Микитенко М.В.</b>                                                                                                                        |    |
| Саморозвиток та навчання впродовж життя в педагогічній спадщині В. Сухомлинського як формування державної освітньої політики в Україні ..... | 12 |
| <b>Курбак Н. С.</b>                                                                                                                          |    |
| Проблеми та перспективи розвитку професійної освіти в Україні.....                                                                           | 13 |
| <b>Павлова О. В.</b>                                                                                                                         |    |
| Система професійних компетенцій фахівців спеціальності 012 дошкільна освіта у проектах нової редакції Стандарту вищої освіти (2017 р.) ..... | 15 |
| <b>Побоча Т. Д.</b>                                                                                                                          |    |
| Феномен «неперервна освіта» в педагогічному дискурсі: до питання про генезу поняття.....                                                     | 16 |

### РОЗДІЛ 2

#### ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

|                                                                                                                                                                            |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Александрова Т. П.</b>                                                                                                                                                  |    |
| Про важливість використання інтерактивних методів навчання у процесі вивчення англійської мови.....                                                                        | 18 |
| <b>Бабенко В. М.</b>                                                                                                                                                       |    |
| Формування соціальної компетентності на уроках зарубіжної літератури шляхом використання компетентісно зорієнтованих технологій.....                                       | 19 |
| <b>Бороденко В. І.</b>                                                                                                                                                     |    |
| Організація роботи старшокласників з відкритими освітніми ресурсами на уроках математики                                                                                   | 20 |
| <b>Візір В.</b>                                                                                                                                                            |    |
| Використання SMART-технологій в системі освіти: тенденції та перспективи.....                                                                                              | 22 |
| <b>Красіна Т. А.</b>                                                                                                                                                       |    |
| Використання інтернет-ресурсів у процесі підготовки старшокласників до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури.....                            | 23 |
| <b>Кривоносова Т. Р.</b>                                                                                                                                                   |    |
| Використання новітніх ІКТ як елемент активного впровадження STEM-технологій під час викладання математики.....                                                             | 25 |
| <b>Клименко С. В.</b>                                                                                                                                                      |    |
| Застосування проектної технології на уроках української мови та літератури як один із напрямків розвитку творчої особистості в умовах сталого розвитку.....                | 27 |
| <b>Корочкова Н. В.</b>                                                                                                                                                     |    |
| Розвиток мовлення молодших школярів з порушеннями слуху на індивідуальних заняттях з розвитку слухо-зоро-тактильного сприйняття усного мовлення та формування вимови ..... | 28 |
| <b>Міненко І. В.</b>                                                                                                                                                       |    |
| Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів засобами ігрових технологій.....                                                                                         | 30 |
| <b>Сокол Т. К.</b>                                                                                                                                                         |    |
| Використання сучасних інтернет-технологій на уроках інформатики в умовах безперервної освіти .....                                                                         | 31 |
| <b>Шаніна І. Ю., Щербина С. М.</b>                                                                                                                                         |    |
| Проектна діяльність учнів у процесі вивчення іноземної мови.....                                                                                                           | 33 |
| <b>Щербина Ю. Г.</b>                                                                                                                                                       |    |
| Екологічні проекти як засіб формування екологічної культури учнів.....                                                                                                     | 34 |

**РОЗДІЛ 3**  
**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**  
**В УМОВАХ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ:**  
**(дитячий садок – заклад загальної середньої освіти – вища школа)**

|                                                                                                                                |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Білозір О. С.</b>                                                                                                           |    |
| Формування граматичної компетенції учнів загальноосвітніх шкіл .....                                                           | 36 |
| <b>Бондарук В. О.</b>                                                                                                          |    |
| Розвиток критичного мислення в аспекті реалізації концепції навчання впродовж життя .....                                      | 37 |
| <b>Брижата І. Г.</b>                                                                                                           |    |
| Розвиток креативності в системі професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва у ЗВО .....                 | 38 |
| <b>Власова Т. О.</b>                                                                                                           |    |
| Формування та розвиток ІКТ-компетентності сучасного вчителя .....                                                              | 39 |
| <b>Забойкіна Н. С.</b>                                                                                                         |    |
| Особливості використання дидактичних ігор на уроках мистецтва у сучасній школі .....                                           | 41 |
| <b>Заболоцька В. В.</b>                                                                                                        |    |
| Застосування елементів змішаного навчання на уроках математики .....                                                           | 42 |
| <b>Зеленкова Н. І.</b>                                                                                                         |    |
| Інформаційні технології як фактор удосконалення освітнього процесу .....                                                       | 43 |
| <b>Сидоренко Н. Б.</b>                                                                                                         |    |
| Педагогічні принципи та інструменти для їх реалізації з метою розвитку креативного мислення учнів .....                        | 45 |
| <b>Сокол І. М.</b>                                                                                                             |    |
| Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках біології шляхом реалізації міжпредметних зв'язків .....                    | 46 |
| <b>Станіславська О. В.</b>                                                                                                     |    |
| Засоби формування мотивації учнів при вивченні англійської мови в моделі безперервної освіти .....                             | 48 |
| <b>Тимофієва Л. Є.</b>                                                                                                         |    |
| Управлінські аспекти процесу моделювання діяльності інноваційного закладу в умовах безперервної освіти.....                    | 49 |
| <b>Шаталова С. В.</b>                                                                                                          |    |
| Діалог на уроці іноземної мови як шлях до реалізації особистісно-розвивального навчання в організації безперервної освіти..... | 50 |

**РОЗДІЛ 4**  
**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

|                                                                                                                                   |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Бугаєва В. В.</b>                                                                                                              |    |
| Гендерне виховання – нагальна потреба сучасної системи освіти.....                                                                | 52 |
| <b>Базарова О. О.</b>                                                                                                             |    |
| Виховання патріотизму як необхідний складник освітньо-виховного процесу закладу дошкільної освіти.....                            | 54 |
| <b>Бочкова В. А.</b>                                                                                                              |    |
| Виховання дошкільників на основі цінностей українського народу.....                                                               | 55 |
| <b>Васянович Г. М.</b>                                                                                                            |    |
| Генеza проблеми формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи в історії педагогічної думки .....                 | 56 |
| <b>Гаврилець Я. О.</b>                                                                                                            |    |
| Гендерний підхід при вивченні англійської мови учнів середньої ланки .....                                                        | 58 |
| <b>Гнатюк А. С.</b>                                                                                                               |    |
| Особливості організації самостійної роботи студентів у закладах вищої освіти .....                                                | 59 |
| <b>Гришковська А. М.</b>                                                                                                          |    |
| Новітні підходи до організації виробничого навчання в умовах закладу професійної освіти .....                                     | 60 |
| <b>Карапуд А. І.</b>                                                                                                              |    |
| Система підготовки студентів технологічно-педагогічних спеціальностей до організації декоративно-прикладної творчості учнів ..... | 61 |

|                                                                                                                           |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Кельзікова Г. В.</b>                                                                                                   |    |
| Правове виховання дітей старшого дошкільного віку .....                                                                   | 63 |
| <b>Корніяшик Л. І.</b>                                                                                                    |    |
| Творчий учитель – невід’ємна складова розвитку творчості учнів .....                                                      | 64 |
| <b>Кругленко Л. В.</b>                                                                                                    |    |
| Концепція освіти Дж. Бенкса(до питання про теоретичні витоки полікультурної освіти) .....                                 | 65 |
| <b>Кравець К. Ю.</b>                                                                                                      |    |
| Дидактичні умови формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вчителів .....                           | 66 |
| <b>Лакшинська З. В.</b>                                                                                                   |    |
| Розвиток соціальної компетентності молодших школярів під час організації освітнього процесу .....                         | 68 |
| <b>Могуща В. В.</b>                                                                                                       |    |
| Формування здоров’язбережувальної компетентності у молодших школярів під час організації освітньо-виховного процесу ..... | 69 |
| <b>Нікола К. А.</b>                                                                                                       |    |
| Формування екологічної компетентності учнів у процесі вивчення біології .....                                             | 70 |
| <b>Остапенко І. Б.</b>                                                                                                    |    |
| Проблеми гендерної соціалізації учнів молодшого шкільного віку .....                                                      | 72 |
| <b>Сорочинська Н. М.</b>                                                                                                  |    |
| Роль музейної педагогіки у вихованні особистості учня .....                                                               | 73 |

## СТУДІЮВАННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

|                                                                                                                                                                 |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Аскевич Б. С.</b>                                                                                                                                            |    |
| Дидактичне тестування як метод діагностики навчально-пізнавальної діяльності учнів .....                                                                        | 75 |
| <b>Бєлих Л. М.</b>                                                                                                                                              |    |
| Вплив сучасного соціального середовища на формування моральних цінностей школярів у процесі організації безперервної освіти .....                               | 76 |
| <b>Булах В. В.</b>                                                                                                                                              |    |
| Нетрадиційні форми навчання як основна форма розвитку творчих здібностей .....                                                                                  | 77 |
| <b>Вініченко Л. В.</b>                                                                                                                                          |    |
| Розвиток пізнавальної активності учнів засобом впровадження ігрових технологій у процесі вивчення біології .....                                                | 78 |
| <b>Геккієва Ф. А.</b>                                                                                                                                           |    |
| Родинні витоки гендерної соціалізації .....                                                                                                                     | 80 |
| <b>Герасименко О. Ю.</b>                                                                                                                                        |    |
| Принципи освітньої політики Фінляндії .....                                                                                                                     | 81 |
| <b>Герасименко Ю. О.</b>                                                                                                                                        |    |
| Комунікативна компетентність як складник професійної компетентності сучасного вчителя ....                                                                      | 82 |
| <b>Глуговська Л. Г.</b>                                                                                                                                         |    |
| Принцип гуманістичної освіти в педагогічному процесі на основі гуманістичних ідей В. Сухомлинського .....                                                       | 84 |
| <b>Грідіна О. О.</b>                                                                                                                                            |    |
| Формування лідерських якостей старшокласників у сучасній школі .....                                                                                            | 85 |
| <b>Гуріна К. Ю.</b>                                                                                                                                             |    |
| Роль інформаційно-комунікативних технологій в організації безперервної освіти .....                                                                             | 86 |
| <b>Дікарев С. Д.</b>                                                                                                                                            |    |
| Реалізація прийомів самовиховання у процесі організації безперервної освіти .....                                                                               | 87 |
| <b>Довгопола Д. В.</b>                                                                                                                                          |    |
| Особливості застосування теоретичних праць В.О. Сухомлинського та А. С. Макаренка у XXI столітті у формуванні особистості через колектив у сучасній школі ..... | 88 |
| <b>Дубель І. М.</b>                                                                                                                                             |    |
| Особливості визначення поняття «краєзнавча компетентність» у контексті безперервної освіти .....                                                                | 89 |
| <b>Дядечкина А. Д.</b>                                                                                                                                          |    |
| Соціалізуюча функція учнівського самоврядування в сучасній школі .....                                                                                          | 90 |

|                                                                                                                                                 |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Жмака О. Г.</b>                                                                                                                              |     |
| Проектна технологія: особливості впровадження у закладі вищої освіти .....                                                                      | 91  |
| <b>Івченко В. І.</b>                                                                                                                            |     |
| Дизайн-освіта в межах концепції навчання впродовж життя.....                                                                                    | 93  |
| <b>Коваленко В. К.</b>                                                                                                                          |     |
| Роль впровадження комп'ютерної графіки вчителями образотворчого мистецтва у вищій школі .....                                                   | 94  |
| <b>Красуля О. О.</b>                                                                                                                            |     |
| Сучасні інтерактивні технології навчання у новітній школі .....                                                                                 | 95  |
| <b>Куршина Н. А.</b>                                                                                                                            |     |
| Формування естетичної культури учнів на уроках української літератури .....                                                                     | 96  |
| <b>Лисуненко А. В.</b>                                                                                                                          |     |
| Попередження конфліктів як психолого-педагогічна проблема у діяльності педагога .....                                                           | 98  |
| <b>Макаревич О. А.</b>                                                                                                                          |     |
| Формування гендерної компетентності під час організації виховного процесу у сучасній школі .....                                                | 99  |
| <b>Масюк Ю. І.</b>                                                                                                                              |     |
| Інноваційні процеси та педагогічні технології в організації безперервної освіти .....                                                           | 100 |
| <b>Машненко Л. С.</b>                                                                                                                           |     |
| Наставництво як засіб адаптації молодого вчителя.....                                                                                           | 101 |
| <b>Мокряков І. С.</b>                                                                                                                           |     |
| Роль стилів педагогічного спілкування у розвитку особистості школярів.....                                                                      | 102 |
| <b>Мясоєдова Т. І.</b>                                                                                                                          |     |
| Варіативне тлумачення поняття «гендерний підхід» у сучасній педагогічній науці.....                                                             | 104 |
| <b>Плотнікова В. І.</b>                                                                                                                         |     |
| Ідея неперервної освіти в українських народних казках .....                                                                                     | 105 |
| <b>Синчишин О. М.</b>                                                                                                                           |     |
| Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління .....                                                                                 | 106 |
| <b>Слонь Д. В.</b>                                                                                                                              |     |
| Використання інформаційно-комунікативних технологій в інклюзивному навчанні .....                                                               | 107 |
| <b>Совдагарова Л. Б.</b>                                                                                                                        |     |
| Педагогіка співпраці в умовах реалізації концепції навчання впродовж життя .....                                                                | 108 |
| <b>Таран О. С.</b>                                                                                                                              |     |
| Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури понять «творчість», «діяльність», «творча діяльність» .....                                | 109 |
| <b>Трухонь Б. С.</b>                                                                                                                            |     |
| Нормативно-правове забезпечення змісту післядипломної педагогічної освіти (досвід Центру доуніверситетської та післядипломної освіти КДПУ)..... | 111 |
| <b>Федорук Ю. А.</b>                                                                                                                            |     |
| Використання інноваційних технологій навчання у вищій школі.....                                                                                | 112 |
| <b>Ховрякова Т. І.</b>                                                                                                                          |     |
| Українська педагогічна преса (1985 – 2000 рр.) .....                                                                                            | 113 |
| <b>Чупилко О. О.</b>                                                                                                                            |     |
| Діалогічне навчання: особливості впровадження у закладі вищої освіти.....                                                                       | 114 |
| <b>Шепілев Д. С.</b>                                                                                                                            |     |
| Проблема визначення понять «інформаційної» та «інформатичної» компетентності.....                                                               | 115 |
| <b>Шумська Д. І.</b>                                                                                                                            |     |
| Гендерне виховання як актуальна проблема сучасності .....                                                                                       | 117 |

## РОЗДІЛ 1

### ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

УДК 373-056.2/.3

*Вербенець А. А.,  
аспірантка кафедри педагогіки КДПУ*

#### ПРИНЦИП НЕПЕРЕРВНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: МАЛЬТІЙСЬКИЙ ДОСВІД

Інтенсивне впровадження інклюзивного навчання до вітчизняної освітньої практики спонукає до вивчення зарубіжного досвіду з визначеного питання. Республіка Мальта має значні здобутки в цьому напрямі, що становить інтерес для вітчизняної теорії та практики інклюзивної освіти, зокрема в аспекті підготовки майбутніх вчителів. Наголошено, що в сучасному мальтійському науково-практичному дискурсі стверджується думка про необхідність переходу від спеціального навчання фахівців до навчання спеціальним знанням всіх фахівців, які здобувають педагогічну освіту, у системі неперервного навчання.

*Ключові слова:* інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, підготовка вчителів, професійна компетентність, неперервність навчання.

The intensive introduction of inclusive education in domestic educational practice leads to the study of foreign experience on a specific issue. The Republic of Malta has significant achievements in this direction, that is of great interest for domestic theory and practice of inclusive education, in particular in the aspect of future teachers' training. It is emphasized that the idea of the necessity of transition from specialists' special training to the special knowledge' straining of all specialists who receive pedagogical education in the system of continuous education in modern Maltese scientific-practical discourse.

*Key words:* inclusive education, inclusive educational environment, teacher training, professional competence, continuous education.

Якість підготовки вчителя до професійної діяльності в інклюзивному середовищі все більше привертає увагу європейських освітян. Провідним напрямом реалізації політики інклюзивної освіти є відповідне навчання педагогічного персоналу школи з метою підвищення гнучкості реагування на різноманітність учнів, надання їм відповідної підтримки, а також розвиток активної взаємодії між членами педагогічного колективу та реалізація стратегій допомоги в адаптації нових співробітників до роботи в інклюзивних школах.

Варто наголосити, що проблема підготовки фахівців до роботи в системі інклюзивної освіти в країнах ЄС, у тому числі й Республіці Мальта, розглядається в контексті політики управління різноманітністю та сприяння інклюзії (Managing Diversity and Promoting Inclusion) [4], запровадженої Європейською комісією в період з 2003 р. до теперішнього часу. Згідно філософії інклюзивної освіти школа має бути місцем, де формуються відповідні етичні цінності та характер підростаючої особистості в атмосфері прийняття та щастя, тобто, політика інклюзії стосується як учнів, так і всього персоналу школи.

Головним напрямом реалізації інклюзивної політики закладу загальної середньої освіти стає підвищення спроможності школи (зокрема, готовності всього педагогічного колективу) реагувати на різноманітність учнів та ефективно організовувати навчальний процес в умовах гетерогенності, орієнтуватись на наявні можливості

учнів та їх розвиток, відходячи від загальних стандартів та норм. Саме про це йдеться в Повідомленні Європейської комісії «Про підвищення якості педагогічної освіти» (Improving the quality of teacher education) від 3 серпня 2007 р.: «Зміни в сфері освіти й суспільстві висувають нові вимоги до професії вчителя. Шкільні класи тепер містять більш гетерогенну суміш молодих людей з різних верств суспільства і з різним рівнем здібностей та інвалідності... Ці зміни вимагають від вчителів не тільки здобувати нові знання та навички, а й розвивати їх постійно» [3].

Також у цьому Повідомленні підкреслено, що вчителі грають визначальну роль у підготовці учнів до повноцінної життєдіяльності в суспільстві, тому до професійних функцій вчителя віднесено: визначення конкретних потреб кожного учня та їх задоволення, застосовуючи широкий спектр навчальних стратегій; спрямування молодих людей на постійний саморозвиток протягом усього життя; допомога молодим людям набутти компетенцій відповідно до Європейської довідкової рамкової структури ключових компетенцій; розвиток готовності учнівської молоді до роботи в полікультурному середовищі (в тому числі розуміння цінності різноманітності й поваги до відмінностей); робота в тісній співпраці з колегами, батьками та широкою громадськістю [3].

Відзначимо, що в республіці Мальта системну підготовку вчителів до корекційної роботи запроваджено зусиллями благодійної організації

(фонд Еден) на базі університету Мальти як Інститут розвитку дитини Мальти (1994–1998 рр.). У Республіці Мальта у рамках проекту Comenius 2.1 студенти (майбутні вчителі) навчаються за диференційованим початковим модулем (DTM), мета якого – підготовка майбутніх педагогів до різноманітності учнів [1; 2]. Тобто готовність майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному середовищі формується через опанування ними спеціального навчального модуля та набуття ними професійного досвіду в системі інклюзивної освіти відбувалося під час проходження педагогічної практики в навчальних закладах Республіки Мальта з інклюзивною формою навчання, що також виконують функції Ресурсних центрів.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в системі інклюзивної освіти також здійснюється в Університеті Мальти. Ця програма включає проведення семінарів та тренінгів із розвитку комунікативних умінь, умінь використання інформаційно-комунікаційних технологій, розроблення навчальних програм і планів, оцінювання та раннього втручання. Визначальним вважаємо і той факт, що за законом, всі педагогічні працівники, що працюють в умовах

інклюзивного навчання, мають проходити курси підвищення кваліфікації щорічно [5].

Важливим аспектом реалізації інклюзивної освіти на Мальті є інтеграція зусиль педагогічного колективу з метою забезпечення оптимального переходу учнів до дорослого життя та можливого продовження освіти у закладах вищої освіти, що передбачає складання для кожного з учнів індивідуального перспективного плану. Від вчителя залежить, чи зможе школа допомогти дітям стати економічно активними та набути навичок, що відповідають соціальним вимогам дорослого життя, забезпечуючи у майбутньому можливість реальної професійної діяльності. Мальтійський досвід доводить поступове відмовлення освітян від практики спеціальної підготовки вчителя до практики підготовки всіх вчителів до роботи в інклюзивному середовищі. За таких умов професійна компетентність вчителя постійно вдосконалюється, а отже й освіта має неперервний характер. Таким чином, реалізація інклюзивної освіти потребує кардинальної перебудови системи підготовки педагогічних кадрів з метою її переорієнтації із «ідеальних взірців» до «реальних учнів» (у тому числі і з особливими освітніми потребами).

#### Література

1. Bartolo P. A. Preparing Teachers for Diversity. Malta Review of Educational Research. 2008. Vol. 6, № 1. URL : [www.um.edu.mt/educ/about/publications](http://www.um.edu.mt/educ/about/publications).
2. Bartolo P. A. Process of Teacher Education for Inclusion : the Maltese Experience. Journal of Research in Special Educational Needs. 2020. Vol. 10, Issue Supplement 1. P. 139–148.
3. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament : Improving the Quality of Teacher Education. URL : [http://ec.europa.eu/education/com392\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/education/com392_en.pdf).
4. Diversity management. Justice : Building a European Area of Justice. URL : [http://ec.europa.eu/justice/discrimination/diversity/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/justice/discrimination/diversity/index_en.htm).
5. University of Malta. URL : <http://www.um.edu.mt/>.

УДК 378:37.011.3-051

Іванова В. В.,

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки КДПУ

### ПРОФЕСІЙНА РЕФЛЕКСІЯ ВЧИТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ ОВОЛОДІННЯ ПЕДАГОГІЧНОЮ МАЙСТЕРНІСТЮ

У статті розкриваються сутність понять «рефлексія», «педагогічна рефлексія», «майстерність», «педагогічна майстерність». Автор статті наголошує, що успіх діяльності вчителя, його педагогічна майстерність багато в чому пов'язаний зі здатністю до педагогічної рефлексії. Обґрунтовано, що педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Наведено основний зміст педагогічної майстерності вчителя, а саме: знання, уміння, навички, особисті якості, педагогічну техніку та педагогічний такт. Автор уточнює, що інтеграція у змісті освіти понять, способів людської діяльності, інноваційного потенціалу, досвіду прояву особистісної позиції, здійснюється в процесі набуття педагогом власного досвіду, який, у свою чергу, повинен стати предметом рефлексії.

*Ключові слова:* рефлексія, педагогічна рефлексія, майстерність, педагогічна майстерність, професійна підготовка.

The essence of the concepts «reflection», «pedagogical reflection», «skill», «pedagogical skill» are revealed in the article. The author of the article emphasizes that success of teacher's activity, his pedagogical skills are associated with the ability to pedagogical reflection. It is substantiated that pedagogical skills are based on a high professional level of a teacher, his general culture and pedagogical experience. The main content of teacher's skills is given. They are knowledge, abilities, skills, personal qualities, pedagogical technique and pedagogical tact. The author specifies that integration in the content of education concepts, methods of human activity, innovative potential, experience of personal position' manifestation, is carried out in the process of acquiring a teacher's experience, which should be the subject of reflection.

*Key words:* self-reflection, pedagogical self-reflection, excellence, pedagogical excellence, professional qualification.

Сучасній школі потрібен, по-перше, вчитель-професіонал, який є творчою особистістю, здатною до самонавчання упродовж життя,

самовдосконалення й саморозвитку; по-друге, вчитель-дослідник, який постійно шукає, аналізує, апробує найраціональніші шляхи, умови, методи,

засоби, форми високоефективного вирішення конкретних завдань виховання, освіти і навчання. У зв'язку з цим особливої важливості набувають показники професійної готовності вчителя до педагогічної діяльності, визначені В. Сериковим, серед них: самоз'ясування вчителем своїх дій, самореалізація на основі внутрішньої професійної мотивації; неперервний пошук альтернатив в існуючій практиці освіти і виховання; спільне з учнем осмислення елементів змісту навчання; внесення авторських елементів у процес навчання і виховання; рефлексія своєї особистісної і професійної поведінки; прийняття або відхилення форм діяльності та спілкування з позиції свого педагогічного ідеалу; орієнтація на діалог у процесі навчальної діяльності, удосконалення рівня професійної майстерності.

Високий рівень професійної готовності вчителя до педагогічної діяльності у подальшому забезпечує високий рівень його педагогічної майстерності. Дослідники І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос, О. Мирошник, В. Семиченко, Н. Тарасевич розглядають педагогічну майстерність як найвищий рівень педагогічної діяльності, як вияв творчої активності особистості педагога і виділяють рівні педагогічної майстерності: перший рівень – професіоналізм, другий – власне педагогічна майстерність, третій – педагогічне новаторство.

Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Педагогічна майстерність розглядається як вияв власного «Я» у професії. Педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. І. Зязюн зазначає, що структуру педагогічної майстерності складають наступні елементи: педагогічна спрямованість особистості педагога; професійне знання; здібності до педагогічної діяльності; динамічні здібності; емоційно-почуттєві здібності; оптимістичне прогнозування; педагогічна техніка як форма організації поведінки викладача, що ґрунтується на умінні володіти собою та умінні співпрацювати з кожним учнем і всім класом у процесі вирішення педагогічних завдань. До змісту педагогічної майстерності вчителя відносять: знання, уміння, навички, особисті якості, педагогічну техніку, педагогічний такт.

Аналіз наукової літератури, шкільна практика свідчать про те, що успіх діяльності вчителя, його педагогічна майстерність багато в чому пов'язаний зі здатністю до педагогічної рефлексії. Це, на думку багатьох дослідників, (Н. Сас, О. Огурцов, О. Хуторський, Г. Щедровицький) означає «розмірковувати про те, що відбувається у власній свідомості, аналізувати внутрішні психічні акти й

стани, переживати успіхи та невдачі тощо. За допомогою рефлексії розвиваються навички контролю й самоконтролю, оцінки й самооцінки, готовність приймати і ставити нові цілі й мотиви» [1]. Характеристикою педагога нового покоління є рефлексивне ставлення до власних особистісних якостей, здібностей, мотивів, способів і засобів діяльності. Без усвідомлення власної діяльності, на думку О. Хуторського, неможливо отримати особистісно значущих освітніх результатів.

У сучасній педагогіці під рефлексією розуміють самоаналіз діяльності та її результатів. Педагогічна рефлексія – наслідок взаємодії вчителя з учнем, який полягає у зворотному зв'язку від учня після засвоєння масиву поданої вчителем інформації. Мета рефлексії – згадати й усвідомити цілі діяльності та процес її проведення (способи, проблеми, шляхи їх вирішення), порівняти й співвіднести отримані результати із запланованими та відкоригувати цілі й напрями наступної діяльності. Науковці (Е. Зеєр, О. Хуторський) виділяють чотири рівні педагогічної рефлексії: репродуктивний, аналітичний, прогностичний, філософсько-конструктивний. Рефлексія має велике значення у професійній діяльності вчителя та навчальній діяльності учня. Рефлексія власного розвитку відбувається коли учасники освітнього процесу намагаються зіставити свою поведінку в навчальній ситуації і свій особистісний розвиток. Вони розмірковують про те, що думали, відчували або робили в певній ситуації як часто з'являлося щось нове. Особливість професійної рефлексії вчителя проявляється у тому, що педагог, організуючи діяльність учнів, прагне дивитися на себе і свої дії немов би очима учнів, враховувати їхню точку зору, погляди, уявляти їх внутрішній світ, намагатися «відчутти» школяра, зрозуміти його емоційний стан. Педагогічна рефлексія вчителя передбачає «взаємовідтворення», взаємооцінку учасників педагогічного процесу, «проникнення» педагога у внутрішній світ учня, виявлення його стану розвитку, оцінювання свого професійного досвіду, що сприяє зростанню рівня педагогічної майстерності. Ми поділяємо точку зору А. Макаренка, який зазначав, що педагогічна майстерність не є справою талановитих людей, майстром може зробитися кожний, якщо йому допоможуть і якщо він сам буде працювати. Тож, щоб досягти високого рівня педагогічної майстерності педагог має здійснювати самоаналіз власної педагогічної діяльності та її результатів (педагогічна рефлексія). Саме педагогічна рефлексія спонукає педагога до подальшої самоосвітньої діяльності та самовиховання.

Отже, інтеграція у змісті освіти понять, способів людської діяльності, інноваційного потенціалу, досвіду прояву особистісної позиції, здійснюється

в процесі набуття педагогом власного досвіду, рефлексії. який, у свою чергу, повинен стати предметом

#### Література

1. Сас Н. Характеристика професійної рефлексії викладача ВНЗ. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2016. Вип. 18. С. 315–318.

УДК 37.011

Коваленко І. А.,  
здобувачка кафедри педагогіки КДПУ

### ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: ЯК СВІТОВА ОСВІТНЯ КОНЦЕПЦІЯ

На підставі звернення до ухваленого на Лісабонському саміті Ради Європи у березні 2000 р. «Меморандуму впродовж життя» (A Memorandum on Lifelong Learning) зроблено спробу представити єдність європейських тенденцій розвитку освіти із вітчизняними пріоритетами освітньої політики першого десятиріччя XXI ст.

*Ключові слова:* освіта впродовж життя, неперервна освіта, принципи освіти, педагогічна освіта.

An attempt is made to present the unity of European educational trends with the home priorities of the educational policy of the first decade of the twenty-first century. It is based on the appeal of the Lisbon Memorandum of the Council of Europe in March 2000, «Memorandum on Lifelong Learning».

*Key words:* lifelong education, continuing education, principles of education, pedagogical education.

Появу ідеї «освіти впродовж життя» у світовому дискурсі відносять до 70-х років XIX ст., коли міжнародна організація ЮНЕСКО визначила глобальні та стратегічні напрями подальшого розвитку освіти. Проте концептуальне узагальнення ідея набула лише на початку XXI ст., коли 30.10.2000 р. Європейською комісією було узгоджено «Меморандум впродовж життя» (A Memorandum on Lifelong Learning) (далі – меморандум) [4]. У тексті цього документу визначено стратегії та практичні заходи, спрямовані на заохочення людей до навчання, що продовжується все життя. Відзначимо, що саме в Меморандумі вперше застосовується абревіатура LLL (Lifelong Learning – навчання впродовж життя), яка згодом набула значного поширення.

Важливе місце у Меморандумі займає визначення пріоритетних принципів LLL, які вважаємо за необхідне навести.

1. Нові базові знання і навички для всіх. Загальний неперервний доступ до освіти задля отримання та поновлення навичок, необхідних для включення людини до інформаційного суспільства (комп'ютерна грамотність, знання іноземних мов, технологічна культура, підприємництво та соціальні навички тощо).

2. Збільшення інвестицій в людські ресурси. Збільшення державного фінансування освітніх установ та наукових досліджень.

3. Інноваційні методики викладання й навчання. Методи навчання як у формальній, так і в неформальній системі освіти повинні орієнтуватися на користувача, змінюватися відповідно до особистісної мотивації, критичного мислення й умінь навчатись.

4. Нова система оцінки отриманої освіти. Зміна підходів до розуміння навчальної діяльності та її результатів, особливо у сфері неформальної та інформальної освіти; актуалізація потреби в розробці якісної системи «Акредитації попередньої

і неформальної освіти» (Accreditation of Prior and Experiential Learning – APEL).

5. Розвиток наставництва й консультування. Забезпечення вільним доступом до інформації про освітні можливості; створення постійної консультаційної служби, яка надаватиме рекомендації в сфері освітнього, професійного та особистісного розвитку та зорієнтована на інтереси та потреби активного користувача.

6. Наближення освіти до місця проживання, за допомогою мережі навчальних та консультаційних пунктів і використання інформаційних технологій. Маючи свободу пересування люди не повинні, однак, бути змушеними залишати своє рідне місто чи село для отримання якісної освіти [3, с. 18–19].

На сьогодні в концепції LLL все більше уваги приділяється мотивації особистісного зростання, прагненню до неперервної самоосвіти, самореалізації та самовдосконалення з урахуванням індивідуальних професійних цілей, потреб, інтересів, мети і завдань людини. Такий підхід репрезентовано у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), яка проголосила забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями та потребами на основі навчання протягом життя та створення умов для розкриття людського потенціалу, – пріоритетними напрямами розвитку вітчизняної освіти [2].

Наступним документом, який зміцнює вказану позицію у педагогічному аспекті стала Концепція неперервної педагогічної освіти, 2013 р. (далі – Концепція). Метою Концепції визначено, якісну підготовку педагогічних кадрів, здатних вести професійну діяльність на засадах гуманізму, демократії, вільної конкуренції та високих технологій. Головною у системі неперервної освіти визначено підготовку таких педагогів, які мають інноваційне мислення, вміють швидко

адаптуватись до змін в суспільстві та коригувати власну професійну діяльність; здатні до ефективної праці на рівні світових стандартів та готові до професійного зростання та професійної мобільності [1].

Узагальнюючи викладене вище можемо констатувати, що ствердження у вітчизняній

системі освіти принципу неперервності повністю відповідає світовій тенденції щодо визнання здобутої освіти основою фундаментом для подальшого навчання, що є запорукою розвитку особистості та суспільства.

#### Література

1. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України № 776 від 16 липня 2018 року. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>. 2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : указ Президента України №344/2013 від 25 червня 2013 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. 3. Степко М. Ф., Клименко Б. В., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л. Болонський процес і навчання впродовж життя. Харків : НПУ «ХП», 2004 111 с. 4. A Memorandum on Lifelong Learning. Commission of the European Communities. URL : [http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum\\_on\\_Lifelong\\_Learning.pdf](http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf).

УДК 347.921.8

Кожем'яка Н.Є.,

начальник відділу правопросвітництва та взаємодії з суб'єктами  
надання безоплатної первинної правової допомоги  
Першого криворізького місцевого центру  
з надання безоплатної вторинної правової допомоги

### БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА – РУШІЙ ПІДВИЩЕННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН

У статті розкрито важливість підвищення правової свідомості населення. Наголошено на здійсненні відповідних комунікаційних заходів з метою реалізації зазначеного проекту та важливості створення підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України.

*Ключові слова:* національна стратегія, права людини, правова культура, правова свідомість, правова допомога.

The article reveals the importance of increasing of population's legal consciousness. The implementation is made on the mentioned project and the importance of raising of citizens' educational level in order to ensure sustainable development of Ukraine.

*Key words:* national strategy, human rights, legal culture, legal consciousness, legal aid.

Національна стратегія з прав людини, Стратегія розвитку громадянського суспільства, Стратегія реформування судуострою та суміжних правових інститутів передбачають реформи, пов'язані з подальшою розбудовою України як європейської демократичної правової держави. Усі напрямки взаємопов'язані темою правової (громадянської освіти), підвищення правової свідомості населення. Останнім часом цей термін почав лунати значно частіше, адже зміни не відбуваються швидко. Тільки після того, як ми змінимо своє ставлення до оточуючих нас проблем, навчимося адекватно на них реагувати, вирішувати у правовий спосіб, отже, коли змінимося самі – можемо розраховувати на системні зміни в суспільстві та подальший сталий розвиток.

З метою формування у суспільстві правової культури та правової свідомості, сприяння підвищенню рівня знань та поінформованості громадян щодо реалізації та захисту своїх прав, гарантованих Конституцією та законами України у різних сферах життя, 2018 рік було оголошено Роком реалізації правопросвітницького проекту «Я маю право!». Кабінет Міністрів України отримав доручення щодо інформування громадян про гарантовані їм Конституцією та законами України права у відповідних сферах, зокрема через засоби

масової інформації, шляхом запровадження телефонних «гарячих ліній», організації зустрічей з громадянами за місцем проживання, виготовлення та розповсюдження відповідних інформаційних матеріалів; здійснення комунікаційних заходів з метою реалізації зазначеного проекту.

Органи виконавчої влади отримали завдання проводити відповідну інформаційно-роз'яснювальну роботу, у тому числі у місцевих засобах масової інформації; запровадити на регіональному телебаченні програми, орієнтовані на підвищення рівня правової культури та правової свідомості громадян; проводити із залученням закладів освіти, закладів культури, установ, організацій олімпіад, конкурсів та інших заходів, спрямованих на підвищення рівня знань громадян щодо гарантованих їм Конституцією та законами України прав у різних сферах суспільного життя. Органи місцевого самоврядування мають сприяти забезпеченню реалізації правопросвітницького проекту «Я маю право!».

Новий Закон України «Про освіту» передбачає те, що: «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей,

виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору». Стаття 53 Закону передбачає те, що «держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомлення цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина».

Правопросвітницька робота місцевих центрів у м. Кривому Розі та найближчих населених пунктах, районах дала наступний результат: кількість звернень у порівнянні з 2015 роком, коли за півроку було прийнято 1000 осіб, зросла у 6,5 разів (понад 13 тисяч звернень у 2017 році і понад 17 тисяч – у 2018 році). І 80 % клієнтів потребували не УДК 37(477)(092)

фахової допомоги адвокатів, а простого роз'яснення своїх прав та поради куди, до якого органу чи установи звертатися за вирішенням даної проблеми. Порівняльний аналіз показав, що місцевими центрами з надання безоплатної правової допомоги прийнято громадян на 1000 менше, ніж у м. Києві, а м. Кривий Ріг входить в трійку міст України з найвищими показниками прийому громадян, які звертаються за безоплатною первинною правовою допомогою.

Наразі саме правопросвітництво і безоплатна правова допомога як доступний інструмент правозахисту в нашій державі може відіграти важливу роль – формування нового мислення, коли людина стане активним захисником своїх прав, коли влада, розуміючи, що населення вже більш обізнане, забезпечуватиме безсумнівне дотримання цих прав. Закон – один для всіх. Поки що це звучить занадто оптимістично. Але діймо, будуймо мережі правозахисту і пам'ятаймо слова Маргарет Мід: «Ніколи не сумнівайтесь, що невелика кількість людей здатна змінити світ. Насправді до цього часу тільки так і було».

**Микитенко М. В.**

*викладач суспільних дисциплін,*

*Гірничо-електромеханічний коледж ЗВО «КНУ», м. Кривий Ріг*

### **САМОРОЗВИТОК ТА НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**

У статті аналізуємо погляди В. Сухомлинського на проблему формування професійного саморозвитку та навчання впродовж життя вчителя крізь призму вимог сучасного динамічного суспільства.

*Ключові слова:* навчання впродовж життя, саморозвиток, професійний саморозвиток, самоосвітня діяльність вчителя, педагогічна спадщина В. Сухомлинського.

The article analyzes the views of V. Sukhomlinsky on the problem of the formation of professional development and lifelong learning in the realities of modern society.

*Key words:* lifelong learning, self-development, professional self-development, pedagogika heritage of V. Sukhomlinsky.

Одним із ключових завдань людини сьогодення є здатність до своєчасної реакції на суспільні виклики, пов'язані із науковими та технічними досягненнями, а отже, актуальності набуває надання людині можливості навчатися протягом усього свого життя. В новому інформаційному суспільстві запроваджено проект освіти протягом життя і освіти шириною в життя. Вимоги сучасності свідчать про те, що професійне функціонування вже не є достатнім для розвитку людини. Професіоналізм передбачає

удосконалення і постійний розвиток. В такому разі неперервна освіта – істотний виклик для проектування майбутнього суспільства. Під неперервною освітою слід розуміти гармонічний процес циклічного оновлення особистості на кожному із етапів розвитку. У термінологічних педагогічних словниках неперервна освіта тлумачиться як процес, який охоплює все життя людини, що забезпечує поступовий розвиток

творчого потенціалу особистості і всебічне збагачення її духовного світу, як цілеспрямована систематична пізнавальна діяльність щодо освоєння і вдосконалення знань, умінь і навичок, одержаних у загальних і спеціальних установах, а також шляхом самоосвіти.

Саморозвиток вчителів – навчання впродовж життя є – важливою складовою професійної діяльності, від якої певною мірою залежить якість цієї діяльності. З огляду на нормативні документи та невідкладні завдання системи освіти в цілому, саморозвиток вчителів стає однією з головних складових його діяльності впродовж життя. Тому як ніколи стає актуальним дослідження механізмів професійного саморозвитку вчителя з метою його швидкої адаптації, гнучкості в умовах переходу України до європейської системи освіти.

Певні аспекти цієї проблеми відображені в працях М. Монтесорі, Ж. Руссо; принципи професійного саморозвитку досліджували

розкривали у своїх працях Я. Коменський, А. Макаренко І. Песталоцці, К. Ушинський. Досить глибоко проблема професійного саморозвитку розглядається в працях сучасних дослідників Ю. Галатюка, В. Загв'язінського, О. Захаренка, І. Зязюна, В. Кузя, О. Попової, С. Сисоевої, В. Сластьоніна, Л. Левченко, Н. Федорової. Велика заслуга в розробці проблеми саморозвитку у вчителя належить видатному педагогу сучасності В. Сухомлинському. Можна стверджувати, що спадщина педагога-новатора стала невичерпним джерелом педагогічної мудрості, наснаги. Нині, коли ставляться високі вимоги до підготовки педагогічних кадрів, доробок В. Сухомлинського є особливо актуальним. Педагог-гуманіст підкреслював, що немає людей більш допитливих, невгамовних як учителі, бо «учитель творить Людину» [2].

Мета статті – проаналізувати проблему професійного саморозвитку вчителя як необхідної умови навчання впродовж життя в педагогічній спадщині В. Сухомлинського крізь призму вимог сучасного динамічного суспільства.

В. Сухомлинський надавав перевагу самоосвіті перед іншими формами методичної роботи і зазначав: «знання, добуті самоосвітою, дуже міцно зберігаються в пам'яті. У процесі самоосвіти формуються індивідуальні риси особистості, виробляється індивідуальний стиль розумової праці» [1]. Педагог вважав, що удосконалення педагогічної майстерності це передусім самоосвіта, особисті зусилля, спрямовані на підвищення власної культури праці. Без індивідуальної думки, без допитливого погляду на власну працю неможлива ніяка методична робота.

#### Література

1. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором : у 5 т. Київ : Рад. шк., 1987. Т. 4. С. 393–626.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю : у 5 т. Київ : Рад. шк., 1987. Т. 2. С. 419–654.

УДК 378(477)

Курбак Н. С.,  
КДПУ

### ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розкриваються актуальні проблеми та перспективи розвитку професійної освіти в Україні; обґрунтовуються зміст, цілі та завдання вітчизняної системи професійної освіти на сучасному етапі; окреслюються провідні тенденції розвитку її структурних та функціональних компонентів відповідно до провідних світових тенденцій ринку праці.

**Ключові слова:** професійна освіта, професійна підготовка, ринок праці, компетентності, система вищої професійної освіти.

The article reveals the actual problems and prospects of the development of vocational education in Ukraine; the content, goals and tasks of the native system of vocational education at the present stage are substantiated; outlines the main trends in the development of its structural and functional components in line with the world's leading labor market trends.

**Key words:** vocational education, vocational training, labor market, competence, higher professional education system.

Освіта – це найбільш суттєвий напрямок державної політики України, оскільки на неї покладено завдання формування та розвитку людського потенціалу країни, примноження інтелектуального ресурсу нації, створення умов для

духовного самоствердження особистості. Провідна роль освітньої складової у системі кадрової політики держави визначається тим, що вона є ключовим чинником суспільного прогресу, засобом

формування в майбутніх фахівців знань і вмінь, що мають попит на світовому ринку праці [1].

Однією з важливих складових державної кадрової політики є система вищої освіти, за допомогою якої формується необхідний для забезпечення сталого зростання та інноваційного розвитку трудовий потенціал як країни загалом, так її регіонів. Освітня система України має забезпечувати всі сфери життєдіяльності держави кваліфікованими кадрами, необхідними для реалізації національних інтересів у контексті розвитку України як демократичної, соціальної держави з розвинутою ринковою економікою.

*Метою статті* є визначення актуальних проблем та перспектив розвитку професійної освіти в Україні.

В основу визначення освітніх цілей розвинені країни світу покладають чотири базові принципи, викладені в документах Міжнародної комісії з освіти для XXI ст. [3], а саме:

1) випускник має навчитися пізнавати, здобувати знання й уміння вчитися, оскільки мінливість знань, швидке їх старіння, нові можливості економічної, політичної й соціальної дійсності вимагають від нього здатності до поєднання широких загальнокультурних знань із глибоким знанням основ наук, до засвоєння способів самостійного здобуття знань;

2) випускник повинен навчитися робити та працювати, здобувати не тільки професійну кваліфікацію, але й компетентність, що є основою конкурентоздатності його та освітніх установ;

3) учні мають навчитися жити разом, співіснувати, виховувати в собі здатність до розуміння інших людей, народів, розвивати знання про їх історію, традиції, способи мислення, поважати їх цінності. Також треба навчитися спільно проектувати особистісні та колективні дії для розумного та мирного вирішення виникаючих конфліктів;

4) учневі треба навчитися жити для того, щоб сприяти розвитку власної особистості та бути спроможним діяти, виявляючи незалежність, самостійність суджень та особисту відповідальність.

Отже, загалом ідеться про тенденцію до підвищення ролі освіти в розкритті творчого потенціалу особистості, в оволодінні нею способами самостійної життєтворчості, формування в неї життєвих позицій та перспектив.

У забезпеченні відповідності професійної освіти і навчання вимогам і потребам ринків праці важливе значення надається ефективному використанню науково-технічних досягнень у освітньому процесі. Маються на увазі результати досліджень із найбільш важливих проблем

розвитку науково-технічного, соціально-економічного й людського потенціалу, а також міждисциплінарних науково-дослідних й дослідно-конструкторських робіт, зокрема сучасних, енергоефективних, інформаційно-комунікаційних технологій тощо [2]. Це зумовлює необхідність модернізації системи професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням ефективного використання науково-технічних досягнень, зокрема результатів фундаментальних та прикладних досліджень, що здійснюються у науково-дослідних інститутах Національної Академії наук України. Цінними є наукові розробки щодо професійної орієнтації молоді на робітничі професії, їх підготовки до вибору та реалізації професійної кар'єри. Як свідчать результати опитування, 44 % учнів професійно-технічних навчальних закладів не можуть оцінити власних перспектив розвитку професійної кар'єри в майбутньому, 37 % – не володіють інформацією щодо перспективних посад; 15 % – не вміють планувати свою професійну кар'єру. У той же час, учнівська молодь досить добре обізнана із засобами реалізації професійної кар'єри [4].

Самою актуальною проблемою сьогодення є створення нового Закону України «Про професійну освіту», що визначатиме сучасну стратегію розвитку системи професійної освіти і навчання, її роль у зростанні економічної конкурентоспроможності країни і соціальної інтеграції. Існуюча система підготовки майбутніх кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів має бути реалізована з урахуванням реальних та випереджувальних потреб економіки країни [5]. Це сприятиме усуненню диспропорцій і надмірного дублювання в підготовці кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів, оптимізації переліку професій, за якими здійснюється навчання в закладі професійної освіти, технікумах і коледжах; проведенню структурних змін у мережі державних закладів професійної освіти з урахуванням регіональних потреб у кваліфікованих фахівцях. У системі професійної освіти і навчання важливо відійти від значного переліку типів освітніх закладів, обмежившись професійними ліцеями, коледжами й центрами професійної підготовки та надавши їм значного обсягу повноважень [4].

Отже, розвиток економіки знань проковує стрімке старіння професійних знань та вмінь, що викликає потребу в безперервному у підвищенні кваліфікації працівників та їх орієнтацію на участь у інноваційному процесі. Тож, сучасна освітня система має орієнтуватися на формування кадрового забезпечення інноваційного розвитку країни.

#### Література

1. Вакулєнко В. О. Розвиток інноваційного підприємства в Україні. *Проблеми інноваційного розвитку* : наук.-практ. журнал. 2011. № 1. С. 53. 2. *Державні стандарти професійної освіти* : теорія і методика / С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало,

В. Л. Петренко. Хмельницький : Технологічний ун-т Поділля, 2002. 334 с. **3. Концепція** розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні. *Професійно-технічна освіта*. 2004. № 3. С. 2–5. **4. Ничкало Н.** Ринок праці і проблеми модернізації підготовки кваліфікованих робітників. *Професійно-технічна освіта*. 2004. № 1. С. 4–12. **5. Ничкало Н.** Профтехосвіта і ринок праці : старі й нові проблеми. *Педагогічна газета*. 2005. № 12. С. 8.

УДК 378:373.2.011.3-051

**Павлова О. В.,**  
вихователь-методист,  
КЗ «ДНЗ (ясла-садок) № 162КТ» КМР

## СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА У ПРОЕКТАХ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ СТАНДАРТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ (2017 р.)

На основі представлених в сучасні педагогіці визначень понять «компетентність» та «професійна компетентність» узагальнено проаналізовані професійні компетентності бакалавра та магістра, що 2017 р. запропоновані в проектах відповідних Стандартів вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта. Зроблено висновок про наявність суттєвої різниці в пропонованих компетентностях, яка може бути частково пояснена саме рівнем вищої освіти (перший – бакалаврський та другий – магістерський), проте зроблено припущення про необхідність залучення як бакалаврів до управлінсько-адміністративної діяльності, так і магістрів до виховної діяльності, тобто розширення професійних компетентностей і тих і тих.

*Ключові слова:* компетентність, професійна компетентність, дошкільна освіта, стандарт вищої освіти.

The professional competencies of bachelor's and master's degrees are analyzed generally on the base of such definitions as «competence» and «professional competence» that are presented in modern pedagogy and suggested in the projects of the corresponding Standards of Higher Education in specialty 012 Preschool education in 2017. It is concluded that here is a significant difference in the offered competencies, that may be explained partially by the level of higher education (the first one is the bachelor and these condos' the master's degree). However, the assumption is made in the necessity of both bachelors' involving in administrative activities and masters' involving in educational activities. That means the expansion of professional competencies of both.

*Key words:* competencies, professional competencies, Preschool education, Standards of Higher Education.

В умовах сучасного реформування системи вітчизняної освіти головна увага дослідників та викладачів-практиків, які вивчають систему дошкільної освіти, зосереджена на питанні забезпечення дошкільних установ кваліфікованими спеціалістами, здатними відповісти на виклики часу. Оскільки саме вони готують покоління молодих юних українців, які йдуть до школи, сформованої на нових концептуальних засадах (Концепція Нової української школи).

Виходячи із з теми публікації та спираючись на сучасні науково-педагогічні розвідки (О. Антонова, Н. Бібік, С. Бондар, С. Вітвіцька, М. Головань, І. Зимня, О. Пометун, Г. Селевко, А. Хуторської та ін.), вважаємо за необхідне коротко схарактеризувати ключові для нашої роботи поняття: «компетентність», «професійна компетентність» та «професійна компетентність фахівця».

За «Словником іншомовних слів» (К., 2000), «компетентність» означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [5, с. 282]. «Словник сучасної української мови» тлумачить «компетентність» як властивість, що характеризує обізнаність особи, її знання чи свідчить про її (особи) певні повноваження [6, с. 250]. З педагогічної точки зору привертає увагу позиція Г. Селевко, який пропонує під компетентністю

розуміти «інтегральну якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності до діяльності, яка базується на знаннях і досвіді, здобутих у процесі навчання і соціалізації й орієнтованих на самостійну й успішну участь у діяльності» [4, с. 139].

У контексті професійної підготовки – компетентність – результат оволодіння спеціалістом фахових знань (вмінь, навичок) та готовність до реалізації здобутих компетенцій. Саме такий підхід до визначення поняття професійна компетентність пропонують автори колективної монографії «», коли стверджують, що компетентність – це «інтегративне, ключове поєднання знань, умінь та навичок, досвід діяльності; готовність до використання знань, умінь та навичок у практичній діяльності» [3, с. 98–99].

Отже, розуміючи аналізоване поняття здатність до розв'язання професійних завдань, звертаємося до проектів Стандартів вищої освіти України (далі – Стандарти) до двох (бакалаврського та магістерського) рівнів вищої освіти у галузі знань 01 Освіта, спеціальності 012 Дошкільна освіта [1; 2]. Частково (зважаючи на обмеженість публікації) унаочнимо, представлений у Стандартах перелік професійних компетенцій.

**Перелік професійних компетенцій за проектами Стандартів вищої освіти України (галузь знань 01 Освіта, спеціальність 012 Дошкільна освіта)**

| <b>Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти<br/>(18 компетентностей)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | <b>Другий (магістерський) рівень вищої освіти<br/>(15 компетентностей)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Здатність:</i>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | <i>Здатність:</i>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>– до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку (далі – РДВ) базових якостей особистості;</li> <li>– до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей РДВ;</li> <li>– до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості у дітей РДВ;</li> <li>– до формування у дітей РДВ первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів; розвитку самосвідомості;</li> <li>– до розвитку в дітей РДВ мовлення як засобу спілкування і взаємодії з однолітками і дорослими ... тощо.</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>– здійснювати прогностичні, планувально-організаційні функції в управлінні дошкільним навчальним закладом (далі – ДНЗ);</li> <li>– здійснювати правове регулювання та управління адміністративно-господарською діяльністю ДНЗ;</li> <li>– здійснювати методичний супровід освітньої діяльності ДНЗ;</li> <li>– організовувати освітній процес у ДНЗ з використанням сучасних, науково обґрунтованих, традиційних та інноваційних засобів, методів, прийомів, технологій;</li> <li>– здійснювати моніторингову діяльність в управлінні ДНЗ і системою дошкільної освіти ... тощо.</li> </ul> |

Узагальнений погляд на наведені відомості доводить не лише наявну різницю у професійних компетенціях фахівців (що обумовлене професійними правами випускників бакалаврату чи магістратури), але й наявність суттєвих відмінностей у спрямуванні діяльності фахівців. Очевидно, що компетентності бакалаврів спрямовані на можливості їхньої взаємодії лише з дітьми; натомість компетентності магістрів

спрямовані лише на внутрішнє та зовнішнє управління ДНЗ, що також не може бути достатнім. Тому робимо припущення щодо необхідності залучення як бакалаврів до управлінсько-адміністративної діяльності, так і магістрів до виховної діяльності, тобто розширення розуміння професійних компетентностей у Стандартах вищої освіти і для бакалаврів, і для магістрів спеціальності 012 Дошкільна освіта.

#### **Література**

**1. Проект** Державного стандарту вищої освіти України (галузь знань 01 Освіта, спеціальність 012 Дошкільна освіта). Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. URL ://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/naukovo-metodychna\_rada/proekty\_standartiv\_VO/012-doshkilna-osvita-bakalavr-22.05.2017.doc.  
**2. Проект** Державного стандарту вищої освіти України (галузь знань 01 Освіта, спеціальність 012 Дошкільна освіта). Другий (магістерський) рівень освіти. URL ://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/naukovo-metodychna\_rada/proekty\_standartiv\_VO/012-doshkilna-osvita-magistr-29.05.2017.doc.  
**3. Професійна педагогічна освіта** : компетентнісний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 412 с.  
**4. Селевко Г.** Компетентности и их классификация. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 138–143.  
**5. Словник** іншомовних слів / упоряд. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.  
**6. Словник** української мови : в 11 т. / редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 4 : І–М / ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко. Київ : Наукова думка, 1973. 840 с.

УДК 374.7:[37:81'42]

**Побоча Т. Д.,**

*старший викладач кафедри виховання, культури здоров'я,  
професійної та позашкільної освіти комунального закладу  
вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»  
Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро*

### **ФЕНОМЕН «НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА» В ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ: ДО ПИТАННЯ ПРО ГЕНЕЗУ ПОНЯТТЯ**

Спираючись на думку вітчизняних дослідників про те, що «новітня педагогічна термінологія початку ХХІ ст. потребує спеціального дослідження» (М. Сокол), у статті зроблено спробу систематизувати поняття, що становлять термінологічне коло «неперервної освіти», у їхній ретроспективі. Реконструкція генези поняття «неперервна освіта» дозволила встановити такий умовно-хронологічний ланцюг: «підвищення кваліфікації»/«перепідготовка» – «післядипломна освіта» – «безперервна освіта» – «неперервна освіта/освіта впродовж життя».

**Ключові слова:** післядипломна освіта, неперервна освіта, безперервна освіта, освіта впродовж життя, понятійно-категорійний апарат.

An attempt of systematization of the concepts that form the terminological circle of «continuous education» in their retrospective view is made in the article. It is based on the opinion of domestic researchers that «the latest pedagogical

terminology of the early twenty-first century requires a special study» (M. Sokol). The reconstruction of the genesis of the concept of «continuous education» allowed to establish the following chronological chain: «advanced training»/«retraining» – «postgraduate education» – «continuous education» – «continuous education/life-long education».

**Key words:** postgraduate education, continuous education, life-long education, conceptual-categorical apparatus.

Сучасна система вітчизняної освіти знаходиться в процесі значного оновлення, який позначений уведенням до наукового дискурсу понять, що покликані позначити «нові» педагогічні явища. Компетентність та компетенції, інклюзія, інклюзивне середовище, веб-форуми та веб-заняття, медіаосвіта та педагогічні технології, – ці на інші поняття значно збагатили сучасний педагогічний тезаурус. Втім переважна їх більшість не називає новітнє явище, а лише означає розширення/звуження розуміння того чи іншого педагогічного явища тогочасними/сучасними вченими чи педагогами-практиками. З цих позицій видається цікавим звернутися до дисертації М. Сокол, де авторка слушно зауважує, що педагогічний «понятійно-категорійний апарат оперативно реагує на найменші зрушення в розвитку суспільства і науки. Відтак зміни в понятійній системі вказують на оновлення наукового знання», та констатує: «Сучасна наука лише наближається до побудови педагогічного тезаурусу» [2, с. 6].

З огляду на тему публікації можемо констатувати, що питання сутності поняття «неперервна освіта» широко представлене в сучасному науково-педагогічному дискурсі (М. Бірка, Т. Десятов, В. Савош, Т. Левченко, Л. Лук'янова, Л. Сігасєва, С. Сисосєва та ін). На підставі звернення до досліджень вказаних вище авторів можемо стверджувати, що поняття «неперервна освіта» використовується як тотожне чи частково синонімічне до інших понять: «освіта впродовж життя», «підвищення кваліфікації», «післядипломна освіта», «перманентна освіта», «освіта протягом усього життя» (Lifelong Education).

Реконструкція генези поняття «неперервна освіта» (у педагогічному аспекті), дозволяє встановити такий умовно-хронологічний ланцюг:

– «підвищення кваліфікації» / «перепідготовка» (започатковується у вітчизняній освіті від відкриття різноманітних курсів підвищення кваліфікації та методичних кабінетів з перепідготовки вчителів у 20-ті рр. XX ст.);

– «післядипломна освіта» (з 40-50-х рр. XX ст., у час післявоєнної відбудови, коли постала необхідність швидко відродити педагогічну освіти та компенсувати неповні знання вчителів, що вже мали значний практичний досвід);

– «безперервна освіта» (зароджується із 60-х – 70-х рр. рр. XX ст., разом із усвідомленням освітянами необхідності постійного оновлювання знань, здобутих раніше, відповідно до стрімко змінюваних потреб соціально-економічного розвитку країни);

– «неперервна освіта/освіта впродовж життя» (із 90-х рр. XX ст., у зв'язку із поширенням у міжнародній освітянській спільноті ідеї про необхідність людині розвивати власні здібності впродовж всього життя в умовах світової глобалізації).

Вважаємо за необхідне зазначити, що визначене коло ключових понять не мають завершення у часовому вимірі, вони співіснують донині набуваючи різних часткових ознак. Однак, всі визначені поняття позначали і позначають педагогічний процес здобуття особою освіти, що відбувався/відбувається поза межами формальної чи базової, переважно вищої, освіти. Головна відмінність кола визначених понять у цілях, функціях, структурі, формі організації, умовах здобуття, часових термінів та формалізованих результатах педагогічних явищ, що вони позначають.

Насамкінець варто наголосити, що в своєму розумінні поняття «неперервна освіта» ми спираємося на визначення, яке подає В. Савош: «Неперервна освіта є процесом, яким охоплюється все життя людини й забезпечується поступовий її розвиток й всебічне збагачення духовного світу на основі постійного набуття (удосконалення) знань, умінь та навичок, вироблення (удосконалення) певних особистісних якостей і рис, а також цілеспрямованого розвитку психічних процесів у закладах освіти та під час самоосвіти» [1, с. 104–105].

#### Література

1. Савош В. Контент-аналіз сутнісного змісту поняття «неперервна освіта» як засіб представлення поняття «система неперервної освіти». *Актуальні питання природничо-математичної освіти*. 2017. № 10. С. 101–106. 2. Сокол М. Система педагогічних понять в історії розвитку педагогічної науки (XIX–XX ст.): дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01. Дрогобич, 2018. 547 с.

## РОЗДІЛ 2

### ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

УДК 37.091.39:811.111

*Александрова Т. П.,  
вчитель англійської мови,  
КЗШ І-ІІ ступенів № 1*

#### ПРО ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розкриваються сутність понять «інтерація», «метод», «інтерактивні методи» та педагогічні умови ефективного використання інтерактивних методів навчання в сучасному освітньому процесі. Автор наголошує, що використання інтерактивних методів навчання є доцільним у процесі вивчення англійської мови.

*Ключові слова:* методи, інтерактивні методи, освітній процес.

The article provides insight into definitions of «interaction», «method», «interactive methods» and pedagogical conditions of efficient use of interactive methods of education in the modern teaching process. The author emphasizes that usage of interactive methods is expedient in process of learning English.

*Key words:* methods, interactive methods, educational process.

Нова парадигма освіти передбачає перетворення учня з об'єкта педагогічного впливу в суб'єкт навчання, і зорієнтована на необхідність залучення школярів до творчої діяльності під час організації навчального процесу.

Сучасні науковці, педагоги-практики знаходяться в пошуку найбільш ефективних методів навчання, серед яких пріоритет віддають інтерактивним методам навчання. На ефективність впровадження інтерактивних методів під час організації навчально-виховного процесу вказують у своїх працях вчені: Т. Гергеа, О. Коструб, Г. Сазоненко, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Удовенко, В. Федорчук.

«Інтерактивний» походить від англійського «inter» – взаємний та «act» – діяти, тому «інтерактивний» означає здатність взаємодіяти або перебувати у режимі бесіди, діалогу із чим-небудь (комп'ютером) або ким-небудь (людиною). Інтерактивне навчання – це, насамперед, навчання, під час якого здійснюється взаємодія того, хто навчає, з тими, кого навчають, та, водночас, діалог між тими, кого навчають – один з одним та з навчальною групою. «Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії усіх учнів» [1, с. 6].

Інтерактивні методи навчання – це такі методи навчання, які формують в учнів потребу в нових знаннях; спрямовують навчання на зв'язок із життям; спрямовують мислення на рішення загальних і часткових пізнавальних завдань з метою творчої переробки навчальної інформації; забезпечують діяльність по співвідношенню часткових відомостей з основними ідеями; сприяють озброєнню учнів міцними знаннями і навичками, а також умінням переносити їх в нові

умови; сприяють оволодінню навчальними уміннями; створюють максимальні умови для активної пізнавальної діяльності кожного учня. Перебуваючи у творчому пошуку, учитель має знайти щось нове та креативне, щоб навчальний процес був цікавішим та активнішим. Ці зміни неможливі без застосування на уроках інтерактивних методів навчання, які ґрунтуються на діалозі, моделюванні ситуації, вільному обміні думками, авансуванні успіху, що саме активізує пізнавальну діяльність учнів, підвищує емоційний рівень засвоєння знань.

Впровадження інтерактивних методів навчання («акваріум», «аналіз письмової роботи партнера», бліц-інтерв'ю, «вільний мікрофон», динамічна пара, дискусія, «займи позицію», кейс-метод, метод «два – чотири – усі разом», метод «карусель», метод «інтерв'ю», метод «моє ім'я», «мозковий штурм», «навчаючись-учусь», метод «незакінчені речення», «снігова куля», тренінг, «удвох разом», «шкала думок», «форум») на уроках англійської мови забезпечує співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами, які розуміють, що вони роблять, рефлектують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Під час інтерактивного навчання учні вчать бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення. Все це зумовлює активізацію всіх мисленнєвих процесів учнів, прояв їх активності та самостійності, розвиток творчих здібностей.

Інтерактивні методи навчання допомагають здійснити на уроці організацію самостійної пізнавальної діяльності та активізацію творчих здібностей школярів. Правильно організовані

форми інтерактивного спілкування можуть стати ефективним шляхом подолання труднощів, пов'язаних з різним темпом навчання і рівнем розвитку учнів. Сутність використання інтерактивних методів навчання полягає в тому, що вчитель організує пізнавальну діяльність учня таким чином, що він самостійно розв'язує певні ситуації, проблеми, спираючись на свої потенційні можливості і вже набуті знання у процесі взаємодії «учень-інформація», «учень-ситуація», «учень-знання», «учень-проблема» «учень-учень», «учень-група» тощо.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що використання інтерактивних методів навчання є ефективним при дотриманні педагогічних умов: стимулюванні пізнавального інтересу учнів до вивчення англійської мови; урізноманітненні інтерактивних методів навчання; забезпеченні інтерактивної педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Практичний досвід роботи дозволяє стверджувати, що впровадження інтерактивних

методів навчання у процесі вивчення англійської мови забезпечує суб'єкт-суб'єктну інтерактивну взаємодію. Це насамперед взаєморозуміння та взаємоприйняття одним одного, коли кожен ставить себе на місце іншого. Це складний шлях усвідомлення школярем (і вчителем) себе, своєї індивідуальності, який відбувається через розуміння позиції іншого: вчителем-учня, учнем-вчителя. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. Впровадження інтерактивних методів забезпечує, з одного боку, навчання через інформацію, а з іншого – навчання через діяльність. Використання на уроках англійської мови інтерактивних методів навчання надає можливість учню самореалізуватися, самовдосконалюватися й, що надзвичайно важливо, самоствердитися, а також сприяє ґрунтовному засвоєнню знань, вмінь та навичок, розвитку іншомовної комунікативної компетентності.

#### Література

1. Пометун О. І. Інтерактивні методики та система навчання : навч.-метод. посіб. Київ : Шк. світ, 2007. 112 с.

УДК 373.5.035:[373.5.016:821.0]

Бабенко В. М.,

вчитель російської мови та зарубіжної літератури,

Криворізька гімназія № 49

### ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ЗОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті йде мова про формування соціальної компетентності в учнів на уроках зарубіжної літератури в старших класах. Стаття знайомить з новітніми технологіями, які допомагають учителю формувати в учнів ключові компетентності. Випускник школи повинен бути готовим само реалізуватися в соціумі. Головна задача сучасної освіти – розкриття здібностей учнів та їх підготовка до професійного життя. А завдання вчителя є виховання громадянина України, патріота своєї держави.

*Ключові слова:* соціальна компетентність, особистісно-зорієнтовані технології, навчання впродовж життя, освіта, учитель, учень.

The article deals with the formation of social competence of junior pupils at the World Literature lessons. The article tells about new technologies, which help teacher to form key competences of pupils. A school-leaver must be ready for self-realization in a society. The main task of modern education-develop students' abilities and prepare them for professional life. The main task of teacher is to educate a citizen of Ukraine and to form patriot of the state.

*Key words:* social competence, person-oriented technologies, life-long learning, education, teacher, student.

Соціально-економічні перетворення зумовлюють значні зміни в освіті й вихованні. Відповіддю на вимоги сучасності стала Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа на період до 2029 р. Реалізація Концепції створить умови для реформування загальної середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу. Розроблені нові стандарти змісту загальної середньої освіти, які ґрунтуються на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання. Згідно з реформою загальної середньої школи випускник нової української школи – це цілісна всебічно розвинена особистість,

здатна до критичного мислення, патріот з активною позицією, який діє згідно з морально – етичними принципами сталого розвитку, може конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя.

За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими вміннями. Державні освітні стандарти ґрунтуються на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього

життя».

Соціальна компетентність являється однією з ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості.

Головна задача сучасної освіти – розкриття потенційних можливостей і здібностей учнів та їх підготовка до професійного життя. Головною метою педагога є формування ключових компетенцій учнів за допомогою виконання ними певних дій, так як саме набуття життєво важливих компетентностей дає можливість орієнтуватися в сучасному суспільстві, сприяє формуванню в особистості здатності швидко реагувати на зміни в суспільстві.

Завдання педагога зарубіжної літератури – це розвиток творчості та загальнокультурного світогляду учнів. Для реалізації цього завдання педагог повинен створити такі умови на уроці, за яких учні не будуть пасивними слухачами, а будуть брати активну участь у навчальному процесі.

Сучасні вимоги до суспільного життя людини та його якості зумовили виокремлення й дослідження категорії «соціальна компетентність». У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти соціальна компетентність розглядається як здатність особистості продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі.

Формування соціальної компетентності учнів відбувається шляхом засвоєння культурних і духовних цінностей, норм, що регулюють соціально – комунікативні відносини між статями, націями, сприяють естетичному і морально-етичному розвитку учнів.

Під час вивчення літературно-поетичних та прозаїчних творів з метою формування соціальної компетентності учням варто запропонувати написання літературних та поетичних творів за запропонованою чи вільною темою. Особистісної орієнтації такий вид роботи набуває тоді, коли перед старшокласниками ставиться завдання відтворити власні внутрішні переживання, своєрідне бачення та відчуття навколишнього світу. У процесі роботи над викладом літературного твору учні мимоволі актуалізують досвід минулих

УДК 373.5.016:51

переживань, намагаються визначити його вплив на своє становлення, на особливості життєвих цінностей. Соціально-педагогічний аналіз учнівських творів забезпечує формування пізнавальної активності дітей, викликає інтерес до вивчення шкільних дисциплін гуманітарного циклу, розкриває та оптимізує особистісний духовний потенціал унаслідок виявлення та вирішення певних особистісних проблем.

Формуванню в школі соціальної компетентності сприяють й такі питання, що змушують учнів вживатися в роль головного героя, ставити себе на його місце, ділитися власним життєвим досвідом.

На етапі реалізації завдань із розвитку соціальної компетентності педагог використовує комунікативно-ситуативні вправи, що дозволяють діяти учням на уроці відповідно до тієї чи іншої ситуації, яку слід вирішити в певному творі. Ці вправи дають можливість учням обирати шлях вирішення проблеми. Для дітей старшого шкільного віку більш цікавими є нестандартні уроки та позакласні заходи, що сприяють формуванню духовного світу, загальнолюдських цінностей, які є складовими соціальної компетенції.

Метою сучасного уроку стає вже не нагромадження знань, а пошукова діяльність, спрямована на формування умінь і навичок щодо орієнтації в інформаційному просторі.

Покликання літератури – через переживання, співпереживання розвивати особистість учня, його духовну сутність. Водночас це уроки людяності, етичності, моральності, пізнання себе, світу і себе в ньому, уроки всебічного розвитку особистості школяра.

Соціальна компетентність – це готовність брати на себе відповідальність, бути активним у прийнятті рішень. Вчені пропонують, щоб сформувати соціальну компетентність треба: створювати та розв'язувати проблемні ситуації; проводити виховні заходи патріотичного змісту, здійснювати правове та морально-естетичне виховання; проводити інноваційні уроки громадянської освіти; створювати ситуації морального вибору на основі прочитаних творів або життєвих ситуацій.

**Бороденко В. І.,**

*Криворізький природничо-науковий ліцей*

## **ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ВІДКРИТИМИ ОСВІТНІМИ РЕСУРСАМИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ**

У статті подається аналіз й вказується на необхідність організації роботи старшокласників з відкритими освітніми ресурсами; розглядаються питання функціональної класифікації електронних освітніх ресурсів; подаються приклади їх використання на уроках математики в старшій профільній школі; робляться висновки щодо труднощів та проблем у їх широкому використанні в освітянській практиці.

*Ключові слова:* методика навчання математики, електронне навчання, профільне навчання математики.

In article the necessity of organizing the work of senior pupils with open educational resources is analyzed and pointed out; the questions of functional classification of electronic educational resources are considered; examples of their use in mathematics lessons in the senior profile school are given; conclusions about the difficulties and problems in their widespread

use in educational practice are made.

*Key words:* methodic of teaching mathematics, electronic learning, profile training of mathematics.

Поява нових інформаційно-комунікаційних та комп'ютерних технологій, мобільних пристроїв і телекомунікаційних мереж уможливили перехід на якісно більш високий рівень пошуку, зберігання, поширення й переробки навчальної інформації. Термін «Відкриті освітні ресурси» (Open Educational Resources – OER) було введено в науковий обіг у 2002 р. на зборах ЮНЕСКО. Учасники зборів сформулювали побажання створення універсальних освітніх ресурсів, доступних для усього людства та виразили надію, що в майбутньому це відкрите джерело мобілізує усю світову спільноту учителів. У 2007 р., у межах Кейптаунської декларації неофіційною коаліцією таких організацій цей термін було уточнено. Тож, відкритими освітніми ресурсами є ті освітні електронні засоби, до яких відкрито повний доступ або завдяки безкоштовній ліцензії або за бажанням їх створювачів вони переведені у суспільне надбання. Доступ до таких ресурсів є вільним і здійснюється за допомогою ІКТ [1].

У зв'язку зі значним поширенням комп'ютерних технологій відкриті освітні ресурси стають усе більше розповсюдженими з-поміж молоді, яка навчається. Значні переваги й перспективи надають вони й старшокласникам, адже в цьому віці психофізичний розвиток спричиняє появу нових акцентів у організації їх навчально-пізнавальної діяльності. Саме тому, ті широкі можливості, що пропонуються в мережі Інтернет, мають бути використані для створення нових пізнавальних і професійних перспектив у освітньому процесі.

Натомість спостерігаємо суперечливу ситуацію: з одного боку учні широко застосовують електронні освітні ресурси для виконання навчальної роботи, а вчителі, усвідомлюючи цей факт, намагаються припинити спроби запозичення й списування, замість того, щоб переорієнтувати цей процес на користь розвитку учня [3]. Отже, можна констатувати, що відкриті освітні ресурси широко й повсюдно використовуються, але водночас це відбувається в некерований та неефективний спосіб, що зумовлює пошук нових підходів до організації навчальної діяльності учнів в умовах інформаційного суспільства.

*Метою статті* є огляд можливостей відкритих електронних ресурсів при вивченні математики в старшій профільній школі.

Говорячи про нові освітні перспективи для старшокласників шкіл нового типу, підкреслимо, що юнацький вік є періодом інтенсивного становлення особистості учня. Це пов'язане з появою певних психічних новоутворень: оволодінням понятійним мисленням, нагромадженням достатнього морального й пізнавального досвіду, соціальним становленням.

Процес особистісного розвитку старшокласника стимулюється значним розширенням спілкування, зіткненням з різноманітними формами поведінки, поглядів, ідеалів, що в наш час пропонуються не тільки в безпосередньому оточенні юнака, але й в соціальних сітках та співтовариствах [2, с. 75].

Юність звернена в майбутнє. В роки юності чи не найголовнішим у житті є не лише самоствердитися, а й самовиразитися, пізнати самого себе як індивіда. У цьому віці гостро постає питання щодо вибору майбутньої професії, щодо професійної та особистісної самоактуалізації й суспільної самореалізації, соціального самоствердження. Під впливом цього відбуваються зміни в системі мотивів старшокласників, навчальні інтереси й спонукальні фактори набувають для учнів більш диференційованого й усвідомленого характеру [2, с. 76].

Відкриті електронні ресурси пропонують старшокласникові широкі можливості в організації навчально-пізнавальної діяльності із застосуванням якісних навчально-методичних матеріалів, які розміщуються в комп'ютерних мережах у вигляді освітніх порталів, гібридних бібліотек, дистанційних курсів, віртуальних університетів, наукових товариств, учнівських об'єднань за інтересами, ігрових пізнавальних програм і проєктів. Вони навіть заохочують офіційний заробіток учнів за співпрацю в роботі освітнього ресурсу [3].

Згідно рекомендації Міністерства освіти і науки України [4] на уроках математики в старшій профільній школі можуть бути творчо використані:

- електронні документи (словники математичних термінів і понять, довідники, навчальні посібники та підручники, мультимедійні презентації, методичні матеріали для вчителя та матеріали з історії математики тощо);

- інформаційні системи у вигляді депозитарію чи репозитарію електронних ресурсів (електронні документи, бібліотеки, бази даних, бази знань); курси дистанційного навчання, що пропонуються відкритими університетами та розміщені на платформах Coursera, EdX, Udacity, Canvas Network, Udemy, FutureLearn, FUN, Prometheus тощо; тематичні канали YouTube, презентації TED (Technology Entertainment Design); сервіси Google, WolframAlpha, Khan Academy;

- електронний лабораторний практикум, що інтерактивно демонструє моделі об'єктів, процесів та їх властивостей із застосуванням засобів комп'ютерної візуалізації, зокрема Cabri, Gran, GeoGebra, MathKit, The Geometer's Sketch Pad, MatLab, Statistika тощо.

- електронні дидактичні демонстраційні матеріали (презентації, схеми, відео- й аудіозаписи, інфографіки, флеш-ролики тощо);

– комп'ютерне тестування за допомогою програм MyTest, MiniTest-SL, ExeTest-SL, OpenTEST, Quick Exam, FreeXTest, «Асистент», «Конструктор тестів» та готових он-лайн вікторин, наприклад на платформі Kahoot;

– електронний освітній ігровий ресурс, що містить як теоретичний матеріал, так і завдання з математики, подані в ігровій формі – вебквести, вікторини, творчі проекти, конкурси [2].

Незважаючи на ряд переваг, використання

відкритих освітніх ресурсів у практиці старшої профільної школи все ще стримується низкою чинників. Таке становище обумовлене недостатнім рівнем інформаційної культури в значної частини шкільних учителів, слабкою матеріально-технічною базою освітніх закладів, відсутністю відповідних методичних рекомендацій і спеціально розроблених завдань, націлених саме на використання відкритих освітніх ресурсів.

#### Література

1. Відкриті освітні ресурси. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>. 2. Кон И. С. Психология ранней юности. Москва : Просвещение, 1989. 300 с. 3. Лаврентьева Е. Использование интернет-ресурсов в общепедагогической подготовке учителя. URL : <http://elib.bsu.by/handle/123456789/27930>. 4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2017 № 1662 «Про внесення змін до Положення про електронні освітні ресурси». URL : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0066-18>.

УДК 37.0:004

Візір В.,

КЗ «Новоолександрівський НВК, СЗОШ I-III ступенів – ДНЗ КТ»,  
с. Новоолександрівка

### ВИКОРИСТАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ОСВІТИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті висвітлено загальні особливості використання SMART-технологій в системі освіти; окреслено можливості, переваги й перспективи розвитку й поширення SMART-освіти; наголошено на доступності передових інтелектуальних технологій для сучасної системи освіти України завдяки нарощуванню процесів інформатизації й демократизації суспільства.

*Ключові слова:* інтелектуальні технології, SMART-освіта, електронне навчання.

In article the general features of using SMART-technologies in the education system are outlined; the opportunities, advantages and prospects for developing and spreading SMART-education are outlined; the accessibility of advanced intelligent technologies for the modern educational system of Ukraine is emphasized that due to the build-up of the processes of society's in formalization and democratization.

*Key words:* intellectual technologies, SMART-education, e-learning.

Розвиток науки і техніки, а також децентралізація сфери управління і як її наслідок – передача фінансів від державної влади органам місцевого самоврядування вможливує впровадження в освітній процес найновітніших комп'ютерно зорієнтованих засобів навчання та за їх допомогою виховання в надзвичайно мінливому світі соціально адаптованої, всебічно розвиненої особистості. Сьогодні важко знайти здобувача освіти, який би не користувався новітніми технологіями, не був обізнаним у тих чи тих засобах електронного навчання. Зі свого боку все більше педагогів замислюються над тим як саме щонайкраще використовувати ті чи ті технології в освітньому процесі. Тож, усе більшої популярності набувають так звані SMART-технології і все більше обертів набирає SMART-освіта.

Мета статті – проаналізувати сутність та можливості SMART-технології в організації освітнього процесу.

Загалом, SMART-технологія (у буквальному тлумаченні «розумна» технологія) позначає визначений клас об'єктів, що інтегрує в собі за допомогою Інтернет два чи більше елементи, раніше не поєднувані. До таких технологій належать мультимедійні презентації як Інтернет-ресурс, інтерактивна дошка SMART Board із

програмним забезпеченням SMART Notebook, інтерактивні дисплеї Symposium, навчальний центр для малих груп у вигляді інтерактивного столу SMART Table [4].

Водночас аббревіатура SMART може бути представлена як Selfdirected, Motivated, Adaptive, Resource-enriched, Technology embedded – тобто навчання самостійне, умотивоване, адаптивне, збагачене ресурсами, з вбудованими технологіями. Отже, SMART-освіта ґрунтується на парадигмі, яка передбачає адаптивну реалізацію освітнього процесу, можливу на основі використання інформаційних SMART-технологій. Рушійною силою до впровадження таких технологій в освіту є: збільшення обсягу інформації, яку необхідно передати; примноження швидкості передачі інформації та знань; необхідність неперервної адаптації тих, хто навчається й уже працюючих фахівців до оточуючого середовища та соціальних змін, що відбуваються у ньому [3].

До переваг застосування SMART-технологій в освітньому процесі належать: ергономічність – здатність до створення оптимального освітнього середовища та робочого місця викладача та студента; поліфункціональність – можливість використання під час викладання різних дисциплін; продуктивність – висока ефективність у засвоєнні

знань; інтерактивність; інтелектуальність – здатність підлаштовуватися під потреби користувачів; мотивувальна спроможність – сприяння підвищенню рівня пізнавального інтересу, емоційної налаштованості на освітній процес викладачів та студентів.

SMART-технології дають змогу викладачеві подати матеріал, зробити його більш цікавим, швидко перевірити знання студентів, підвищити їхній інтерес до навчання, розкрити творчий потенціал кожного. Зі свого боку студенти сприймають інформацію швидше, навчаються із захопленням, беруть участь у групових дискусіях, виконують спільну роботу, проходять індивідуальну перевірку знань; встановлюють ефективний зворотній зв'язок [2].

SMART-технології мають низку позитивних характеристик, зокрема:

- універсальність – забезпечення сумісності з програмним забезпеченням, розробленим для різних операційних систем, що дозволяє надавати рівні можливості для навчання, незалежно від використовуваних пристроїв;

- незалежність від часу і місця, мобільність, безперервність і простота доступу до навчальної інформації;

- автономність викладача і того, хто навчається, завдяки використанню мобільних пристроїв для доступу до навчальної інформації;

- гнучкість навчання – можливість налаштування навчання під індивідуальні параметри, зокрема такі, як: вихідні знання, досвід та навички; стиль навчання; фізіологічний та психологічний стану в кожен конкретний момент навчання [1].

Ключова особливість SMART-освіти – необмежений та швидкий доступ до ресурсів і

середовища навчання. Показовим у цьому сенсі є досвід Китаю, Кореї, США та інших країн. Наприклад, Корея, яка започаткувала новий освітній курс ще наприкінці XX ст., сьогодні налічує 20 віртуальних університетів. Це дозволяє слухачам самостійно обирати місце та час навчання і зумовлює збільшення затребуваності дистанційного навчання. Загалом, сьогодні по всьому світові нараховується понад 43 млн. он-лайн студентів. Наприклад, у Китаї та Південній Африці кожен десятий навчається дистанційно. У США 30 % студентів пройшли навчання принаймні за одним он-лайн курсом [2].

Однак, сьогодні освіта не обмежується школою, закладом вищої освіти та аспірантурою. Сучасна людина має можливість і бажання навчатись протягом усього життя. Одним з ключових аспектів SMART-освіти є саме надання можливості становлення й розвитку особистості в усі періоди її життя і навіть у похилому віці.

Отже, введення до наукового обігу поняття SMART-освіти супроводжуються змінами самого поняття «освіта», переглядом цілей, структури, змістом підготовки як в середній, так і в вищій школі, подальшою інтелектуалізацією освіти [3]. Необхідною умовою формування інтелектуального суспільства є розумна освіта, заснована на розвитку предметних компетентностей як невід'ємної частини її інформаційної компетентності – функціональні знання про інтелектуальне середовище та порядок формування взаємодії з ним; здатність до пошуку та використання інтелектуальних ресурсів, інтелектуальних технологій задля власної самореалізації й саморозвитку.

#### Література

1. Волосович С. Пріоритети розвитку смарт-технологій. *Smart-освіта: ресурси та перспективи*: матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (м. Київ, 16–17 жовтня 2014 р.). Київ, 2014. URL: <https://knteu.kiev.ua/file/MTC=/27c76eed8882ee254a932fe741d16af7.pdf>. 2. Єрмошенко А. Досвід Південної Кореї із запровадження SMART-освіти. *Smart-освіта: ресурси та перспективи*: матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (м. Київ, 16–17 жовтня 2014 р.). Київ, 2014. URL: <https://knteu.kiev.ua/file/Mg==/526591fae69a86fb16855b2824710b8c.pdf>. 3. Олексенко Р. І., Васюк Ю. А. Особистість в освітньому середовищі, яке динамічно трансформується. *Філософські обрії*. 2017. № 37. С. 124–135. 4. Семеніхіна О. В. Нові парадигми у сфері освіти в умовах переходу до SMART-суспільства. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13sovpds.pdf>.

УДК 373.5.091.26:[373.5.016:[811.161.2+821.161.2.0]:004

Красіна Т. А.,

учитель української мови та літератури,  
Криворізька гімназія № 49,

### ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Автором проаналізовано можливості віртуального освітнього простору для підготовки старшокласників до ЗНО з української мови та літератури, подано список рекомендованих сайтів, які можуть використовувати як педагоги під час навчального процесу, так і учні в процесі самоосвіти. Простежується позитивна динаміка рівня знань випускників закладу, що використовували Інтернет-контент у підготовці до ЗНО з предмету.

*Ключові слова:* безперервна освіта, інформаційно-комунікаційний освітній простір, ЗНО, освітній портал, самоосвіта.

The author analyzes the possibilities of the virtual educational space for the preparation of senior pupils to independent external evaluation (assessment) knowledge of/from the Ukrainian language and literature, a list of recommended sites that can be used both by teachers during the educational process and students in the process of self-education. There is a positive dynamics of the level of knowledge of graduates of the institution, who used Internet content in preparation for extranet from the subject.

**Key words:** continuous education, information and communication educational space, external learning, educational portal, self-education.

Одним із ресурсів, який забезпечує постійний доступ людини до інформації і якісної освіти упродовж усього життя, є інформаційно-комунікаційний освітній простір.

Інформаційно-комунікаційний освітній простір – це віртуальне середовище, що включає безліч освітніх ресурсів для підтримки навчальної діяльності і рішення задачі навчання на базі глобальних комп'ютерних комунікацій [1, с. 251].

Інтенсифікація віртуального освітнього простору вимагає від майбутнього абітурієнта вмінь орієнтуватися в ньому, обирати якісний ресурс для ефективного задоволення своїх освітніх потреб. Керувати цим процесом повинен педагог, адже сьогодні кожен учитель має власний сайт, де він може розмістити різноманітні корисні посилання, які допоможуть старшокласникам у підготовці до ЗНО з обраних предметів.

Очолує список рекомендованих сайтів «Освіта.уа». У розділі «ЗНО» одинадятикласники можуть ознайомитися з чинною програмою тестування з української мови та літератури, виконати тести у розділі «ЗНО он-лайн» за період 2009–2018 рр. Програма обраховує кількість набраних тестових балів, а також дає коментарі, розміщені ліворуч внизу сторінки, стосовно завдань (правильна відповідь із поясненнями). Тут же викладено посилання на шкалу оцінювання результатів за 200 та 12-бальною шкалою. Ці ж завдання є у форматі PDF окремо та з відповідями, що дозволяє обрати для себе зручну форму навчання. Певним недоліком можна вважати, що теоретична інформація дається дозовано відповідно до конкретного прикладу завдання, а не в системі. Тому проходження ЗНО он-лайн буде доцільним на первинному етапі підготовки з метою виявлення рівня знань учнів, а також у фіналі під час відпрацювання практичних умінь за умов сформованості певної теоретичної бази.

Виклад теорії з предмета українська мова та література в Інтернеті реалізовано по-різному. Так сайт «Рідна мова. Репетитор» подає матеріал лекційно за розділами, що закінчуються тестами, які дозволяють визначити рівень засвоєння тем. Недоліком цього ресурсу є те, що він містить програму ЗНО 2015 року, яка з того часу зазнала змін.

Більш сучасними й такими, що викликають схвальні відгуки учнів, є відеоуроки, нетривалі за часом, в яких окрім викладу теоретичного

матеріалу, подаються також способи його запам'ятовування. Автори таких уроків застосовують елементи ейдетичного навчання, коли суха інформація оживлюється за допомогою асоціацій, мнемонічних прийомів, «емоційного» осмислення. Зокрема можна рекомендувати учням ролик в «YouTube» серії «Відеорепетитор української мови» Ганни Дем'яненко. Учитель має також профільну сторінку в мережі «Фейсбук», де дистанційно здійснює підготовку учнів до ЗНО: викладає план роботи на тиждень, необхідний обсяг теоретичної інформації для вивчення та посилання на неї в Інтернеті, проводить групові заняття і скайп-уроки. Подібний досвід може застосовуватися кожним учителем-словесником, а створення особистої сторінки матиме свої переваги, оскільки матеріал та його виклад буде орієнтований на конкретну учнівську аудиторію і дасть змогу врахувати психологічний аспект і рівень підготовки.

Масштабним освітнім Інтернет-проектом, до якого можуть долучитися всі, хто дбає про культуру власного усного й писемного мовлення, а не тільки учні, є сайт «Мова – ДНК нації». Інформацію тут подано у вигляді ситуативних картинок, які демонструють життєві ситуації, їхній головний персонаж – Лепетун (анімаційне зображення людського язика). Тематичні картинки, що містяться в «Бібліотеці», допомагають засвоїти матеріал з лексикології, фразеології, орфоепії, орфографії. Людина може також перевірити себе, виконавши вправи, попередньо зареєструвавшись. Автори проекту подбали і про підвищення рівня писемного мовлення. Так у розділі «Перевірка» є можливість відредагувати самостійно створений текст, увівши його в поле.

Потужним ресурсом, який здійснює підготовку в тому числі й до ЗНО в ігровій формі, є платформа інтерактивних вправ «LearningApps.org». Учень опановує матеріал через тести, вікторини, кросворди, складені його вчителем-предметником або іншими вчителями за програмою ЗНО з української мови та літератури. По завершенні вивчення певної теми підсумком може бути створення учнем власної інтерактивної вправи. Доступ до створення вправ надається вчителю тільки після реєстрації. Вправи обрані з медіатеки, що задовольняють освітні запити словесника, а також створені ним самим зберігаються в папці «Мої вправи», класом – у «Мої класи».

Неперервну комплексну самостійну підготовку до ЗНО з предмета забезпечують такі сайти: «Українська мова та література: підготовка до ЗНО», «ЗНО клуб: Всеукраїнський портал з підготовки до ЗНО».

Окрему групу становлять ті сайти, які подають оригінали, скорочений зміст, переказ літературних творів: «УкрЛіб. Бібліотека Української Літератури», «Українська література: Електронна бібліотека».

Позитивна практика використання старшокласниками гімназії можливостей освітнього віртуального простору з метою підготовки до ЗНО з обраних дисциплін відображається в кількісних показниках середнього балу ЗНО 2016-2017 н.р. – 9,4 б. у класі філологічного профілю, 2017–2018 н.р. 8,4 б. у класі фізико-математичного профілю. За останні два роки учнів, які не подолали бар'єру «склав/не склав», не було.

#### Література

1. Кудрявцева С. П., Колос В. В. Безперервна освіта Міжнародна інформація : навч. посіб. Київ. 2005. 400 с.

УДК 373.016:51]:004

Кривоносова Т. Р.,

викладач математики,

Міжрегіональний центр професійної перепідготовки звільнених у запас  
військовослужбовців, м. Кривий Ріг

### ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІКТ ЯК ЕЛЕМЕНТ АКТИВНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ

У статті розглядається необхідність впровадження STEM-технологій під час викладання математики. Розкриваються дидактичні можливості новітніх ІКТ; подана коротка характеристика онлайн-сервісів; проаналізовано переваги і недоліки мобільного тестування.

*Ключові слова:* STEM-технології, мобільне навчання, технологія BYOD, онлайн-сервіси, мобільні додатки, тестування.

The article considers the need of STEM-technologies' introduction during the teaching of Mathematics. The didactic opportunities of the latest ICTs are revealed; a brief description of online services is provided; the advantages and disadvantages of mobile testing are analyzed.

*Key words:* STEM-technology, mobile learning, BYOD technology, mobile applications, testing.

Наука, технології, інженерія та математика (STEM) пронизують кожен аспект сучасного світу, інновації, які виникають у цих сферах, є основою економічного розвитку та розвитку суспільства [3].

Світ сьогодні наповнений продуктами високих технологій і виром інформаційних процесів. Це дає можливість людині застосовувати новітні технології, обробляти за допомогою них великі обсяги інформації. Ефективним помічником у цьому можуть виступити високотехнологічні пристрої.

Важко зараз уявити людину, що не має мобільного пристрою. Це пристрій із набором потужних додатків, які можуть використовуватися не лише в побуті, а й у різних сферах людської діяльності. Мобільні телефони стають невід'ємною складовою в освіті, в роботі банків, туристичних агенцій, салонів краси, готельного і ресторанного бізнесів, телебачення тощо. Їх використання переросло в необхідність і навіть у звичку. Ще важче від такої спокиси утриматися учням, які із раннього віку починають пізнавати переваги використання різних високотехнологічних пристроїв.

Поява мобільних пристроїв змусила педагогів задуматися над способами використання таких систем із метою підвищення ефективності освітнього процесу, у тому числі під час викладання математики.

Досвід роботи показав, що однією із складових STEM-технологій є мобільне навчання. Відповідно до [2] можна сказати, що мобільне навчання або M-learning – це сучасна технологія, яка допомагає організувати процес навчання з використанням мобільних пристроїв.

Зрозуміло, що для впровадження елементів мобільного навчання в масову практику потрібне створення певної технічної бази мобільних пристроїв. Для навчання учнів можна використовувати технологію BYOD (Bring your own device – принеси свій власний пристрій). Проаналізувавши [1], з'ясувалось, що суть технології BYOD полягає в такому: учні приносять свої мобільні пристрої і за допомогою них відбувається робота на уроці, яку запланував викладач.

Мобільні телефони в навчанні можна використовувати будь-яким чином, все залежить від освітніх цілей під час викладання.

Проаналізувавши та вивчивши можливості онлайн-сервісів для підтримки навчання, перевагу слід віддати таким платформам: Kahoot!, Quizizz та Socrative. Це безкоштовні сервіси для створення різних форм тестів, он-лайн вікторин, що встановлюються на смартфонах учнів з підтриманням ОС Android, iOS, Windows Phone. Вони дозволяють викладачеві діагностувати відповіді учнів, а учням – дізнаватися правильні

відповіді і оцінки миттєво. Слід зауважити, що всі сервіси вимагають реєстрації викладача.

Робота названих вище сервісів реалізується через мобільне тестування учнів.

У мобільного тестування є свої переваги та недоліки.

Переваги:

- можливість застосування STEM-технологій;
- раціональне використання часу на уроці;
- швидке встановлення зворотного зв'язку;
- редагування тестів;
- встановлення часових меж для питань;
- випадкова послідовність запитань, що попереджує списування.

До недоліків слід віднести:

- складність у розробці тестів (іноземна мова платформ);
- можливість відгадування тестів учнями, а отже, і помилкової оцінки (не лише в онлайн тестах);
- відсутність безпосереднього діалогу між викладачем та учнем;
- відсутність мережі Internet.

Kahoot! (URL: <https://kahoot.com>) – це порівняно нова платформа, яка пропонує три форми гри. Мета, з якою викладач її створює, допоможе визначитися з формою:

- вікторина (Quiz) – визначити рівень розуміння учасниками тієї чи іншої теми;
- опитування (Survey) – зібрати думки чи погляди учасників по деякому питанню;
- Jumble – гра із завданнями на визначення послідовності чи відповідності.

Цей сервіс може ефективно використовуватись у дидактичних цілях. Щоб діти давали відповідь досить швидко, питання тесту мають бути чіткими і лаконічними. Його варто застосовувати, коли вважаємо доцільним додати змагального ефекту під час проведення оцінювання учнів.

Socrative (URL: <https://socrative.com>) – сервіс, що спеціалізується на вікторинах. За допомогою нього викладач може створювати опитувальники з

відкритими питаннями, тести з варіантами відповідей, питання на встановлення істини-хиби. Слід зауважити, що коли викладач створює питання з відкритою відповіддю, то він має врахувати всі варіанти відповідей, які можуть дати учні, а саме: початок речення з великої чи малої літери, вживання сполучників «і», «та»; «чи», «або» тощо.

Quizizz (URL: <https://quizizz.com>) – сервіс для створення вікторин та тестів, що має схожість з Kahoot! Вікторини, створені за допомогою Quizizz, можна запропонувати ще й як домашнє завдання. Всі учні отримують однакові завдання, але кожен з них на своєму мобільному пристрої побачить випадкову послідовність запитань і буде працювати з тестом у власному темпі.

Робота з тестами починається із входу викладача до свого акаунта. Учні приєднуються до роботи за спеціальним кодом (сервіс Kahoot!, Quizizz) або назвою кабінету викладача (сервіс Socrative). Учні можуть відповідати на створені тести з планшетів, ноутбуків, смартфонів, тобто з будь-якого пристрою, що має доступ до Інтернету. В свою чергу, викладач може стежити за роботою кожного учня і отримати повну картину роботи класу, а також експортувати отримані дані в таблицю Excel.

Такі форми роботи стануть доречними на етапі актуалізації знань та на уроках систематизації знань. Вище зазначені сервіси стануть в нагоді викладачам різних предметів і урізноманітнять уроки.

Таким чином, підвищення мобільності учнів стимулює на пошук нових підходів до організації освітнього процесу і створення навчальних матеріалів із використанням STEM-технологій. Уміло підібрані викладачем хмарні сервіси для мобільного навчання учнів надають можливість створити сприятливі умови для продуктивної розумової роботи, зацікавити темою, мотивувати до навчання, сприяти підвищенню інтересу до пізнання чогось нового, підвищити активність і сформувати навички самостійності учнів.

### Література

1. Зильберман М. А. Использование мобильных технологий (технологии BYOD) в образовательном процессе. URL : <http://didaktika.org/2014/p/ispolzovanie-mobilnyh-tehnologij-v-obrazovatelnom-processe/>.
2. Мазурок И. Е., Мазурок Т. Л. Использование мобильных коммуникационных устройств в образовательных целях. *Теория та методика навчання математики, фізики, інформатики* : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2005. Вип. 5. С. 175–179.
3. Чала М. С., Шовенко О. С. Онлайнві інструменти реалізації STEM-STEAM-STREAM-освіти : каталог онлайнвих ресурсів. Кропивницький: КЗ «КОППО ім. В. Сухомлинського», 2019. 36 с.

УДК 373.5.091.313:[373.5/016:[811.161.2+821.161.2.0]

Клименко С. В.,

учитель української мови та літератури,

Криворізька гімназія № 49,

## ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті висвітлено шляхи розвитку сучасної школи, зокрема впровадження у навчальний процес новітніх технологій. Акцентується увага на одному з найпопулярніших методів навчання у сучасній школі – методі проектів. Висвітлюється суть проектної технології, її джерела, розвиток, актуальність. Розглянуто застосування цієї технології на уроках української мови та літератури. Показано ефективність навчального процесу із застосуванням проектних технологій.

*Ключові слова:* проект, проектна технологія, метод, проектна діяльність, креативність.

The ways of development of modern school are reflected in the article, in particular introduction in the educational process of the newest technologies. Attention is accented on one of the most popular methods of studies at modern school – method of projects. Essence of project technology, its source, development, actuality, is illuminated. Application of this technology is considered on the lessons of Ukrainian language and Ukrainian literature. Efficiency of educational process is shown with application of project technologies.

*Key words:* project, project technology, method, project activity, creativity.

Актуальність матеріалу, викладеного в статті, обумовлена необхідністю використання в організації навчальної діяльності проектної технології, що дає можливість реалізувати завдання, які стоять перед освітою, прискорити вирішення актуальних проблем, допомагає в подоланні окремих труднощів, що виникають у діяльності вчителів на сучасному етапі реформування школи.

Суспільство на сучасному етапі сталого розвитку пред'являє високі вимоги до компетентної особистості випускника, здатного швидко адаптуватися до мінливих умов життя, самостійно розв'язувати освіти життєво важливі питання, бути соціально активними, вміти критично мислити, навчатися протягом життя.

*Мета статті:* розглянути основні особливості проектних технологій з метою подальшого застосування їх в освітньому процесі, налаштувати педагогів на доцільне використання новітніх технологій в навчальній діяльності; активізувати наукове мислення.

Як зазначено в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, метою освітньої галузі «Мови і літератури» є розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій [1].

Тому виникає необхідність використання технологій, характерних для компетентісно орієнтованого навчання, які дозволяють моделювати та імітувати поведінку школярів у суспільстві.

Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих методів, прийомів, засобів. Суть проектної технології – стимулювати інтерес учнів до певних проблем, що передбачають володіння визначеною сумою знань, показати практичне застосування надбаних знань: від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з прагматичними [2; 4].

Проблемам проектного навчання присвячені роботи зарубіжних та вітчизняних науковців: В. Гузєєва, І. Єрмакова, Г. Ільїна, С. Кримського, В. Логвіна, О. Пехоти та ін.

Проектний метод – це дидактичний інструмент, який створює унікальні передумови для розвитку цілеспрямованості і самостійності учнів у досягненні нового, стимулюючи їх творчий потенціал. Методу проектів властива концептуальність, тобто опора на струнку систему життєтворчих концепцій, ідей компетентісно спрямованої освіти; системність як цілісна послідовність дидактичних прийомів та операцій, обумовлених стрункою логічною схемою; відтворюваність – метод може застосовуватися на різних етапах розвитку дитини.

Метод проектів відзначається самостійністю і креативністю діяльності учнів. Пошуки розв'язання проблеми нерідко ведуть до оригінальних, нестандартних способів діяльності та результатів, які стимулюють нові потреби та інтереси.

Виконання проекту пов'язане, як правило, із діалогічним характером діяльності. Діалогічність виявляється і в реалізації кооперованих форм діяльності, і у специфічному характері спілкування з учителем, який виконує функції фасилітатора, консультанта [3]. Найбільш доцільним та ефективним методом проектів є на заняттях

літератури та в позакласній роботі. Результатом такого проекту можуть бути твори різних літературних жанрів: казка, оповідання, вірш, стаття, сценарій, альманах, виставка, фольклорне свято, вистава, альбом, газета, брошура, віртуальна екскурсія тощо.

Підготовка проекту з мови орієнтує більше не на пошукову, а на творчу діяльність. У мовному проекті можуть міститися правила, визначення з обраної теми, схеми, таблиці, алгоритми, вправи на повторення, творчі завдання, ребуси, кросворди, акровірші, синквейни тощо.

Таким чином, суть проектної технології – стимулювати інтерес учнів до певних проблем, що

передбачають володіння визначеною сумою знань, та через проектну діяльність, яка передбачає розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування надбаних знань.

Сьогодні метод проектів вважається одним із перспективних видів навчання, тому що він створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію для отримання знань, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формує творчу особистість. Учні набувають досвіду вирішення реальних проблем з огляду на майбутнє самостійне життя, які проектують у навчанні.

#### Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>. 2. Кравчук Л. В. Метод проектів : особливості застосування в початковій школі : посіб. для вчителів початкових класів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, студентів педагогічних факультетів вищих навчальних закладів. Київ : [б.в.], 2009. 42 с. 3. Метод проектів : традиції, перспективи, життєві результати / за ред. І. Г. Єрмакова. Київ : [б.в.], 2003. 500 с. 4. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за ред. О. М. Пехоти. Київ : [б.в.], 2001. 256 с.

УДК 373.2.091.33-027.22

Корочкова Н. В.,

вчитель індивідуальної роботи з розвитку слухо-зоро-тактильного  
сприйняття мовлення та формування вимови  
КЗО «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр  
«Сузір'я» ДОР»

### РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ НА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ З РОЗВИТКУ СЛУХО-ЗОРО- ТАКТИЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ВИМОВИ

У статті розкривається сутність понять «мова», «мовлення», а також висвітлено особливості розвитку мовлення молодших школярів з порушеннями слуху на індивідуальних заняттях з розвитку слухо-зоро-тактильного сприйняття мовлення та формування вимови.

*Ключові слова:* мова, мовлення, молодші школярі, порушення слуху.

The article provides insight into definitions of «speech», «speaking skill» as well as highlights the peculiarities of development of speaking skills among younger schoolchildren with hearing impairment in one-on-one trainings for development of hearing-visual-tactile perception of speech and pronunciation.

*Key words:* speech, speaking skills, younger schoolchildren, hearing impairment.

Важливою проблемою була і залишається проблема формування і розвитку мовлення учнів з порушеннями слуху. Пошук ефективних шляхів поліпшення роботи з розвитку мовлення осіб з обмеженою слуховою функцією – предмет дослідження видатних сурдопедагогів, таких як: Р. Боскіс, А. Гольдберг, С. Зикова, А. Зикеева, М. Нікітіної, Л. Носкової та ін.

Мета статті – розкрити особливості розвитку слухо-зоро-тактильного сприйняття усного мовлення та формування вимови молодших школярів з порушеннями слуху на індивідуальних заняттях в школі.

Розвиток мовлення учнів з порушеннями слуху – це складний внутрішній процес, який містить у собі сприйняття, розуміння, осмислення, узагальнення, закріплення, відтворення і т.ін. Ідея єдності мовлення і мислення розглядається в психологічних дослідженнях (Л. Виготського, М. Жинкіна, О. Леонтьєва, А. Люблінської,

С. Рубінштейна, О. Соколова), в яких підкреслюється, що виховання всебічно розвинутої особистості неможливе без удосконалення такого інструменту пізнання і мислення, як мовлення.

Складність вираження в мовленні уявлень, понять, думок для учнів з порушеннями слуху полягає в тому, що вони може не володіють достатньою мірою тими мовними засобами, які потрібні для цього. Збагачення словника, правильне розуміння значення вживаних слів, значення зворотів мовлення, їх відтінків, свідоме підпорядкування мовлення правилам граматики, оволодіння усним і писемним мовленням є умовами розвитку і культури мислення.

Словесне мовлення – це передумова для адекватного розвитку пізнавальної сфери. Через словесну мову учень з порушенням слуху набуває здатності абстрактно і логічно мислити, творчо вирішувати проблеми, приймати рішення. З цією метою О. Ломакіна корекційну роботу спрямовує

на формування вимови та розвиток слухо-зоро-тактильного сприймання усного мовлення як основного елементу допомоги учню з порушенням слуху при забезпеченні соціальної адаптації та інтеграції у сучасне суспільство.

Принципово важливими для теорії навчання мови учнів з порушеннями слуху є вихідні, основоположні принципи цієї системи: максимальне збагачення мовленнєвої практики учня з порушенням слуху, оволодіння словниковим запасом мовлення у нерозривній єдності з оволодінням граматичної будови, практичне вивчення школярем граматичних закономірностей. Тільки мовлення, яке спирається на достатній словниковий запас, граматичні норми мови може забезпечити повноцінне спілкування з оточуючими, стати головним засобом пізнавальної діяльності. Як зазначає А. Зикєєв, особливості мовленнєвого розвитку та зумовлені ними труднощі у сприйнятті й породженні висловлювань визначають необхідність виділення спеціальних напрямків у роботі зі школярами з уточнення, а в окремих випадках і формування мовленнєвих навичок і умінь. Вивчення слова у єдності його лексичних і граматичних значень є підґрунтям, з одного боку, для лексико-семантичної роботи, для корекції, уточнення, збагачення словника учнів, з іншої – для роботи над словом як з будівельним матеріалом словосполучень і речень, для уточнення, упорядкування і корекції синтаксичних структур, що продукуються учнями з порушеннями слуху.

Поділяючи точку зору О. Федоренко, на індивідуальному занятті з розвитку слухо-зоро-тактильного сприйняття мовлення та формування вимови педагогу необхідно реалізувати такі завдання: забезпечити можливість спілкування, оволодіння діалогічним і монологічним мовленням згідно з потребами та можливостями учнів з порушеннями слуху; сформувати чітку артикуляцію, звуковимову та навички слухо-зоро-тактильного сприйняття усного мовлення; забезпечити розвиток словесної пам'яті, уваги [1].

Формування вмінь та навичок говоріння та сприйняття мовлення має концентричний, спіралеподібний характер. Це означає, що одні і ті самі уміння та навички формуються та удосконалюються на різному мовленнєвому матеріалі (як за змістом, тематикою, так і за

характером, який ускладнюється згідно з етапами навчання – від класу до класу).

В основу формування звуковимови покладено складовий метод, який краще забезпечує звукозлиття, попереджує появу призвуків, ефективніше готує учня до сприйняття усного мовлення, до читання та письма. Звуки краще викликати в процесі гри, звуконаслідування, поєднуючи їх з рухами тіла. Важливою умовою оволодіння звуковимовою у складі слові є оволодіння руховим, артикуляційним образом звука або звуків.

Педагогу необхідно готувати і використовувати мовний матеріал для закріплення правильної вимови. Так, мовним матеріалом для закріплення звука «ч» у 1 класі можуть бути різні завдання. Наприклад:

*Завдання 1.* Повторити за педагогом слова:

Чавун, чай, чуприна, чагарник, чайник, чума, чаклун, чан, чуття, чарівниця, чад, чуб, чабан, чайка, чутка, чоботи, черевики, читанка, човен, черпак, печера, зірочка, четвер, рученята, білочка.

*Завдання 2.* Хто більше запам'ятав? Педагог читає слова. Учні запам'ятовують їх і повторюють. Виграє той, хто більше запам'ятав та правильно назвав слова.

Матеріал для гри: чайка, чавун, чай, чаклун, чайник, чабан, чоботи, чуб, човен, чорнило, чутка, чотири, черевики, читанка, чемодан, читаць, череда.

*Завдання 3.* Поставити до слів питання хто? що?

Матеріал для гри: чайка, чоботи, білочка, черговий, човен, курча, чемпіон, підручник, черпак, читаць, чорнило, черепаха.

Отже, ми переконані в тім, що гальмують процес розвитку мовлення учнів з порушеннями слуху такі фактори: недостатнє оволодіння лексикою мови та її граматичною будовою, бідний словниковий запас, своєрідність сенсорної бази учнів з порушеннями слуху та обмеженість мовленнєвого досвіду, яка зумовлює недостатньо адекватне розуміння значення слів, значення зворотів мовлення, його відтінків. Тому педагог має постійно дбати про пошук шляхів і методів роботи на індивідуальних заняттях з розвитку слухо-зоро-тактильного сприйняття мовлення та формування вимови найбільш ефективних для розвитку мовлення молодших школярів з порушеннями слуху.

#### Література

1. Федоренко О. Ф. Оптимізація процесу навчання учнів з порушеннями слуху. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови* : зб. наук. праць. Київ, 2014. Вип. 5. (1). С. 97–102.

УДК 373.2.091.33-027.22

**Міненко І. В.,**  
вихователь, ЗШ І-ІІ ступенів № 1

### РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкриваються сутність понять «інтерес», «пізнавальний інтерес», «гра», «ігрові технології» та особливості розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами ігрових технологій під час організації освітньо-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі.

*Ключові слова:* інтерес, пізнавальний інтерес, гра, ігрові технології, молодші школярі, освітньо-виховний процес.

The article provides insight into definitions of «interest», «cognitive interest», «game», «game technologies» and peculiarities of development of cognitive interests among younger schoolchildren through game technologies during organization of educational process in general educational institution.

*Key words:* interest, cognitive interest, game, game technologies, younger schoolchildren, educational process.

Останнім часом значно знизився інтерес учнів до навчання, що спонукає науковців, вчителів-практиків до пошуку більш ефективних шляхів активізації пізнавальних інтересів школярів. Проблема розвитку пізнавальних інтересів учнів розглядається працях А. Алексюка, Л. Аристової, Ю. Бабанського, Л. Виготського, В. Давидова, О. Леонтьєва, В. Лозової, М. Махмутова, І. Харламова, Т. Шамоної, Г. Щукиної.

Ступінь розвитку пізнавальних інтересів учнів залежить від методів, прийомів роботи вчителя, чинне місце серед них займають ігрові технології.

Видатні педагоги минулого і сучасності визначали гру як розвивальну діяльність, що сприяє розвитку всіх компетентностей людини (Дж. Дьюї, Ж. Піаже, Б. Давидов, Д. Ельконін, С. Рубінштейн). Дослідження сучасних науковців (Н. Борисова, А. Вербицький, І. Дичківська, М. Кірик, М. Кларін, М. Левіна, Г. Селевко, П. Щербань, В. Химинець, Д. Чернилевський) підтверджують великі можливості ігрових технологій навчання у розвитку пізнавальних інтересів школярів, у активізації пізнавальної діяльності учнів, пізнанні і реальному засвоєнні соціальної і предметної діяльності у процесі вирішення ігрової проблеми шляхом ігрової імітації.

Мета статті – розкрити особливості розвитку пізнавальних інтересів школярів засобами ігрових технологій в освітньо-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу.

Аналіз наукової літератури з окресленої проблеми дозволяє стверджувати, що пізнавальний інтерес – це мотиваційний стан, в якому людина прагне пізнати щось нове і тим самим прагне до самовдосконалення; це форма прояву пізнавальних потреб, що виявляється у прагненні до пізнання об'єкта чи явища, оволодіння певним видом діяльності; має вибіркового характеру і є найважливішим стимулом до навчання.

Науковцями (Т. Байбара, Д. Богоявленська) доведено, що молодший шкільний вік –

сенситивний період для розвитку пізнавальних інтересів та пізнавальної активності учнів, реалізації можливостей проявити себе в різних видах діяльності. Пізнавальний інтерес в своєму розвитку проходить такі стадії: зацікавленість, допитливість, заглибленість, спрямованість. Пізнавальний інтерес учнів виявляється в активності учнів у процесі набуття знань; знаходженні причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей самими учнями; самостійності висновків; запитаннях учнів; участі учнів в обміні інформацією.

У розвитку пізнавальних інтересів учнів чинне місце займають ігрові технології. Поняття «ігрові технології» включає досить велику групу методів організації навчального процесу у вигляді ігор. У психолого-педагогічній літературі можна зустріти різні найменування ігор, які використовуються у навчальному процесі: пізнавальні (Ю. Бабанський), педагогічні (Ю. Кулюткін), ділові (А. Вербицький), навчальні (П. Підкасистий), навчально-імітаційні (Г. Сухобська), моделюючі (М. Кларін).

В основу ігрових технологій покладені ефективні форми керування освітньо-виховним процесом через гру, за допомогою якої усі учні можуть бути залучені до активного набуття нових знань, нової інформації. Впровадження ігрових технологій дає змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт. Учень стає співавтором процесу навчання, думку якого поважають, заохочують до активності та творчості.

Ігрові технології об'єднують навчальний процес спільним змістом, послідовністю ігор, вправ, методикою їх організації тощо. У кожному віці ігрові технології мають певні особливості. Наприклад, учнів початкової школи легко долучити до будь-якої діяльності, вони швидко входять в образ, організуються у групи. У підлітковому віці характерні необхідність самоствердження, загострення потреб у формуванні й захисті

власного світу, прагнення дорослості, виникнення стихійних груп тощо.

Використання ігрових технологій сприяє тому, що учні не лише навчаються самі, а й навчають один одного, вчать передавати набуті знання і вміння; учні мають змогу в умовах, наближених до реальних, оцінити якості інших учасників навчального процесу; виконуючи певну роль у груповій діяльності, учні вчать розв'язувати власні і колективні проблеми, відстоювати свої та групові інтереси, надавати необхідну підтримку іншим учасникам.

Аналіз наукової літератури з означеної проблеми дозволив виділити педагогічні умови ефективного розвитку пізнавальних інтересів школярів засобами ігрових технологій, серед них: урахування індивідуальних і вікових особливостей учнів при виборі ігор; урізноманітнення видів ігор; надання учням при проведенні ігор свободи вибору; забезпечення ситуації успіху і психологічного комфорту кожному учню.

З метою розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів доцільно залучати їх до участі у таких іграх, як: інтелектуальна гра «Поле чудес» на тему: «Рослини і тварини – народні символи та обереги», «Природа навколо нас», «Юний ерудит», «Всезнайка», «Колесо фортуни», «Найрозумніший».

Аналіз власного педагогічного досвіду дозволяє стверджувати, що використання ігрових технологій при організації освітньо-виховного процесу сприяє підвищенню пізнавальних інтересів учнів. Впровадження ігрових технологій сприяє формуванню в учнів потреби у нових знаннях; спрямовує навчання на зв'язок з життям; сприяє озброєнню школярів міцними знаннями і оволодінню навчальними навичками, а також умінням переносити їх в нові умови; створює максимальні умови для розвитку пізнавальних інтересів школярів та для розвитку їх активної навчально-пізнавальної діяльності.

УДК 373.5.016:004:[373.5.091.39:004.738.5]

*Сокол Т. К.,  
вчитель інформатики,  
Криворізька гімназія № 49*

### **ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В УМОВАХ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

Стаття присвячена актуальній проблемі використання сучасних цифрових технологій з метою виконання завдань Нової української школи. Автор аналізує практику застосування Інтернет-ресурсів на уроках інформатики і подає інформацію щодо запровадження новітніх сервісів.

*Ключові слова:* інформаційно-цифрова компетентність, інтерактивні інтернет-технології, сервіси.

The article is devoted to the actual problem of using modern digital technologies in order to fulfill the tasks of the New Ukrainian School. The author analyzes the practice of using Internet resources in the computer science classes and provides information on the introduction of the newest services.

*Key words:* information-digital competence, interactive Internet technologies, services.

У Концепції Нової української школи серед ключових компетентностей виділяють такі важливі складові особистості як інформаційно-цифрова компетентність та уміння навчатися впродовж життя [2].

У численних психолого-педагогічних дослідженнях, присвячених проблемам застосування інтернету в освіті, розкрито педагогічний потенціал новітніх Інтернет-інструментів та їхній вплив на освітній процес (Н. Балик, Л. Брескіна, Н. Деметієвська, П. Маланюк, Д. Патаракін, І. Сокол, Г. Стеценко, В. Осадчий, Л. Флегантов, Г. Шмигер), розглянуто напрями застосування Інтернет-технологій у практиці навчання (Г. Жабеев, Ю. Жук, М. Кадемія, С. Литвинова, С. Марченко, В. Олексюк, Т. Петрова, О. Соколюк, Г. Стеценко, В. Франчук) [1].

Саме інноваційні технології навчання учнів визначають ефективність пошуку напрямів удосконалення освіти. Це принципово нові

способи, методи взаємодії вчителів і учнів, що забезпечують ефективне досягнення результату педагогічної діяльності [4].

В умовах безперервної освіти сучасна школа покликана виконувати життєво важливі функції – стимуляції, допомоги і підтримки молодого покоління при входженні у світ життєвого досвіду. Тому постає дуже важливе для вчителя завдання – навчити дітей самостійно отримувати знання. Цьому значною мірою сприяють різні види й форми самостійної роботи, нестандартні прийоми навчання, інтерактивні прийоми на уроках. Така робота сприяє розвитку творчої думки, спостережливості, мислення, здібностей учнів, а відчуття радості, пережите під час самостійного подолання труднощів, підвищує їх активність, віру у власні сили, інтерес до знань.

Одним із найпотужніших ресурсів для самостійного здобуття знань є Інтернет та запропоновані ним можливості, а саме навчальні web-сайти. Веб 2.0 – якісно новий підхід до

побудови освітнього процесу. Веб 2.0 технології сприяють тому, що у центрі педагогічного процесу знаходиться учень, який стає більш автономним і активним у використанні навчальної інформації.

Глобальна мережа Інтернет пропонує безліч корисних ресурсів для роботи з автентичним матеріалом, який можна адаптувати до конкретних навчальних завдань уроку. Електронні тести це необхідний компонент будь-якого сучасного уроку. Цю можливість можна використовувати як при вивченні, так і закріпленні матеріалу. Однак недостатньо розкриті нові можливості використання сучасних сервісів для створення мережних ігор і інтерактивних презентацій і відео.

Тому метою статті є ознайомлення з можливостями новітніх сервісів QUIZZZ і H5P, які широко використовуються на уроках інформатики в Криворізькій гімназії № 49.

QUIZZZ (<https://quizizz.com/>) – сервіс дозволяє створити тестування у вигляді мережевої гри. Тестування проходить у вигляді вікторини, при створенні якої можна додати питання (текст, зображення). Постійно використовую тест QUIZZZ для перевірки домашнього завдання або рекомендую учням для самоконтролю в позаурочний час. На жаль, сервіс QUIZZZ має свої недоліки. До недоліків можна віднести той факт, що частіше всього тестові завдання дають уже готові варіанти відповідей. А для того, щоб учню розвиватися і зростати гармонійно, дуже важливо вміти сформулювати власну думку. Тут також приходить на допомогу тестування на основі Google-форм, яке дозволяє вчителю обрати таку форму, як внесення відповіді у вигляді власних висловлювань учня [3].

Сервіси (Learning Apps, Class Tools) для створення дидактичних ігор – призначений для створення інтерактивних навчально-методичних модулів із різних предметів.

У мережі Internet є величезна кількість відеоуроків з усіх предметів (наприклад, [urokonline.com.ua](http://urokonline.com.ua), [videouroki.net](http://videouroki.net)), документальних фільмів ([dokonline.com](http://dokonline.com), [docfilms.com](http://docfilms.com) та ін.).

Фрагменти художніх фільмів можна використовувати на уроках літератури і під час проведення виховних заходів. І, звичайно ж, відеоматеріали можна створити власноруч: зняти повноцінний відеоурок для самостійного опрацювання його учнями, наприклад, під час вимушеного карантину чи хвороби; провести дослід чи експеримент, який займає досить багато часу або ж проведення якого просто неможливе під час уроку, а потім змонтувати його у вигляді ролика на декілька хвилин і продемонструвати як фрагмент уроку.

Ефективність використання відеоматеріалів залежить не лише від майстерності вчителя, але й від якості самого відео та технічних і програмних засобів його створення. Саме тому вчитель, який планує сам або ж разом з учнями створювати власні відеоматеріали, повинен пам'ятати, що відеоролик не повинен перевищувати 3 хв., інакше він перестає бути навчальним матеріалом і перетворюється на мультфільм, який просто переглядається учнем. Тому для створення відео для навчання бажано використовувати сервіс H5P.

Сервіс H5P – це тип Інтерактивний контенту, з яким людина може взаємодіяти у реальному часі: тести, ігри, анімація. контент поєднує тексти та зображення, активізуючи відразу кілька зон головного мозку. Завдяки цьому інформація краще сприймається і запам'ятовується.

Сервіс H5P (<https://h5p.org/>) призначений для створення: презентацій, відео, стрічок часу, вправ, опитувань, інтерактивних плакатів, ігор.

Користувачі можуть створити інтерактивний контент на сервісах проекту і потім використовувати його на сторінках сайтів блогів. Проект не вимагає оплати за використання і підтримує кирилицю. Таким чином, застосування комп'ютерних технологій змінює роль педагога, основним завданням якого стає підтримувати і направляти розвиток особистості учнів, їхній творчий пошук, що дуже важливо в умовах безперервної освіти.

#### Література

1. **Вінницька Н. М.** Можливості використання освітніх блогів. Технологія ВЕБ 2.0. Інформатика в школі. 2012. № 7(43). С. 1–18.
2. **Кабінет** міністрів України розпорядження № 988-р від 14 грудня 2016 р. *Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р.* URL :<https://richanskazos.com.ua/nova-ukrajinska-shkola/>.
3. **Методичні** рекомендації щодо використання тестових технологій у процесі вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. Київ, 2007. № 7. 25 с.
4. **Теоретичні** аспекти інноваційних та Інтернет технологій. URL : <http://divovo.in.ua/rozdil-i-teoretichni-aspekti-innovacijnih-ta-internet-tehnolog.html>.

373.091.313:81'243

Шаніна І. Ю.,

канд. пед. наук, вчитель англійської мови,  
Криворізька ЗОШ І-ІІІ ступенів з поглибленим  
вивченням іноземних мов № 4.

Щербина С. М.,

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки КДПУ

### ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розкриваються сутність понять «проект», «проектна діяльність» та особливості залучення учнів до проектної діяльності у процесі вивчення іноземної мови.

*Ключові слова:* проект, діяльність, проектна діяльність, освітній процес, іноземна мова.

The article provides insight into definitions of «project», «project activity» and peculiarities of students' involvement in project activity in the process of learning a foreign language.

*Key words:* project, activity, project activity, educational process, foreign language.

Сучасні новітні підходи до організації освітнього процесу передбачають, що він має бути орієнтований не на отримання учнями знань як сукупності фактів, теорій, а удосконалення особистості школяра внаслідок самостійного учіння. Завданням школи є надання можливості розвитку, саморозвитку особистості, сприяння пошуку власної індивідуальності, самореалізації. Реалізація вище зазначених завдань можлива у процесі інноваційного навчання, головною дійовою особою якого є учень, а спілкування між учасниками процесу навчання має особистісно-орієнтований характер, якому притаманні відкритість, установка на спільну діяльність та індивідуальну допомогу.

Важливою інноваційною системою, поширеною у першій чверті ХХ століття й відродженою у 90-х роках є проектне навчання. Підґрунтям проектної системи навчання вважається концепція Дж. Дьюї та С. Паттерсона, що передбачала створення умов для самонавчання учнів, збудження їхньої ініціативи, інтересів і особистих устремлінь. Ключовим аспектом у роботі за проектною системою є виконання проекту – значного за обсягом і складністю завдання, міцно пов'язаного з повсякденним життям у різних його проявах. Характерною ознакою методу проектів є органічна і повна узгодженість шкільного навчання з навколишнім життям, з інтересами кожного учня.

На доцільності впровадження методу проектів в освітній процес наголошують у своїх наукових працях такі зарубіжні та вітчизняні науковці: І. Зязюн, Д. Левітес, Г. Селевко, М. Кларін, О. Пехота, Е. Полат, Г. Селевко, Г. Фрейман, О. Якубовська. Розрізняють такі типи проектів: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-орієнтовані. Робота над проектом включає: аналіз проблеми; усвідомлення і визначення мети проекту; розробку концепції проекту, організаційного плану здійснення проекту; конкретну практичну діяльність щодо його реалізації; підсумки у вигляді письмового

звіту та презентацію; зовнішню оцінку проекту. Метод проектів є методом пошуку.

Мета статті – розкрити сутність понять «проект», «проектна діяльність» та особливості залучення учнів до проектної діяльності у процесі вивчення іноземної мови.

Проектна методика використовує всі найкращі ідеї традиційної та сучасної методики викладання іноземної мови: різноманітність (тем, типів текстів, навчальної діяльності, типів вправ), проблемність (мова використовується для виконання завдань, що характеризуються новизною та змушують думати), навчання із задоволенням (надання учням можливості висловлювати думку, виявляти творчість в оформленні та презентації проекту).

У процесі вивчення учнями англійської мови можуть бути використані різні проекти, серед них, наприклад: проект «Ukrainian school – what is it?», мета якого полягає у тому, щоб розповісти англійським друзям про систему середньої освіти в Україні та порівняти її з системою середньої освіти в Англії, презентувати свою школу як один із інноваційних закладів України. Цікавим до виконання учнів є проект «The portraits of Ukrainian pupils», мета якого продемонструвати найбільш повний портрет учня своєї країни (розповісти про його життя, навчання, захоплення, проблеми). Дуже охоче учні ставляться до виконання проекту «My home is Ukraine», мета якого розповісти друзям про свою велику й малу Батьківщину. При виконанні проекту учні розподіляються на три групи, кожна з яких виконує певне завдання. Перша група займається випуском стінгазети «The sights of Ukraine». Учні можуть зібрати фотографії українських міст, які вони відвідали, зробити до них текстівки й пояснення. Школярі – найкращі знавці англійської мови мають скласти розповіді – узагальнення про відомі українські міста. Друга група готує до демонстрації матеріал з теми: «The famous people of Ukraine». Учні у формі короткої доповіді можуть повідомити про відомих людей нашої країни за власним вибором, використовуючи

ілюстрації, портрети, тощо. Третя група займається підтемою: «Krivoy Rog is my home». Учні можуть зробити слайди, які відображають життя рідного міста, а також намалювати газету, підготувати фотоальбом.

Труднощі в роботі над проектом неминучі. Не завжди школярі готові обговорювати організаційні питання іноземною мовою, нерідко наявні мовні помилки. Роль і участь вчителя в проекті дуже велика: в деяких випадках перед розробкою проблеми необхідно ввести і відпрацювати лексико-граматичний матеріал, в інших – педагог може лише підказати напрям пошуку, забезпечити УДК 37.015.31:502/504

джерелами, відправити учня (групу) до раніше вивченого матеріалу тощо.

Таким чином, залучення учнів до проектно-діяльності у процесі вивчення іноземної мови робить освітній процес цікавим, посилює для кожного учня, сприяє розвитку комунікативних умінь та емоційно-ціннісному ставленню кожного школяра до вивчення іноземної мови, забезпечує формування умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі.

**Щербина Ю. Г.,**

*канд. біол. наук, вчитель біології,*

*Криворізька ЗОШ І-ІІІ ступенів з поглибленим вивченням іноземних мов № 4,*

### **ЕКОЛОГІЧНІ ПРОЕКТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ**

Стаття присвячена проблемі впровадження проектно-технології як інноваційної технології навчання у процесі вивчення біології та залучення учнів до створення екологічних дослідницьких проектів як засобу формування екологічної культури школярів.

*Ключові слова:* культура, екологія, екологічна культура, проект, екологічний дослідницький проект.

The article is dedicated to the problem of implementation of project-based technology as innovative techniques of education in learning of biology and involvement of students in environmental research projects as a way for fostering of environmental culture among students.

*Key words:* culture, ecology, environmental culture, project, environmental research projects.

На сучасному етапі розвитку шкільної освіти спостерігається низький рівень екологічної культури молоді, що пояснюється рядом причин: «панування безвідповідального ставлення до природи, бездуховність, незнання та руйнування народних традицій раціонального природокористування» [5, с. 91].

На грамотному здійсненні екологічної освіти та виховання підростаючих поколінь присвятили свої наукові праці зарубіжні вчені: Е. Енгер, Б. Сміт, Ф. Нобіл, Дж. Діді та вітчизняні науковці: М. Будико, Л. Вороніна, А. Горелев, Н. Пустовіт, І. Зверев, А. Кацуро, В. Крисаченко, С. Лапаєнко, Ю. Макаров, І. Махов, Н. Пустовіт, Л. Руденко, А. Ясинська, В. Шанда.

Сьогодні вчителі-практики дбають про пошук більш ефективних видів навчання, що спрямовані на прищеплення учням любові до природи, розкриття її величі, краси. Серед них важливе місце посідає проектне навчання. Підґрунтям проектно-системи навчання вважається концепція Дж. Дьюї, що передбачала створення умов для самонавчання учнів, збудження їхньої ініціативи та інтересів. Організації проектно-діяльності учнів приділено достатньо уваги у наукових працях вчених: К. Баханова, М. Голубенко, В. Паламарчука, І. Підласого О. Пометун, О. Пехоти та ін.

Мета статті – розкрити особливості формування екологічної культури учнів засобом залучення їх до створення екологічних проектів.

Мета екологічної освіти і виховання полягає у «формуванні у школярів системи наукових знань, поглядів, переконань, що забезпечують формування відповідального ставлення до оточуючого середовища у всіх видах діяльності; виховання любові до природи, прагнення берегти і примножувати її, тобто формування екологічної культури особистості» [1, с. 213].

Екологічна культура, за визначенням І. Зверєва та І. Суравегіної це «здатність людини відчувати існування оточуючого світу, пристосовувати його до себе та поєднувати власні потреби з можливостями оточуючого середовища, тобто дієва готовність до екологічної діяльності» [3, с. 11].

На думку науковців, складовими екологічної культури є: екологічні знання, екологічні переконання, екологічний світогляд, екологічна свідомість, екологічне мислення, готовність до екологічної діяльності.

Основними показниками та критеріями екологічної культури учнів є: засвоєння провідних екологічних ідей, понять та наукових фактів; розуміння цінності природи як джерела матеріальних та духовних сил суспільства; оволодіння прикладними знаннями, практичними вміннями та навичками раціонального природокористування; вміння

оцінювати стан оточуючого середовища, приймати правильні рішення по її покращенню, передбачати можливі наслідки своїх дій та не допущення негативних впливів на природу в усіх видах суспільно-трудової діяльності; свідоме дотримання норм поведінки у природі; наявність потреби у спілкуванні з природою, прагнення до пізнання оточуючого середовища в єдності з морально-етичними переживаннями; прояв діяльності по покращенню природного середовища, по пропаганді природоохоронних ідей.

Проектне навчання передбачає проектну діяльність учнів, в основі якої є дослідницький метод. Головними фігурами в навчанні за проектною системою є учні. Вони самостійно шукають або висувують проблему для розв'язання, самостійно проектують те, чим мають займатися. Самі виконують проект, керуючи власною діяльністю і захищають саме таке його виконання. На долю вчителя припадає консультативно-дорадча роль. На думку М. Голубенко, «проектна діяльність учнів цілеспрямована на розв'язання певного завдання, нерозривно пов'язана з практикою, виконується колективно» [2, с. 7].

Ключовим аспектом у роботі за проектною системою є виконання проекту – значного за обсягом і складністю завдання, міцно пов'язаного з

повсякденним життям у різних його проявах. Метод проектів: стимулює учнів до розв'язання проблем, які потребують певної суми знань; розвиває критичне мислення; формує навички роботи з інформацією (учні добирають потрібну інформацію, аналізують її, систематизують); допомагає вирішувати пізнавальні й творчі завдання у спільній співпраці.

Аналіз власного досвіду роботи переконує в тім, що доцільно залучати учнів до роботи над екологічними проектами. Цікавими для учнів є такі: проект: «Рослини нашого краю»; проект: «Рослина (назва виду), занесена в Червону книгу України»; проект: «Місто без сміття»; проект: «Вітаміни та їхні біологічні функції». Отже, у проектній діяльності докорінно змінюються відносини «вчитель-учень»: учень визначає мету діяльності – учитель допомагає йому в цьому; учень відкриває нові знання – учитель рекомендує джерела знань; учень експериментує – учитель розкриває можливі форми і методи експерименту, допомагає організувати пізнавально-трудову діяльність; учень обирає – учитель сприяє прогнозуванню результатів вибору; учень активний – учитель створює умови для розвитку активності; учень – суб'єкт навчання, учитель-партнер.

#### Література

1. **Завдання**, зміст і методи екологічного виховання : навч. посіб. / упоряд. : І. В. Мороз, А. В. Степанюк, О. Д. Гончар. Київ : Либідь, 2006. С. 212–224.
2. **Проектна діяльність у школі** : навч.-метод. посіб. / упоряд. : М. К. Голубенко. Київ : Шкільний світ, 2007. 128 с.
3. **Экологическое образование школьников** / И. Д. Зверев, И. Т. Суравегина. Москва : Педагогика, 1983. 160 с.

**РОЗДІЛ 3**  
**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В**  
**УМОВАХ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ:**  
**(дитячий садок – заклад загальної середньої освіти – вища школа)**

УДК 373.5.016:81' 243

**Білозір О. С.,**  
*вчитель англійської мови,*  
*Криворізька Центральна-Міська гімназія,*  
*аспірантка кафедри німецької мови і літератури*  
*з методикою викладання, КДПУ*

**ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ**

У даній статті розглядається проблема формування граматичної компетенції учнів загальноосвітніх шкіл та запропонований системний підхід комплексного вивчення часових форм дієслів англійської мови, що одночасно дозволить вдосконалити мовну компетентність. Значимість матеріалу полягає в тому, що система англійського дієслова на формальному і комунікативному рівнях є однією з найскладніших тем у шкільному курсі, адже і утворення, і використання часових форм суттєво відрізняються в українській і в англійській мовах.

*Ключові слова:* ключові компетентності, мовна компетентність, граматична компетенція, іноземні мови, англійська мова, часові форми дієслів.

This article deals with the problem of the formation of students' grammatical competence in secondary schools and suggests a systematic approach to the integrated study of English verbs' tense forms, which will simultaneously improve the language competence. The feature of the material is that English verb system at formal and communicative levels is one of the most difficult topics in the school course, because formation and use of tense forms differ significantly in Ukrainian and English.

*Key words:* key competences, language competence, grammatical competence, foreign languages, English, tense forms of verbs.

Україна зараз перебуває на етапі становлення та трансформації. Однією з провідних царин змін є галузь освіти, зокрема її модернізація та підвищення якості освіти. Досягнення цієї мети можливе за умови формування ключових компетентностей, які необхідні сучасній людині для її подальшого життя та самовдосконалення. Згідно з реформою освіти в Україні однією з ключових мовних компетентностей є володіння іноземною мовою.

Метою вивчення іноземної мови є формування комунікативної компетентності, успішне становлення якої не можливе без граматичної складової [1]. Над питанням формування граматичної компетенції працювали такі вчені: С. Ніколаєва, Ю. Павлов, В. Сафонова, П. Сисоєв, А. Нірш та ін.

Граматична компетенція – це здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості [5].

Проаналізувавши навчальні програми з іноземних мов [2; 3; 4], методику викладання англійської мови в підручниках та з власного досвіду роботи, робимо висновки, що труднощі

формування граматичною компетенцією виникають через ряд об'єктивних та суб'єктивних обставин:

- 1) складність розуміння великої кількості часових форм в англійській мові у порівнянні з українською мовою;
- 2) недосконалість викладення граматики англійської мови в підручниках;
- 3) відсутність вивчення деяких граматичних понять взагалі.

Сучасне викладення іноземної мови спрямоване на оволодіння мовленнєвими навичками з урахуванням всіх аспектів мови. Матеріал що викладається розподілений на теми з урахуванням вживаної лексики. Граматичний матеріал вивчається з урахуванням того, які граматичні структури були використані у змісті текстів відповідної обраної лексичної теми, що дуже ускладнює розуміння володіння іноземною мовою. Отже, вивчення тих самих часових форм дієслів та їх послідовність, що є одним із найскладніших теоретичних матеріалів у граматиці англійської, обумовлює підручник.

Ми пропонуємо наступний метод викладання часових форм англійської мови у середніх навчальних закладах:

1. Цілі окремі уроки, цикли присвячені вивченню певної, окремої часової форми дієслова.

2. Викладення матеріалу будови стверджувальних, заперечних, всіх видів питальних речень однієї часової форми протягом одного уроку.

3. Комплексне вивчення часових форм. Наприклад: часи групи Indefinite: Present, Past, Future; Continuous: Present, Past, Future; Perfect: Present, Past, Future, etc. in Passive and Active Voice.

4. Послідовність вивчення часових форм з урахуванням труднощів їх засвоєння та розуміння вживаності в мовленні.

Слід зазначити що, успішність ефективного формування мовної компетентності безпосередньо залежить від сформованості граматичної компетенції, оскільки граматики допомагає зрозуміти логіку мислення та оформити думки іноземною мовою.

#### Література

1. C. J. Brumfit, K. Johnson. The Communicative Approach in Language Teaching. Oxford University Press, 1991.
2. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 1–4 класи. Київ: [б.в.], 2016.
3. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 5–9 класи. Київ: [б.в.], 2017.
4. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10–11 класи. Київ: [б.в.], 2017.
5. Склярєнко Н. К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Іноземні мови*. № 4. 2010. С. 15–25.

УДК 37.015.3:159.955

Бондарук В. О.,  
директор КСШ № 70, вчитель-методист

### РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

У статті розглядається актуальність розвитку умінь і навичок мислення, які дають молодим людям можливість адекватно оцінювати нові обставини і подолання проблем. Розглядається критичне мислення з позиції педагогічного процесу та трактування сучасної психології. Надається приклад курсу: «Основи критичного мислення» для профільних класів навчальних закладів гуманітарного напрямку.

*Ключові слова:* критичне мислення, практичне мислення, уміння і навички мислення.

This article regards an actuality of growing skills and perks of thinking, which gives to young people an opportunity to estimate the new circumstance and overcoming of any problems. Critical thinking regards from the perspective of the pedagogical process and of the modern psychology's treatment. There gives an example: «Foundations of a critical thinking» for specialized humanitarian direction classes.

*Key words:* critical thinking, practice thinking, development of skills and perks thinking.

Розвиток критичного мислення найбільш актуальний в часи інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних та інших обставин, без ефективного знаходження відповідей на запитання, значну частину яких неможливо передбачити. Тому очевидна надзвичайна важливість того, щоб люди ХХІ століття вміли мислити критично. У цьому сенсі критичне мислення виступає як фундамент сучасної освітньої системи. І вже сьогодні завдання оволодіння стратегіями і навичками критичного мислення визнано першочерговим у багатьох країнах світу.

Відомому американському мислителю Д. Дьюї належить твердження про те, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в тому, щоб просто надавати учням інформацію, а в тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення. Освіта завжди орієнтована на майбутнє, яке не може бути заздалегідь визначеним. Отже, першочерговим є розвиток тих умінь і навичок мислення, які дають молодим людям можливість адекватно оцінювати нові обставини і формувати стратегії подолання проблем, які можуть виникнути.

Сучасна психологія трактує критичне мислення як таке, що сприяє формуванню здатності людини усвідомлювати власну позицію з того чи іншого питання, знаходити нові ідеї, аналізувати події і критично їх оцінювати. Критичне мислення виступає як нестандартне, спрямоване на пошук стратегій вирішення життєвих і навчальних проблем, виявлення та оцінку альтернатив і пріоритетів, їх доцільності, визначення достовірності фактів, явищ, подій. Розвитку його сприяють вміння і навички аналізу, синтезу, порівняння, зіставлення фактів, формулювання обґрунтованих висновків.

Це практичне мислення, в основі якого лежить ідея про необхідність розрізнення цінності інформації, тобто відділення потрібної інформації від непотрібної. Воно спрямоване на обробку інформації з використанням ефективних прийомів, її оцінку щодо джерела, істинності, достатності тощо зібраних даних.

Критичне мислення є рефлексивним мисленням – способом корекції і виправлення людиною помилок, допущених в процесі власного мислення, яке знаходиться в безперервному пошуку. З позиції педагогічного процесу критичне мислення можна визначити як зважене, логічне і

цілеспрямоване, що використовує такі когнітивні навички і стратегії, які збільшують вірогідність отримання бажаного результату. Сьогодні є безліч теоретичних обґрунтувань і емпіричних підтверджень того, що ці навички і стратегії можна розвивати за допомогою спеціального навчання і що вони можуть бути застосовані в самих різних ситуаціях.

Навчальна програма кожного предмета або дисципліни має свої особливості, пов'язані з його специфікою, різняться між собою і підручники, засоби навчання, вчителі. Однак, зміст будь-якого предмета може бути пов'язано з розвитком мислення і з життям учнів поза школою, забезпечуючи, таким чином, можливість підвищити рівень їх критичної рефлексії в процесі навчання.

Зрозуміло, що вирішення цієї нетривіальної задачі – поширення методів і стратегій розвитку критичного мислення – українською школою може відбуватися лише поступово, з урахуванням особливостей національної ментальності, педагогічних традицій національної системи

освіти. Сьогодні недоречно чергова корінна ломка і силове впровадження нового в освітню систему країни навіть з найкращими намірами. Набагато більш перспективною нам видається поступова і цілеспрямована робота, що має на меті перехід вчителів та учнів до формування критичного мислення, як через конкретний предметний зміст, так і міжпредметний шляхом, в тому числі, через спеціальні елективні курси.

Саме на реалізацію цих завдань значною мірою направлений запропонований в міжнародному українсько-азербайджанському проєкті курс за вибором «Основи критичного мислення» для профільних класів навчальних закладів гуманітарного напрямку. Курс розрахований на викладання в 10-тих чи 11-тих класах і робить можливим поглибити знання, вміння і навички учнів у напрямку критичного мислення.

Таким чином, розвиток готовності учня до КМ не є одноразовим актом і вимагає дотримання і виділення певних етапів в її формуванні.

УДК 378:[37.011.3-051:74]

**Брижата І. Г.,**  
старший викладач, КДПУ

## **РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ЗВО**

У статті розкривається сутність понять «креативність», «креативні якості», а також особливості та педагогічні умови розвитку креативності як одного із важливих компонентів педагогічної майстерності в системі професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва у закладі вищої освіти.

*Ключові слова:* креативність, креативні якості, професійна підготовка, освітньо-виховний процес, заклад вищої освіти.

The article provides insight into definitions of «creativity», «creative qualities» and the peculiarities and pedagogical conditions of creativity development as one of the important components of pedagogical excellence within professional training of soon-to-be teachers of art in higher education establishment.

*Key words:* creativity, creative qualities, professional training, educational process, higher education establishment.

Здатність до творчості, розвиток креативності є важливою професійною якістю майбутніх учителів. Успіхів у професійній діяльності сьогодні може досягнути лише той учитель, який має високий рівень креативності, який відбувся як творча особистість. Створити умови для ефективної підготовки майбутнього педагога з високим рівнем розвитку креативності, становлення фахівця як творчої особистості – головне завдання закладу вищої освіти.

Основні положення технології творчого, креативного розвитку особистості у процесі професійної підготовки розкриті у дослідженнях таких науковців, як: І. Зязюн, Н. Кичук, С. Сисоєва, М. Солдатенко, Ю. Столяров, Г. Сухобська та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить про певні успіхи в теоретичному обґрунтуванні різних аспектів формування творчої особистості фахівця. Проте, зміна соціальних умов і характеру сучасної освіти значно ускладнюють вимоги до праці

вчителя, до розвитку його креативності в системі професійної підготовки. В умовах сьогодення, головною метою вищої освіти є формування фахівця нової формації, творчого, креативного, здатного працювати в постійно змінюваних умовах й орієнтованого на творчу професійну діяльність.

Мета статті – розкрити сутність поняття «креативність», а також особливості та педагогічні умови розвитку креативності в системі професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва у ЗВО.

Ефективність виконання професійних функцій визначається тим, наскільки сучасний фахівець готовий до творчої професійної діяльності. У ракурсі нашого дослідження цінними є розвідки Ю. Бабанського, Д. Богоявленської, О. Ізмайлової, С. Сисоєвої, В. Сластьонін, які теоретично обґрунтували поняття «творча особистість», виходячи з того, що творча особистість має високий рівень інтелекту, різнобічні знання,

потребу в новизні, здатність до оригінальних дій, до нейтралізації стереотипних дій у професійній поведінці. С. Сисоєва зазначає: «творча особистість – це креативна особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи кількох видах творчості» [1]. Перелік професійно значущих якостей сучасного вчителя образотворчого мистецтва доповнюють креативністю і здатністю до інноваційної діяльності. Виходячи з природи педагогічної праці, можна стверджувати, що креативність є важливим складником професіограми педагога. В. Дружинін розглядає креативність як загальну здатність особистості до творчості й вважає, що вона виявляється в різних формах активності; В. Сластьонін зазначає, що креативність – це здатність, яка забезпечує людині можливість створювати оригінальні цінності й приймати нестандартні рішення, якість, яка дозволяє особистості виявити свою неординарність, обдарованість при розв'язанні різних завдань. Д. Богоявленська стверджує, що креативність варто розглядати як характеристику взаємопов'язаних інтелектуальних та особистісних особливостей індивіда, від виразності яких залежить успіх його творчої діяльності. Науковці одностайні в тому, що креативність виражає здатність до продуктивних перетворень, створення якісно нового. Вчені виокремлюють визначальні характеристики креативності: конструктивна активність і вербальна активність – характеристики, які найбільше відповідають вимогам, що висуваються до особистості педагога. У конструктивній активності виявляються операційні властивості візуального мислення, пов'язані зі ступенем складності та варіативністю перетворень набутої інформації. Процеси, що

відбуваються у сфері креативного мислення, є основою конструктивної уяви. Конструктивна активність трактується як здатність особистості до трансформації вихідної перцептивної опори. Вербальна креативність визначається як процес перекодування елементів ситуації, пов'язаний зі здатністю переборювати стереотипи й здійснювати розумовий пошук у семантичному полі, створюючи нові асоціації за змістом. Величина віддаленості асоціацій від стереотипу є показником креативності.

Ефективність розвитку креативності майбутніх учителів значною мірою визначається педагогічними умовами. Аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив сформулювати наступні педагогічні умови ефективного розвитку креативності в системі професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва у закладі вищої освіти: залучення студентів до самостійної творчо-перетворювальної діяльності під час організації освітньо-виховного процесу; стимулювання творчої мотивації студентів через індивідуальний вибір; використання інноваційних технологій навчання; створення креативного освітнього середовища, зорієнтованого на набуття нового знання, оволодіння вмінь і навичок нестандартної діяльності; створення творчої атмосфери на основі принципів педагогіки співробітництва; демократичний стиль спілкування, свобода творчих дискусій, обміну думками; своєчасна доброзичлива оцінка творчої діяльності студентів.

Отже, зміни соціально-економічних умов і пріоритетів зумовлюють зміну освітніх парадигм, що фіксують перехід від масово-репродуктивних форм і методів викладання до індивідуально-творчих, які формують вимоги до загальнокультурного рівня і фахової підготовки майбутніх учителів, творчих, креативних, спроможних діяти у непередбачуваних ситуаціях.

#### Література

1. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості вчителя : навч.-метод. посіб. Київ : ІСДОУ, 1994. 112 с.

УДК 37.011.-3-051-047.22:04

**Власова Т. О.,**  
вчитель інформатики,

Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 113 КМР ДО

#### ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

На основі аналізу наукової літератури у статті розкриваються шляхи формування та розвитку ІКТ-компетенції вчителя-предметника. Метою дослідження є розробка цілісного процесу формування та розвитку ІКТ-компетентності вчителів-предметників. Розкрита модель компетентності ІКТ вчителя, що складається з трьох взаємопов'язаних компонентів. У статті представлено сутнісну характеристику кожного з них. Дослідження базується на педагогічних інноваційних підходах: особистісно-орієнтованих, культурологічних, андрагогічних, контекстуальних та компетентних.

*Ключові слова:* інформаційно-комунікаційні технології, компетенція ІКТ, дистанційний курс, викладач, викладач дисципліни.

The ways of formation and development of the ICT competence of a subject- teacher are revealed on the basis of the analysis of scientific literature in this article. The purpose of the study is to design a holistic process of the formation and

development of the ICT competence of a subject teacher. The component model of the ICT competence of a subject teacher consisting of three interrelated components. The article presents the essential characteristic of each. The research is based on pedagogical innovative approaches: person-oriented, culturological, andragogical, contextual and competent.

**Key words:** information and communication technologies, ICT competence, distance course, tutor, a subject teacher.

Сучасний етап розвитку системи освіти характеризується всебічним використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в педагогічному процесі. В даний час найбільш затребуваними стають вчителі, які володіють ІКТ, готові до постійного вдосконалення свого професійного рівня.

В сучасній науці значна увага приділяється питанням підготовки вчителів до застосування ІКТ, готовності до формування відповідної компетентності. Запропоновані розв'язання даних проблем стосуються систем підвищення кваліфікації (О. Осипова), вищої професійної освіти (К.В. Коробкова, І. Смирнова), підготовки вчителів-предметників (Л. Бочарова, С. Ісакова), використання ІКТ як засобу формування професійної компетентності (Н. Гончарова).

При цьому виникають протиріччя між: затребуваністю в суспільстві вчителя, який володіє ІКТ-компетентністю і відсутністю науково обґрунтованих рекомендацій з підготовки вчителя до використання ІКТ у навчальному процесі;

наявністю загальної системи підготовки вчителів в області ІКТ і специфічністю професійної діяльності вчителя-предметника; фрагментарністю підготовки вчителя-предметника у сфері ІКТ і необхідністю теоретичного обґрунтування і проектування цілісного процесу формування його ІКТ-компетентності.

Проблемою дослідження є проектування цілісного процесу формування та розвитку ІКТ-компетентності вчителя-предметника.

Для формування та розвитку ІКТ-компетентності вчителя було обрано такі педагогічні інноваційні підходи: особистісно-орієнтований, культурологічний, андрагогічний, контекстний та компетентнісний. Аналіз перерахованих вище підходів дозволив визначити їх переваги з точки зору потреб дистанційної освіти і можливості їх реалізації як через традиційні форми і методи навчання, так і через нові педагогічні технології.

Для формування ІКТ-компетентності вчителя в умовах інформаційного освітнього простору школи необхідні відповідні умови [1, с. 32]: навчання вчителів з різних модулів програми підвищення кваліфікації в галузі ІКТ; безперервне методичний супровід; консультації з освоєння вчителями різних засобів ІКТ, інформаційних систем, мережевих сервісів, зі створення технічно-насиченою предметного середовища навчання; організація тьюторської підтримки в освітній установі; залучення в роботу мережевих спільнот, участь в мережевих проєктах, конкурсах; узагальнення

передового педагогічного досвіду з використання ІКТ; створення системи ресурсного забезпечення процесу.

Формування та розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів-предметників можна організувати через різні форми науково-методичної роботи. Саме через систему підтримки дистанційного навчання пропонуємо формувати та розвивати ІКТ-компетентності вчителів-предметників.

Завданнями запропонованої технології навчання в рамках дистанційного курсу для формування ІКТ-компетентності вчителів є: визначення динаміки зростання в учасників курсу знань, умінь і навичок, що складають ІКТ-компетентності в ході проведення дистанційного курсу; аналіз навчальної мотивації учасників курсу протягом всього навчання; ступінь активності та залучення вчителів в усі запропоновані види індивідуальної і спільної навчальної діяльності.

Результатом підготовки вчителів-предметників до застосування ІКТ для підвищення ефективності освітнього процесу і розв'язання задач інформатизації є компетентність останніх в області ІКТ (ІКТ-компетентності). Специфіка ІКТ-компетентності вчителя-предметника, знаходить відображення в змістовному наповненні її компонентів. Компонентна модель ІКТ-компетентності вчителя-предметника складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: мотиваційний; когнітивно-операційний; професійно-рефлексивний.

Виокремимо умови успішного формування та розвитку ІКТ-компетентності вчителя: орієнтація на цілісний результат в процесі викладання дисциплін, що мають відношення до інформаційно-методичної підготовки і побудова на цій основі єдиної міждисциплінарної програми, спрямованої на формування ІКТ-компетентності вчителя; модульно-концентрична побудова змісту навчального матеріалу, як основа інтеграції предметної підготовки і реалізації системних міжпредметних зв'язків; складання кожним учасником індивідуальної карти інформаційно-методичної підготовки; використання в системі підготовки методів активізації навчально-пізнавальної діяльності: дидактичних ігор, системи практичних робіт на матеріалів для професійної діяльності, підготовка учасниками інтегрованих міждисциплінарних проєктів організації процесу навчання із застосуванням ІКТ.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці методики дистанційного навчання вчителів предметів природничо-математичного

циклу з метою формування їх професійних компетентностей.

**Література**

1. Панова Е. С. Формирование ИКТ-компетентности педагогов современной школы. *Муниципальное образование : инновации и эксперимент*. 2013. Вып. 3. С. 27–35.

УДК 373.091.33-027.22:7

**Забойкіна Н. С.,**  
педагог-організатор,

Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 82

## ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У статті висвітлено проблему особливостей використання дидактичних ігор на уроках мистецтва у сучасній школі. За допомогою дидактичних ігор та ігрових моментів процес навчання стає цікавішим, створює та має вплив на бадьорий робочий настрій учнів, дозволяє максимально активізувати розумову діяльність усіх учнів, урізноманітнити їхню роботу, розбурхати творчу уяву. Автор статті доходить до висновку, що дидактична гра – це діяльність дитини, яка спрямована на орієнтування в предметній та соціальній діяльності, в якій дитина відображає враження від пізнання.

**Ключові слова:** дидактична гра, «музично-дидактичні ігри», метод гри, нетрадиційні методи навчання, сучасна школа.

The article deals with the problem of peculiarities of didactic games' use at art lessons in modern school. Learning process becomes more interesting, creates and influences students' cheerful mood, maximizes mental activity of all students, diversifies their work, inspires creative imagination with the help of didactic games and game moments. The author of the article concludes that the didactic game is a child's activity aimed at orientation in the subject and social activities in which the child reflects the impression of knowledge.

**Key words:** didactic game – «musical-didactic game», game method, non-traditional methods of education, modern school.

Актуальним на сьогоднішній день стає впровадження активних методів навчання в практику роботи загальноосвітніх шкіл. Соціальне замовлення на це підтверджується концептуальними положеннями ряду державних документів (Національна програма «Освіта ХХІ століття», Закони України «Про освіту» тощо), які задають стратегічний курс формування педагога нового типу – думаючого, ініціативного, самокритичного.

У своїх працях Д. Варламов пише: «У педагогіці ігри традиційно пов'язуються з дитячим вихованням, розвитком розумових і творчих здібностей дитини. Педагогічна теорія досліджує те, як впливає гра на вироблення навичок адаптації учнів у колективі, розвиток пам'яті, уяви, моральних якостей дитини. Гра розглядається як одна з форм діяльності учнів, що сприяє розвитку творчих здібностей, а також засвоєнню норм суспільної поведінки» [1, с. 71].

Саме дидактична гра і належить до активних, нетрадиційних методів навчання і виховання сучасних школярів. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, розвиваюча й виховна функція діють у тісному взаємозв'язку.

Гра для учня – перша можливість проявити себе, самовиразитись і самоствердитись. Якщо вчитель правильно організував пізнавальну діяльність учнів, то вони, використовуючи набуті раніше знання, можуть самостійно пояснювати матеріал, робити висновки, мислити логічно і послідовно. Саме логічне мислення на уроках, де

вчитель використовує дидактичні ігри, дозволяє максимально активізувати розумову діяльність усіх учнів, урізноманітнити їхню роботу, розбурхати творчу уяву.

У науковій літературі, окремо розглядається поняття «музично-дидактичні ігри». Основне призначення музично-дидактичних ігор – розвивати в учнів музичні здібності в доступній ігровій формі, допомогти їм розібратись в співвідношенні звуків за висотою, розвивати в них відчуття ритму, тембровий і динамічний слух, прагнення до самостійних дій із застосуванням знань, отриманих на музичних заняттях. Музично-дидактичні ігри збагачують дітей новими враженнями, розвивають у них ініціативу, самостійність, здатність до сприйняття, розрізненню основних властивостей музичного звуку. Разом з тим на уроках музики ігри не можуть бути обмежені тільки музично-дидактичними. Так, Д. Варламов описує та розрізняє музично-дидактичні, сюжетно-рольові та проблемно-моделюючі ігри. Музично-дидактичні ігри можуть бути різноманітними за завданням і змістом. Так, ігри-загадки, ігри-змагання сприяють засвоєнню, закріпленню знань, оволодінню способами пізнавальної діяльності, сприяють формуванню в дітей навичок музичного сприймання, вміння розрізняти висоту, тембр, силу і тривалість звуку, плановірно розвивають висотний, динамічний, ритмічний і тембровий слух. Ігри «Голосно-тихо», «Швидко-повільно», «Вгору-вниз», «Луна», «Дзеркало», «Веселі

діалоги» та інші доцільно проводити під час ознайомлення дітей з елементами музичної грамоти. При проведенні дидактичної гри слід пам'ятати про музичний супровід, який має відповідати меті і завданням гри [1, с. 73].

Чудовим прикладом є музично-дидактична гра: «Сміливий вершник». Метою цієї гри є навчити дітей емоційно сприймати музику, виховувати активність, сміливість, бажання допомагати іншим. Обладнання: запис п'єси Р. Шумана «Сміливий вершник». Таким чином, використання музично-дидактичних ігор на уроках музичного мистецтва в школі дозволяє покращувати школярям знання,

формувані інтерес до музичного мистецтва, розвивати музично-творчі здібності.

З'ясувавши значення дидактичної гри та існуючі види цього методу навчання, ми підкреслюємо ефективність та необхідність використання дидактичних ігор на сучасних уроках. Найефективнішими є ті уроки, на яких використовують різноманітні форми роботи, збагачують їх знахідками своїх творчих пошуків. Таким чином, дидактична гра – це один з найважливіших засобів навчання, розвитку інноваційного потенціалу учнів, який доповнює існуючу систему засобів навчання і виховання.

#### Література

1. Варламов Д. И. Игра в педагогике и музыке. *Искусство и образование*. 2006. № 6. С. 70–75.

УДК 373.5.016:51

Заболоцька В. В.,

Криворізький природничо-науковий ліцей

### ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У статті розкриваються питання сутності, змісту, переваг і проблем змішаного навчання; аналізуються можливості змішаного навчання для організації продуктивної навчальної праці учнів на уроках математики; описуються моделі змішаного навчання (Ротаційна, Лабораторна, Гнучка і «Перевернутий клас»), які можуть бути застосовані на уроках математики.

*Ключові слова:* методика навчання математики, змішане навчання, профільне навчання математики.

In article the questions of the essence, content, advantages and problems of blended learning are revealed; the possibilities of blended learning for organizing productive educational work of pupil at mathematics lessons are analyzed; the blended learning's models (Rotary, Laboratory, Flex and Flipped Classroom ones) are described that can be applied in mathematics lessons.

*Key words:* methodic of teaching mathematics, blended learning, profile training of mathematics.

В умовах, коли вчитель іноді вимушений змагатися з комп'ютерними технологіями за увагу своїх учнів, з'являється все більше інноваційних розробок, які спрямовані на те, щоб використати їх переваги та компенсувати недоліки в освітньому процесі. І якщо раніше електронне навчання було прерогативою небагатьох досить просунутих навчальних закладів, то сьогодні воно стає нормою та пропонує чимало цікавих моделей для широкого освітнього загалу.

Метою статті є огляд можливостей змішаного навчання під час вивчення математики.

Загалом термін «змішане навчання» охоплює і особливу методологію, і методику викладання і підхід, який поєднує в собі традиційні методи навчальної роботи учнів як в класі, так і вдома із комп'ютерно опосередкованою діяльністю. Перевагами цього різновиду електронного навчання є комбінація різних технологій у єдиний інтегрований навчальний підхід, коли уможливорюється оптимальна організація освітнього процесу, ґрунтовне й всебічне засвоєння знань учнями, кращий персоналізований контроль їх навчальної діяльності [2, с. 50].

За допомогою такого собі «міксу» з традиційних і комп'ютерно зорієнтованих форм роботи вчитель може:

– пояснити традиційним шляхом новий матеріал та організувати вправи з його засвоєння за допомогою програм-тренажерів;

– реалізувати проблемне навчання, коли після висунення проблеми учні шукають шляхи її вирішення у базах знань;

– провести інтерактивне заняття у віртуальній (цифровій) лабораторії за допомогою програм динамічної математики на кшталт Gran, DG, GeoGebra, MathKit або МК, TheGeometer'sSketchPad, Живая Математика (ЖМ) і Живая геометрия, Cabri тощо;

– організувати комп'ютерне тестування автономно або за допомогою онлайн вікторин;

– організувати веб-квест і підвести його підсумки у фронтальній роботі;

– напередодні розповсюдити через засоби комунікації проблемні питання до уроку [3].

У літературі трапляється чимало моделей змішаного навчання. Цікавою й перспективною при вивченні математики є так звана «Ротаційна модель» (Station Rotation Model). Її суть полягає в наступному. Клас об'єднується в динамічні групи за принципом диференціації в такий спосіб, що одна з них разом із вчителем працює фронтально, друга – самостійно із застосуванням ІКТ, а третя –

виконує вправи. Протягом уроку кожен учень має побувати в усіх трьох групах [1].

Досить подібною до попередньої є модель «Лабораторна ротація» (Lab Rotation), коли один урок учні проводять у навчальній комп'ютеризованій лабораторії, вивчаючи онлайн основні положення теми, а інший урок – разом і з вчителем, де конкретизують та поглиблюють знання, застосовують вивчене на практиці [1].

Не менш перспективною в умовах усе більшого поширення комп'ютерно зорієнтованих технологій є модель «Flex» (Flex Model). У ній усі учні працюють автономно один від одного за власним гаджетом над виконанням певного навчального завдання. Кожен учень має власний перелік задач, що повинні бути виконані за певний час. У разі необхідності він може звернутися за допомогою до вчителя чи учня-консультанта. У плінні виконання завдань учитель час від часу запрошує групи учнів до окремої кімнати для обговорення матеріалу й уточнення ключових понять теми [1].

Досить популярною є «Перевернутий клас» (Flipped Classroom). Зазвичай, вона реалізується в три етапи: самостійне опрацювання учнями матеріалу із широким застосуванням ІКТ вдома, інтерактивне заняття в класі, продовження інтерактивного навчання в позакласній роботі за підтримкою вчителя і комп'ютерно зорієнтованих технологій [3].

Отже, застосування на уроках елементів змішаного навчання надає такі переваги: учень учиться готуватися до уроку, підвищується його пізнавальна мотивація та інтерес до інформаційних технологій; акцентується на ґрунтовному засвоєнні знань, що здатні забезпечити комп'ютерно зорієнтовані технології; відбувається оптимізація й інтенсифікація навчальної праці учнів; уможливорюються індивідуальні освітні траєкторії учнів; розширюються засоби діагностики і контролю навчальних досягнень як учнів, так і

класу загалом; забезпечується інтерактивність, ініціюється робота в командах; формуються функціональні знання та навички [2, с. 51–55].

Однак, принагідно зауважити й на проблеми змішаного навчання. До них, передусім, належать технічні. Це питання забезпечення учнів і вчителів технологіями й комп'ютерно зорієнтованими пристроями. Як відомо, відсутність ліцензованого програмного забезпечення унеможливило застосування дієвих, професійно створених додатків для організації електронного навчання з ряду предметів. Водночас, усе більше з'являється хмарних сервісів, які пропонують учителям широкі перспективи щодо урізноманітнення навчальної діяльності школярів. Тож, більш нагальними проблемами, які потребують вирішення є, зокрема, подолання опору педагогів і спростування стереотипів щодо недоступності електронного навчання широкому загалу, його неефективності, порівняно з традиційним. Ще однією проблемою є нездатність більшості педагогів здійснювати управління процесом змішаного навчання з використанням усіх пропонованих ним резервів.

З поміж перспектив змішаного навчання необхідно вказати на такі, як: усе більше поширення й доступність гіпермедійних, мобільних і SMART-технологій у навчальних цілях; розповсюдження персоналізованого навчання, в якому можлива реалізація переваг діяльності вчителя і учня; організація навчання через прийняття рішень з використанням баз знань і хмарних сервісів; продуктивна гейміфікація; поширення на освітній простір педагогічних програмних засобів, що реалізують віртуальну та доповнену реальність [2].

Відзначимо, що реалізувати зазначені вище переваги, подолати недоліки й гнучко охоплювати нові тенденції змішаного навчання може високопрофесійний вчитель, у якого сформований особливий стиль педагогічної діяльності.

#### Література

1. Михалевич Н. Змішане навчання: персоналізоване навчання кожного учня. URL : <http://www.prosvitcenter.org/uk/zmishane-navchannya/>. 2. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В. М. Кухаренко та ін., ред. В. М. Кухаренка. Харків : «Міськдрук», НТУ «ХПІ», 2016. 284 с. 3. Цись О. О. Використання технологій електронного навчання в організації самостійної навчальної діяльності студентів. Педагогічний альманах : зб. наук. праць. Херсон, 2017. Вип. 35. С. 180–186.

УДК 378.147:004

Зеленкова Н. І.,

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки КДПУ

## ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглядається обґрунтування та стан упровадження інформаційних технологій у системі освіти вищої школи. Використання інформаційних технологій дозволяє підвищити ефективність процесу навчання. У поєднанні з телекомунікаційними технологіями розв'язує проблему доступу до нових джерел інформації. Зорове, слухове сприйняття інформації забезпечують ефективне засвоєння інформації.

*Ключові слова:* технологія, педагогічна технологія, інформаційна технологія, інновації, мультимедіа.

The article discusses the rationale and state of introduction of information technologies in the educational system of higher education. The use of information technologies can increase the efficiency of the learning process. In the conjunction with

telecommunication technology solves the problem of access to new sources of information. Hearing and visual perception of information provide efficient absorption of information.

*Key words:* technology, educational technology, information technology, innovations, multimedia.

Світовий процес переходу від індустріального суспільства до суспільства інформаційного, що відбуваються в Україні, вимагає суттєвих змін у багатьох сферах діяльності держави. Серед пріоритетних напрямів вищої освіти в Україні особливої уваги заслуговують проблеми підвищення якості освіти, впровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій. Освіта і наука стають важливими чинниками розвитку країни. Складні проблеми демократизації суспільства мають не тільки об'єктивний характер, але й обумовлюються суб'єктивним сприйняттям людини цінностей, притаманних новому суспільству. Формування та розвиток людини як особистості повинно стати основою для всіх освітніх закладів. Головним прискорювачем цього процесу є розвиток відкритого інформаційного суспільства і в першу чергу це стосується реформування освіти. Тому, передбачено запровадження в освітньому процесі новітніх технологій та науково-методичних досягнень, створення нової системи інформаційного забезпечення освіти, входження України у міжнародну систему комп'ютерної інформації. Але впровадження інформаційних технологій вимагає відповідну підготовку фахівця.

В обґрунтування понять «технологія навчання», «інформаційна технологія навчання» значний вклад внесли В. Безпалько, П. Гальперин, Б. Гершунський, Ю. Машбиць, Н. Тализіна, М. Шкіль. Проведені дослідження з провадження інформаційних технологій М. Желдака, Л. Конощевського, Т. Чепрасової.

Мета статті полягає в доцільності використання інформаційних технологій у вищій школі.

Важливим завданням сучасної освіти і навчання є розвиток творчого потенціалу особистості майбутнього спеціаліста, який повинен повноцінно жити й активно діяти у новому світі, постійно самовдосконалюватися, сприймати нововведення. Необхідно підготувати підростаюче покоління до життя й професійної діяльності в новому,

високорозвиненому середовищі. За умов трансформації українського суспільства особливої значущості набувають питання формування молодого людиною нових життєвих стратегій, компетентності, конкурентоспроможності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки.

Система освіти має бути спрямована і націлена на майбутнє, реагувати на нові цивілізаційні виклики, суспільні реалії, враховувати тенденції та перспективи розвитку людства, національного буття народу. При таких умовах освіта повинна мати інноваційний, прогностичний характер, тобто випереджати ті зміни, які відбуваються у світі. Такі умови особливого значення надають можливості особистості до творчого нестандартного мислення, вміння вирішувати різні проблеми власної життєдіяльності. Розв'язання цих важливих проблем можливе за рахунок впровадження високоефективних технологій. Особливої уваги у вищому навчальному закладі набувають педагогічні технології, що інтегруються з інформаційно-комунікаційними технологіями, які створюють підґрунтя для самоосвіти студентів.

Впровадження інформаційних технологій у вищій школі дозволяє викладачам змінити методи та форми навчання. Інформатизація навчального процесу сприяє підвищенню якості підготовки майбутнього фахівця, що водночас вимагає від викладачів і студентів комп'ютерної грамотності. Застосування відеоматеріалів та інших мультимедійних засобів дає право стверджувати про ліквідацію прогалин у наочності викладання. Мультимедійні засоби (презентація, навчальні фільми, відеодемонстрації) вважають універсальними тому, що їх використовують на різних етапах проведення заняття.

Отже, інформаційні технології у вищій школі підвищують інтенсивність та ефективність процесу навчання, створюють умови для самоосвіти, дозволяючи здійснювати перехід до безперервної освіти.

#### Література

1. Дубасенюк О. А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти. *Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін* : зб. наук. праць. Житомир, 2004. С. 3–14.
2. Стрілець С. І. Інноваційні технології і методи навчання у вищій освіті : проблеми та перспективи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Чернігів, 2011. Вип. 90. С. 204–209.

## ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

У статті розглянуто основні принципи педагогічної техніки, які зроблять навчання цікавим і захоплюючим. Описано такі способи візуалізації, як скрайбінги, інтелект-карти, інтерактивні стрічки часу, інтернет-меми, хмари слів, лепбуки, які є ефективним інструментарієм для розвитку креативності учнів.

*Ключові слова:* принципи, педагогічна техніка, способи візуалізації, креативність.

The article deals with the basic principles of pedagogical technology, which will make learning interesting and exciting. The author focuses on such visualization methods as scribing, intelligence maps, interactive tapes of time, internet memes, clouds of words, lap book, which are effective tools for the development of students' creativity.

*Key words:* principles, pedagogical technique, methods of visualization, creativity.

Сучасна українська школа глобально змінює орієнтири. Новий базовий Закон «Про освіту», концепція «Нова українська школа» відкривають нові можливості для освітян, дають автономію не тільки навчальному закладу, а насамперед більше свободи вчителю для творчості. Змінюються вимоги до рівня знань та вмінь, найбільш важливі навички у XXI ст. та відповідно й світові освітні тренди.

*Мета статті:* розкрити значення принципів педагогічної техніки та схарактеризувати способи візуалізації, які є ефективним інструментом для розвитку креативності учнів.

В умовах вільного доступу практично до будь-якої інформації цінність самих знань у світі в цілому дещо зменшується, поступаючись навичкам реального використання теорії, самонавчання, вмінню командної взаємодії та креативності мислення. Відповідно до попиту на навички, у світі виникають принципово відмінні тренди в освітньому процесі. Як зазначають експерти Education Dive, головними світовими трендами сучасної освіти на 2019 рік є:

1. Інтегроване навчання, персоналізація навчальних програм із використанням гаджетів.
2. Розвиток у межах шкіл креативних та STEM-майданчиків, широке залучення засобів віртуальної реальності у навчальний процес.
3. Письмові завдання поступаються мультимедійному контенту, який дозволяє більш ефективно оцінити реальні знання та навички.
4. Технології не мають витіснити живе спілкування: онлайн-платформи не можуть повністю замінити досвід роботи в групі, ігрові завдання та емоційну взаємодію.

В цих умовах найбільш ефективним є дотримання принципів педагогічної техніки та використання педагогічних інструментів (методик, прийомів, технік, технологій). Реалізуючи нові методики, вчителю важливо дотримуватися

принципів педагогічної техніки (за майстром-педагогом А. Гіном):

I. Принцип свободи вибору(у будь-яких діях надавати учневі право вибору).

II. Принцип відкритості (використовуйте в навчанні завдання творчого характеру, міркування).

III. Принцип діяльності (організуйте засвоєння учнями знань, умінь, навичок переважно у формі діяльності).

IV. Принцип зворотного зв'язку (регулярно контролюйте процес навчання за допомогою розвиненої системи прийомів зворотного зв'язку).

V. Принцип ідеальності (задоволення): максимально використовуйте можливості, знання, інтереси самих учнів.

Ефективними для розвитку креативного мислення є прийоми візуалізації. Візуалізація – це створення та представлення графічного образу текстової інформації, що робить її наочною, а отже, зручнішою для аналізу та осмислення. Вчителі гімназії найчастіше використовують на уроках такі способи візуалізації:

### 1. Скрайбінг.

Це метод розповіді чи пояснення, що супроводжується паралельним створенням схематичних малюнків, які відтворюють ключовий зміст сказаного. Завдяки залученню цього прийому можна, розповідаючи про будь-що, підкріплювати сказане графічно у максимально зрозумілому і привабливому для слухача форматі. Це насамперед мистецтво відображати своє мовлення в малюнках, причому процес відбувається в реальному часі паралельно з доповіддю мовця.

### 2. Інтелект-карти.

Це універсальний спосіб організації інформації, адаптований для максимально продуктивного сприйняття мозком. Технологія вчить мислити у новій площині, залучаючи до активної роботи обидві півкулі мозку. Думки та висновки викладаються у зручному форматі, з довільним додаванням малюнків та інших допоміжних елементів. Найпопулярніша схема містить декілька

складових: ключові слова з теми, графічні зображення, стрілки, що поєднують між собою різні блоки. Все це покликане формувати інтуїтивне сприйняття інформації.

### 3. Інтерактивні стрічки часу.

Це динамічний спосіб вивчення хронологічного перебігу подій шляхом його візуалізації. Прийом не втрачає своєї актуальності на жодному з предметів. Для створення стрічок часу використовують LearningApps.org – онлайн-сервіс, який є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметних галузей для використання і на уроках, і в позаурочний час, і для малечі, і для старшокласників.

4. Хмара тегів (хмара слів) – це візуальне подання списку категорій (або тегів, також званих мітками, ярликами тощо). Ключові слова найчастіше являють собою окремі слова, і важливість кожного позначається розміром шрифту або кольором. Таке уявлення зручне для швидкого сприйняття найвідоміших термінів і для розподілу термінів за популярністю щодо один одного. Можливості використання хмари слів у навчанні досить різноманітні. Для створення хмари корисним є Tagul – веб-сервіс.

### 5. Інтернет-меми.

Це будь-яка інформація, подана лаконічно і дотепно, щоб привернути увагу користувачів інтернету. Вона відтворює певне ставлення до подій чи обставин. Найпопулярнішими є інтернет-меми у форматі зображення із влучним жартівливим текстовим поясненням.

### 6. Лепбуки.

Це саморобна інтерактивна папка чи зошит, де збираються і яскраво оформлюються різноманітні пізнавальні матеріали з певної теми, що вивчається. Головна перевага лепбука в тому, що він створюється власноруч і оформлюється за власним смаком – з додаванням різноманітних рухливих деталей, кишеньок, конвертиків, міні-книжечок чи інших елементів. Це дозволяє структурувати інформацію, активно долучатися до навчального процесу і виявляти творчі здібності школярів. Завдяки цьому процес пізнання стає дійсно захопливим!

Вище переглянуті прийоми візуалізації допомагають вчителю на фазах осмислення, усвідомлення нових знань та рефлексії розвивати креативне мислення учнів, спонукають до творчості.

Корисними для вчителів є лайфхаки від Вікі Девіс, вчительки із США та популярної блогерки:

- перш ніж навчати – встановіть стосунки довіри;
- зробіть так, щоб ваші учні полюбили співпрацю;
- створіть персональну «раду мудреців»;
- щоб опанувати новітні технології, обирайте «метод черепашки» і «велику трійцю цілей»: рухайтесь повільно й цілеспрямовано.

Таким чином, прийоми педагогічної техніки, зокрема способи візуалізації, – інструмент творчості вчителя, який дозволяє вчителю формувати й розвивати креативне мислення учнів.

### Література

1. Безуглий Д. Прийоми візуального подання навчальної інформації. *Науковий журнал*. 2014. № 2(3). С. 7–15.  
2. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Свобода вибору. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителя. Харків: [б.в.], 2015. 112 с. 3. Нова українська школа. Концепція. URL: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczya.pdf>.

УДК 37.026.6: 372.8

Сокол І. М.,

Комунальний заклад «Новопільський НВК»

## АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ШЛЯХОМ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

У статті розкриваються питання сутності, функцій, різновидів та способів реалізації міжпредметних зв'язків при вивченні біології у закладі середньої освіти. Подаються підходи до активізації пізнавальної діяльності школярів під час використання міжпредметних пізнавальних задач у формі проблемних питань, кількісних задач і практичних завдань під час вивчення біології.

**Ключові слова:** міжпредметні зв'язки, методика навчання біології в школі, міжпредметні пізнавальні завдання.

In the article the issues of essence, functions, types and methods of realization of cross-subject connections in the biology study in the institutions of general education are revealed. The approaches to activating of pupils' cognitive activity during the biology study while the use of cross-subject cognitive jobs in the form of problematic issues, quantitative problems and practical tasks has been resalted in.

**Key words:** cross-subject connections, methods of teaching biology in the school, cross-subject cognitive jobs.

Засвоєння основ наук на належному рівні забезпечується тільки в умовах систематичного навчання і широкої реалізації міжпредметних зв'язків (МПЗ). Такі зв'язки віддзеркалюють

реально існуючі взаємостосунки між явищами і процесами об'єктивної дійсності, що в умовах шкільної освіти розрізнені за окремими навчальними предметами [4]. Застосування МПЗ у

навчанні біології сприяє оптимальному розвитку діалектичного мислення учнів, формуванню в них наукового світогляду, цілісних поглядів і переконань. Цим питанням приділяється велика увага й у методиках навчання природничих дисциплін, зокрема у роботах М. Верзиліна, Л. Вороніної, І. Зверева, В. Льченко, О. Лаврентьєвої, В. Максимової, І. Мороза, Н. Сорокіна, В. Федорової та ін.

Метою статті є огляд сутності, функцій, різновидів та способів реалізації міжпредметних зв'язків при вивченні біології у закладі середньої освіти.

Передусім відзначимо, що МПЗ виконують у вивченні біології ряд функцій, а саме: методичну, освітню, розвивальну, виховну та конструктивну, де остання дозволяє вчителю біології вдосконалювати зміст навчання за рахунок застосування методів інших наук [1, с. 324].

Ефективність реалізації МПЗ залежить від ступеня обізнаності вчителя у їх видах. Насамперед розрізняють зв'язки внутрішньоциклові – між предметами одного циклу, наприклад природничого, це МПЗ між біологією, фізикою, хімією, географією, основами медичних знань тощо і міжциклові, тобто зв'язки біології з історією, літературою, математикою, інформатикою тощо. Види МПЗ діляться також на групи з огляду на головні компоненти процесу навчання (зміст, методи, форми організації). У такий спосіб розрізняють змістовно-інформаційні (фактичні, понятійні, теоретичні) й організаційно-методичні МПЗ (перенесення методів і способів організації пізнавальної діяльності учнів з одного предмета на інший) [2, с. 68].

Залежно від того у який спосіб МПЗ вводяться й використовуються виокремлюють такі три рівні міжпредметних зв'язків шкільної біології, як: теоретичний, емпіричний, практичний. За часовою ознакою МПЗ класифікують на: попередні, коли використовують матеріал, уже відомий учням на уроках інших дисциплін; супутні зв'язки, коли розглядаючи певне питання, використовують матеріал суміжного предмета, що вивчає в той самий час ці ж самі теми та перспективні зв'язки [4].

Чинні програми, підручники, зміст курсу біології містить необхідний матеріал для реалізації МПЗ. Значну підтримку для їх здійснення надають також сучасні ІКТ, Інтернет-технології та навчальне відео.

Під час планування й здійсненні МПЗ у процесі навчання біології важливо враховувати їх різноманіття. Особливо важливо систематично реалізовувати понятійні міжпредметні зв'язки, оскільки саме системи понять і визначають структуру змісту біологічних курсів. Поняття про рівні організації живої природи вимагають

встановлення зв'язків з хімією, фізикою, математикою, основами інформатики, з фізичною географією і суспільствознавством; для розкриття морфолого-анатомічних понять необхідні знання щодо складу і видів хімічних речовин, їх фізичних властивостей; фізіологічних – знання фізико-хімічних процесів і явищ у живому організмі; прикладних (агротехнічні, зоотехніки, гігієнічні, природоохоронні тощо) – зв'язки біології з сільськогосподарською практикою, з медициною, з охороною природи, з курсом етики і психології сімейного життя тощо [3, с. 11].

Коло МПЗ вчитель визначає у кожному конкретному випадку з урахуванням їх хронологічних видів та будує на їх основі міжпредметні пізнавальні задачі. Система таких задач сприяє формуванню в учнів наукових міжпредметних понять, умінь самостійно встановлювати й реалізовувати МПЗ під час вирішення життєвих проблем; створює систему знань і способів діяльності з вивчення закономірностей природи, розвиває в учнів діалектичний стиль мислення, пізнавальну активність, інтелектуальні здібності [4].

Міжпредметні пізнавальні завдання класифікують за освітньою метою, за методами навчання, за кількістю навчальних предметів, знання з яких потрібні для вирішення завдання, за часовою ознакою тощо [21, с. 70].

Велику роль відіграють проблемні пізнавальні задачі. Наприклад, під час вивчення теми «Робота м'язів» можна запропонувати таке проблемне питання: «Чому в результаті роботи м'язів тіло людини нагрівається і виділяється велика кількість тепла?». Учитель може запропонувати учням пояснити цей факт, використовуючи знання з хімії про екзотермічні й ендотермічні реакції і з фізики про перетворення одного виду енергії в інший. Учитель може порушити й додаткове питання: «Чому при роботі м'язів тепла виділяється значно більше, ніж, наприклад, при диханні насіння?» [3].

Досить результативними є й кількісні задачі міжпредметного змісту, що вимагають для свого розв'язання застосування знань з математики, фізики, хімії, географії та математики. Наприклад, «Обчислити швидкість крові в порожніх венах, знаючи їхній діаметр (близько 2,5 см), швидкість крові в аорті (0,5 м/с) і діаметр аорти (близько 2,5 см)» [3]. Під час моніторингу довкілля та фенологічних спостережень доцільними є задачі на побудову діаграм, графіків та електронних таблиць із застосуванням ІКТ та програмних додатків.

Вирішуючи подібні задачі, учні роблять складні пізнавальні і розрахункові дії: усвідомлення сутності міжпредметної задачі, розуміння необхідності застосування знань з інших предметів; добір і актуалізація потрібних знань з інших предметів; їхній перенос у нову ситуацію,

зіставлення знань із суміжних предметів; синтез знань, установлення сумісності понять, одиниць виміру, розрахункових дій, їхнє виконання; одержання результату, узагальнення у висновках, закріплення понять [4].

Отже, спираючись на знання учнів з різних предметів, відштовхуючись від їх пізнавальних інтересів і потреб, за допомогою встановлення МПЗ уможливиться комплексне розв'язання освітніх завдань, усебічний розвиток і комплексне виховання школярів.

#### Література:

1. **Загальна методика** навчання біології: [навч. посібник] / за ред. І. В. Мороза. Київ: Либідь, 2006. 592 с.
2. **Использование** в курсе анатомии, физиологии и гигиены человека межпредметных связей с физикой и химией / за ред. И. Д. Зверев. Ленинград: Просвещение, 1971. С. 68-78.
3. **Льченко В. Р.** Перехрестя фізики, хімії та біології. Київ: Просвещение, 1986. 172 с.
4. **Лаврентьєва О. О.** Один із шляхів реалізації інтегративних тенденцій сучасної освіти в умовах профільного навчання. *Фізика та астрономія в школі*. 2002. №5. С. 28-31.

УДК 373.015.3:005.32

**Станіславська О. В.,**

*вчитель англійської мови,*

*Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 65*

### ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В МОДЕЛІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

В статті розглядаються загальні умови формування стійкої мотивації, основні рівні та етапи, а також деякі методи формування та підтримання її на стабільно високому рівні. Визначається роль вчителя та його комунікативної культури у підтриманні стійкої мотивації при навчанні англійської мови в загальноосвітніх навчальних закладах.

*Ключові слова:* мотивація, стійка мотивація, міжнародне спілкування, персоніфікація, творчий вчитель.

The article reveals the general conditions and definite aspects in formation of steady student motivation, some terms and steps in its forming, the definite methods and criteria of its development and keeping on the constantly high level. The role of the teacher and his communicative culture in the maintenance of a stable motivation while studying the English language in secondary schools is determined.

*Key words:* motivation, stable motivation, international communication, personification, creative teacher.

Розширення міжнародних відносин між країнами, стрімкий розвиток сучасної науки і техніки, гуманітарна спрямованість світового культурного процесу привели до підвищення ролі міжнародного спілкування, а внаслідок цього – зростання інтересу до вивчення англійської мови як засобу світової комунікації. Найбільш успішному оволодінню англійської мови сприяє підтримання стійкого інтересу до її вивчення, оскільки висока мотивація є основною умовою вдалого навчання англійської мови.

*Мета цієї статті* – відстежити загальні умови й основні етапи та методи формування мотивації при навчанні англійської мови в загальноосвітніх навчальних закладах.

Мотивація – це умова будь-якої людської діяльності [3, с. 69], висока мотивація є необхідною передумовою успішного навчання англійської мови.

Формування мотивації має деякі основні умови. По-перше, цьому можуть сприяти зовнішні чинники, такі як: престиж професії, цікава високооплачувана робота в майбутньому, перспективи подорожі за кордон, а також заохочування батьків та друзів. Не слід відкидати той факт, що близьке оточення відіграє важливу роль у формуванні стійкої мотивації. По-друге, внутрішні фактори, до яких перш за все відносяться: індивідуальні психологічні

особливості, здібності та нахили учнів, тобто, гуманітарний, технічний «склад розуму», а також, первісний інтерес до мовної форми діяльності та вивчення англійської мови.

Виходячи з внутрішніх та зовнішніх умов, формування мотивації повинно проходити в два етапи і має два рівні. Перший рівень мотивації відбиває поверхові інтереси до вивчення англійської мови, як наприклад, добрі оцінки, матеріальні нагороди від батьків та ін. На цьому рівні відбувається перший етап формування мотивації – матеріально-практичний.

У рамках першого етапу інтерес учнів спрямований на суто практичні цілі та задачі: отримання високої оцінки чи похвали вчителя, повага навчального колективу тощо, та на майбутні досягнення: вступ до престижного ВНЗ, отримання хорошої роботи, високої зарплатні.

На подальшому етапі навчання мотивація повинна переходити на внутрішній рівень, що відбувається на другому етапі формування мотивації – емоційно-необхідний. На цьому етапі інтерес учнів зміщується з матеріально-практичної зацікавленості на емоційне задоволення від самого процесу навчання. Учень вдовольняє потребу в навчанні як такому, коли акцентується процес навчання, коли він є самоціллю й результатом одночасно [1, с. 4].

Висока мотивація та постійний стійкий інтерес до англійської мови збільшує відповідальність викладача у цілому навчальному процесі. Як зазначають Н. Ігнатюк та Н. Соловійова, «щоб (вчительський) вплив був позитивний, викладач будь-якої дисципліни повинен володіти прийомами активізації й удосконалення психічних функцій» [2, с. 64].

Так які ж ефективні засоби формування мотивації учнів при вивченні англійської мови? Висока мотивація учнів при оволодінні англійською мовою зумовлюється змістом, характером та організацією процесу навчання, а також умовами, в яких він проходить. Атмосфера довіри й вимогливості, доброзичливої ділової критики, високого ступеня взаємодопомоги й відповідальності буде сприяти не тільки стимуляції підвищення рівня мотивації, а й підтриманню її на стабільному високому рівні. Така позитивна психологічна атмосфера багато в чому

визначається рівнем комунікативної культури вчителя та його володінням прийомами, що стимулюють спілкування. З їх допомогою він може будь-який матеріал програми повернути в комунікативне русло. Вчитель виробляє в собі здатність перетворювати живі враження дійсності в предмет спілкування на уроці. Завдання вчителя – підійти до викладення тем неформально, тобто, персоніфікувати їх, зробити особисто-забарвленими, доступними й зрозумілими, ставити проблему особистого вибору в тій чи іншій проблемній ситуації.

Таким чином, ми дійшли висновку, що формування стійкої та високої мотивації до вивчення англійської мови може бути здійснено тільки за умов комплексного та інтегрованого використання всіх зазначених вище психологічних, методико-педагогічних прийомів та методів та за умов створення сприятливої атмосфери навчання.

#### Література

1. Зязюн І. А. Мотивація і мотиви людської поведінки. Початкова школа. 1999. № 6. С. 3–6. 2. Ігнатюк Н. А., Соловійова Н. Д. Активізація розумової діяльності студентів на практичних заняттях з іноземної мови. Педагогіка вищої та середньої освіти : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2003. Вип. 5. С. 302. 3. Леонтьев А. А. Психология общения. Москва : [б.в.], 1997. С. 118.

УДК 373.55.07:005.95

Тимофієва Л. Є.,  
директор, Криворізька гімназія № 49

### УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ МОДЕЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена актуальній проблемі реформування освіти на основі оновлення змісту і організації освітнього процесу в інноваційних закладах в умовах безперервної освіти. Автор розкриває управлінські аспекти процесу розробки та запровадження моделі Школи культури здоров'я в практику діяльності інноваційного закладу на основі компетентнісного підходу.

**Ключові слова:** управлінські аспекти, інноваційний заклад, моделювання, Школа культури здоров'я, компетентнісний підхід.

The article is devoted to the actual problem of reforming education on the basis of updating the content and organization of educational process in innovative institutions in conditions of continuous education. The author reveals the managerial aspects of the process of designing and implementing the model of the School of Health Culture in the practice of the activity of the innovative institution on the basis of a competent approach.

**Key words:** management aspects, innovation institution, modeling, School of health culture, competency approach.

В Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки зазначено, що освіта має формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам на основі модернізації структури, змісту й організації діяльності на засадах компетентнісного підходу, розвитку наукової та інноваційної діяльності [4].

Одним із механізмів визначення перспектив розвитку інноваційних закладів виступає педагогічне моделювання, яке дає можливість розробити концепцію функціонування закладу, визначити основні стратегічні напрямки його діяльності, передбачити кінцеві результати.

Українські науковці Є. Лодатко, А. Єріна розглядали проблеми моделювання в педагогіці,

статистичного моделювання та прогнозування. Ш. Амонашвілі та В. Загвязинський обґрунтували висновок про пріоритети та акценти в моделях педагогічних систем як освітніх практик [1; 2].

Відповідно до положень, розроблених В. Пікельною, моделювання може визначатися як: метод наукового дослідження; основа розроблення нової теорії; механізм визначення перспективи розвитку [3]. Однак відсутні ґрунтовні розробки щодо процесу педагогічного моделювання на основі компетентнісного підходу.

Мета статті: узагальнення досвіду управлінської діяльності керівника інноваційного закладу щодо розробки та запровадження компетентнісної моделі

Школи культури здоров'я в практику діяльності інноваційного закладу.

Розв'язання актуальної проблеми формування навичок здорового способу життя в учнів потребувала від педагогічного колективу усвідомлення необхідності розробки й впровадження у практику роботи освітнього закладу системи щодо формування валеологічної компетентності вчителів та учнів.

Організаційними засадами цього процесу є:

- розробка моделі Школи культури здоров'я, плану розвитку навчального закладу;

- створення науково-методичного центру «Здоров'я»;

- формування складових валеологічної компетентності вчителів та учнів;

- розробка системи роботи щодо формування професійної компетентності вчителя, яка включає: аналіз і оцінку педагогічного досвіду вчителя; актуалізацію знань вчителя з різних проблем і напрямів інноваційної діяльності; виконання творчих робіт;

- розробка системи завдань, педагогічних ситуацій, ділових ігор і соціально-психологічних тренінгів з метою формування професійної компетентності вчителя;

- розробка рекомендацій для вчителів і керівників методичних об'єднань щодо формування валеологічної компетентності вчителя та учнів.

Виконання важливих завдань процесу впровадження моделі Школи культури здоров'я в практику роботи Криворізької гімназії № 49 потребувало докорінної зміни функцій управлінської діяльності керівника закладу. На цій основі ми виокремлюємо такі функції управління, які актуальні для управління інноваційним навчальним закладом:

- прогностичну – планування стратегічних цілей щодо розвитку і функціонування з огляду на фактори зовнішнього середовища;

- організаційну – застосування системи оптимальних завдань і заходів реалізації цілей на основі аналізу внутрішнього середовища;

- координаційну – врахування взаємозв'язків та взаємодії між структурними елементами в управлінні;

- технологічну – забезпечення матеріальними, науково-методичними, кадровими ресурсами;

- контрольно-аналітичну – отримання інформації про стан діяльності, її аналітична обробка.

Їх запровадження ґрунтується на таких сучасних технологіях управлінської діяльності, як функціональна технологія, що передбачає створення структурних підрозділів для здійснення інноваційної діяльності, технології стратегічного програмно-цільового планування діяльності закладу нового типу, а також інформаційної технології моніторингу стану професійної компетентності педагогічного колективу.

Це призвело до переосмислення перспектив і пріоритетів діяльності педагогічного колективу, передбачення результатів і наслідків інноваційної роботи, піднесення ролі керівника на зовсім інший рівень – визначення стратегії розвитку закладу.

Таким чином, створення моделі Школи культури здоров'я дозволило:

- визначити мету та результати навчально-виховної роботи вчителя;

- конкретизувати вимоги до особистості вчителя та допомогти йому усвідомити значення валеологічної культури для здійснення здоров'язбережувальної діяльності;

- активізувати процес самопізнання, самоосвіти вчителя;

- визначити ефективні шляхи вдосконалення професійної компетентності вчителя та життєвих компетентностей учнів;

- визначити стратегічні напрямки розвитку інноваційного закладу в умовах безперервної освіти з метою збереження здоров'я учнів.

#### Література

1. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування : навч. посіб. Київ : [б.в.], 2001. 170 с. 2. Лодатко Є. О. Моделювання освітніх систем в контексті ціннісної орієнтації соціокультурного простору. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси, 2007. Вип. 112. С. 32–40. 3. Пикельная В. С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Кривой Рог, 1993. 374 с. 4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>.

373.091.32:81'243

Шаталова С. В.,  
вчитель II категорії, КЗШ № 90

### ДІАЛОГ НА УРОЦІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ШЛЯХ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається формування культури діалогічної мови учнів, реалізація особистісно-розвивального навчання в організації безперервної освіти, а вирішення цієї проблеми – у груповій діяльності учнів на уроках іноземної мови.

*Ключові слова:* діалогічне мовлення, діалогічне спілкування, особистісно-розвивальне навчання.

This article deals with forming of students' speaking culture through dialogues, realizing an individually oriented method of teaching while organizing uninterrupted education. The author has found the solution to that problem in a

group activity of students during the foreign language lesson.

**Key words:** dialogue speaking, dialogue communication, an individually oriented method of teaching.

Демократичні тенденції у житті суспільства знайшли свою реалізацію в особистісній орієнтованості освітніх систем. Нагальною у сучасних освітніх процесах стає педагогічна взаємодія педагога з учнями на гуманістичних засадах. Вченими і практиками доведено, що особистісно орієнтований підхід сприяє цілеспрямованому всебічному творчому розвитку учня.

Дослідники (Ф. Рабінович, Г. Рогова, Т. Сахарова) доводять, що вчителі іноземної мови мають розуміти важливість створення умов, які стимулюють діалогічне мовлення. До таких умов вони відносять: мотивацію, ситуативність та особистісну орієнтацію, які стають структурним компонентом уроку [4, с. 123]. Урок, на якому створюються штучні педагогічні ситуації, що потребують прийняття з боку школярів самостійного рішення, стає більш ефективним, оскільки: учні навчаються самостійно творчо мислити; вступати в бесіду, зміст якої потребує культури діалогічного мовлення; сприяє підвищенню ефективності у вивченні іноземної мови; навчаються давати критичну оцінку проблемі, яка обговорюється; поповнюють власний глосарій з іноземної мови.

Розкриваючи зміст сучасних освітніх технологій, дослідники А. Кіктенко, О. Любарська, О. Пехота зауважують, що вирішити завдання по розв'язанню педагогічної ситуації не можливо «тільки на рівні знань та репродукції. Тут немає простих відповідей, рішень та істин. Проживання та вихід з такої ситуації – це не минуле та майбутнє учня, а його сучасне» [5, с. 37]. Саме таку особистісно орієнтовану ситуацію кожний педагог спроможний створити на уроці у формі діалогу між вчителем та учнями або між учнями. Адже діалог на уроці – це не тільки обмін інформацією або форма спілкування між двома співрозмовниками. Завдяки навчанню діалогу учні вчать оволодівати «принципами варіативності» у виборі фразеологічних доведень іноземною мовою. Але культура діалогічного мовлення потребує від учнів порівнювати зміст обраних речень, які (при

наявності названої культури) мають бути яскравими, відображати характер і зміст висловленої думки. Мовленнєва культура, яка стає основою культури діалогічного мовлення, одночасно є і культурою мовленнєвого спілкування. Це положення сформулювала О. Казанцева, яка підкреслює, що діалогічне спілкування потребує від учнів умінь не тільки використовувати фразеологічні засоби для розкриття своїх почуттів, але й застосовувати їх як тактичні прийоми [1, с. 241].

За вимогами діалогічного мовлення співбесідники розглядаються як рівноправні суб'єкти спільної діяльності. Учні тренуються оцінювати процес розгортання діалогу зі своїх особистих позицій, змінювати напрям діалогу. Цінність діалогу проявляється ще й в тому, що він, як стверджують О. Гойхман та Т. Надеїна, передбачає постійну зміну ролей співрозмовників [3, с. 131].

Перевагами діалогічного спілкування стають такі його результати: формування умінь доводити свою точку зору, культурно відстоювати її, уважно прислухатися до думок інших. Але діалог у ході уроку не може вважатися позитивним, якщо відсутня культура ведення діалогу. Крім того, на нашу думку, необхідно педагогу спостерігати за динамікою розвитку в учнів самостійності при формулюванні речень іноземною мовою.

Діалогічне мовлення є складовою спілкування, оскільки на відміну від комунікації спілкування означає обмін інформацією між суб'єктами з метою організації спільної діяльності, як зауважує дослідник А. Король [2, с. 58].

Процес навчання сьогодні переорієнтовується на особистість учня. Педагогу (зокрема вчителю іноземної мови) необхідно проявляти щире повагу до особистості кожного школяра, врахувати особливості його індивідуального розвитку. Потрібно завжди ставитися до виховання як до суб'єкта навчально-виховної взаємодії, але для цього педагогу слід володіти сучасними освітніми технологіями та застосовувати їх на практиці.

### Література

1. Казанцева О. М. Культура речевого общения : теория и практика обучения : уч. пособ. для студ. пед. уч. заведений. Москва : [б.и.], 1999. 495 с.
2. Король А. М. Коммуникативна культура як основа спілкування керівника навчального закладу. *Розвиток промисловості та суспільства* : матеріали міжнар. наук.-техніч. конф. (м. Кривий Ріг, 2016 р.). Кривий Ріг, 2016. С. 57–63.
3. Гойхман О. Я., Надеина Т. М. Основы речевой коммуникации : уч. для студ. вузов, специализирующихся в области сервиса. Москва : [б.и.], 1997. 271 с.
4. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / под ред. Г. В. Роговой, Ф. М. Рабинович, Т. Е. Сахаровой. Москва : [б.и.], 1991. 287 с.
5. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за ред. О. М. Пехоти. Київ : [б.в.], 2003. 255 с.

## РОЗДІЛ 4

## СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

УДК 37.043.1

Бугаєва В. В.,

вихователь-методист

*Криворізький заклад «ДНЗ (ясла-садок) № 17 комбінованого типу»***ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ – НАГАЛЬНА ПОТРЕБА СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ**

У статті обґрунтовано потребу впровадження гендерного виховання в сучасну освіту.

*Ключові слова:* гендер, гендерна освіта, гендерне виховання, гендерні стереотипи.

The article substantiates the need for implementation of gender education into modern education.

*Key words:* gender, gender education, gender upbringing, gender stereotypes.

Поступове входження України до європейського освітнього простору впродовж останнього часу детермінувало великий інтерес педагогічної науки до проблем гендерного виховання у сфері освіти. Виховання повноцінної особистості є актуальною проблемою сучасного суспільства. Розв'язати її покликані різноманітні інноваційні педагогічні концепції, однією з яких є гендерний підхід. Він орієнтований на формування й затвердження політики рівних, не залежних від статі можливостей самореалізації людини в усіх сферах життєдіяльності. Впровадження гендерного підходу в педагогічну освіту слід розуміти як розширення життєвого простору для розвитку індивідуальних здібностей і задатків кожної дитини, вивільнення мислення педагогів від статево-рольових стереотипів. Справжня рівність не передбачає нівелювання статі, але враховує в освітньому процесі специфіку життєвих інтересів та психологічних відмінностей дівчат і хлопців, а також далеку від ідеальної гендерну ситуацію в українському суспільстві [5, с. 326].

Нині українська держава прагне створити громадянське суспільство, основу якого становлять нові гуманітарні засади, що є передумовою демократичного устрою. Трансформація національного життя в умовах глобалізації, всеосяжні світові масштаби діяльності, зв'язків, стосунків, долання кордонів зумовили потребу використання поняття «гендер» у багатьох теоретичних і практичних перетвореннях сучасного суспільства [2, с. 118].

Особливий вплив на розвиток та самореалізацію особистості на сучасному етапі мають процеси, що відбуваються в галузі освіти, яку вважають одним з найважливіших складників соціалізації особистості. Гуманітаризація, профілізація, диференціація навчання, інтенсивна комп'ютеризація, нові вимоги до випускників навчальних закладів зумовлюють необхідність упровадження феномена «гендер» в освітній простір.

До того ж гендерна освіта передбачає систематичне навчання, просвіту (пропаганду й

розповсюдження гендерних знань і гендерної культури), стимулювання гендерної самоосвіти. Водночас гендерні знання мають знайти застосування в адекватній поведінці особистості, що є сферою виховання, а саме процесу, спрямованого на формування якостей, рис, властивостей, які визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі [4, с. 174].

Метою статті є висвітлення нагальної потреби впровадження гендерного виховання в сучасну освіту.

Сучасний стан розвитку української держави відзначається значними суспільними змінами, які, у тому числі, викликають необхідність перебудови системи освіти і її адаптації до нових обставин та потреб. Демократичне суспільство, яке ґрунтується на принципах пріоритету прав людини, не можна побудувати без урахування гендерних стратегій, які розгортаються у соціумі. Гендерний підхід базується на основі аналізу гендерних особливостей людини, які розвиваються у суспільстві у процесі соціокультурної взаємодії.

Визначаючи гендерні впливи суспільства на соціалізацію молоді, слід відзначити, що відбуваються об'єктивні процеси, обумовлені змінами у поглядах суспільства на гендерну природу особистості, що має суттєвий вплив на підготовку підростаючого покоління до суспільної взаємодії. Серед них:

- злам традиційних поглядів на гендерну ідентичність особистості, на особливості прояву соціальних ролей чоловіка та жінки;

- трансформація культурних стереотипів відносно маскуліності та фемінності (вони стають менш жорсткими та полярними);

- збереження традиційних рис чоловічої гендерної самоідентифікації (довічна потреба відрізнитися від жінок, відокремлення від первісно жіночої, материнської суті);

- зміни у шлюбно-сімейних стосунках (зростає їх варіативність, що посилює цінність індивідуальності);

- зміни у відносинах між статями, у ставленні до сексу, в характері чоловічої та жіночої

сексуальності;

– зміни у характері соціалізації дітей (зростає роль впливу однолітків, порівняно з впливом сім'ї, а оскільки освітній процес організований таким чином, що є спільним, це полегшує взаєморозуміння хлопців та дівчат, створюючи психологічні передумови для їхніх більш гармонічних стосунків у різних сферах дорослого суспільного та особистого життя).

Процес упровадження гендерного знання в освіту ускладнений унаслідок низки чинників, серед яких дослідники виділяють: відсутність чіткої державної програми розвитку гендерного компонента в освіті, неготовність суспільства до сприйняття гендерних проблем як дійсно актуальних, обмеження гендерної проблематики жіночою темою, відсутність освітніх програм, методичного забезпечення, кваліфікованих кадрів тощо [1].

Гендерний підхід виходить з того, що в освітні установи приходять не учні без проявів індивідуальності, а хлопці та дівчата, які потребують диференційованого підходу з боку педагогів. Як всередині, так і поза освітніми закладами, усі учасники навчально-виховного процесу стикаються зі складним світом мінливих уявлень та стереотипів, які стосуються стратегій, поведінки, зовнішнього вигляду, мислення, прийнятних для представників певної статі. Важливо зосередити увагу педагогів на тому, щоб поведінка дитини більше залежала від її особистих нахилів, а не від необхідності поводити себе так, як того вимагає соціум чи суспільство.

Саме тому, реалізуючи гендерний підхід в освіті, обов'язково потрібно впроваджувати гендерні стратегії на рівні змісту стандартів вищої освіти, а при розробці освітньо-кваліфікаційних характеристик підготовки фахівців у сфері освіти, урахувати гендерний напрям розвитку моделі спеціалістів. Таким чином, уже у процесі навчання буде забезпечено створення умов, щодо формування гендерних соціокультурних та психолого-педагогічних орієнтирів педагогів, що, у свою чергу, допоможе їм у майбутній професійній діяльності реалізувати різнобічні методологічні гендерні аспекти.

Важливими компонентами гендерної соціалізації особистості є гендерна освіта та гендерне виховання. Гендерна освіта включає в себе: систематичне навчання, просвіту (тобто пропаганду й розповсюдження гендерних знань і гендерної культури), стимулювання гендерної самоосвіти.

Гендерна освіта вирішує наступні завдання в загальному процесі соціалізації:

— ознайомлення молоді з інституційними цінностями, нормами і правилами міжстатевого спілкування (норми релігії, накази і розпорядження,

літературні пасажі);

— формування адекватного розуміння дорослості: її змісту, істинних ознак, проявів і якостей;

– формування тілесної ідентичності, з якою тісно пов'язаний психосоматичний потенціал;

– розкриття особливостей жіночої і чоловічої психології, а також відмінностей поведінки представників різної статі

– формування у підлітків і молоді правильного уявлення про взаємини статей, засновані на системі загальнолюдських і національних моральних цінностей.

Гендерне виховання пов'язане з моральним, фізичним, естетичним, розумовим і трудовим. Специфіка його полягає в тому, що людина як суб'єкт діяльності не може виступати як безстатева істота. З одного боку, це означає, що для виховання можуть бути використані будь-які види діяльності, з другого – що важко знайти якийсь особливий вид діяльності, який слід було б спеціально використовувати в інтересах гендерного виховання. Тому, той чи інший вид діяльності учнів – праця, спілкування, гра, навчання – служить інтересам виховання, якщо педагоги враховують у процесі їх організації загальні закономірності і, крім того, оцінюють дії школярів з позицій гендеру [4, с. 176].

В більшості освітніх установ традиційними є стилі навчання, виховання та спілкування, які віддзеркалюють гендерну стратифікацію суспільства, чим демонструють категоричну соціальну диференціацію людей, розподіл професій на суто чоловічі та суто жіночі, підкреслюючи, таким чином, нерівність статусів чоловіків і жінок в сучасному суспільстві [3, с. 234].

Отримані гендерні знання мають знайти застосування в адекватній поведінці. А це вже сфера виховання. Гендерне виховання – процес, спрямований на формування якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі. Тому у сферу гендерного виховання входять не лише такі специфічні відносини між представниками чоловічої і жіночої статі, як подружні, але й будь-які інші: в суспільному житті, праці, відпочинку тощо.

Висновки і перспективи. Гендерна освіта та виховання в умовах розвитку сучасного суспільства на засадах гендерної рівності й демократії, розширення євро-інтеграційного простору – нагальна потреба часу, оскільки є одним із важливих компонентів соціалізації підрастаючого покоління, забезпечення всієї повноти самореалізації юнаків і дівчат у різних сферах суспільного життя завдяки набуттю егалітарної свідомості й відповідних способів життєдіяльності. Поширення практики гендерної освіти та виховання у вітчизняній педагогіці

ґрунтується на впровадженні нового, гендерного, підходу в чинні елементи національних систем освіти, що зумовлено пріоритетом принципу гендерної рівності в соціальній і освітній політиці. Вирішення вищезазначених питань передбачає оновлення гендерного матеріалу та подальшу розробку його методичного забезпечення;

конструювання нових гендерно-спрямованих форм і методів роботи, широке використання засобів медіа-освіти; розробку курсу підвищення кваліфікації викладацького складу та співробітників освітніх закладів з гендерної проблематики тощо.

#### Література

1. Дороніна Т. Гендер у системі педагогічного знання. URL : <http://osvita.ua/school/theory/1008>. 2. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. Київ : Укр. ін-т соц. дослідж., 2003. 240 с. 3. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 308 с. 4. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с. 5. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / відповід. ред. М. М. Скорик. Київ : К.І.С., 2004. 536 с.

УДК 373.2.035:39

Базарова О. О.,

вихователь-методист,

КЗ «ДНЗ (ясла-садок) № 39» КМР

### ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкриваються сутність понять «патріотизм», «виховання», «патріотичне виховання» та особливості виховання патріотизму дошкільників під час організації освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти. Автор наголошує, що патріотичне виховання дошкільнят всіх вікових категорій має вирішувати ширше коло завдань.

*Ключові слова:* патріотизм, виховання, патріотичне виховання, дошкільнята, освітньо-виховний процес.

The article provides insight into definitions of «patriotism», «education», «patriotic education» and peculiarities of patriotic education of preschool children during organization of educational process in preschool establishment. The author emphasizes that patriotic education of preschool children of all age groups has to deal with wider scope of tasks.

*Key words:* patriotism, education, patriotic education, preschool children, educational process.

Позитивною тенденцією сьогодення є повернення українського суспільства до вивчення історії України, побуту, традицій та обрядів нашого народу, а головне – активне, не формальне залучення дітей до їх вивчення, тобто здійснення патріотичного виховання, виховання громадянина-патріота, відданого своїй країні. Цей аспект виховної роботи особливої актуальності набуває у практиці сучасних закладів дошкільної освіти.

До проблем виховання молодого покоління на засадах патріотизму в різні часи зверталися такі класики педагогічної науки, як Г. Ващенко, А. Макаренко, С. Русова, О. Огієнко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Сучасні науковці (І. Бичко, А. Богуш, М. Боришевський, О. Забужко, Л. Калужька, Т. Комарова, І. Надольний, Т. Ротанова, В. Цимбалюк) доводять, що вже в дошкільному віці в результаті систематичної, цілеспрямованої роботи в дитини формуються елементи усвідомлення громадянства, вона знає та правильно вживає терміни Україна, Батьківщина, країна, рідне місто, селище, вулиця.

Слово «патріотизм» походить від грецького і означає «земля батька, предка». У сучасній літературі патріотичне виховання трактується як виховання, що формує усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, любов до своєї Батьківщини, вболівання за долю свого народу, його майбутнє. Головною метою патріотичного виховання на сучасному етапі є розвиток патріотизму – любові до свого народу,

до України, передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України.

Дошкільне дитинство – найсприятливіший період виховного впливу на дитину: те, що сприйме, запам'ятає дитина в цей час, залишиться в її пам'яті надовго, а може, й на все життя. Це дуже важливо для формування патріотичного світогляду. Саме в цьому віці в дошкільника формується емоційно-ціннісне ставлення до близьких людей, природи рідного краю, до народних звичаїв і традицій. І саме на основі цієї емоційної бази необхідно формувати патріотичні почуття в дитини. У дітей дошкільного віку саме в цей період формуються культурно-ціннісні та морально-патріотичні основи особистості; розвиваються їх емоційна, чуттєва сфера; психічні процеси (мислення, пам'ять, увага); відбувається соціальна адаптація до вимог суспільства; розпочинається процес національно-культурної ідентифікації, усвідомлення себе як частини навколишнього світу. Тому педагог закладу дошкільної освіти має прагнути до розв'язання таких основних завдань патріотичного виховання дошкільнят, як:

– виховання в дитини любові та прихильності до своєї сім'ї, домівки, дошкільного закладу, вулиці, міста;

– формування бережливого ставлення до природи;

- формування інтересу до українських традицій та ремесел;
- формування елементарних знань про права людини;
- розширення уявлень про населені пункти України;
- знайомство дітей із символами держави (герб, прапор, гімн);
- розвиток почуття відповідальності та гордості за досягнення країни;
- формування толерантності, почуття поваги до представників інших народів їхніх традицій, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей;
- ознайомлення дітей з літературною спадщиною українського народу (колискові, забавлянки, легенди, казки тощо).

На нашу думку, доцільним є такий розподіл занять з патріотичного виховання із дітьми всіх вікових груп за темами. Слід враховувати принцип «від простого до складного», календарні дати. Наводимо орієнтовні теми занять з патріотичного виховання та терміни їх проведення з дошкільнятами раннього віку: «Ляльчина колискова» (жовтень), «Ладусі-ладусі» (грудень), «Частування для матусі» (березень), «Моя сім'я» (травень); з дошкільнятами молодшої групи: «Червона калина під вікном» (жовтень), «Віночок

для Катрусі» (листопад), «Тарілка для бабусі» (січень), «Моя сім'я» (лютий), «Бабуся приїхала» (березень), «Весняна пташка» (квітень); з дошкільнятами середньої групи: «Мій садок, мій район» (вересень), «Місто, в якому я живу» (жовтень), «Моя Україна» (листопад), «Народні майстри» (грудень), «Різдво йде, радість несе!» (січень), «Матусин рушник» (лютий), «Вишиванка» (березень), «Великодні писанки – диво з див» (квітень), «Пригоди Котигорошко та його друзів» (травень); з дошкільнятами старшої групи: «Моє рідне місто» (вересень), «Козаки і козачата» (жовтень), «Я живу в Україні» (листопад), «Народні символи України» (грудень), «Знаю все про рідний край» (січень), «Заклички з пічки» (лютий), «Український поет – Т. Шевченко» (березень), «Ой, писанка – ой, крашанка» (квітень), «Народна іграшка» (травень);

Отже, патріотичне виховання дошкільнят має вирішувати ширше коло завдань. Це не лише виховання любові до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, але й виховання шанобливого ставлення до людини-трударя та результатів її праці, рідної землі, захисників Вітчизни, державної символіки, загальнонародних свят та розваг, які будуються на основі народних традицій та звичаїв.

**Бочкова В. А.,**  
вихователь-методист,

КЗ «ДНЗ (ясла-садок) № 39» КМР

### ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ОСНОВІ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У статті розкриваються сутність понять «виховання», «цінності» та особливості виховання дошкільників на основі цінностей українського народу під час організації освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти.

*Ключові слова:* виховання, цінності, дошкільнята, освітньо-виховний процес.

The article provides insight into definitions of «upbringing», «values» and peculiarities of preschoolers upbringing based on the values of Ukrainian people during the organization of educational process in preschool education establishment.

*Key words:* upbringing, values, preschoolers, educational process.

Моральні засади особистості формуються у ранньому дитинстві. Перші елементарні уявлення про те, що добре, а що погано, діти отримують ще до школи, вдома, в сім'ї і в дитячому садку. Уже в дошкільному віці виникають «моральні інстанції» (Д. Ельконін) – прагнення поводитися згідно з моральними нормами не тому, що цього вимагають дорослі (батьки, вихователі), а тому, що це приємно для себе та інших. На цій основі зароджується здатність оцінювати себе (свою поведінку, вміння, дії) з огляду на ті правила і норми, які дитина засвоїла (М. Анкудінова, А. Голубєва, В. Горбачова.). Результати досліджень сучасних науковців (Н. Гавриш, О. Кононко, Т. Поніманська) показують, що на етапі дошкільного дитинства зароджуються і розвиваються такі внутрішні моральні якості, як почуття власної гідності, почуття сорому, почуття обов'язку. Зокрема почуття обов'язку впливає на поведінку, спонукає до виявлення турботи про товаришів, чужості,

відповідальності, сприяє подоланню егоїстичних тенденцій у поведінці. В цьому віці починають формуватися основи совісті як внутрішньої етичної інстанції, розвивається вміння поводитися згідно з моральними нормами.

Молодший шкільний вік психологи називають найсприятливішим для засвоєння духовно-моральних норм і правил поведінки. Саме на цьому етапі в особистості закладаються підвалини моральності. Процес морального формування особистості поєднує в собі розвиток моральної свідомості, моральних почуттів і моральної поведінки. Розвиток моральної свідомості розпочинається з накопичення знань моральних норм, усвідомлення їхнього значення для особистості. Визначальна роль у цьому процесі відводиться педагогу, його готовності і вмінню допомогти дитині оволодівати знаннями в моральній сфері життя особистості й суспільства.

Мета статті – розкрити особливості виховання

дошкільників на основі цінностей українського народу.

В структурі морально-духовних цінностей української нації виділяють такі компоненти: гармонія (гармонія життя, внутрішнього світу, міжособистісних стосунків, відносин з природою); добро (добро як істина, вище благо, глибока віра в перемогу добра над злом, милосердя, гуманізм); свобода (внутрішня свобода, волелюбність, визнання неповторності людської індивідуальності, нетерпимість до рабства, свобода волевиявлення); справедливість (щирість, правдивість, прагнення до істини, до соціальної справедливості); сім'я (як першооснова розвитку й формування особистості, духовного, культурного, економічного розвитку суспільства); народ (повага до свого народу, вміння осмислювати історію, культуру, традиції, моральні цінності свого народу, віра в його духовні сили, прагнення до того, щоб український народ зайняв гідне місце в цивілізованому світі); Україна (патріотичні почуття, прагнення до зміцнення державності, економіки, культури, готовність віддати всі зусилля для блага Вітчизни).

Втілення виховного ідеалу кожного народу відбувається через рідну мову, народні календарні традиції, звичаї та обряди, народні моральні заповіді, особливості побуту і трудової діяльності, різноманітні жанри народної творчості, народно-релігійні свята тощо.

У закладі дошкільної освіти необхідно знайомити дітей з рідною мовою – найяскравішим виявом національного буття народу; з календарними традиціями, звичаями та обрядами українського народу – тим життєдайним корінням, яке живить духовність кожної особистості. Народний календар включає дати і події, які мають як вселюдський, так і національний, і регіональний характер: День Матері, Новий рік, Різдво, Великдень, Вербна неділя, Трійця, Івана Купала, День Сім'ї та Національної незалежності. Крім державної та національної символіки (герб, прапор, УДК 371.134+371.385.1

гімн), дошкільників необхідно знайомити з народними символами, серед них: вишитий рушник, вінок, червона калина, тополя, верба, мальва, чорнобривці.

Необхідно знайомити дошкільнят з народними символами, оберегами, які українці споконвіку шанують і бережуть – це батьківська хата, материнська пісня, святий хліб, вишитий рушник, червона калина, зажурена верба, хрещатий барвінок, дивовижна писанка, вірний своєму краю лелека. Слід розповідати дошкільнятам про улюблені речі, дерева, рослини своєї країни. Верба – символ краси, неперервності життя, барвінок – символ вічності, калина – символ краси та дівочої вроди, символ України. Український віночок – не просто краса, а й оберіг, бо до віночка впліталось багато квітів: вишні, ружі, калини, безсмертника, деревію, незабудки, чорнобривців, любистку, волошок, ромашок. Найпочесніше місце належить деревію – символу нескореності. Стрічка на віночку для того, щоб ховати волосся від поганих очей. Розповідати дітям, що кожна стрічка, як і квітка, має своє значення: малинова стрічка дарує людям здоров'я, коричнева – символ землі, дарунки матері землі, жовта – це усмішка сонця, колосочок з поля; світло зелена – життя; синя – вода, небо; рожева – символ достатку, врожаю; червона – символ любові, а ще пролита кров дідів на рідній землі; червона і біла – то печаль і пам'ять.

Отже, власний досвід роботи дозволяє стверджувати, що з дошкільниками доцільно проводити бесіди на теми: «У нас одна Батьківщина – наша рідна Україна», «Ми діти рідної землі», «Національні символи України», «Я – українець, і я цим пишаюсь», «Славетні українці», «Мова моя солов'їна»; заочні подорожі «Подорожуємо квітучою Україною»; аукціон знань «Чи знаєш ти свій край?»; сюжетно-рольову гру «Козацькому роду нема переводу»; конкурс малюнків «Я малюю Україну».

**Васянович Г. М.,**

*вчитель-методист, Заслужений вчитель України  
Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. № 8*

### **ГЕНЕЗА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДБАЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ**

У представленій публікації здійснена спроба обґрунтувати особливості формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи та проаналізовано дану проблему у філософській, психологічній і педагогічній літературі. Неоднозначність поглядів на розкриту проблему вимагає розгляду психологічних механізмів формування даної якості особистості.

*Ключові слова:* молодші школярі, екологічне виховання, екологічна культура.

The present publication attempts to substantiate the peculiarities of the formation of a careful attitude towards nature by younger students and analyzes this problem in philosophical, psychological and pedagogical literature. Ambiguity of views on the revealed problem requires consideration of the psychological mechanisms of formation of this personality quality.

*Key words:* junior schoolchildren, environmental education, environmental culture.

Погіршення екологічної ситуації стало культура, очевидне «екологічне невігластво» все планетарною проблемою. Низька емоційна частіше призводять до безвідповідальних,

екологічно неграмотних та волонтаристських рішень у сфері природокористування.

В умовах екологічної кризи не можна уявити повноцінного навчального процесу у школі без повноцінного екологічного виховання та освіти.

Пропаганда екологічних знань, насамперед, має пробуджувати тривогу щодо екологічної кризи і руйнувати небезпечний психологічний механізм звикання до неї. Вихованців потрібно переконати у необхідності дбайливого ставлення до природи, яке інтегрує почуття, знання, екологічно доцільні вчинки. Лише сплав знань і переконань народжують правильну ціннісну позицію щодо природи та переходять у відповідну поведінкову програму. Дбайливість – особистісна якість, результат чітких світоглядних уявлень про навколишній світ і роль людини в ньому.

Метою статті є обґрунтування основних засад формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи у позаурочній виховній роботі та обґрунтування даної проблеми у філософській, психологічній і педагогічній літературі.

Виховання дітей засобами природи завжди було у центрі уваги педагогічної думки. Цікаві ідеї стосовно ролі природи у формуванні особистості дитини, врахування природного фактора у її розвитку знаходимо у творах античних мислителів – Демокрита, Платона, Аристотеля. Адептами цих прогресивних ідей стали А. Дістервег, Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, а в українській педагогіці – С. Васильченко, Б. Грінченко, Т. Лубенець, Г. Сковорода та інші. Незаперечною істиною для кожного педагога було визнання творчого потенціалу природи. Спілкування з нею – невичерпне джерело розвитку духовних і фізичних сил людини. Класична педагогіка ніколи не відділяла життя і діяльність дітей від природи, вчила розумно, цілеспрямовано пізнавати і відчувати її доцільність і красу. На думку видатних педагогів, саме у природі дитина гартує розумові сили, отримує перші уроки любові до рідного краю.

Основою педагогічної системи Я. Каменського став принцип природовідповідності, яким і пояснюється необхідність органічної єдності природи і людини. На думку великого педагога-гуманіста, людина – частина природи, мікрокосмос у макрокосмосі, а тому вона має розвиватися лише за її законами, гармонізувати свої зв'язки із макросередовищем. Я. Коменський вимагав: «Треба вчити так, щоб люди, наскільки це можливо, здобували знання не з книжок, а з неба і землі, з дубів і буків, тобто знали і вивчали самі речі, а не чужі лише спостереження і відомості про речі» [1, с. 277].

Ідею розвитку людини на основі гармонійного співіснування, єдності та взаємозв'язку з природою

підтримав французький педагог-просвітитель Ж.-Ж. Руссо. Вважаючи людину природною істотою, він усіляко намагався довести необхідність її повернення до природи, важливість природного фактора у її розвитку [2].

Підкреслюючи важливість «живого» спілкування з природою, К. Ушинський послідовно доводить думку про необхідність використання природи як незамінного фактора виховання. Гуманізм педагогіки К. Ушинського виявляється у його провідних ідеях, у яких прозоро викристалізовується вимога обов'язкового виховання дітей у тісному контакті з природою. «Називайте мене варваром у педагогіці, – писав К. Ушинський, але із досвіду свого життя я виніс глибоке переконання в тому, що прекрасний ландшафт має такий сильний вплив на дитячу душу, з яким важко суперничати впливу педагога; що день, проведений дитиною серед полів і гаїв, коштує багатьох тижнів, проведених на шкільній лаві» [3, с. 56]. Основою виховної системи К. Ушинського стала ідея глибокого вивчення дитини та максимального її зближення з природою.

Надалі теоретичні та практичні аспекти природоохоронного виховання молодших школярів знайшли своє відображення у працях П. Блонського, О. Герда, С. Русової, В. Сухомлинського, О. Янати, у яких розкрито основні аспекти проблеми виховання у молодших школярів дбайливого ставлення до природи у процесі організації суспільно корисної праці.

Таким чином, процес екологічної освіти та виховання є багатоаспектним явищем, його неможливо вмістити у чітко визначені рамки уроку. Спеціалісти багатьох країн особливий інтерес виявляють до таких форм організації навчально-виховного процесу, які б сприяли ефективній екологічній підготовці молодших школярів, закріпленню знань, умінь, навичок у процесі організації практичної діяльності. У цьому відношенні позаурочна та позашкільна робота, на думку дослідників, має найбільші переваги, оскільки дає можливість найповніше врахувати інтереси учнів до задоволення їхніх пізнавальних, інтелектуальних можливостей, забезпечити практичну реалізацію знань, набутих у процесі навчання, а також можливість безпосередньої взаємодії з природою, розвитку гуманістичних якостей особистості.

Таким чином, історико-педагогічний аспект проблеми формування дбайливого ставлення до природи продемонстрував складність та неоднозначність підходів до реалізації завдань екологічної освіти та виховання молодших школярів, необхідність реалізації гуманістичного підходу, згідно з яким екологічні проблеми розглядаються особистістю як власні. Разом з тим неоднозначність поглядів на проблему формування

дбайливого ставлення молодших школярів до природи та різноманітність підходів до реалізації завдань екологічної освіти та виховання вимагає

розгляду психологічних механізмів формування даної якості особистості.

#### Література

1. Коменский Я. А. Великая дидактика. Избранные педагогические сочинения. Ленинград-Москва, 1955. С. 277–398.
2. Руссо Ж.-Ж. Педагогические сочинения : В 2-х т. Москва : [б.и.], 1961. Т.1. 256 с.

УДК 373.043.1:81'243

Гаврилець Я. О.,

вчитель англійської мови КЗШ № 52

### ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ЛАНКИ

У статті розглянуто гендерні аспекти, які можуть непрямо впливати на якість вивчення іноземної мови. Визначено основні види такого впливу та проаналізовано можливості його врахування в педагогічній діяльності.

*Ключові слова:* гендер, гендерні ролі, гендерний підхід, вивчення другої мови.

The article regards with the gender aspects, which can indirectly influence the quality of second language acquisition. It defines the main types of such influence and analyses how they are taken into consideration in the pedagogical activity.

*Key words:* gender, gender roles, gender approach, second language acquisition.

У наш час, коли формується «вектор людства до планетарної цілісності й гармонізації», твориться нова система правил і норм культурного співіснування народів і держав, а людина сприймається як «міра всіх речей», нагальної потреби вимагає розробка способів пізнання дійсності, що найбільш адекватно відповідають світовим людинотворчим процесам [2, с. 257].

Гендерний підхід до вивчення іноземної мови передбачає не тільки існування психофізіологічних відмінностей у поведінці, мисленні і сприйнятті чоловіків і жінок, але й великої групи соціальних факторів, притаманних певній культурі уявлень про роль жінки і чоловіка.

Мета статті полягає у тому, щоб розглянути особливості гендерного підходу у вивченні англійської мови в учнів середньої ланки закладу загальної середньої освіти.

Слово «гендер» має кілька основних значень: в англійській мові термін «gender» визначає рід особи чи предмету (він, вона, воно); грецькою «генос» означає «походження», «матеріальний носій спадковості», «той, що народжує». На даний момент, гендер – одне з базових понять сучасної соціології, яке означає соціальні очікування від представників кожної статі [1]. Інтегрування гендерного підходу в національний освітній простір закріплюється діючою законодавчою базою [2] і розкриває сутність гендерних ініціатив в освітній практиці таким чином: «заклади забезпечують: рівні умови для жінок і чоловіків під час вступу до навчальних закладів, рівні умови оцінки знань; підготовку та видання підручників, навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка; виховання культури гендерної рівності».

Вивчення іноземної мови не можливе без культурологічної лінії, яка своєю метою ставить усвідомлення іноземної мови та літератури як складових частин духовної культури інших

народів. Згідно гендерних стандартів сучасної освіти «формування комунікативної і літературної компетенції дітей базується на соціальних навичках, світоглядних переконаннях тощо», а поняття «соціальні навички», «світоглядні переконання» досить широкі, вони враховують і поняття «гендерної компетенції особистості дівчинки чи хлопчика» [3, с. 88].

У даний час істотне значення в обґрунтуванні моделі сучасного педагога набуває гендерний підхід. Так, якості, якими повинен володіти педагог, в своїй сукупності становлять певний набір взаємопов'язаних позитивних проявів маскулінності (прагнення до досягнення мети, наполегливість, енергійність, організаторські здібності, схильність вести за собою) і фемінності (душевність, співчуття, емоційність, розвинена мова).

На основі аналізу літератури розроблені рекомендації з обліку гендерних особливостей школярів у роботі вчителя англійської мови: 1) пам'ятайте, що коли жінка навчає хлопчиків (а чоловік – дівчаток), їй (йому) мало знадобиться власний дитячий досвід і порівнювати себе в дитинстві з ними – невірно і марно; 2) не перестарайтеся, вимагаючи від хлопчиків акуратності і ретельності виконання вашого завдання; 3) намагайтеся, даючи завдання хлопчикам, включати в них момент пошуку, що вимагає кмітливості; 4) з дівчатками, варто розібрати принцип виконання завдання, що і як треба зробити; 5) знайте, що дівчатка можуть вередувати через втому; 6) при роботі з текстами для читання зробіть завдання так, щоб враховувалися особливості хлопчиків, які виділяють основну тему, і дівчаток, які шукають в тексті дрібниці; 7) читання у дівчаток є вільно-суб'єктивним, з пошуком жіночих тем, тоді, як хлопчики шукають авторські теми; 8) при підборі наочного матеріалу варто звертати увагу на образи

персонажів, які будуть демонструватися.

Отже, сформована практика викладання іноземної мови в середній школі спирається на лівопівкульний тип мислення, характерний більшою мірою для дівчаток. Гендерна специфіка

оволодіння фонетичним, лексичним і граматичним матеріалом, при формуванні навичок аудіювання, говоріння, читання і письма вказує на необхідність розробки освітніх технологій, що враховують гендерний чинник у навчанні англійської мови.

#### Література

1. Берна С. Гендер в языке. URL : [www.slavcenter.ge/art/?p=20050606-124746](http://www.slavcenter.ge/art/?p=20050606-124746). 2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків» (№ 2866 – IV від 8 вересня 2005 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>. 3. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с. УДК 378.147.091.322

Гнатюк А. С.,

вчитель трудового навчання,

КЗОШ I-III ступенів № 82

## ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено проблему організації самостійної роботи студентів під час вивчення курсу «Загальна педагогіка» при підготовці майбутніх вчителів трудового навчання відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання. Відзначено, що самостійну роботу слід розглядати не лише як метод навчання, а й форму організації навчальної діяльності, що формує навички самостійної роботи, активізує пізнавальні інтереси студентів, спонукає їх до самореалізації, розвиває творчі здібності майбутніх фахівців.

*Ключові слова:* самостійна робота, метод навчання, самоосвіта, самостійність, форма організації навчання.

The article deals with the problem of organization of students' independent work during the course «General Pedagogy» in preparation of future teachers of labor education in accordance with the requirements of credit and modular system of education. It is noted that independent work should be considered not only as a method of education but also as a form of organization of educational activities that forms skills of independent work, activates students' cognitive interests, induces them to self-fulfillment, develops creative abilities of future specialists.

*Key words:* independent work, method of education, self-education, independence, form of organization of education.

У процесі впровадження кредитно-модульної системи навчання у закладах вищої освіти (ЗВО), значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання студентами. Тому основним завданням викладача у вищій школі стає не репродуктивне викладання набору готових знань, а організація активної самостійної роботи студентів.

Науковці тлумачать поняття «самостійної роботи» як: форму організації навчального процесу (С. Дяченко, Л. Кандибович, О. Мороз); метод навчання (Ю. Бабанський, І. Лернер, А. Усова); засіб навчання (П. Підкасистий); специфічний вид навчально-пізнавальної діяльності (Р. Низамов). Головним завданням самостійної роботи є підвищення якості знань, формування самостійності та активності студентів, вміння ставити й самостійно вирішувати теоретичні і практичні завдання.

Аналіз проблеми, що вивчається показав, що сучасний стан організації самостійної роботи студентів у вищих закладах освіти не створює в повній мірі умови для формування у студентів якостей самостійності, здатності до самоосвіти, самопізнання, навчання впродовж всього життя. В недостатній мірі використовуються засоби сучасних інформаційних технологій, зокрема дистанційного навчання, нові методики організації навчального процесу студентів.

У межах курсу «Загальна педагогіка» самостійна робота забезпечить «набуття комунікативного досвіду, що сприяє розвиткові

креативних здібностей студентів та спонукає до самореалізації фахівців, активізує пізнавальні інтереси, реалізує евристичні здібності як визначальні для формування професійної майстерності та конкурентоспроможності сучасного фахівця» [1, с. 217].

Розглянемо організацію та планування самостійної роботи студентів під час вивчення курсу «Загальна педагогіка». Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 90 год., із них 12 год. – лекції, 10 год. – семінарські заняття, 3 год. – модульний контроль, 29 год. – самостійна робота та завершується вивчення бакалаврами навчальної дисципліни «Загальна педагогіка» іспитом.

Нами була розроблена навчальна програма та навчально-методична програма дисципліни «Загальна педагогіка». Мета курсу – розкрити закономірності розвитку освіти, процесу навчання і виховання школярів, наукова і професійна підготовка майбутнього вчителя відповідно до державних та європейських стандартів, потреб суспільства.

На основі розробленої навчальної програми, навчально-методичної програми дисципліни «Загальна педагогіка» та Карти самостійної роботи студентів нами були розроблені завдання самостійної роботи для майбутніх фахівців трудового навчання з дисципліни «Загальна педагогіка» з метою виховання в них творчої активності, прищеплювання навичок роботи з педагогічною літературою, виробничими

матеріалами, вироблення схильності вести навчально-дослідницьку роботу.

Проаналізувавши власний педагогічний досвід з організації самостійної роботи у процесі вивчення курсу «Загальна педагогіка» в умовах кредитно-модульної системи навчання вважаю, що лише за умови планомірного, систематичного та інтегрованого підходу до організації та проведення, керівництва та управління самостійною роботою можливо підготувати висококваліфікованого спеціаліста на рівні європейських вимог до професійної підготовки.

Отже, в умовах кредитно-модульної системи навчання у вищій школі основна увага звертається на самостійну пізнавальну діяльність майбутніх спеціалістів, що, в свою чергу, зумовлює зміну функцій викладача (організація, керівництво, консультування, контроль) та зміну позицій студента (самостійне планування своєї діяльності, відповідальність за виконання намічених планів).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розгляді проблеми контролю і самоконтролю за самостійною діяльністю студентів під час вивчення курсу «Загальна педагогіка» в умовах кредитно-модульного навчання у вищій школі

#### Література

1. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2004. 384 с.

УДК 377.3.016:51

*Гришковська А. М.,*

*Криворізький професійний будівельний ліцей*

### НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються питання змісту педагогічного процесу у закладах професійної освіти; здійснюється огляд сутності виробничого навчання; надається характеристика найважливіших аспектів організації виробничого навчання; подаються класифікації уроків виробничого навчання за дидактичною метою та уроків, які проводяться в нетрадиційній формі.

*Ключові слова:* виробниче навчання, заклад професійної освіти, кваліфіковані робітники.

The article deals with the content of the pedagogical process in institutions of vocational education; the essence of production training is overviewed; the characteristics of the most important aspects of the organization of production training are given; the classification of the production training's lessons by virtue of didactic purposes and classes holding in an unconventional form are given.

*Key words:* production training, vocational education institution, skilled workers.

Педагогічний процес у закладі професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(П-Т)О) націлений на орієнтацію учнів на оволодіння певною професією чи спеціальністю, тож об'єднує в собі два провідні складники – освітній та виробничий процеси.

У практиці роботи ЗП(П-Т)О накопичено значний досвід в організації виробничого навчання майбутніх кваліфікованих робітників. Проте, сьогодні, у зв'язку зі значною плінністю педагогічних кадрів, рівень викладання спеціальних предметів тут дещо знизився. У результаті чого, невпинно знижується мотивація молоді на виробничі професії, рівень професійних знань і практичних умінь учнів, ступінь їх готовності до продуктивної та якісної праці за обраною спеціальністю.

Метою статті є огляд сутності та характеристика найважливіших аспектів організації виробничого навчання у вітчизняних ЗП(П-Т)О.

Виробничий процес у ЗП(П-Т)О включає професійно-теоретичну й професійно-практичну підготовку. Професійно-теоретична підготовка охоплює завдання професійного виховання, тобто формування в учнів позитивного ставлення до професії та виробництва, прагнення до сумлінного й творчого виконання професійних завдань, забезпечує оволодіння учнями необхідними

знаннями як теоретичним підґрунтям для здобуття майбутньої професійної кваліфікації й ефективного виконання визначених робітничих функцій [2, с. 95].

Наприклад, знання щодо правил експлуатації відповідних видів техніки та технологічного обладнання, виробничого інвентарю, інструменту, вимірювальних приладів, їх призначення та використання в технологічному процесі; правил і норми охорони праці, виробничої санітарії та особистої гігієни; здатність працювати з виробничими інструкціями, здійснювати найпростіші розрахунки у виробничому процесі; знання основних технологічних операцій, правила роботи з головними предметами праці тощо.

Зміст теоретичного навчання в ЗП(П-Т)О передбачає загальноосвітню, природничо-математичну, гуманітарну, загальнотехнічну й професійно-теоретичну види підготовки [1, с. 5]. Він реалізується шляхом проведення різних типів уроків, консультацій та індивідуальної роботи, що не досить відрізняється від навчання в старшій профільній школі.

Натомість професійно-практична підготовка спрямована на здобуття майбутніми кваліфікованими робітниками професійно-трудового досвіду, що відповідає за змістом обраній професії чи спеціальності.

Основною формою організації професійно-практичної підготовки є урок виробничого навчання, який проводиться викладачем разом із навчальним майстром у навчальних майстернях закладу, у спеціалізованих навчально-виробничих цехах, у навчально-виробничих підрозділах або кваліфікованим наставником безпосередньо на робочих місцях на виробництві.

Види і форми проведення уроків виробничого навчання класифікуються, зазвичай, за дидактичною метою. Загалом розрізняють урок формування первинних умінь, урок формування складних умінь, урок удосконалення вмінь та формування навичок, урок комплексного застосування знань, умінь і навичок, контрольно-перевірочний урок. Отже, цикл уроків виробничого навчання має забезпечити формування в учнів професійних умінь і навичок, що вможливають їх кваліфіковані дії в стандартних обставинах, у частково-змінених умовах і зрештою – у непередбачуваних умовах. Тож, досвід творчого використання знань сприяє формуванню професійної умілості, професійної кваліфікованості й нарешті професійної майстерності учнів [3, с. 37].

Задля цього змістом виробничого навчання передбачено вивчення як репродуктивних, так і творчо-продуктивних способів виконання дій, сприяння засвоєнню тих видів діяльності, які відповідають рівню розвитку сучасної економіки та культури виробництва.

Водночас, як показує практика, у організації та проведенні занять з теоретичного й виробничого навчання досить часто спостерігається цілий ряд недоліків, пов'язаних із слабким уявленням педагогів щодо індивідуальних і вікових особливостей учнів ЗП(П-Т)О, своєрідності їх мотивації в навчальному процесі; недостатньою увагою до проектування змісту навчання, формалізмом у плануванні занять, некомплексним їх продумуванням. Усе ще має місце невідповідна вимогам дидактики побудова змісту занять: не виокремлюється мета й завдання, відсутня установка на засвоєння головного, пропущений етап мотивації навчально-виробничої діяльності,

нечітким є вступний, поточний та завершальний види інструктажу, спрощеним є аналіз навчальної роботи учнів. Як наслідок, у практиці виробничого навчання спостерігається нераціональне використання часу, відсутність цілеспрямованої роботи з ліквідації прогалин у знаннях; пасивна позиція значної частини учнів; слабкий зв'язок одного заняття з іншими та предметів і навчальних курсів загалом.

Насамперед, варто в умовах ЗП(П-Т)О практикувати більше уроків, що проводяться в нетрадиційній формі, ширше залучати до їх проведення сучасні ІКТ. До них належать: уроки у вигляді змагань та ігор (конкурси, турніри, ділові ігри, вікторини, змагання); уроки у вигляді публічного спілкування (дебати, експертні ради, презентації проєктів, майстер-класи, інтерактивні уроки); уроки, що спираються на фантазію (мандрівки, квести, подорожі, віртуальні екскурсії); уроки, комбіновані з іншими організаційними формами навчання (урок-консультація, урок-практикум, урок-залік); уроки, засновані на імітації діяльності проведення громадсько-культурних заходів (ярмарок, біржа, фестиваль); уроки, що реалізують нетрадиційну (інноваційну) діяльності учнів (уроки взаємонавчання, співпраці, самоуправління, уроки розвитку критичного мислення тощо); інтегровані, бінарні та синтетичні уроки [3, с. 23].

Уведення до «традиційних» уроків виробничого навчання новітніх особистісно зорієнтованих методів також сприяє оновленню їх змісту. До них належать такі, як пізнавальні ігри, змагання, розповідь, бесіда, навчальна дискусія, метод ілюстрацій і метод демонстрацій, відеометод, тренаж, навчальні ігри, практичні роботи, інтерактивні й проблемні методи.

Тож, можна зробити висновок про те, що сьогодні існує нагальна потреба оновлення змісту виробничого навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти задля забезпечення вирішення поставлених суспільством завдань у підготовці конкурентоспроможних кваліфікованих робітників на належному рівні.

#### *Література*

1. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Харків : Вид-во НУА, 2012. 360 с.
  2. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / за ред. З. Н. Курлянд. Київ : Знання, 2010. 350 с.
  3. Шевчук С. С. Урок виробничого навчання у ПТНЗ : метод. реком. Донецьк : ДППО ІПП, 2014. 50 с.
- УДК 378:[37.011.3-051:62/64]:745/749

*Карануд А. І.,*

*Криворізький професійний будівельний ліцей,*

### **СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ**

У статті розкривається система підготовки студентів до організації занять декоративно-прикладним мистецтвом на уроках трудового навчання в основній школі та уроках технологій у старшій профільній школі. Відзначається, що система підготовки включає аудиторну роботу із засвоєння загальнотехнічних і спеціальних дисциплін, позааудиторну, гурткову та виставкову діяльність.

*Ключові слова:* студенти технолого-педагогічних спеціальностей, методика викладання декоративно-прикладного мистецтва.

The article the system of preparation of students for organizing arts and crafts in the lessons of labor training in the basic school and technology lessons in the senior profile school are revealed. It is noted that the system of preparation includes the auditorial work on the mastering of general technical and special disciplines, non-auditing, circular and exhibition activities.

**Key words:** students of technology and pedagogical specialties, teaching methods of decorative and applied art.

Сьогодні відбувається реформування освітньої галузі на всіх її змістових рівнях. Зміни торкнулися головних цілей і змісту й такої предметної галузі як «Технології». Принагідно зауважити, що в часи панування концепції радянської політехнічної школи головною метою трудового навчання була підготовка підростаючого покоління до продуктивної праці, до свідомого вибору виробничої професії й отримання допрофесійної підготовки [2]. Водночас, у межах наукової школи Д. Тхоржевського створилася ідея гармонійного розвитку особистості через продуктивну й суспільно корисну працю, власне розумовий та фізичний розвиток учня, його моральне та естетичне виховання. Цьому сприяло широке залучення учнів до технічної творчості, до дизайнерської, художньо-ремісничої й художньо-конструкторської діяльності.

У наш час учені (Е. Кільдеров, О. Коберник, Л. Оршанський, В. Стещенко, В. Титаренко, Ю. Туранов) вважають, що в постіндустріальному суспільстві уроки трудового навчання та технологій мають, передусім, сприяти трудовому та естетичному вихованню учнів, розвивати художню думку та творчу уяву дітей і тому широко застосовувати елементи декоративно-прикладного мистецтва (ДПМ). Для вирішення цього складного завдання учителів потрібно вміти правильно обирати об'єкти праці школярів, матеріали та інструменти, а також технології обробки конструкційних матеріалів.

*Метою статті* є огляд системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до проведення з учнями занять з ДПМ.

У довідкових джерелах відзначається, що декоративне мистецтво є частиною пластичного мистецтва, яке призначене для художнього оформлення й створення ідейно-образної основи навколишнього матеріального середовища, внесення до нього естетичних елементів. З-поміж різновидів декоративного мистецтва (монументально-декоративної творчості та оформлювального мистецтва), декоративно-прикладне мистецтво передбачає виготовлення художніх виробів, призначених, головним чином, для побуту. Тобто утилітарних виробів, що, окрім прикладного, мають і естетичне значення [1].

Головними рисами ДПМ є такі, як: 1) декоративність – вибір матеріалу й декору, у тому числі орнаменту, фактури, композиційного ритму, інтенсивності кольору тощо, які посилюють емоційність та виразність виробу; 2) конструктивність – застосовність, корисність, доцільність виробу ДПМ; 3) орнаментальність –

оздоблення візерунками, побудованими як чергування окремих елементів, що призначені для збагачення художньо-образного змісту твору ДПМ; 4) художня умовність – зображення реальних об'єктів як узагальнених художніх образів без дрібних деталей і подробиць; 5) спадковість багатовікових традицій [4].

Вироби ДПМ розпізнаються за формою, матеріалом, видом художньої обробки й способом оздоблення. З-поміж них виокремлюють: 1) об'ємно-просторові ужиткові твори, виготовлені з твердих матеріалів (деревина, каміння, кістка, ріг) шляхом різьблення, точіння, шліфування, карбування; 2) художні вироби з металу, скла, кераміки, пластику, виконані технікою виточування, випалювання, лиття чи формування; 3) предмети з гнучких матеріалів (шкіра, рогорога, солома, льон, конопля, папір, пластилін, стрічки, дріт), виготовлені шляхом моделювання [1].

Сьогодні ДПМ використовує понад 20 природних матеріалів та багато синтетиків; об'єднує понад 200 різноманітних технік і технологій їх виготовлення та художньої обробки [4]. Відзначимо, що більшість із них є доступними для широкого загалу і тому можуть бути використані для занять ДПМ школярів. Задля цього необхідно забезпечити належну підготовку педагога трудового навчання і технологій з точки зору формування в нього системи знань щодо переліку та властивостей конструкційних матеріалів, способів та інструментів для їх обробки, системи технічних прийомів декоративної обробки матеріалів і виготовлення виробів ДПМ, а також теоретичних і практичних основ загальної методики викладання ДПМ у загальноосвітній школі та ведення гурткової роботи. Цьому сприяє створена система підготовки педагога, що в розглядуваному напрямі включає такі навчальні дисципліни, як «Технології конструкційних матеріалів», «Різання матеріалів, верстати та інструменти», «Технологічний практикум», «Практикум у навчальних майстернях», «Елементи ДПМ», «Технічна творчість учнів» [2].

Формування технічних і технологічних умінь та навичок студентів відбувається на підґрунті загальнотехнічних знань щодо структури техніки (апаратів, приладів, машин, технічних систем), функцій і субстратів техніки, наукових основ виробничих процесів і технологій [3]. Цей аспект забезпечують загальнотехнічні дисципліни, до переліку яких входять, зокрема, теоретична механіка, опір матеріалів, нарисна геометрія і креслення, інженерна графіка, взаємозамінність, стандартизація й технічні вимірювання, теорія

механізмів і машин, деталі машин. Вони призначені для формування в студентів полівалентних загальнотехнічних знань, здатних до переносу й розвитку в частині засвоєння нових технік і технологій обробки матеріалів, у тому числі в галузі ДПМ [2].

На технологічно-педагогічних факультетах традиційною є гурткова робота зі студентами, що переважно охоплює напрям ДПМ. Зокрема, у Криворізькому державному педагогічному університеті діють гуртки з художньої обробки деревини (випилювання, різьблення, механічна

обробка), з технічного дизайну (художня обробка металу), з художнього конструювання засобами конструкторської графіки. Результати навчальної та позааудиторної роботи студентів експонуються на профільних олімпіадах і тематичних виставках.

Отже, належний рівень готовності майбутніх учителів трудового навчання і технологій до організації декоративно-прикладної творчості учнів забезпечує системна й продумана діяльність випускових кафедр, що включає аудиторну й позааудиторну роботу та виставкову діяльність.

#### Література

1. Декоративно-ужиткове мистецтво : словник : в 2 т. / за заг. ред. Я. П. Запаса. Львів : Афіша, 2000. Т. 1. 363 с.
2. Лаврентьєва О. О. Проблема змісту загальнотехнічної підготовки студентів технологічно-педагогічних спеціальностей. *Проблема підготовки сучасного вчителя* : зб. наук. праць. Умань, 2017. Вип. 15. С. 91–99.
3. Неговський І. В. Шляхи вдосконалення викладання технічних дисциплін у майбутніх учителів технологій в умовах гуманітарної спрямованості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.2. С. 282–288.
4. Оршанський Л. В. Традиційний український орнамент. Методика навчання : навч.-метод. посіб. Дрогобич : РВВ ДДГУ, 2008. 200 с.

УДК 373.2.035:34

**Кельзікова Г. В.,**  
вихователь-методист,  
КЗ «ДНЗ (ясла-садок) № 39» КМР

#### ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкриваються сутність понять «виховання», «правове виховання» та особливості ознайомлення дошкільнят з основами правознавства під час організації освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти.

*Ключові слова:* виховання, правове виховання, правова культура, дошкільнята, освітньо-виховний процес.

The article highlights the definitions of «education», «legal education» and peculiarities of providing the preschoolers insight into the foundations of legal science during organization of educational process in preschool establishment.

*Key words:* education, legal education, legal culture, preschoolers, educational process.

Зміни, які відбуваються в українському суспільстві, сьогодні вимагають виховання правосвідомої, соціально активної і відповідальної особистості. У цьому контексті особливо актуальним є правове виховання підростаючого покоління. Сучасні науковці (І. Бичко, А. Богуш, М. Боришевський, О. Дроб'язко, О. Забужко, Л. Калужька, Т. Комарова, О. Кононко, Т. Поніманська) доводять, що вже в дошкільному віці в результаті систематичної, цілеспрямованої роботи в дитини формуються елементи усвідомлення основ правознавства.

Мета правового виховання дошкільників – дати дітям початкові знання про норми поведінки, формувати навички їх дотримання, відповідного ставлення до правомірних дій, вчинків, а також до правопорушень, злочинів та інших проявів антигромадської поведінки, виховувати повагу до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку, знайомити з правилами бережливого ставлення до природи, своїх речей, предметів побуту тощо.

Мета статті – розкрити особливості правового виховання дітей старшого дошкільного віку.

На сучасному рівні розвитку системи правової освіти населення, починаючи з дитинства, важливу роль відіграє формування та постійний розвиток

правової культури. Дошкільний вік – це початкова ланка системи освіти та найбільш сприятливий період для формування моральних якостей особистості як основи правової компетентності громадян.

Основними напрямками роботи з правової культури з дітьми старшого дошкільного віку є:

- допомогти кожній дитині проявити свою індивідуальність; разом з тим показати як унікальність, так і рівність кожної дитини;
- вчити толерантно спілкуватися один з одним; виховувати вміння мати свою точку зору та з повагою відноситись до думок інших;
- формувати уявлення про основні потреби дитини (здоров'я, житло, їжа, відпочинок);
- заохочувати дітей до знань про родинні стосунки, особливості різних народів світу, формування розуміння важливості миру в суспільстві.

Формування правової культури особистості починається з розвитку планетарної свідомості, яка включає відчуття єдності й унікальності життя на Землі, повагу до всіх народів, їхніх прав, інтересів і цінностей. Наступний крок – вивчення своїх прав і свобод: прав дитини, людини, громадянина. На третьому етапі відбувається формування понять «держава», «Конституція», «Закон». Відбувається

поетапне усвідомлення єдності компонентів: «Я – сім'я – школа – рідний край – Україна; розкривається взаємодія людей у сім'ї, колективі, суспільстві; відбувається активне спілкування дітей із соціальним і природним оточенням, збагачення досвіду особистісного ставлення до системи моральних цінностей як національних, так і загальнолюдських.

Формування правових знань у дітей старшого дошкільного віку має здійснюватися концентрично: на кожному етапі передбачається поглиблення вже засвоєних та введення нових понять, завдяки чому розширюються, систематизуються уявлення дошкільнят, збагачується правознавчий досвід, удосконалюються вміння. Роль педагога в наданні цих знань складно переоцінити. Ввести дитину в складний світ людських взаємин, відносин – першочергове завдання, над яким мають працювати педагоги закладу дошкільної освіти. Саме з раннього віку діти проходять емоційну школу, школу добрих почуттів, де в грі вони відображають добре ставлення до дійсності, до рідних людей, тварин, природи.

Серед методів і форм правового виховання мають переважати активні, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії та спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи і творчості. До таких методів та форм належать сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, проблемні та ігрові ситуації, евристичні бесіди, робота з художніми творами, казками, проведення хвилинок правознавства, занять з основ правознавства.

Під час виховної роботи з дошкільниками слід проводити:

- ігри-вправи на актуалізацію «Я»: «Назви моє ім'я», «Хто обізвався», «Назви моє ім'я лагідно», «Моя родина» тощо;

- ігри-вправи, в яких дітям запропоновано розв'язати ситуації з певним морально-правовим змістом: «Моє здоров'я – щасливе життя, «Не ображай», «Звертайся по допомогу»;

- дидактичні ігри: «Порівняй героїв казок», «Яке право порушено?», «Що добре, а що погано?», «Сходінки правди (доброти, УДК 373.5.011.3-051

ввічливості)» тощо;

- сюжетно-рольові ігри «Сім'я», «Дитячий садок», «Лікарня», «Магазин» тощо;

- морально-етичні бесіди: «Правила доброти», «Наші обов'язки», «Як я можу допомогти батькам», «Правила чесності», «Добрі та погані вчинки» тощо.

У закладі дошкільної освіти доцільно проводити Тиждень правової освіти дошкільників, основними завданнями якого є: забезпечити дошкільників знаннями про права, обов'язки та свободи дітей, орієнтування на загальнолюдські моральні цінності. В рамках Тижня з основ правознавства доцільно проводити такі заняття: «Про права та обов'язки дитини» (старша група), «Захистіть мене від лиха і зла, бо я ще дитина мала» (середня група), «І дівчатко, і хлоп'ятко має право на ім'я» (логопедичні групи), «Мама – сонечко в сім'ї, ми промінчики її» (молодша група).

Власний досвід роботи дозволяє стверджувати, що з дітьми старшого дошкільного віку (4-5 років) доцільно проводити заняття з основ правознавства з таких тем: «Ми – діти Всесвіту, Земля – планета Сонячної системи», «Усі люди різні, всі люди рівні», «Чим я особливий? Унікальність дитини», «Наша зелена планета», Конвенція ООН про права дитини. Основні статті Конвенції ООН», «Право на індивідуальність та ім'я», «Право на медичну допомогу», «Право на турботу і піклування», «Право на освіту та інформацію», «Право на життя у родині. Дитина – повноправний член сім'ї», «Особлива турбота про дітей, які не мають сім'ї», «Жодна дитина не може бути приниженою та скривдженою», «Єдність прав та обов'язків, відповідальність за правопорушення», «Ніхто не має права позбавити дитину Батьківщини, право на громадянство», «Вивчаємо Основний закон України – Конституцію», «Українська державна символіка», «Право на користування культурою і рідною мовою», «Право дитини на вільний вибір професії, на розвиток особистих талантів і здібностей», «Готовність до навчання у школі» тощо.

**Корніяшик Л. І.,**

*вчитель математики, вчитель-методист,  
Широківська школа № 2 ЗСО, смт. Широке*

### **ТВОРЧИЙ УЧИТЕЛЬ – НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ**

У статті розкрито значення та шляхи розвитку творчого потенціалу педагога. На етапі сучасного розвитку суспільства це виступає важливим чинником у процесі формування творчих здібностей школярів. Творчість – це ключовий навик ХХІ ст., потрібний у всіх сферах і дисциплінах. Заклик до творчості та інновацій в освіті став однією з найважливіших та необхідних подій. Прагнення до творчості може запалити в дітях лише той вчитель, який сам працює творчо.

*Ключові слова:* розвиток, творчість, педагогічна майстерність, креативність, творчий пошук.

The article reveals the importance and ways of developing the creative potential of the teacher at the stage of modern development of society, which is an important factor in the process of formation of creative abilities of schoolchildren.

*Key words:* development, creativity, pedagogical skill, creativity, creative search.

Актуальність теми полягає в тому, що тільки творча особистість здатна сформувати інноваційну, творчу, обдаровану особистість.

Мета цієї статті – проаналізувати фактори, які визначають творчий портрет учителя, дослідити хто він такий творчий вчитель у сучасному світі та які вимоги ставить до його діяльності сьогодення.

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набуває проблема створення умов розвитку творчої особистості. Сформувати таку особистість неможливо без педагогічної майстерності вчителя. Творчий учитель – це людина, якій притаманні педагогічна майстерність, оптимізм, культура. Сучасний викладач повинен мати такі якості, як креативність, винахідливість, бажання вдосконалюватися, бути активним, індивідуальним, самостійним, передавати свій досвід та ідеї іншим.

Справжній учитель не може жити без творчості. Тільки творчий учитель може розвинути здібності, можливості у дітей. Педагогічна діяльність – процес постійної творчості.

Кожен учитель повинен розвивати в собі потребу в цілеспрямованому і систематичному самовдосконаленні себе як творчої особистості, розвивати професійні вміння, допомагати своїм вихованцям відкривати власний творчий потенціал [2, с. 48].

Отже, творчий учитель – це особистість, яка характеризується високим рівнем педагогічної креативності (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості,

здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності), відповідним рівнем знань предмета, який викладає, набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками [1, с. 7].

Творчість є необхідною складовою праці вчителя. Без неї неможливий педагогічний процес. Учитель дає науковим фактам, гіпотезам, теоріям нове життя, відкриваючи їм шляхи до розуму і серця своїх учнів. При цьому творчість – необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості.

Сучасний учитель повинен навчати дітей системного мислення, методів пізнання та самоорганізації, допомогти розкрити власний потенціал, стимулювати та активно використовувати творчі можливості кожної особистості. Учителі нашої школи працюють над створенням сприятливих умов для розвитку інноваційної, креативної, творчої особистості, залучають учнів до різноманітних видів творчої діяльності. Педагоги удосконалюють свою професійну майстерність, на уроках застосовують новітні освітні технології. Приємно відзначити, що я та мої колеги є слухачами вебінарів на сайтах «На урок», «Всеосвіта», «Шкільне життя», розміщуємо свої роботи на сайтах «Методичний Портал», «Учительський Портал», маємо за це сертифікати. Отже, лише від вчителя, його розуміння дітей, від того як він зможе виявити їх задатки та здібності, залежить на скільки творчими людьми виростуть наші вихованці. Все у наших руках!

#### Література

1. Палка О. С. Педагогічні технології : навч.-метод. посіб. Київ : Навчальна книга, 1995. 269 с. 2. Станіславська Г. П. Розвиток творчих здібностей школярів. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2007. 64 с.

УДК 37.011

Кругленко Л. В.,

начальник відділу міжнародних зв'язків,

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

### КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТИ ДЖ. БЕНКСА

#### (ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ)

Сучасні пріоритети розвитку освіти в Україні відображають світові тенденції глобалізації та культурної інтеграції, що обумовлює звернення науковців до вивчення теоретичних та практичних здобутків іноземних колег у визначеному напрямі. У статті узагальнено позицію американського вченого Джеймса Бенкса щодо розв'язання питання сутності полікультурної освіти, як запобіжника виникненню соціальних конфліктів на етнічній, расовій, культурній тощо основі.

*Ключові слова:* освіта, полікультурна освіта, конфлікт, мультикультурна компетентність.

Current priorities of the development of education in Ukraine reflect the world trends of globalization and cultural integration. It causes scientists' appeal to study theoretical and practical achievements of their foreign colleagues in a certain direction. The article summarizes the position of American scientist James Bankson solving the issue of the essence of multicultural education as a safeguard for the emergence of social on flit son ethnic, racial, cultural and other basis.

*Key words:* education, multicultural education, conflict, multicultural competence.

Сучасні пріоритети розвитку освіти в Україні відображають світові тенденції глобалізації та культурної інтеграції, що обумовлює звернення вітчизняних науковців до вивчення теоретичних та практичних здобутків іноземних колег у

визначеному напрямі. З позицій полікультурності привертає увагу досвід американських вчених у розв'язанні питання сутності полікультурної освіти, як запобіжника виникненню соціальних

конфліктів на етнічній, расовій, культурній тощо основі.

Визнаним теоретиком у цій проблематиці є директор Центру полікультурної освіти університету штату Вашингтон, Джеймс Бенкс, чий (поряд із іншими вченими) погляди слугують підґрунтям розвитку концепції полікультурності у світовому освітньому дискурсі.

Виокремлюючи два типи культур (макро- та мікрокультура) за цінностями, мовою, символами, значеннями, світоглядом, особливостями поведінки та сприйняття, вчений стверджує необхідність збереження кожної, що в цілому становлять державну єдність. До основи полікультурної освіти, на думку науковця, повинні бути покладені принципи поваги та визнання різноманітності.

«Полікультурна освіта, – стверджує Дж. Бенкс, – прагне сформувати націю – державу, у якій відображені цінності різних груп та культур. Полікультурна освіта прагне до актуалізації ідеї *e pluribus unum* (із багатьох – єдине), тобто створити суспільство «різних», що об'єднані загальноприйнятими демократичними цінностями» [2, с. 50]. За такого підходу значного переосмислення потребує вся система освіти, яка піддає культурній ізоляції представників різних груп, оскільки домігаторною є культура певної групи (за Дж. Бенксом – англо-американська). Представники інших груп у цій системі маргіналізовані, що і призводить до виникнення конфліктів. Тобто запобігання конфліктів має слугувати освіта, яка зважає на культурні інтереси та потреби всіх груп суспільства, що можливо, якщо у процесі освіти буде сформована мультикультурна компетентність («знання, ставлення (*attitudes*), вміння, необхідні для функціонування у різному культурному середовищі (*diverse cultural settings*)» [2, с. 53]).

За таких умов до завдань полікультурної освіти, за Дж. Бенксом, входять: допомога людині в усвідомленні власної культури та значущості інших культур; знайомство з іншими культурами, співставлення; оволодіння знаннями, що допомагають досягнути успіху в власній культурній групі та адаптуватися у домігаторному культурному середовищі [2, с. 44–48]. Освітнє середовище, в якому представники всіх соціальних груп почувають себе комфортно та захищено, вважає Дж. Бенкс, сприяє становленню полікультурного суспільства.

Аналізуючи стан освіти у США, вчений визначає чотири моделі змісту полікультурної освіти: модель «А» (англо-американська); модель «В» (англо-американська з елементами культури інших етнічних груп); модель «С» (висвітлення світових та соціальних подій із позицій різних етнічних груп, що проживають у певній країні); модель «D» (висвітлення світових та соціальних подій у багатонаціональній перспективі [1, с. 95].

Відповідно до визначених завдань ученим окреслено провідні підходи полікультурної освіти та відповідні їм моделі полікультурної освіти: контрибутивний (сутність якого у доповненні навчального матеріалу відомостями з інших культурних пластів), трансформаційний (культура більшості та меншості вивчаються однаково), ухвалення рішень та соціальної дії (різнібічний розгляд проблеми та самостійні висновки) [2, с. 61–65].

Обсяг публікації не дозволяє охопити викласти всі ідеї вченого, проте зазначене вище дозволяє стверджувати, що згадані концептуальні ідеї Дж. Бенкса, на нашу думку, повністю відповідають соціокультурним умовам існування сучасної України та провідним тенденціям розвитку вітчизняної освіти.

#### Література

1. Бахов І. С. Тенденції розвитку полікультурної освіти у професійній підготовці фахівців Канади (друга половина XX – початок XXI ст.): дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 624 с. 2. Banks J. A. Cultural Diversity and Education : Foundations, Curriculum and Teaching. Boston. ets., 2006. 392 p. УДК 37.026:[378:37.011.3-051]

Кравець К. Ю.,  
вчитель німецької мови,  
КЗОШ № 45

### ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

У статті проаналізовано погляди науковців на проблему розвитку дидактичних умов формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вчителів. Дидактичні умови розглядаються як сукупність взаємопов'язаних обставин, що сприяють ефективності навчального процесу й забезпечують успішність навчання. У статті висувається гіпотеза, що ефективність навчального процесу із застосуванням ІКТ залежить від виконання таких дидактичних умов, як: 1) усвідомлення майбутніми вчителями необхідності набуття знань; 2) наявність інноваційних форм навчання; 3) включення майбутніх вчителів до активної пізнавальної діяльності.

**Ключові слова:** компетенція; інформаційно-комунікативна компетентність; умова; дидактична умова; інформаційно-комунікаційні технології.

In the article were analyzed the views of scientists on the problem of the development of the future teachers' didactic principles of formation of information and communicative competence. Didactic principles are regarded as a set of interrelated conditions which contribute learning process and provide education achievement. This article hypothesizes that with the use of ICT effectiveness of the educational process depends on teaching conditions: 1) understanding of need of

acquisition of knowledge by future teachers; 2) existence of innovative forms of education; 3) inclusions of future teachers to vigorous cognitive activity.

**Key words:** competence; information and communication competence; principle; didactic principle; information and communication technologies.

Аналіз теорії і передового педагогічного досвіду показує, що формувальний характер навчального процесу у закладі вищої освіти досягається шляхом створення визначених умов. Виявлення і визначення цих умов необхідне для успішного розв'язання завдань по формуванню інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вчителів.

Метою статті є проаналізувати дидактичні умови формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вчителів.

Спочатку розкриємо поняття «умова» та «дидактична умова». В тлумачному словнику української мови дається таке визначення: «умови, як необхідної обставини, яка надає можливість чомусь здійснитися» [1, с. 1506]. В педагогіці умову визначають, як обставину, за якої щось відбувається або комплекс причин або об'єктів, що впливають на діяльність та розвиток певного об'єкту [2, с. 120]. Е. Ложакова під дидактичними умовами розуміє, як навмисно створені умови педагогом в навчально-виховному процесі, при яких оптимально поєднуються компоненти системи навчання, до них належать: вибір певних форм і засобів навчання, а також методи контролю рівня засвоєння знань; розробка і застосування спеціальних завдань; розробка і застосування системи оцінювання знань, умінь і навичок [3, с. 159].

Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу зроблено висновок, що дидактичні умови, це результат цілеспрямованого відбору змісту навчання, методів, форм, прийомів, з метою досягнення певних дидактичних цілей. Для того щоб сформуванню інформаційно-комунікативну компетентність майбутніх вчителів необхідно дотримуватись певних дидактичних умов: усвідомлення майбутніми вчителями необхідності набуття знань; наявність інноваційних форм навчання; включення майбутніх вчителів до активної пізнавальної діяльності.

Перша умова усвідомлення майбутніми вчителями необхідності набуття знань. У контексті загальної характеристики вищої освіти в Україні принцип свідомості знайшов своє відображення в працях: Л. Вовк, М. Євтуха, С. Золотухіної, В. Курила, Б. Ступарика, О. Сухомлинської. Усвідомлення набуття знань – це розуміння необхідності сприйняття, розуміння, засвоєння та застосування знань в певному об'ємі. Усвідомлення необхідності набуття знань пов'язане з активністю, самостійністю, ініціативністю майбутніх вчителів. Усвідомленню в навчанні сприяють: роз'яснення мети і завдань предмета, що вивчається, його

значення для подолання професійних та життєвих проблем майбутніх вчителів; застосування в процесі навчання мисленнєвих операцій (аналізу, синтезу, узагальнення індукції, дедукції; мотиви навчання; контроль і самоконтроль. Активізувати пізнавальну діяльність можна позитивним ставленням до навчання, інтересом до навчального матеріалу, використанням отриманих знань на практиці, проблемне навчання, використання технічних засобів навчання [6, с. 89].

Другою умовою формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вчителів є наявність інноваційних форм навчання. Впроваджуючи у навчально-виховний процес інноваційні форми навчання викладач набуває функції консультанта та наставника. Це вимагає від нього спеціальну підготовку, так як під час професійної діяльності викладач застосовує не тільки фахові предметні знання, але й сучасні знання у сфері педагогіки, методики та інформаційних технологій. На основі цих знань формується готовність майбутнього вчителя до сприйняття та застосування інноваційних форм навчання.

Модернізація сучасної системи освіти у вищій школі, передбачає застосування інноваційних форм і засобів навчання, завдяки цьому ефективність навчання у закладах вищої освіти буде покращена. Основні інноваційні засоби в процесі навчання майбутніх вчителів обумовлено переважно інтерактивними методами. Впровадження інтерактивного навчання зумовлене появою Інтернету та застосуванням інформаційних технологій в процесі навчання. Використання нових інноваційних технологій прискорює вивчення матеріалу та робить його цікавим і різноманітним. Інтерактивне навчання передбачає взаємодію учасників навчально-виховного процесу в режимі діалогу або бесіди з комп'ютером чи викладачем [5, с. 89–90].

Третьою дидактичною умовою є включення майбутніх вчителів до активної пізнавальної діяльності. Під час навчально-пізнавальної діяльності у майбутніх вчителів розвивається та формується пізнавальна активність. Ставлення студента до навчання проявляються у досягненні цілей навчання та характеризує якості особистості майбутнього вчителя. Це свідчить про розвиток мотивації, рівня самостійності, ініціативності та рівня свідомості.

О. Пиндик та Т. Темерівська зазначають, що пізнавальна активність, це складна системна властивість особистості, яка об'єднує якісні характеристики: пізнавальну самостійність,

повноту та мобільність знань, умінь і навичок, пізнавальну ініціативність. Важливою характеристикою пізнавальної активності є пізнавальна самостійність, що виражається у можливості досягати цілей у навчальній діяльності

без сторонньої допомоги [4]. Отже можна зробити висновок що, О. Пиндик та Т. Темерівська більш точно трактують поняття пізнавальної активності майбутніх вчителів.

#### Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / упоряд. : і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ–Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с. 2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 256 с. 3. Ложакова Е. А. Педагогические условия и принципы обеспечения эффективности процесса формирования информационной компетентности студентов музыкальных специальностей в ходе обучения информатике. URL : <http://2013.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=13>. 4. Пиндик О. Г. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : дис. ...канд. пед. наук. Київ, 2003. 290 с. 5. Пінчук В. М. Інноваційні процеси – підґрунтя проектування нових освітніх технологій. *Освіта і управління*. 1998. С. 88–97. 6. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2006. 352 с. УДК 373.3.026:316.61

Лакишинська З. В.,  
вчитель початкових класів,  
КЗОШ I-III ступенів № 72

### РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті розкриваються сутність понять «компетенція», «соціальна компетенція» та особливості розвитку соціальної компетентності молодших школярів під час організації освітнього процесу. Автор наголошує на необхідності розвитку соціальної компетентності учнів в початковій ланці освіти.

*Ключові слова:* компетенція, соціальна компетенція, молодші школярі, освітній процес.

The article provides insight into definitions of «competence», «social competence» and particularities of social competence development among younger students during organization of educational process. The author emphasizes on necessity in social competence development of students in the initial link of education.

*Key words:* competence, social competence, younger students, educational process.

Проблема соціального розвитку дітей і молоді належить до числа найбільш актуальних у сучасному соціумі. Невміння взаємодіяти, домовлятися, поступатися, агресія та нетерпимість загрожують нашому і так хиткому та неспокійному світові не менше найнебезпечнішої зброї. Тому з перших років життя формування соціалізованості як позитивного результату соціалізації є одним із найважливіших завдань освіти та суспільного виховання.

Характерним для сучасної освітньої парадигми є пріоритет особистісного розвитку людини як найвищої цінності суспільства. Соціалізацію можна трактувати як розвиток і самозаміну людини в процесі засвоєння й відтворення культури, що відбувається завдяки взаємодії особистості зі стихійними, відносно керованими і доцільно створеними умовами життя на всіх етапах.

Шкільний вік – пора інтенсивного становлення особистості, становлення свідомого «Я». У цей період у дитини закладаються якості, які потім усе життя визначатимуть її світосприймання, характер мислення, творчі здібності, вчинки, поведінку. Місія школи життєзнавства допомогти учням опанувати чотири стрижневі стовпи – навчитися пізнавати життя; навчитися соціальної компетентності; навчитися жити разом; навчитися мистецтва життя. Щоб стати успішною в цьому великому світі, учень має у дуже стислий термін відкрити – усвідомити – прийняти – засвоїти безліч життєво необхідних знань та умінь.

Концептуальні положення розвитку соціальної компетентності молодших школярів розробили у своїх працях такі науковці, як: О. Бандура, Н. Бастун, Р. Вдовиченко, С. Гончаров, В. Доній, Б. Дьяченко, І. Єрмаков, Г. Ковганич, Л. Лепіхова, В. Ляшенко, В. Мозговий, В. Нищита, С. Свириденко, Л. Сохань, Г. Несен, Є. Павлютенков, І. Погоріла, С. Шевцова. У «Новій українській школі» з втіленою парадигмою життєтворчості соціальна компетентність розглядається як нова стратегема, яка, на думку Л. Сохань, Г. Несен, І. Єрмакова, поєднується із завданням гуманізації та демократизації освітнього процесу і спрямовані «на досягнення принципово нової мети навчання й виховання в контексті вимог сучасної доби» [1, с. 76].

У контексті педагогіки життєтворчості соціальна компетентність розглядається як складне утворення, що охоплює «уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях; здатність обирати адекватні та ефективні способи розв'язання життєвих проблем; знання своїх особистих якостей, своїх достоїнств і недоліків; здатність до самовдосконалення та самозмін; здатність розуміти й оцінювати інших людей, встановлювати з ними адекватні способи спілкування, проявляти толерантність у стосунках; уміння керувати собою й обставинами свого життя» [2, с. 16].

І. Єрмаков подає таку структуру соціальної компетентності: 1) знання; 2) уміння й навички (теоретичні знання включають наукові (знання про

світ, законів життя, про себе) та життєву мудрість, яка разом з нормами поведінки складає також і практичні знання та вміння й навички); 3) життєтворчі здібності (аналітичні, поведінкові, прогностичні); 4) життєвий досвід (складається з усвідомленого та неусвідомленого індивідуального досвіду й творчого використання й наслідування досвіду інших осіб); 5) життєві досягнення (особисте щастя, соціальний статус, самореалізація)» [3, с. 238].

Саме у початковій ланці освіти починає формуватися низка компетенцій, тобто система здатностей, що забезпечують особистості можливість оптимально здійснювати свою життєдіяльність в усіх її формах (пізнання, діяльність, спілкування, стосунки). Тому, під час організації освітнього процесу необхідно націлювати учнів на оволодіння ключовими компетенціями, роз'яснювати, як вони зможуть реалізувати набуті компетенції на практиці, у подальшому повсякденному житті, що значно підвищить мотивацію молодших школярів до навчання.

Вчителю початкових класів важливо зосередити зусилля на: оволодінні учнями мистецтвом жити, технологіями життєвого успіху, вмінням жити і

контактувати з батьками, рідними, вчителями, однолітками та іншими; розвитку вміння управляти собою, ставити мету, визначати сенс життя, вміння попереджувати і розв'язувати життєві конфлікти; стимулюванні процесу духовного самовдосконалення, самовиховання; потреби допомагати іншим людям, оволодіння механізмами саморегуляції.

Власний практичний досвід роботи дозволяє стверджувати, що педагог має систематично дбати про розвиток соціальної компетентності учнів під час організації освітнього процесу. Значний потенціал для розвитку соціальної компетентності учнів має вивчення всіх навчальних дисциплін, зокрема курсу «Я у світі» (3 клас), залучення до проекту «Давайте познайомимось», один із розділів якого – «Я такий, який я є», де крім розв'язання задач і завдань на тему стану здоров'я, учні дізнаються про шляхи подолання негативів і ведуть власні спостереження цього процесу, вчать відображати спостереження в діаграмах, таблицях тощо. Навіть такі маленькі проекти є першим кроком до ставлення особистості до свого життя як до проекту, який має розроблятися та втілюватися нею. За такого підходу молодші школярі вчать реалізовувати свої життєві вибори.

#### Література

1. **Мистецтво** життєтворчості особистості: наук.-метод. посіб. / ред. В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков. Київ: ІЗМН, 1997. 392 с. 2. **Павлютенков С. М.** Орієнтуватися на життєву компетентність людини. Школа життєтворчості особистості: наук.-метод. зб. / ред. кол. В. М. Доній, Г. М. Несен, І. Г. Єрмаков. Київ: ІСДО, 1995. 480 с. 3. **Психологія і педагогіка** життєтворчості: навч.-метод. посіб. / ред. І. Г. Єрмакова, Л. В. Сохань, В. О. Тихоновича. Київ: Ін-т змісту і методів навчання, 1996. 792 с.

УДК 373.3.091.2:613

**Могуца В. В.,**

вчитель початкових класів,  
КЗОШ І-ІІІ ступенів № 72

### ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

У статті розкрито сутність понять «здоров'я», «компетентність», «здоров'язбережувальна компетентність», «здоров'язбережувальні технології», та особливості формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів під час організації освітньо-виховного процесу.

*Ключові слова:* здоров'я, компетентність, здоров'язбережувальна компетентність, здоров'язбережувальні технології.

The article provides insight into definitions of «health», «competence», «health-saving competence», «health-saving technologies» and peculiarities of formation of health-saving competence among elementary schoolchildren during organization of educational process.

*Key words:* health, competence, health-saving competence, health-saving technologies.

Умови сучасності потребують формування у молодших школярів здатності до збереження і зміцнення здоров'я на основі компетентнісного підходу. Компетентнісний підхід передбачає надання переваги практичній спрямованості освіти, вимагає перенесення акценту зі засвоєння учнями нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування та розвиток у них здатності самостійно діяти, адекватно застосовуючи знання та

індивідуальний досвід у різноманітних життєвих ситуаціях.

Аналіз дефініцій «компетенція», «компетентність» виявив різницю між цими поняттями, яка полягає у розумінні компетенції як обізнаності у певному колі питань, тоді як компетентність розуміється як характеристика особистості, що забезпечує її самореалізацію та надає можливість активно взаємодіяти із соціумом.

Як зазначає Н. Волкова «здоров'язбережувальна компетентність позначає характеристики учня, спрямовані на збереження фізичного (навички раціонального харчування, рухової активності, санітарно-гігієнічні навички, режим праці та відпочинку), соціального (навички ефективного спілкування, співчуття, розв'язування конфліктів, поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації, спільної діяльності та співробітництва), психічного (самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм, навички самоконтролю, мотивація успіху та тренування волі) та духовного здоров'я» [1, с. 274].

У формуванні здоров'язбережувальної компетентності у школярів під час організації навчально-виховного процесу провідна роль належить педагогу. Гуманістична спрямованість освітньо-виховного процесу передбачає ціннісне ставлення до школяра; усвідомлення того, що шанобливого гідного ціннісного ставлення заслуговує кожен учень, незалежно від його можливостей, матеріального статку батьків, успішності тощо. Учень визнається найвищою цінністю з правом на вільний вияв та розвиток своїх здібностей, утвердження прав як найвищого критерію оцінки суспільних відносин. З метою формування здоров'язбережувальної компетентності учнів доцільним є запровадження здоров'язбережувальних технологій, до яких відносять всі педагогічні технології, які не шкодять здоров'ю учнів, створюють їм безпечні умови для перебування, навчання й праці в школі, а також забезпечують сприятливі умови для навчання учнів; оптимальну організацію освітньо-виховного процесу; повноцінний і раціонально організований режим навчання і виховання. Запровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу таких як: ранкова гімнастика, фізкультхвилинка, руханки, динамічні паузи, ігротерапія, арт-терапія, музикотерапія, піскова терапія, танцювальна терапія, сміхотерапія, казкотерапія, ароматерапія, фітотерапія,

лялькотерапія, фізіотерапія, виконання вправ-енергізаторів, прогулянки на природі, дихальна гімнастика забезпечує створення здоров'язбережувального середовища.

Формування здоров'язбережувальної компетентності педагог має постійно здійснювати під час організації освітньо-виховного процесу. З цією метою доцільно систематично проводити виховні заходи, серед них: уявна гра-мандрівка до Країни здоров'я, година спілкування «Обираємо здоровий спосіб життя», спортивне свято «Веселі старту», Свято спорту та здоров'я, виховна година «Здорові діти – здорова держава» (1 клас), тренінгове заняття «Людина починається зі здоров'я», спортивне свято «Тато, мама і я – спортивна, дружна сім'я», виховний захід «У здоровому тілі – здоровий дух» (2 клас), виховний захід «Якщо хочеш бути здоровим», година спілкування «Здоров'я – головний життєвий скарб», спортивне свято-змагання «Весела подорож», весела перерва «Смійтеся, люди, на здоров'я», виховна година «Правила збереження здоров'я» (3 клас), спортивне свято «Спорт любити слід – проживеш до ста літ», бесіда з елементами гри «Здоров'я – найважливіша цінність», година спілкування «Раціональне харчування і наше здоров'я», свято «Будьмо здоровими!», спортивно-розважальна програма «Немає щастя без здоров'я» (4 клас).

Таким чином, формування здоров'язбережувальної компетентності – це цілеспрямована, системна діяльність педагога, спрямована на вироблення у молодших школярів комплексу життєвих навичок, сформованість яких забезпечує учню можливість свідомо вести здорове, повноцінне життя. Методика формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів передбачає систему роботи з формування життєво важливих навичок (навички раціонального харчування, навички рухової активності, санітарно-гігієнічні навички, навички дотримання режиму діяльності та відпочинку), що сприяють фізичному, соціальному, психічному та духовному здоров'ю.

#### Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2007. 616 с.

УДК 37.015.31:502/504]:[373.5.016:57]

Нікола К. А.,  
вихователь, Криворізький КДНЗ №1

### ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ

Під розумінням екологічної кризи, яка виникла на початку ХХ ст., людство почало усвідомлювати, що зростання негативного впливу техногенного навантаження на довкілля може стати безконтрольним і загрожуватиме існуванню всієї цивілізації. Тому важливе значення у подоланні екологічної кризи, на думку вчених є формування екологічної компетентності учнів на уроках біології. Автор статті доходить до висновку, що екологічна компетентність – це сукупність екологічних знань, умінь та навичок, які проявляються в активній життєвій позиції людини у взаємовідносинах з природою. Формування екологічної компетентності учнів – це безперервний процес, який здійснюється відповідно до віку учнів, обсягу та рівня їх знань та досвіду, психологічних особливостей. Таким чином, формування екологічної компетентності учнів у процесі вивчення біології є одним із найважливіших завдань сьогодення.

**Ключові слова:** екологічна криза; природне середовище; компетентність; екологічна компетентність; екологічне виховання.

Understanding the ecological crisis that arose in the early twentieth century, humanity began to realize that the increase in environmental impact could become uncontrolled and threaten the existence of all civilization. Therefore, the importance of overcoming the environmental crisis, according to scientists, is the formation of environmental competence of students at the lessons of biology. The author of the article concludes that ecological competence is a set of ecological knowledge, skills and abilities that manifest themselves in the active life position of a person in relationships with nature. Formation of ecological competence of students is a continuous process, which is carried out in accordance with the age of students, the volume and level of their knowledge and experience, psychological peculiarities. Thus, the formation of ecological competence of students in the process of studying biology is one of the most important tasks of the present.

**Key words:** ecological crisis; natural environment; competence; ecological competence; ecological education.

У ХХ ст. людство почало усвідомлювати, що зростання впливу на довкілля може стати безконтрольним і загрожуватиме існуванню всієї цивілізації. Людина та природа – поняття взаємопов'язані та взаємозалежні. Адже людство буде існувати доти, доки буде існувати природне середовище. Тому важливе значення у подоланні екологічної кризи, на думку вчених, належить освіті й педагогіці, зокрема середній освіті, що покликана формувати екологічну культуру, фундаментальні екологічні знання та екологічне мислення і свідомість, що ґрунтуються на бережливому ставленні до природного середовища, як до унікальному ресурсу. У педагогіці поняття «компетентність» означає володіння знаннями та досвідом у певній галузі. Під екологічною компетентністю розуміють сукупність екологічних знань, умінь та навичок, які проявляються в активній життєвій позиції людини у взаємовідносинах з природою.

Метою статті є визначення та обґрунтування теоретичних засад проблеми формування екологічної компетентності учнів у процесі вивчення біології.

У багатьох працях дослідників таких як: О. Колонькова, В. Маршицька, О. Прупакова, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко, С. Шмалей відображені різні підходи до визначення сутності та структури екологічної компетентності. За висновками вчених, екологічна освіта впливає на усвідомлення власної причетності до екологічних проблем, з врахування у професійній, суспільній і побутовій діяльності наслідків впливу на довкілля й таким чином спрямована на формування екологічної компетентності особистості. Формування екологічної компетентності учнів – це безперервний процес, який здійснюється

відповідно до віку учнів, обсягу та рівня їх знань та досвіду, психологічних особливостей [1, с. 379].

У шкільній практиці поширенні різноманітні методи і форми навчання, які сприяють активізації творчої діяльності учнів. До них належать: дидактичні матеріали, задачі, ігри, та вікторини. Одним із основних прийомів які формують екологічну компетентність учнів на уроках біології є використання поетичних образів, які позитивно впливають на душу і почуття учнів, відкривають для них красу землі, вчать дбайливо ставитись до неї.

Завдання до віршів допомагають школярам самостійно розглянути та зрозуміти сутність антропогенного впливу на середовище і його наслідки, спонукаючи замислитися над розв'язанням складних екологічних проблем. Наприклад, під час вивчення теми: «Ріст і розвиток рослин» у 7 класі можна запропонувати учням послухати вірш під мелодію П. Чайковського «Пори року. Весна» [2, с. 200].

У системі шкільної освіти велике значення приділяється роботі на навчально-дослідній ділянці пришкольного майданчика. Спостереження за фенологічними особливостями різних видів рослин їх взаємозв'язком із іншими видами живих організмів, проведення експериментів в умовах навчально-дослідної ділянки дає можливість закріпити теоретичні знання з екології та біології рослин на практиці, адже навчально-дослідна ділянка – це лабораторія під відкритим небом. Таким чином, гармонійна особистість народжується лише в гармонії з довкіллям. Тому формування екологічної компетентності учнів у процесі вивчення біології є одним із найважливіших завдань.

#### Література

1. Колонькова О. О. Формування екологічної компетентності старшокласників засобами дистанційної освіти. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2007. 387 с.
2. Лук'янова Л. Б., Гуменкова О. В. Екологічна компетентність майбутніх фахівців : навч.-метод. посіб. Київ-Ніжин : [б.в.], 2008. 24 с.

УДК 373.3.043.2 055.1/2

**Остапенко І. Б.,**  
вихователь ГПД другої категорії,  
КЗОШ I-III ступенів № 90

### ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуто вплив стереотипів на формування гендерних ролей у сучасному освітньому просторі. Звернено увагу на відмінності між учнями чоловічої та жіночої статі. Окреслено задачі для педагогів щодо гендерної соціалізації учнів.

*Ключові слова:* заклад середньої освіти, гендерна соціалізація, Нова українська школа.

Influence of stereotypes that exist in schools and in the education system for the formation gender roles. As well as, consideration of differences between male and female students. The delineation teacher's tasks for gender socialization of students

*Key words:* secondary school, concept «New Ukrainian School».

На сьогодні важливого значення набуває створення сприятливого освітнього творчорозвивального середовища на засадах особистісно-орієнтованого підходу та дитиноцентризму, де кожна дитина відчуватиме позитивність шкільного життя, його привабливість. У відповідності з цим, актуалізується питання врахування гендерних особливостей вихованців. Зокрема, саме школа – це одне з основних місць гендерної соціалізації, адже діти там проводять чимало часу, спілкуючись з однолітками.

Мета статті полягає у висвітленні проблем гендерної освіти в сучасній початковій школі.

Питання гендерної культури в дітей порушувалося ще видатними українськими педагогами-гуманістами, серед яких слід назвати С. Русову, В. Сухомлинського, А. Макаренка, К. Ушинського. Проблеми визнання самоцінності дитинства, особисто-орієнтований та системний підхід до гендерної соціалізації дитини розглядається й сучасними вітчизняними науковцями, до когорти яких можна віднести І. Бех, Т. Говорун, О. Кікінежді, В. Кравць, О. Міщенко, В. Павлушенко, Н. Самойленко.

На перший погляд дівчата та хлопці мають рівні можливості для навчання, проте у процесі навчання та виховання учнів молодшого шкільного віку слід враховувати й гендерні особливості. Вибір гендеру як соціальних атрибутів статі залежить від особливостей виховання, тобто цілеспрямованих зусиль дитячих освітніх закладів, сім'ї, спрямованих на прищеплення певної гендерної культури. Гендерне виховання не можливо розглядати поза процесом статевої чи гендерної соціалізації, оскільки вихованці перебувають в полі впливу не лише навчально-виховних інституцій, а також соціальних груп, етнотрадицій, релігій, ЗМІ [1, с. 55].

Гендерна соціалізація школярів початкової школи характеризується специфікою стосунків на різних типах взаємин, наприклад, дитина-дорослий, дитина-одностатеві ровесники, дитина-однолітки іншої статі. Тип стосунків – дитина-

дорослий (педагог) має найважливіше значення для формування гендерної соціалізації молодшого школяра.

Зауважимо, що гендерна соціалізація має важливе значення для дітей молодшого шкільного віку, у процесі якої закладаються навички взаємин дитини з дорослими, з однолітками своєї та протилежної статі. Проте, вчитель для учня початкової школи – це взірць поведінки, ідеал. Тому, позитивній гендерній соціалізації сприятиме розвиток взаємостосунків педагогів з дітьми не тільки на рівні функціонально-рольового типу (ділового, офіційного), але й особистісно-інтимного (довірливого, поважливого), коли підкреслюються якості, особливості і гідність кожної дівчинки і кожного хлопчика [3].

Джерелом гендерної соціалізації є зміст навчального матеріалу підручників і посібників. У своїй більшості шкільні підручники і книги для дітей написані традиційною мовою, яка змальовує хлопчиків і чоловіків як людей, здатних на великі звершення (підкорення стихій, перемога у війні, створення нового), а жінки представлені як подружки, дружини чи помічниці, які сприяють успіхам чоловіків.

Важливе значення для соціального та емоціонального розвитку дитини відіграють однолітки, які фіксують порушення неписаного гендерного коду, та жорстко карають порушників. Зокрема, жіночних хлопців відкидають хлопці, проте, охоче приймають дівчата, та, навпаки, чоловікоподібних дівчат приймають хлопці. Досить часто спостерігаємо, що вчителі приділяють більше уваги хлопчикам, з метою контролювати та утримувати їх у спокої, адже хлопці, завдяки своїм особливостям зазвичай більш активні, а іноді навіть й агресивні. Вони люблять дружні бійки, що не є проявом агресії, а створює у дітей навіть позитивний емоційний фон. Однак, галасливі, рухомі ігри викликають занепокоєння та роздратування педагогів, адже можуть призвести до травм, тому, на думку вчителів, мають бути припинені. Унаслідок, хлопці позбавляються

«чоловічих ігор», що має негативний вплив на їхній особистісний розвиток.

Учні по різному також відповідають на питання під час уроків. Хлопчики дивляться на парту, у бік, коли не знає відповіді, та перед собою, якщо готовий до уроку. Дівчинка дивиться в обличчя, ніби шукає в очах дорослого підтвердження правильності своєї відповіді. Дівчата більш чутливі до шуму, різкі звуки їх дратують, в них більше розвинена чутливість шкіри. Ігри дівчат спираються на ближній зір, як приклад: розкладають свої іграшки біля себе. Хлопчикі в своїх іграх більше використовують дальній зір. Вони бігають один за одним, кидають предмети у ціль. Якщо простір обмежений, тоді вони освоюють його вертикально: лізуть на драбини, тумби та тощо. У дівчат краще розвинена дрібна моторика рук, відповідно вони пишуть акуратніше та краще виконують дрібну роботу.

Стать і гендер є гранями, аспектами людської особистості, вони взаємопов'язані

взаємодоповнюючі. Гендерні стереотипи, що існують на сьогодні в суспільстві несуть певну загрозу як для жінок так і для чоловіків. Взагалі, немає жодного стереотипу, в якому б не було негативної сторони [2, с. 26].

Отже, підсумовуючи вищезазначене зауважимо, що вчителі та однокласники формують гендерні установки учнів, гендерні відмінності в пізнанні та поведінці. Завдання педагогів полягає у зменшенні впливу гендерних стереотипів, забобонів, позбавленні учнів уяви про виключно чоловічу та жіночу роботу, поряд з цим наданні можливості проявити свої індивідуальні інтереси та здібності. Педагогам треба прагнути не ділити дітей, а об'єднувати, залучати до загального кола. Забезпечення впровадження гендерного підходу у початкову школу передбачає створення розвивально-виховного та соціально-емоційного середовища на гуманістичних засадах, рівноцінності прав та можливостях обох статей.

#### Література

1. Кравець В. П., Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна соціалізація молодших школярів : навч. посіб. Тернопіль : [б.в.], 2011. 192 с. 2. Міщенко О. Агенти гендерної соціалізації дошкільників. URL : [http://papers.univ.kiev.ua/1/psychologija\\_pedagogika\\_socialna\\_robota\\_z\\_2010\\_r/articles/mischenko-o-agents-of-gender-socialization-of-preschoolers\\_19324.pdf](http://papers.univ.kiev.ua/1/psychologija_pedagogika_socialna_robota_z_2010_r/articles/mischenko-o-agents-of-gender-socialization-of-preschoolers_19324.pdf). 3. Самойленко Н. І., Сембрат А. Л. Гендерна соціалізація учнів початкової школи як фактор формування гендерних уявлень. URL : [http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue\\_67/88.pdf](http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_67/88.pdf).

УДК 37.013.43:069

**Сорочинська Н. М.,**  
керівник гуртка «Народні витоки» музею етнографії «Україно, краю рідний»,  
КЗОШ І-ІІІ ступенів № 90

### РОЛЬ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

У статті розкриваються поняття «музейна педагогіка», «музейно-педагогічний процес», висвітлюються музейно-педагогічні принципи, методи, прийоми та особливості їх використання у вихованні особистості школяра, їх практичне застосування в освітньому процесі.

**Ключові слова:** музейна педагогіка, музейно-педагогічний процес, виховання особистості, музейно-педагогічні принципи, методи та прийоми.

The article gives the definitions of museum «pedagogy», «museum-based pedagogical process», it also offers insight into museum-based pedagogical principles, methods, techniques and particularities of their application in education of pupil's personality, their practical use in education process.

**Key words:** museum pedagogy, museum-based pedagogical process, personality education, museum-based pedagogical principles, methods and techniques.

У сучасних умовах реформування української освітньої системи постає питання щодо нових підходів до організації і змісту освітнього процесу. Важливе місце серед них посідає один із перспективних напрямів сучасної педагогіки – музейна педагогіка, що вирішує проблеми формування особистості, а саме: залучення

учнівської молоді до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій, розвиток їхніх дослідницьких умінь і творчих здібностей, вироблення здатності до самостійних суджень і оцінок, навичок критичного мислення

Актуальні проблеми розвитку музейної педагогіки вивчають вітчизняні та зарубіжні дослідники (Т. Белофастова, Є. Ванслова, Л. Гайда, О. Караманов, Ю. Ключко, І. Коссова, Ф. Левітас, Л. Масал, Б. Столяров, М. Юхневич).

*Метою статті* є дослідження та аналіз значення і реалізації засобів музейної педагогіки у вихованні особистості учня.

Музейна педагогіка має важливе значення в системі освіти та сприяє всебічному розвитку особистості учня, активному пізнанню навколишнього світу. Музейна педагогіка – це наукова дисципліна на перетині музеєзнавства, педагогіки і психології, яка розглядає музей як освітню систему. Через свій міждисциплінарний характер музейна педагогіка оперує категоріями музеєзнавства та психолого-педагогічних дисциплін.

Дослідник музейної педагогіки Б. Столяров дослідив та охарактеризував музейно-педагогічний процес як системно організовану і чітко спрямовану взаємодію музейного педагога та учнів, зорієнтовану на формування в умовах музейного середовища творчо розвиненої особистості. Забезпечуючи єдність розвитку, виховання та навчання, музейно-педагогічний процес спирається на наступні гуманістичні принципи, а саме: принцип особистісної орієнтації, принцип обліку індивідуальних та вікових особливостей, принцип розвитку особистості в дії, принцип координації діяльності учасників музейно-педагогічного процесу. В основі музейно-педагогічного процесу лежать наступні історично сформовані педагогічні принципи: інтерактивність, комплексність, програмність. Важливою умовою ефективного застосування музейно-педагогічних технологій у практиці школи є вибір відповідних дидактичних методів та прийомів.

Музей етнографії є чудовим місцем для проведення навчальних занять. На уроках української мови та літератури доцільно застосовувати такі форми, методи і прийоми роботи, використовуючи при цьому музейні експонати. Словесні форми, які спрямовані на отримання основної інформації, а саме – життя і побут українського селянства XVIII–XIX ст., важливо використовувати на уроках української літератури у 9-11 класах. Наочні форми засвоєння навчального матеріалу, які пов'язані з використанням цінних експонатів, наочного приладдя, можуть стати складовою частиною уроку мови чи літератури за відповідною тематикою. Так,

у музеї етнографії «Україно, краю рідни» є експозиційні розділи «Українська вишивка» і «Український живопис», які часто використовують учителі при проведенні уроків мовного розвитку у 5-6 класах. Так, метод мандрівки в минуле застосовують переважно в 5-6 класах, коли учні за допомогою музейних предметів уявляють світ очима людини іншого часу. Проводяться уроки літератури в музеї від імені героя події при вивченні поезій Т. Шевченка, Лесі Українки. Також школярі отримують завдання написати повідомлення, використовуючи матеріали музею або створюють презентацію свого виступу. Метод моделювання дозволяє учням провести музейне дослідження за допомогою побудови ситуації, подій, явищ, історичних процесів, залучати до роботи свою уяву та пам'ять.

Які ж нетрадиційні форми уроків із залученням музейної педагогіки варто проводити на базі музею етнографії? Насамперед, це інтегровані уроки, засновані на міжпредметних зв'язках. На узагальнюючі уроки української літератури при вивченні творчості Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка, П. Тичини, М. Рильського та інших варто проводити у формі конкурсів, вікторин. Урок – репортаж можна застосовувати при вивченні огляду літературного процесу в 10-11 класах. У 5-6 класах доцільно використовувати уроки з використанням фантазії: урок-казку, урок-сюрпризу. Серед методичних заходів, присвячених Дню української мови та писемності, слід проводити уроки комунікативної спрямованості: усні журнали, диспути, прес-конференції, лекції, семінари. Театралізовані уроки варто проводити на матеріалі, який відображає духовну спадщину українського народу, а саме: народні звичаї, обряди, традиції. Наприклад, у повісті Г. Квітки – Основ'яненка «Маруся» є обряд сватання, який можна інсценізувати. Для учнів старших класів можна проводити уроки пошуку, подорожування, уроки – експедиції, уроки-розслідування.

Музейна педагогіка не має предметних обмежень. Так, використання на уроках української мови і літератури форм, методів, прийомів музейної педагогіки надає можливість поєднати емоційні та інтелектуальні впливи на учнів; розкрити значущість і практичність досліджуваного матеріалу; пояснити складну тему на простих наочних прикладах; зробити доступним для учнів опанування навчального матеріалу за меншого витрачання часу; підвищити якість знань; формувати толерантність.

#### *Література*

1. Столяров Б. Музейная педагогика. История, теория, практика : учеб. пособ. Москва : Высшая школа, 2004. 216 с.

## СТУДІЮВАННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

УДК 373.2.091

*Аскевич Б. С.,  
студентка природничого факультету КДПУ,  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Іванова В. В.*

### ДИДАКТИЧНЕ ТЕСТУВАННЯ ЯК МЕТОД ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У статті визначено місце діагностики у системі педагогічного моніторингу, представлено особливості використання дидактичного тестування як методу контролю і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

*Ключові слова:* педагогічний моніторинг, діагностика, тест, тестовий контроль, освітній процес.

In article the place of diagnostics in system of pedagogical monitoring is determined, the experience of use the didactical testing as method of the control and estimating of results of cognitive activity of the students is submitted.

*Key words:* pedagogical monitoring, diagnostic, test, testing control, educational process.

У сучасних умовах особливого значення набуває проблема якості освіти. Одним із актуальних завдань освіти є запровадження сучасних технологій навчання та впровадження у практику освітніх закладів моніторингових досліджень якості освітнього процесу. Педагогічний моніторинг – це діяльність, яка лежить в основі організації цілісного педагогічного процесу. Важливе місце в системі моніторингу належить діагностиці якості освіти, метою якої є систематичне виявлення, оцінювання і аналіз протікання освітнього процесу. Систематичне отримання вчителем об'єктивної інформації про хід навчально-пізнавальної діяльності учнів є важливою умовою підвищення ефективності освітнього процесу. Проблема використання дидактичного тестування набуває особливої актуальності. Наукові засади розробки тестування як методу діагностики навчальних досягнень висвітлювалися у роботах В. Аванесова, Я. Болюбаша, І. Булах, Л. Бурлачука, І. Лікарчука, Д. Чернилевського.

Метою статті є визначення місця діагностики в системі педагогічного моніторингу та висвітлення особливостей використання дидактичного тестування як методу контролю і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Найчастіше моніторинг трактується як тривале спостереження за певним об'єктом чи процесом, оцінка та прогнозування його подальшого розвитку. Основними завданнями моніторингу якості освітнього процесу є: виявлення навчальних досягнень учнів на різних етапах освітнього процесу; вивчення індивідуальних здібностей учнів; корегування освітнього процесу на основі аналізу результатів моніторингу; проектування заходів щодо удосконалення освітньо-виховного

процесу тощо. Педагогічний моніторинг – це діяльність, яка лежить в основі цілісного педагогічного процесу. Основу цієї діяльності складає система вивчення навчальних досягнень учнів протягом усього періоду навчання у школі. Основними компонентами його є: систематичний збір інформації (діагностика), аналіз отриманої інформації (прогнозування), використання її з метою коректування освітньо-виховним процесом.

Діагностика забезпечує важливий компонент педагогічного процесу – зворотний зв'язок, тобто отримання інформації від учня до вчителя, яка свідчить про хід учіння, труднощі і досягнення в оволодінні знаннями, розвиток умінь і навичок, пізнавальних та інших здібностей, якостей особистості в цілому. На основі зворотного зв'язку педагог здійснює низку близьких, але все ж відмінних дій: перевірку, контроль, облік, оцінку результатів освітньої діяльності, а також виставлення відміток. Всі ці дії входять у склад діагностики процесу і результатів навчання. Тож, «діагностика» – ширше і глибше поняття у порівнянні з традиційними – «контроль», «перевірка» знань, умінь, навичок учнів. Діагностування визначають як процес виявлення, оцінювання і аналізу протікання освітнього процесу.

У сучасній дидактиці здійснюється інтенсивний пошук шляхів керівництва навчальним процесом на всіх його стадіях. Одним з таких методів є дидактичне тестування. Поняття «тест» (від англ. «test» – досвід, спроба, випробування) – це метод визначення певних якостей особистості та інтенсивності їх прояву за допомогою серії випробувань (запитань, завдань, ситуацій). За формою проведення тести можуть бути: індивідуальними і груповими, усними і письмовими, бланковими, предметними,

апаратними і комп'ютерними, вербальними і невербальними. За змістом – тести інтелекту, тести здібностей, тести досягнень і особистісні тести. Тести досягнень, які призначені для того, щоб оцінити успішність оволодіння конкретними знаннями, є більш об'єктивним показником навченості, ніж оцінка. Тести досягнень, або дидактичні тести – це набір стандартизованих завдань з певного матеріалу, спрямованих на визначення і оцінку рівня засвоєння його учнями. Предметом такої оцінки є знання, уміння, навички учнів, а не його особистісні якості. Дидактичний тест являє собою сукупність завдань зростаючої складності, що дозволяє точно оцінити різні параметри знань і умінь, такі як системність (наявність повного ланцюга системи знань), науковість (глибоке засвоєння наукових понять, законів, теорій), систематичність (упорядкованість і стрункість), міцність (можливість довгострокового зберігання у пам'яті накопиченої суми знань і способів діяльності), оперативність (уміння швидко знаходити відповідь на запитання).

Відзначимо, що дидактичне тестування має низку важливих переваг перед традиційними методами контролю, а саме: вища, ніж у традиційних методах, об'єктивність оцінки і більш повне охоплення масиву знань, що перевіряються під час контролю; можливість кількісного вимірювання рівня знань і складності завдань за

рахунок спеціальної методики отримання результатів; висока можливість диференціації оцінки за рахунок використання шкали з більшою градацією оцінки; вища, ніж у традиційних методах, ефективність контролю за рахунок охоплення більшої кількості учнів, швидкої процедури обробки результатів тестування та оцінки результатів навчання. Безумовно, дидактичні тести мають і певні недоліки, зокрема: обмежена можливість перевірки глибинного розуміння предмета; відсутність безпосереднього контакту з учнями, що, з одного боку, сприяє об'єктивності контролю, а з іншого – підвищує ризик впливу на результат випадкових факторів; відносна складність процедури створення тестів. Дидактичне тестування є одним з найбільш технологічних форм проведення контролю з керованими параметрами якості і дає можливість не лише урізноманітнити процес діагностики рівня навченості учнів, а й об'єктивно перевірити результати навчально-пізнавальної діяльності учнів на різних етапах засвоєння знань, умінь, навичок: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез. Саме поєднанням ефективного управління пізнавальним процесом та систематичного тестування рівня навченості (забезпеченням оперативного зворотного зв'язку) і досягається суттєве підвищення якості освітнього процесу.

**Бєлих Л. М.,**

*студентка факультету іноземних мов, КДПУ,*

*науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Макаренко І. Є.*

УДК 37.015.31:17.022.1

## **ВПЛИВ СУЧАСНОГО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

У статті проаналізовано сутність понять «моральна культура» та «моральні цінності». Також охарактеризовано вплив соціального середовища на формування моральних цінностей школярів. Наголошено на актуальності та важливості реалізації морального виховання у процесі організації безперервної освіти.

*Ключові слова:* моральність, моральна культура, моральні цінності, соціальне середовище, безперервна освіта.

The article analyzes the essence of the concepts of moral «culture» and «moral values». It also describes the influence of the social environment on the formation of moral values of schoolchildren. The relevance and importance of the implementation of moral education in the process of organization of continuous education is emphasized.

*Key words:* morality, moral culture, moral values, social environment, continuous education.

У сучасному світі матеріальних благ найціннішим залишається те, що неможливо купити за гроші. На жаль, часто люди зосереджують увагу на брендах одягу, моделях телефонів, марках автомобілів тощо. Дорослі прищеплюють свою думку дітям, а діти один одному. Як наслідок, ми маємо суспільство, яке, маючи найцінніше, задовольняє потреби матеріальним. Низка наукових досліджень присвячено вивченню впливу сучасного соціального середовища на формування моральних цінностей школярів. Серед учених, які займалися вивченням вищезазначеного питання слід виокремити: І. Арефєва, О. Дубасенюк, В. Ягупова

та ін. У роботах науковців глибоко досліджено проблему формування моральних цінностей у школярів із самого дитинства з урахуванням впливу всіх видів середовища.

У нашому дослідженні акцентування уваги спрямовується саме на формування моральних цінностей школярів під впливом сучасного соціального середовища у процесі організації безперервної освіти. Адже для того щоб у людини сформувати морально-ціннісну систему, треба займатися цим безперервно, але, не тільки людині, в якій цю систему формують, а й оточенню, впливу якого людина підлягає.

Мета статті – визначення та теоретичне обґрунтування впливу соціального середовища на формування моральних цінностей школярів у процесі безперервної освіти.

За В. Ягуповим, «моральне виховання полягає в цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванні звичок та навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології. Воно залежить від моралі – однієї з форм суспільної свідомості, сукупності загальноприйнятих норм, принципів та правил, що регулюють поведінку людей» [3, с. 356].

Моральна культура складається з двох основних аспектів: регулятивів та цінностей. Як влучно зазначає О. Дубасенюк, «цінності – це етичні й естетичні норми, вироблені людською культурою, що виступають продуктами суспільної свідомості» [2, с. 5].

Як зазначено вище, моральна культура є важливим аспектом у становленні особистості, а розвиток однієї особистості спричинить розвиток високоморального суспільства в цілому. Найкращого результату можливо досягнути лише забезпечивши глибше вивчення понять «моральна культура» та «моральні цінності» у систему безперервної освіти в усіх сферах. За таких умов дорослі люди, які здобуватимуть освіту, змушені будуть ознайомитись з даними поняттями, а потім прищеплюватимуть їх своїм дітям.

Так, наприклад, науковцем І. Арефєвим детально описаний цікавий приклад формування моральної свідомості та цінностей горця Дагестана на основі середовища, в якому він виховувався. Переглянувши історію Дагестана ми бачимо, що традиційне гірське суспільство пронизане регламентацією на основі адата (адат – загальна назва звичаєвого права у мусульманських народів.). Горець, не дивлячись на суворість законів, відчував себе вільною людиною, не скаржився на життя та не мав жодних сумнівів щодо правильності законів, встановлених адатом. Відчуття свободи було пов'язано з політичною незалежністю, тобто член даного суспільства, був упевнений, що чинні закони несуть користь і створені для його комфорту. Це викликало бажання бути морально свідомим громадянином та, в пріоритеті цінностей, ставити своє суспільство та його розвиток на провідні позиції [1, с. 56].

Виходячи з вищеведеного прикладу, можна дійти до висновків, що соціальне середовище має великий вплив на формування моральної свідомості та цінностей, саме воно спрямовує дитину в правильне життєве русло, допомагаючи зрозуміти що ж таке моральна свідомість та сформувати цінності. Якщо враховувати даний вплив в усіх аспектах безперервної освіти, то можна досягнути високих результатів у вихованні школярів та обізнаності батьків й вчителів, які займаються вихованням дитини.

#### Література

1. Арефєв І. П. Духовно-моральне виховання: невирішені питання. *Педагогіка*. 2012. №7. С.49-59.
2. Дубасенюк О. А., Сидорчук Н. Г. Виховання духовно-моральних цінностей майбутніх учителів. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*. Збірник наукових праць. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 206 с.
3. Ягупов В. В. Педагогіка. Київ: Либідь, 2002. 560 с.

УДК 378.147.091.322

Булах В. В.,

студентка факультету української філології КДПУ,  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Король А. М.

### НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВНА ФОРМА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

У статті здійснено спробу розкрити сутність понять «здібності», «творчість» та один із видів здібностей – «творчі здібності». Розглянуто нетрадиційні форми навчання як основна й найбільш ефективна форма розвитку творчих здібностей учнів. Обґрунтовано важливість і необхідність використання нестандартних уроків під час вивчення нового матеріалу.

*Ключові слова:* учні, здібності, творчість, організація навчання, нетрадиційні уроки.

The article attempts to uncover the essence of the concepts «abilities», «creativity» and one of the types of abilities – «creative abilities». Non-traditional forms of teaching are considered as the main and most effective form of developing the creative abilities of pupils. The importance and necessity of using non-standard lessons in the study of new material are substantiated.

*Key words:* pupils, abilities, creativity, organization of training, non-standard lessons.

Одним із основних завдань сучасної школи є формування активної творчої здібної особистості, яка здатна креативно мислити, проявляти ініціативу, вирішувати життєві і професійні завдання на творчому рівні. З огляду на зазначене актуальною в наш час є проблема надання можливості розвитку та виявлення творчих

здібностей школярів за допомогою проведення нестандартних організаційних форм навчання.

Суть нестандартних уроків досліджували багато педагогів, методистів, зокрема: О. Антипова, Л. Лухтай, О. Митник, В. Паламарчук, Е. Печерська, Д. Румянцева, В. Шпак та ін.

На сьогоднішній день існує чимало найрізноманітніших спроб визначення здібностей. Український педагогічний словник, автором якого є С. Гончаренко, дає таку дефініцію: здібності – це стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Вони виявляються в тому, як людський індивід учить, набуває певні знання, уміння й навички, освоює певні галузі діяльності, включається у творче життя суспільства. Визначальним в розвитку здібностей є умови життя і взаємодія з навколишнім середовищем. Здібності людини розвиваються в процесі засвоєння нею суспільного досвіду, виховання й навчання, в процесі трудової діяльності [1, с. 135].

Психолог А. Спіркін розглядає творчість як «мислительну і практичну діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу та духовної культури...» [6, с. 322]. Дослідниця А. Король розглядає творчість, «як якість особистості, що допомагає їй відмовитись від ремісничого відтворення і сприяє подоланню конформізму» [2, с. 12].

За визначенням В. Крутецького, «творчі здібності особистості – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності» [5, с. 14].

Нетрадиційні форми навчання емоційно впливають на дітей, підвищують мотивацію вивчення предмета, таким чином підтримують

інтерес школярів до навчання, забезпечують їх інтелектуальний розвиток, спонукають до ініціативи, формують навички взаємодії з іншими учасниками навчального процесу, адже «традиції і творчість у педагогіці – це антиподи» [2, с. 161]. Аби досягти більшої ефективності та бажаних результатів, потрібно використовувати їх час від часу, бо застосовувати систематично та при вивченні будь-якої теми.

Цікавими для теорії і практики є власне нестандартні уроки. Нестандартний урок змушує учнів активно переживати, включатися в роботу, викликати в учнів насамперед інтерес, сприяти їхньому оптимальному розвитку і вихованню, співпрацювати з учителем, тобто проявляти якості, необхідні для творчої діяльності.

У шкільній практиці при вивченні нового матеріалу вчителі активно використовують такі нетрадиційні уроки, як: урок – ділова гра, урок – гра, урок – семінар, урок – подорож, урок – прес-конференція, урок – змагання, урок – КВК, урок – взаємонавчання учнів, урок винахідництва, урок – творчий звіт, урок – аукціон, комп'ютерні уроки, урок – залік, урок «Що? Де? Коли?», урок – «Поле чудес», інтегровані і бінарні уроки [2, с. 161], а також такі уроки, як: урок – телепередача, урок – турнір, урок – змагання, урок – «Ток-шоу» тощо.

Роблячи висновок з вищесказаного, можна говорити про те, що однозначного визначення творчих здібностей та єдиного підходу до їх структурування немає, проте, більшість науковців сутністю творчих здібностей вважають здатність породжувати нові, оригінальні ідеї, ефективно вирішуючи проблемні ситуації.

#### Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ. 1997. 373 с.
2. Король А. М. Формування готовності учнів до творчої діяльності нетрадиційними методами навчання : монографія. Кривий Ріг. 2012. 140 с.
3. Максимюк С. П. Педагогіка : Навчальний посібник. Київ. 2005. 667 с.
4. Рагозіна В. Підготовка вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів *Шляхи вдосконалення навчально-виховного процесу в початкових класах та дошкільних закладах* : 36. стат. за мат. міжвузівської наук.-практ. конф. Полтава. 1996. С. 12-19.
5. Спіркін А. Г. О творческой силе человеческого разума. Москва. 1979. 389 с.

УДК 37.091.33-027.22:57

Вініченко Л. В.,

студентка природничого факультету, КДПУ

науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Щербина С. М.,

### РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ

У статті розкриваються сутність понять «активність», «пізнавальна активність», «гра», «ігрові технології», особливості та педагогічні умови ефективного розвитку пізнавальної активності учнів засобом впровадження ігрових технологій у процесі вивчення біології.

*Ключові слова:* активність, пізнавальна активність, гра, ігрові технології, освітній процес.

The article provides insight into definitions of «activity», «cognitive activity» «game», «game techniques», peculiarities and pedagogical conditions of efficient development of cognitive activity among schoolchildren through introduction of game techniques in process of learning biology.

*Key words:* activity, cognitive activity, game, game techniques, educational process.

Проблема розвитку пізнавальної активності учнів знайшла відображення в наукових працях

дидактів, психологів, методистів: Ю. Бабанського, Л. Виготського, Д. Вількеєва, М. Данилова, В. Євдокимова, О. Леонтьєва, В. Лозової, М. Махмутова, І. Харламова та ін. Основні положення сучасної теорії розвитку пізнавальної активності учнів відображено в працях В. Вергасова, І. Зверєвої, О. Пехоти, Т. Шамової, Г. Щукиної та ін.

Ступінь розвитку пізнавальної активності учнів залежить від методів, прийомів роботи вчителя, чинне місце серед них займають ігрові технології

Видатні педагоги минулого і сучасності визначали гру як розвивальну діяльність, що сприяє розвитку всіх компетентностей людини (Дж. Дьюї, Ж. Піаже, Б. Давидов, Д. Ельконін, С. Рубінштейн та ін.). Дослідження сучасних науковців (Н. Борисова, А. Вербицький, І. Дичківська, М. Кірик, М. Кларін, М. Левіна, Г. Селевко, П. Щербань, В. Химинець, Д. Чернилевський) підтверджують великі можливості ігрових технологій навчання у розвитку пізнавальних інтересів, пізнавальної активності та активізації пізнавальної діяльності школярів, пізнанні і реальному засвоєнні соціальної і предметної діяльності у процесі вирішення ігрової проблеми шляхом ігрової імітації.

Мета статті – розкрити особливості розвитку пізнавальної активності учнів засобом впровадження ігрових технологій у процесі вивчення біології.

Науковці зазначають, що пізнавальна активність – «якість діяльності, у якій виявляється особистість самого учня в його ставленні до змісту і процесу діяльності, прагненні до ефективного оволодіння знаннями і вміннями, а також мобілізація морально-вольових зусиль для досягнення навчально-пізнавальних цілей» [1]. Показниками пізнавальної активності учнів під час організації освітнього процесу є: запитання учнів як результат прояву активного і глибокого пізнавального процесу (які засвідчують про орієнтування учнів у знаннях, їх розумову активність, намагання проникнути в сутність об'єкта пізнання); намагання учнів за власним бажанням, а не за вказівкою вчителя, брати участь в обговоренні питань, доповнювати і виправляти відповіді товаришів; зосередженість мимовільної уваги (відсутність відволікань учнів); характер процесу діяльності (готовність до дії, прагнення до самостійного виконання пізнавального завдання, уважність та зацікавленість, обґрунтованість та оригінальність при виконанні пізнавального завдання).

В основу ігрових технологій покладені ефективні форми керування освітнім процесом через гру, за допомогою якої усі учні можуть бути

залучені до активного набуття нових знань, нової інформації. Технології ігрового навчання – це така організація навчального процесу, під час якої навчання здійснюється в процесі включення учня в навчальну гру (ігрове моделювання явищ, «проживання» ситуацій). Саме ігрові технології навчання є одним із найефективніших способів вивчення, розуміння і засвоєння знань. До ігрових методів розвитку пізнавальної активності учнів належать дидактичні ігри, інсценування та ділові ігри різних модифікацій. Основою дидактичної гри є пізнавальний зміст, що полягає в засвоєнні тих знань і вмінь, які застосовуються під час розв'язування навчальної проблеми, передбачені грою. Основними структурними компонентами дидактичної гри є: ігровий задум, правила, ігрові дії, пізнавальний зміст або дидактичне забезпечення, обладнання, результати гри. Найбільш поширеними дидактичними іграми при вивченні біології є: розгадування та складання кросвордів, ребусів, головоломок, бліц-турніри, біологічна гра «Так – ні», гра «рекламна кампанія» тощо. Серед широкого спектра інтелектуальних ігор особливе місце займають конкурси та вікторини на зразок телевізійних інтелект-шоу «Що? Де? Коли?», «Брейн ринг», «КВК», «Щасливий випадок», «Найрозумніший». Впровадження ігрових технологій дає змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт. Учень стає співавтором процесу навчання, думку якого поважають, заохочують до активності та творчості. Ігрові технології об'єднують навчальний процес спільним змістом, послідовністю ігор, вправ, методикою їх організації тощо. У кожному віці ігрові технології мають певні особливості. Використання ігрових технологій сприяє тому, що учні не лише навчаються самі, а й навчають один одного, вчаться передавати набуті знання і вміння; учні мають змогу в умовах, наближених до реальних, оцінити якості інших учасників навчального процесу; учні вчать розв'язувати власні і колективні проблеми, відстоювати свої та групові інтереси, надавати необхідну підтримку іншим учасникам.

Аналіз наукової літератури з означеної проблеми дозволив виділити педагогічні умови ефективного розвитку пізнавальної активності учнів засобом впровадження ігрових технологій, серед них: урахування індивідуальних і вікових особливостей учнів при виборі ігор; урізноманітнення видів ігор; надання учням при проведенні ігор свободи вибору; забезпечення ситуації успіху і психологічного комфорту кожному учню.

#### Література

1. Шамова Т. И. Активизация учения школьников : навч.-метод. посіб. Москва : Педагогика, 1982. 208 с.

УДК 37:159.922.76-056.45

Геккієва Ф. А.,

студентка факультету іноземних мов, КДПУ,

науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Макаренко І. Є.

**РОДИННІ ВИТОКИ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ**

У статті відображено особливості ставоворольових установок батьків, їх вплив на процес формування маскулінності та фемінності у подальшому житті хлопчиків і дівчаток. Проаналізовано родинні аспекти гендерної соціалізації. Показано вплив батька та матері на процес формування різних гендерних типів поведінки.

*Ключові слова:* гендер, гендерна соціалізація, маскулінність, фемінність, гендерне виховання

The article outlines the features of parent gender attitudes and their influence on the process of formation of masculinity-femininity in boys' and girls' future life. Family aspects of gender socialization is analyzed. A father and mother influence on the process of formation of different gender types of behavior is shown.

*Key words:* gender, gender socialization, masculinity, femininity, gender education.

Особливої актуальності в умовах особистого вибору власної поведінки надають проблемі гендерної соціалізації, формуванню особистості як представника певної психічної статі, тобто «системі ціннісно-сміслових уявлень особи про себе як про чоловіка чи жінку» [4, с. 7]. Інтерес до цієї проблеми зумовлений не лише тим, що категорія гендеру наразі є однією з провідних в історико-культурній соціальній проблемі, але й тим, що гармонійне формування особистості може бути виконане лише за умови врахування психологічної статі дитини.

Експериментальне дослідження особливостей формування гендерної соціалізації є досить актуальним та важливим питанням в контексті вивчення проблем самоідентифікації та становлення особистості. Проблема гендерної соціалізації – міждисциплінарна проблема, яка охоплює широке коло питань [1]. Особливості психосексуального розвитку, ставоворольової соціалізації дитини і гендерного виховання дітей різного віку висвітлені у працях Г. Васильченко, Т. Говорун, Т. Дороніної, Д. Ісаєва, В. Кагана, І. Кона та ін. Але, на жаль, родинні витоки гендерної соціалізації, вплив стосунків батьків і дітей на психологічну статтю досліджено недостатньо.

Мета статті – визначити, як впливає родинний побут на процес гендерної соціалізації дитини.

Термін «гендерна соціалізація» було введено до наукового обігу нещодавно (з 80-х рр. ХХ ст. у західній науці та з 90-х рр. у вітчизняній). Його актуалізація пов'язана з інтенсивним розвитком гендерних досліджень та їхнім поширенням на всі сфери людського існування [3]. Термін «гендер» указує на соціальний статус і соціально-психологічні характеристики особистості, які пов'язані зі статтю і сексуальністю, але виникають у взаємодії з іншими людьми. Використовуючи поняття «гендер», мають на увазі соціальний аспект стосунків статей, ставоворольові

стереотипи, розповсюджені у суспільстві, різноманітність проявів жіночої і чоловічої поведінки [5, с. 13].

Гендерна соціалізація – процес входження індивіда як представника певної статі в систему соціальних зв'язків; сукупність етапів в онтогенезі особистості з набуття гендерної ідентичності та її збагачення, що є важливим для змісту освіти і процесу виховання особистості, оскільки закладає фундамент неупередженого ставлення до особи незалежно від її статі [2].

Дорослі по-різному будують характер розмови, залежно від статі дитини. До дівчинки – ласкавий, ніжний, заспокійливий тон, для хлопчика – бадьорий, нижчий за тембром, заохочувальний до активності та змагань. Зафіксовано, що дівчинці дістається значно більше погладжувальних, обіймів, поцілунків від дорослих, ніж її одноліткови-хлопчику [6].

Батьки намагаються привчити своїх дітей до сімейних ролей, відповідно до традиційних уявлень про гендерний розподіл функцій. Навіть «ліберальні» батьки не бажають ризикувати тим, щоб їх діти стали невдахами в такому суспільстві, яке сконструйоване на сьогоднішній день. Тобто, батьки, які орієнтовані на гендерну рівність, відчують деяку соціальну необхідність у використанні традиційних гендерних норм соціалізації своїх дітей.

Отже, гендерна соціалізація індивіда починається з перших років життя, в процесі якої особистість ідентифікує модель гендерної поведінки батьків і починає проектувати її у своєму подальшому житті. Майбутні фемінні та маскулінні якості дитини значною мірою визначаються родинними моделями. Аналізуючи праці науковців, можна дійти висновку, що сім'я як соціальний інститут є важливим у процесі гендерної соціалізації та формуванні гендерного мислення.

**Література**

1. Галустьян Ю. М., Новицька В. П. Деякі аспекти гендерної ідентифікації та соціалізації особистості. *Український соціум*. 2004. № 1 (3). С. 7-13.
2. Говорун Т. В. Соціалізація статі як фактор розвитку Я-концепції: дис. д-ра. псих. наук: 19.00.07. Національний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ: 2002. 375 с.
3. Дороніна Т. О. Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. 331 с.
4. Кікінеджи О. М., Говорун Т. В., Міщенко О. О. Гендерне виховання дошкільнят: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна

книга – Богдан, 2011. 192 с. **5. Кравець В. П.** Гендерна педагогіка: навч. посіб. Тернопіль: Джура, 2003. 416 с. **6. Кравець В. П.,** Говорун Т. В., Кікінеджі О. М. Гендерна соціалізація молодших школярів: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 192 с.

УДК 37.06:37.011.3-051

**Герасименко О. Ю.,**  
аспірантка кафедри педагогіки, КДПУ  
науковий керівник – доктор. пед. наук, професор Гаманюк В. А.

### ПРИНЦИПИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ФІНЛЯНДІЇ

Статтю присвячено аналізу принципів (узгодженості, тривалості, справедливості, гнучкої стандартизації, компліментарності) освітньої політики Фінляндії, які визначають розвиток системи забезпечення якості освіти цієї країни.

*Ключові слова:* принципи освіти, освітня політика, Фінляндія, забезпечення якості освіти.

Article deals with the analysis of principles of educational policy of Finland that determine the development of ensuring the quality of education in this country (principles of coherence, duration, fairness, flexible standardization, complementary).

*Key words:* principles of education, educational policy, Finland, ensuring the quality of education.

На сьогоднішній день перед людством постала проблема забезпечення якісної освіти. Світова спільнота потребує нові знання та навички, що створює можливості для підвищення якості освіти та різноманіття освітніх систем. Потреба в якісній освіті підвищила рівень вивчення науковцями досвіду різних країн, зокрема проведення міжнародних порівняльних досліджень (PISA, TIMSS тощо). За результатами цих досліджень, перші позиції щодо забезпечення якості освіти серед країн Західної Європи посіла Фінляндія. Унікальна освітня система цієї країни сьогодні є предметом вивчення в усьому світі.

Педагогічний авторитет Фінляндії забезпечується високим рівнем фундаментальних і прикладних наук, державної освітньої політики і самою системою освіти, яка заклала основу процвітаючої економіки. Фінляндію вважають сьогодні однією з найпрогресивніших країн Європи, та однією з найбільш конкурентоспроможних країн світу.

Систему освіти Фінляндії, її принципи досліджують такі українські науковці, як В. Бутова, І. Жерноклеєв, Л. Загоруйко, С. Гринюк, П. Кухарчук, Т. Пушкарьова, С. Сисоєва та ін.

Якість та ефективність системи освіти будь-якої країни залежать насамперед від освітньої політики уряду цієї країни. Політика Фінляндії ґрунтується на певних важливих принципах, які визначають основні стратегічні напрями розвитку фінської освіти і фінського суспільства [1, с. 94-95]. Отже, оскільки одним із ключових стратегічних завдань фінської політики в галузі освіти є якість, нами обране питання принципів освітньої політики Фінляндії темою статті.

Метою статті є аналіз принципів освітньої політики Фінляндії як сутнісних характеристик, що забезпечують якісне функціонування освіти цієї країни.

Провідним стратегічним принципом освітньої політики Фінляндії є принцип узгодженості цієї політики з політикою різних державних секторів. Цей принцип уможливорює злагоджену взаємодію

секторів, що створює умови для сталого управління освітою [5, с. 63].

Система освіти Фінляндії розглядається урядом як органічна частина життєдіяльності суспільства, його політичного, культурного й економічного вимірів. Якісна освіта є надважливою умовою реалізації таких ключових цілей розвитку країни, як зменшення бідності, нерівності та соціального виключення, зміцнення сталого економічного зростання, зайнятості та конкуренто-спроможності країни. Відповідно, політика Міністерства освіти Фінляндії базується на цінностях цивілізованості, рівності, креативності та добробуту.

Поряд із принципом узгодженості знаходиться принцип тривалості. Йдеться про довгострокове, стратегічне бачення: керування не обмежується щоденною управлінською діяльністю, воно спрямоване на відповідальність за стабільне дотримання визначених і обраних стратегічних напрямів розвитку фінської системи освіти [2, с. 7].

Одним із найважливіших принципів фінської системи освіти є принцип справедливості, тобто створення і підтримки соціально справедливої освітньої мережі, яка пропонує рівні можливості якісної освіти для всіх людей.

Ключову роль у створенні якісної високоефективної системи освіти Фінляндії відіграють загальноосвітні школи, що фінансуються державою. Школи пропонують усім дітям не лише чудове викладання, але й консультування, а також турботу про здоров'я та харчування, послуги зі спеціальної освіти. Гарна школа для всіх, а не для окремих дітей є важливим здобутком фінської демократії й основною цінністю освіти Фінляндії [2, с. 15].

Оскільки раніше запропонований урядом принцип стандартизації, тобто встановлення чітких, централізованих стандартів навчання, може мати ефект, протилежний очікуваному, сьогодні Фінляндія здійснює освітню політику за принципом гнучкої стандартизації.

Національна рада з питань освіти визначає цілі й основний зміст навчання, затверджує

національний рамковий навчальний план (курукулум), а школи та місцева влада вирішують, як краще досягти поставлених цілей. Високоосвічені вчителі розробляють шкільну навчальну програму і мають право обирати підручники і методи навчання, а також визначають власні способи оцінювання розвитку учнів. Такі гнучкі стандарти заохочують до творчої реалізації національних завдань на місцевому рівні, до знаходження найкращих шляхів навчання для всіх, дають змогу адаптувати навчання до потреб конкретних учнів конкретної школи [1, с. 332; 6, с. 9; 7, с. 167].

Автономія шкіл та вчителів є фактором, що позитивно впливає на високу якість навчання у школі і функціонування усієї освітньої системи Фінляндії. В умовах децентралізації фінські муніципалітети розвивають інноваційні стратегії, різні підходи до поширення шкільного управління та створення мереж шкіл та муніципалітетів для обміну ідеями [6, с. 51]. Все це сприяє інноваційному системному підходу до управління, формуванню нової поведінки керівників. Вони починають розглядати і розв'язувати більш широкі проблеми спільноти, а не «патріотично» захищати інтереси своєї школи, керуючись принципом конкурентності. Така взаємодія всіх шкіл відкриває нові можливості для взаємонавчання, творчого використання досвіду інших, що висвітлює принцип компліментарності [8, с. 69; 9, с. 80].

Варто зауважити, що у Фінляндії є поширеною практика призначення молодих талановитих спеціалістів, творчих особистостей на посади керівників шкіл, місцевих відділень освіти і центральних відомств. Пріоритет віддається не

досвідченості, а інноваційному мисленню молодих фахівців, які «можуть не брати до уваги рутинний досвід» [4, с. 99].

Також ключовими принципами в освітній політиці Фінляндії виступають принцип фахової відповідальності та довіри (відповідальність вчителів або викладачів за те, чого і як вони навчають), принцип прийняття ризиків (використання нових ідей та підходів до навчання та викладання у процесі розроблення навчальних програм, до створення у школі атмосфери творчого натхнення) та принцип відсутності ранжування навчальних предметів на базові та «несерйозні» (надання однаково важливого значення всім аспектам розвитку людської особистості, моральним якостям, ціннісним орієнтаціям, творчості, особистісним характеристикам, а не лише знанням та навичкам із «серйозних» предметів).

Підбиваючи підсумки, треба зазначити, що розглянуті принципи освітньої політики Фінляндії є показником того, що якісна система освіти може бути створена шляхом використання альтернативної політики – навіть протилежній тій, яка знайшла своє використання в інших розвинених країнах світу. Аналіз принципів засвідчує, що Фінляндія не намагається створити щось цілковито нове, а проводить роботу з адаптування світових підходів та тенденцій до національних особливостей, що у комплексі сприяє отриманню високих освітніх результатів [3, с. 75]. Забезпечення якості освіти Фінляндії, високих показників цієї освіти на тлі інших країн пов'язане насамперед із продуманою, виваженою освітньою політикою фінського уряду.

#### Література

1. Андрощук Г. О. Національна інноваційна система Фінляндії: формула успіху. Наука та інновації. 2010. Т. 6. № 4. 360 с. 2. Володин Д. А. Современное школьное образование в Финляндии: национальные реформы в Европейском контексте : автореф. дисс. на соиск. ученой степени канд. пед. наук. СПб, 2011. 23 с. 3. Дерябин Ю. С. Финляндия – один из мировых лидеров в образовании. Педагогика. 2004. № 4. 90 с. 4. Пальчук М. Модель професійної освіти й навчання Фінляндії – третій етап європейської інтеграції. Вища освіта України. 2010. № 4. 102 с. 5. Пушкарьова Т. Особливості функціонування і розвитку фінської системи освіти. Початкова школа. 2013. № 2. 76 с. 6. Aho. E. Policy development and reform principles of basic and secondary education in Finland since 1968. Washington, DC: World Bank, 2006. 159 p. 7. Darling-Hammond L. The Flat World and Education: How America's Commitment to Equity Will Determine Our Future. Teachers College Press, 2010. 394 p. 8. Hargreaves A. The Finnish approach to system leadership. Improving School Leadership. Vol. 2. 2008. 109 p. 9. Pont B. Improving School Leadership. Vol. 1: Policy and Practice: OECD, 2008. 197 p.

УДК 37.06:37.011.3-051

Герасименко Ю. О.,  
магістрантка кафедри педагогіки, КДПУ,  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Білоус О. С.,

### КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті розкриваються відмінності дефініцій «компетентність», «компетенція», визначено основні компоненти професійної компетентності сучасного педагога. Зазначено сутність поняття «комунікативна компетентність» як важливого складника професійної компетентності сучасного вчителя. Розглянуто проблему його трактування.

*Ключові слова:* компетенція, професійна компетентність, комунікативна компетентність, вчитель.

The article reveals the differences of definitions of «competence», «competency», the main components of the professional competence of a modern teacher are determined. The essence of the concept of communicative competence as

an important component of the professional competence of a modern teacher is stated. The problem of its interpretation is considered.

*Key words:* competency, professional competence, communicative competence, teacher.

Сучасна освітня концепція орієнтована на впровадження компетентнісного підходу. Його сутність полягає саме у формуванні професійно та особистісно компетентної особистості з активною життєвою позицією, людину, яка критично мислить, уміє вести переговори і сміливо творить навколишній світ та вчиться впродовж життя.

Як показала світова практика, якість освіти нерозривно пов'язана з якісними показниками вчительської діяльності. Зі змінами в суспільстві зростають вимоги до особистості вчителя. Саме тому на етапі модернізації сучасної освіти в Україні особливо актуальними стають питання підвищення професійної компетентності сучасного вчителя і особливо комунікативної компетентності як одного з найважливіших її складників.

Питання професійно-педагогічної компетентності досліджували Л. Васильченко, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, М. Дяченко, П. Зеср, І. Зимня, О. Пометун, А. Смирнова. Дослідженню комунікативної компетентності присвятили свої праці науковці: Н. Бабич, Ф. Бацевич, А. Богуш, М. Вашуленко, О. Горошкіна, С. Караман, О. Потебня та ін. Проте до цих пір не існує загальноприйнятого визначення цього поняття.

Мета статті – на підставі аналізу наукової літератури розкрити сутність поняття «комунікативна компетентність» як складника професійної компетентності сучасного вчителя.

З'ясуємо, насамперед, сутність понять «компетенція» і «компетентність». Звернення до словників, дозволяє стверджувати, що компетенція і компетентність – два різних поняття. Компетенція – це суспільна норма, вимога, яка включає знання, уміння, навички, певний досвід; не є характеристикою особистості. Компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання важливих задач. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється у процесі активних самостійних дій людини.

В. Синенко вважає, що слід розрізняти професійну підготовку вчителя (процес оволодіння необхідними знаннями і навичками) і його професійну компетентність (результат цього процесу, якісна характеристика) [3].

Проаналізувавши наукові праці, можна визначити такі основні компоненти професійної компетентності: інформаційна, комунікативна, продуктивна, моральна, психологічна, предметна, соціальна, математична. Розглянемо детальніше, що являє собою комунікативна компетентність.

Поняття «комунікативна компетентність» визначається авторами по-різному. Так, у науковій літературі під комунікативною компетентністю розуміють систему внутрішніх ресурсів (О. Боровець), володіння певною системою вмінь і навичок міжособистісного спілкування (Г. Рурік); складне багатовимірне утворення (Л. Петровська) тощо.

Проявом комунікативної компетентності Ю. Ємельянов розуміє «уміння людини організовувати так званий міжособистісний простір у процесі ініціативного й активного спілкування з людьми» [1]. І. Зимня трактує комунікативну компетентність як інтегративну якість, що проявляється в діяльності, у вирішенні різноманітних соціальних та професійних задач.

Висновуємо, що під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективну комунікацію. Маючи високий рівень сформованості і взаємодії усіх компонентів професійної компетенції, а особливо комунікативної компетенції, вчитель з легкістю вирішить поставлені педагогічні завдання. Для підвищення рівня професійної компетентності вчителя потрібно удосконалювати шляхи, форми і методи формування комунікативної компетентності у період навчання у ЗВО.

#### Література

1. Емельянов Ю. Н. Теория формирования и практика совершенствования коммуникативной компетентности. Санкт-Петербург, 1999. 403 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.

УДК 37.011

Глуговська Л. Г.,  
студентка факультету української філології, КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Король А. М

## ПРИНЦИП ГУМАНІСТИЧНОЇ ОСВІТИ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ НА ОСНОВІ ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті висвітлюються погляди В. О. Сухомлинського на принцип гуманістичної освіти в педагогічному процесі. Виявлено необхідність виховання моральних цінностей у процесі навчання та шляхи вдосконалення сучасної освіти, заснованих на аналізі гуманістичних ідей.

*Ключові слова:* гуманізм, моральні цінності, педагогічний процес, освіта

The article highlights the views by Sukhomlinsky on the principle of humanistic education in the pedagogical process. The necessity of education of moral values in the learning process and ways to improve modern education, based on the analysis of humanistic ideas.

*Key word:* humanism, moral values, pedagogical process, education.

На сучасному етапі розвитку школи великого значення набувають пошуки оптимальних шляхів задля покращення сучасної освіти, яка ґрунтується на засадах гуманізму та національної самосвідомості. Тому перед освітою постало вагоме завдання – формування основи для самореалізації особистості. Прикладом розв’язання поставленого завдання є педагогічна спадщина Василя Сухомлинського.

Проблема виховання моральних цінностей у педагогічній системі висвітлювалася такими вченими як: М. Сметанським, В. Ликовим та багатьма іншими. Створення такої педагогічної системи досліджували вчені – педагоги О. Савченко та О. Сухомлинська, які стверджують, що головним завданням є виховання толерантності та завбачають у цьому виховний потенціал.

Метою нашого дослідження є розкриття важливості гуманістичної освіти в педагогічному процесі на основі гуманістичних ідей В. Сухомлинського.

У наш час чимало педагогів торкаються пошуку шляхів взаєморозуміння дорослого й дитини, готовності до впровадження новітніх підходів до освітнього процесу. Вчені відзначають, що перший етап активного оволодіння дітьми істотними ознаками гуманних понять припадає на період навчання у початковій школі. Науковці вважають, що треба дітей якомога раніше знайомити з гуманістичними поняттями, бо моральний стан особистості залежить від того, з яких джерел вона отримувала радість в роки дитинства. Саме дошкільне дитинство є важливим часом для формування моральних якостей особистості та закладання основ її подальшого розвитку [2, с. 26].

Ідеал гуманістичного виховання в нашій країні реалізував саме Василь Олександрович Сухомлинський в 50-60-х роках ХХ ст. Ідеями гуманізму була пронизана вся освітня система

Павлівської школи, в якій він навчав дітей. Як зазначав сам педагог: «Відкрити в кожній людині її, лише її неповторну грань, – у цьому мистецтво виховання» [3, с. 17]. В педагогічній системі В. Сухомлинського, гуманізм ґрунтується на положеннях про гідність та самоцінність людини, як індивідуальної особистості.

Гуманістичні педагогічні ідеї В. Сухомлинського вперше опубліковані в «Етюдах про комуністичне виховання». Одна з найважливіших гуманістичних ідей, що має своє місце в педагогічній системі Сухомлинського, полягає у недопустимості будь-якого насильства над дитиною, а також визнання педагогом права учня бути рівноправним суб'єктом виховного процесу. Видатний педагог вважав, що найнеобхіднішою умовою виховання дитини є створення умов для її самовираження та самореалізації. У гуманістичному вихованні важливу роль відіграє сім'я, адже лише за умови гідної співпраці школи та сім'ї, можливий гармонійний розвиток дитини. В. Сухомлинський зазначав, що «на жаль, у шкільній практиці ця сфера педагогічної творчості є найбільш недосконалою і саме в цій сфері допускається найбільше грубих помилок» [4, с. 38].

Гуманістичні принципи педагогіки, які розробив В. Сухомлинський: 1) пізнання багатогранності дитини; 2) віри в її неповторність і талановитість; 3) обережного звернення до її душі й розуму.

Отже, Василь Олександрович Сухомлинський був видатним представником гуманістичної педагогіки, який синтезував ідеї попередників і традиції народного виховання, розробив власну педагогічну систему, яка створювала умови для формування гуманістичних цінностей у дітей та реалізації гуманістичних ідей у навчально-виховному процесі, зробив значний внесок у розвиток основ педагогіки.

### Література

1. Боришевський М. Й. Гуманізм педагогічної системи В. О. Сухомлинського. Початкова школа. 1995. № 10-11. С. 4-6.
2. Свободное воспитание ВЛАДИ — УИАГІ: пед. Альманах. ред. В. М. Блинов, Г. Б. Корнетов. Москва. 1993. Вып. 3 (март — апрель). 65 с.
3. Кураев Г. А., Пожарская Е. Н. Возрастная психология: Курс лекций. Ростов-на-Дону: УНИИ валеологии РГУ, 2002. 146 с.
4. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Твори: У 5-ти т. Т.2 Київ. 1977. 269 с.

УДК 37.091.59: 316.46

Грідіна О. О.,

студентка фізико-математичного факультету КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Волощук І. А.**ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ**

У статті розглядається проблема формування лідерських якостей старшокласників у сучасній школі. Розкривається сутність поняття «лідерство». Визначено та обґрунтовано поняття учнівського самоврядування, як одного з чинників формування лідерських якостей старшокласників. Здійснено спробу визначити провідну роль учнівського самоврядування у формуванні лідерських якостей старшокласників. Підкреслюється актуальність даної проблеми для усебічного розвитку суб'єкту освітнього процесу.

*Ключові слова:* лідер, лідерство, лідерські якості, старшокласники, учнівське самоврядування

The article deals with the problem of formation of leadership qualities of high school students in modern school. The essence of the concept of «leadership» is revealed. Defined and justified the concept of student government as one of the factors of formation of leadership qualities of high school students. An attempt is made to determine the leading role of student self-government in the formation of leadership qualities of high school students. The urgency of this problem for the comprehensive development of the subject of the educational process is emphasized.

*Key words:* leader, leadership, leadership qualities, high school students, student government.

Сьогодні, в умовах нових соціально-економічних відносин, проблема формування лідерських якостей старшокласників є надзвичайно актуальною. Нові суттєві перетворення, що відбуваються в нашій країні, сприяють підвищенню уваги до проблеми лідерства. Актуальність соціально-педагогічних досліджень лідерства зумовлена недостатнім рівнем розробки даної проблеми, особливо в Україні, адже перші кроки в цьому напрямку були здійснені лише на початку 90-х років ХХ ст.

Проблемі лідерства присвячено багато праць. Нею займалися такі вчені, як Дуглас Мак-Грегор, Курт Левін, Ренсис Лайкерт. Проблема лідерства привертала до себе інтерес як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Вивченням різних аспектів лідерства займалися такі вчені, як: Р. Стогділл, Р. Хоуманс, І. Кон, Р. Кричевський, Б. Паригін, Л. Уманський, Г. Андреева, А. Петровський та ін.

Метою статті є теоретичне обґрунтування чинників формування лідерських якостей старшокласників.

У науковій літературі, згідно з Дж. Террі, лідерство – це вплив на групи людей, який спонукає їх до досягнення спільної мети.

Р. Дафт трактує лідерство як взаємовідносини між лідером і членами групи, які чинять вплив один на одного й спільно прагнуть до реальних змін і досягнення результатів, що відображають загальні цілі.

Американський вчений Б. Калдер висловлює думку, що лідерство – це «ярлик», який наклеюється на поведінку інших людей. Потрібна віра в те, що якість, яка визначається як лідерство, спричинює певну поведінку [1].

Одним із чинників формування і розвитку лідерських якостей старшокласників є учнівське самоврядування, головне завдання якого полягає у розвитку соціально активної, гуманістично

спрямованої особистості з глибоко усвідомленою громадянською позицією. М. Красовицький визначає, що учнівське самоврядування – це спосіб (принцип) організації життя учнівського колективу, який реалізовується в залученні учнів до планування, організації, контролю та підведення підсумків їх навчальної, трудової, суспільно корисної діяльності з допомогою педагогічного колективу.

Також ще один не менш важливий чинник формування і розвитку лідерських якостей старшокласників є організація школи лідерів.

У школі лідерів використовують різноманітні форми і методи роботи: тренінги, тематичні семінари, дискусії, марафони, рольові й ділові ігри, розробка та захист соціальних проєктів, табірна зміна, круглі столи, соціальні акції, кампанії, виготовлення та презентація квітів тощо. Впроваджуючи різні форми і методи роботи, школа лідерів стає середовищем, де кожна особа має змогу на практиці спробувати різні моделі поведінки, різні соціальні ролі. При цьому вона має нагоду обрати для себе найбільш прийнятну модель поведінки, що є передумовою отримання досвіду організаторської діяльності, налагодження міжособистісних зв'язків з різними членами колективу, визначення пріоритетів. Для лідера-старшокласника важливо не тільки задовольняти свої потреби, а й вирішувати суспільно значущі для колективу завдання.

Тому завданням для педагогів школи лідера має стати розроблення системи заходів щодо створення умов для розвитку кожної особистості у колективі. А це можливо зробити, визначивши для старшокласників не тільки особисті, але і спільно-групові цілі [2].

Отже, підсумовуючи все вищесказане можна зазначити два найголовніших чинники формування лідерських якостей старшокласників: учнівське

самоврядування та школа лідерства. Таким чином, та становлення лідерських якостей ми бачимо, що учнівське самоврядування та школа старшокласників. лідерства є провідною ланкою на шляху розвитку

#### Література

1. Дафт Р. Л. Менеджмент. СПб: Питер, 2001. 832 с. 2. Косенчук О. Г. Соціально-педагогічні умови формування лідерських якостей старшокласників у позаурочній діяльності. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 22 (257). Ч. VIII. 2012. С.238-245.

УДК 37.091.12:005.963:004

Гуріна К. Ю.,

студентка факультету іноземних мов, КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Макаренко І. Є.

### РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуті переваги використання інформаційно-комунікативних технологій під час організації безперервної освіти. Вказані функції вчителя в навчальному процесі з використанням інформаційно-комунікативних технологій. Наводяться основні шляхи застосування інформаційних ресурсів для безперервної освіти.

*Ключові слова:* інформаційно-комунікативні технології, безперервна освіта, інформаційний ресурс, організація навчального процесу, мотивація.

In this article the advantages of the usage of information-communication technologies in continuous education are studied. The article specifies the teacher's role in blended learning. The main ways of the usage of informational resources in continuous education are pointed out.

*Key words:* information-communication technology, continuous education, informational resources, organizing learning process, motivation.

Нині в інформаційному суспільстві сформувався комплекс факторів, які обумовлюють необхідність постійного оновлення отриманої освіти. Сучасному учню це допомагає формувати й задовольняти його пізнавальні запити та духовні потреби, розвивати задатки та здібності у мережі державно-суспільних навчальних закладів і шляхом самоосвіти. Для суспільства в цілому неперервна освіта є механізмом розширеного відтворення його професійного та культурного потенціалу, умовою прискорення соціально-економічного прогресу країни. Отже, стає очевидним, що в умовах інформаційного суспільства освіта має бути безперервною, а в її реалізації істотну роль відіграють інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ). Використання перспективних ІКТ в реалізації безперервної освіти ставить завдання, розв'язання яких торкається педагогіки, методики викладання окремих дисциплін та ін.

Мета статті - дослідити основні шляхи застосування ІКТ в організації безперервної освіти та їх переваги.

Обсяг інформації для сприймання постійно зростає, що визначає особливу роль інформації у сучасному світі. Інформаційний підхід стає одним із фундаментальних методів пізнання на всіх етапах системи безперервної освіти. Завдання вчителя полягає в тому, щоб навчити учня вибирати, засвоювати, аналізувати і перетворювати інформацію з метою її подальшого використання у практичній діяльності.

При активному використанні ІКТ у навчанні вчитель виконує такі функції: планує навчальний процес та керує ним; розробляє методику

викладання та корегує її з урахуванням навчального прогресу учнів; розробляє методику використання засобу навчання на базі ІКТ; прогнозує основні напрямки подальшого розвитку учнів [1, с. 449].

Застосування інтерактивних засобів у навчанні проводиться з наступними методичними цілями: візуалізація навчального матеріалу; посилення мотивації учнів до навчання за рахунок інтересу до комп'ютерних технологій; розвиток мислення та інформаційної культури учня та вчителя; індивідуалізація та диференціація процесу навчання; здійснення самоконтролю і самопідготовки учнів [1, с. 450].

Найбільший дидактичний ефект досягається при взаємодії не тільки між учнем та інтерактивним засобом навчання, але й між учнем, вчителем та засобом навчання. Тобто вчитель не лише стежить за роботою учнів з ресурсом, але й сам відстежує якість засвоєння матеріалу. З іншого боку, вчитель не вибудовує процес навчання відповідно до наявних інтерактивних засобів, а підбирає та адаптує інформаційні ресурси за дидактичною необхідністю.

Під час організації процесу безперервного навчання переваги використання ІКТ можна звести до двох груп: технічні і дидактичні. Технічними перевагами є швидкість, маневреність, оперативність, можливість перегляду і прослуховування фрагментів та інші мультимедійні функції. Дидактичні переваги інтерактивних занять - створення ефекту присутності («Я це бачив!»), відчуття автентичності, реальності подій, інтерес, бажання дізнатися і побачити більше [2].

Отже, застосування ІКТ у навчальному процесі інформаційну середу, тим самим забезпечуючи не тільки сприяє кращому засвоєнню навчального йому безперервний процес освіти. матеріалу, а й занурює учня в активну

#### Література

1. Данилов О. Є. Роль інформаційно-комунікативних технологій у сучасному процесі навчання. *Молодий вчений*. 2013. № 12. С. 448-451. 2. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі. URL: <http://osvita.ua/school/technol/6804>.

УДК 37.091.12:005.963

Дікарьєв С. Д.,

студент факультету іноземних мов, КДПУ

науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Макаренко І. Є.

### РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИЙОМІВ САМОВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається реалізація прийомів самовиховання у процесі організації безперервної освіти, шляхи формування і розвиток особистості впродовж усього життя. Охарактеризовано процес реалізації прийомів самовиховання. Наголошено на необхідності системної та систематичної роботи особистості над власним професійно-особистісним самовдосконаленням упродовж усього життя.

*Ключові слова:* самовиховання, прийоми самовиховання, безперервна освіта, самооцінювання, саморегуляція.

The article is being considered with the implementation of self-education methods in the process of organization of continuous education, ways of formation and development of personality throughout life. The process of realization of methods of self-education is described. The necessity of systematic work of the personality over own professional-personal self-improvement during the whole life is emphasized.

*Key words:* self-education, methods of self-education, continuous education, self-evaluation, self-regulation

Нині, людина постійно повинна змінювати напрями, профілі спеціалізації, шукати нові робочі місця на яких вона змогла б реалізувати свій потенціал, досягнути життєвого успіху. Вочевидь, рівень освіти суттєво впливає на формування та розвиток особистісних якостей людини, але треба брати до уваги, що слід постійно прагнути до самовдосконалення. І коли людина не вмотивована продовжувати самоосвітню діяльність – якість її життя знижується. Як наслідок, поступово людина взагалі втрачає інтерес до освіти та саморозвитку [2].

Метою статті є висвітлення ролі ефективної реалізації прийомів самовиховання особистості у процесі її професійно-особистісного самовдосконалення впродовж усього життя.

Серед науковців, які досліджували роль самовиховання у розвитку особистості можна виокремити таких: Ф. Гоголь, Ф. Михайлов, К. Платонов, В. Сухомлинський та ін. Учені вважали, що самовиховання – свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення у себе позитивних рис і подолання негативних.

З метою ефективної організації безперервної освіти вважаємо за доцільне розкрити сутність основних прийомів самовиховання, а саме [3]: самопізнання (передусім потрібно вивчити себе як особистість; для цього застосовується самоаналіз, порівняння себе з іншими колегами, сприймання критики від інших людей, спостереження за собою, ніби збоку, оцінювання правильних чи неправильних дій); самопримушування (до здійснення правильних дій, вчинків, потрібних справ; цей прийом сприяє подоланню внутрішньої

неорганізованості, небажання вчитися чи працювати); самоаналіз (включає критичні роздуми над своєю поведінкою, окремими вчинками, уміння аналізувати та оцінювати їх; він допомагає розкривати причини успіхів чи невдач, розвиває самосвідомість і сприяє самопізнанню); самозаохочення (застосовують у випадках, коли після подолання труднощів складне завдання виконано; до нього вдаються і якщо необхідно подолати власні негативні риси); самопереключення (реалізують не тільки подумки, а й у діях, які викликають позитивні емоції; так, учаснику конфліктної ситуації пропонують зайнятись улюбленою справою, яка захоплює його і відволікає від небажаних учинків); самоконтроль (полягає у систематичному фіксуванні свого стану і поведінки для того, щоб попередити небажані прояви; у процесі самовиховання самоконтроль відіграє роль внутрішнього регулятора поведінки і є свідченням становлення самостійності особистості); самооцінювання (суть його зводиться до зважування у думках своїх можливостей; сприяє розвитку вміння дивитися на себе збоку).

У процесі навчання впродовж усього життя важливим є розвиток механізмів саморегулювання за допомогою самоспостереження, самооцінювання, самоконтролю, коли людина привчається самостійно шукати знання, інформацію, намічати цілі, розробляти програми щодо траєкторії власного саморозвитку і тактику їх реалізації, створювати засоби контролю над тим, що впливає на процес пізнання і навчання [1].

Реалізація вищенаведених прийомів самовиховання відбувається не одразу, а поступово,

і під час виконання яких стає зрозумілим сутність їх функціонування. Як влучно зазначав В. Сухомлинський «самовиховання потребує дуже важливого, могутнього стимулу – почуття власної гідності, поваги до себе, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора» [3].

Таким чином, для кожної людини безперервна освіта є процесом формування й задоволення її пізнавальних запитів та духовних потреб, розвитку задатків та здібностей у мережі освітніх закладів і шляхом самоосвіти. Кожний прийом самовиховання є одним із важливих механізмів з реалізації безперервної освіти.

#### Література

1. Курлянд З. Н. Безперервна освіта як світова тенденція. URL: [https://pidruchniki.com/1529052755044/pedagogika/neperervna\\_osvita\\_svitova\\_tendentsiya](https://pidruchniki.com/1529052755044/pedagogika/neperervna_osvita_svitova_tendentsiya). 2. Левченко Т. І. Концепція неперервної освіти у світовому контексті. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/metodser/111/2.pdf>. 3. Фіцула М. М. Самовиховання, його сутність, умови, етапи, прийоми реалізації. URL: <https://pidruchniki.com/1423042435018/pedagogika>.

УДК 37.011

Довгопола Д. В.,

студентка факультету української філології, КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Король А. М.

### ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПРАЦЬ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ТА А. С. МАКАРЕНКО У ХХІ СТОЛІТТІ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ КОЛЕКТИВ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У статті подано аналіз ефективності виховання особистості через колектив, його вплив на становлення індивіда у суспільстві. Подано значення терміну «колектив» та його основні функції, роль вчителя у колективі. Етапи становлення колективу за А. С. Макаренком. Основні принципи виховання колективу за В. О. Сухомлинським. У висновку обговорюється згуртованість різних особистостей у єдине ціле. Впливи згуртованості на становлення індивіда у суспільстві.

*Ключові слова:* колектив, особистість, виховання, індивідуальність, роль вчителя.

The article presents an analysis of the efficiency of person's education through the group, its influence on the formation of the individual in society. The meaning of the term «collective» and its main functions, the role of the teacher in the group is presented. Available stages of the formation of the collective for A. S. Makarenko and the basic principles of education of the collective for V. O. Sukhomlinsky. The conclusion discusses the unity of various personalities into a coherent whole. The influence of cohesion on the formation of the individual in society is determined.

*Key words:* collective, personality, education, individuality, the role of the teacher.

Виховання особистості через колектив є не вирішеним та суперечним питанням. У ХХ ст. утвердилась комуністична ідеологія, в пріоритеті якої був принцип виховання особистості в колективі та через колектив.

Мета статті: проаналізувати ефективність виховання особистості через колектив, дослідити особливості виховання особистості у сучасній школі. Колектив та його функції. Етапи становлення колективу за А. С. Макаренком. Особливості виховання В. О. Сухомлинського.

Дефініція «колектив» (від лат. *collektivus*) – це група людей, об'єднаних загальною метою і соціально значимою спільною діяльністю [2, с. 61]. Колектив – організована група людей, які об'єднані суспільно значущими цілями, професійними і соціальними інтересами, спільними ціннісними орієнтаціями, діяльністю, спілкуванням, взаємною відповідальністю; взаємодія і взаємовідносини між людьми, які об'єднані спільними цілями, спільною організацією праці [3, с. 50]. Функції колективу: виховна (виховання особистості); стимулююча (впливає на розвиток особистості); організаторська (об'єднання особистостей).

А. Макаренко поділив етапи становлення колективу на чотири стадії. Перша стадія це

становлення колективу, коли виховні зусилля педагога націлені на організаційне оформлення групи індивідів на створення одного цілого. На другій стадії відбувається посилення активу класу, де педагог контролює діяльність вихованців. Коли колектив починає висувати свої вимоги та правила, починається третя стадія. Четверта стадія найскладніша, фінальна. Учні самореалізуються у колективі, і ставляться з повагою один до одного. Тобто, кожна стадія спрямована на згуртування колективу.

В. Сухомлинський по-іншому бачить становлення колективу. Якщо А. Макаренко віддає перевагу активу, то Василь Олександрович віддає перевагу співдружності класу. Трудова діяльність лягла в основу формування колективу. Педагог спрямовував свою діяльність на заохочення школярів до праці, тим самим встановлюючи дружні стосунки із школярами.

Погляди В. Сухомлинського та А. Макаренка збігались у тому, що колектив – важлива складова у формуванні особистості. Антон Семенович ввів учнівський актив у колектив, навчаючи відповідальності вихованців. Василь Олександрович спостерігав за поведінкою учнів, взаємозв'язок учнів один з одним. На сьогоднішній день користь

колективного виховання залишається відкритим питанням. У ХХІ ст. вчитель шукає підхід до кожної дитини окремо. Індивідуальні бесіди, відвідування шкільного психолога – як розвиток особистості, де дитина може розкритись та відчути себе особливою. Згуртованість вчить дітей до

взаємодій один з одним, взаємоповаги та взаємоввічливості. Колектив дійсно важлива частина у житті особистості, та не основна. Сучасні педагоги схилиються до демократичного виховання індивіда.

#### Література

1. Бадер С. О. Управління розвитком учнівського колективу в педагогічній спадщині А. С. Макаренка. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка*, 2013. С. 50. 2. Макаренко А. С. Собрание сочинений в 4-х томах. Москва. 1987. 325 с. 3. Пашенко М. І., Красноштан І. В. Педагогіка. Навчальний посібник. Київ. 2017. С. 61. 4. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ. 1978. 262 с.

УДК 37.016:908

Дубель І. М.,

аспірант кафедри педагогіки КДПУ

### ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КРАЄЗНАВЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Визначено загальний зміст краєзнавчих компетентностей у межах формальної ланки безперервної освіти; здійснено аналіз педагогічних напрацювань, присвячених трактуванню поняття "краєзнавча компетентність" на різних освітніх рівнях; сформульовано загальне визначення "краєзнавчих компетентностей" у контексті безперервної краєзнавчої освіти.

*Ключові слова:* краєзнавство, краєзнавча компетентність, безперервна освіта, теорія навчання.

The content of local core competences within the academic chain of continuous education is determined; the general definition of "local core competences" is formulated in the context of continuous regional studies education.

*Key words:* regional studies, local core competence, lifelong learning, theory of learning.

Безперервна освіта – одна із актуальних освітніх парадигм із міжнародним масштабом поширення, ключовою ідеєю якої виступає необхідність освіти та самоосвіти людини протягом усього її життя за допомогою різноманітних соціальних та державних механізмів. Вітчизняні вчені Ю. Костриця, О. Топузов, Л. Вішнікіна та ін. досліджували питання безперервної краєзнавчої освіти, проте теоретико-методологічні основи її розвитку, на наш погляд, вимагають подальшого доопрацювання.

Метою публікації є дослідити динамічність та неоднорідність терміну «краєзнавча компетентність» у моделі безперервної краєзнавчої освіти.

Як зазначено у Аналітичній записці "Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика" Національного інституту стратегічних досліджень[1], сьогодні існують наступні три основні складові безперервної краєзнавчої освіти:

1) формальна краєзнавча освіта – у рамках загальної початкової, середньої освіти; вищої краєзнавчої освіти на географічних та історичних факультетах; а також освіта після закінчення ВНЗ (аспірантура й докторантура); курси підвищення кваліфікації;

2) неформальна краєзнавча освіта – професійно організовані освітньо-краєзнавчі курси для дорослих, культурно-освітні екскурсії, лекції, курси для екскурсіводів, інтерактивні курси;

3) інформальна освіта – це індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує повсякденне життя; реалізується за рахунок власної активності індивідів в оточуючому культурно-

освітньому середовищі через спілкування, читання, відвідування установ культури, подорожі тощо.

Екстраполюючи вищезгадані форми безперервної освіти на краєзнавство, ми зупинимось на формальній складовій (не применшуючи при цьому роль та значення останніх двох форм). Адже саме в рамках формальної, або академічної освіти розробляються теоретико-методологічні засади краєзнавчої роботи, зокрема і обґрунтовується визначення «краєзнавча компетентність». Аналізуючи відповідні педагогічні напрацювання, бачимо, що це визначення може мати динамічний та несталый вигляд відповідно до ступеня освіти, де застосовуватиметься. Так, Г. Сорокіна зазначає, що «...під краєзнавчою компетентністю фахівця туристичної галузі ми розуміємо наявність у майбутніх фахівців краєзнавчих знань та досвіду краєзнавчої роботи, необхідних для ефективної професійної діяльності робітників в туристичній сфері» [2]. Л. Вішнікіна, О. Топузов говорять: «Краєзнавчу міжпредметно-інтегральну компетентність визначаємо як таку, що відповідає здатності учня застосовувати географічні знання, вміння, навички, способи діяльності та ставлення щодо краєзнавчих проблем, які належать до певного кола різних навчальних предметів й освітніх галузей, і формується у процесі навчання географії. До таких компетентностей також належать, зокрема, природничо-математична, країнознавча, краєзнавча, туристична, картознавча, демографічна, економічна тощо[3]». С. Шемшурина надає власне трактування поняття: «Краєзнавча компетенція розглядається як сукупність знань, умінь, навичок і досвіду,

необхідних для продуктивної пізнавально-красназавчої діяльності та виявляється в усвідомленні цінностей рідного краю[4]». На думку А. Алейник, «красназавча компетенція - це занурення учня у всебічне вивчення їм рідного краю, засвоєння красназавчого матеріалу, природознавчого, соціального, етнокультурного змісту і вираз до нього емоційно-ціннісного ставлення[5]».

Як бачимо, дослідники одностайні в думці про те, що красназавча компетентність (КК) - це знання, уміння і навички (ЗУН) красназавчого змісту, засвоєні і застосовувані учнем/студентом в його діяльності. Детально вивчаючи кожне із вище запропонованих визначень, зазначаємо, що найбільш універсальним воно є у Г. Сорокіної, яка акцентує саме на ЗУН та майбутній професійній діяльності студентів у сфері туризму. Однак, на нашу думку воно є дещо специфічним (поданим з точки зору підготовки туристів) та позбавленим важливих деталей, які ми знаходимо у Л. Вішнікіної, О. Топузова: крім визначення КК як ЗУН, вони наголошують на міжпредметно-інтегральній її природі, відкриваючи набагато ширше поле для її дослідження та тлумачення. Але незважаючи на це, автори розглядають КК як одну із компетентностей, отримуваних у процесі навчання географії. Тобто таке тлумачення також є певною мірою вузькоспецифічним. Якщо ж намагатися вивести якомога загальне визначення КК, то слід звернути увагу на варіанти,

запропоновані С. Шемшуриною та А. Алейник: не відмовляючись від тлумачення КК як ЗУН для професійної діяльності, вони порушують і аксіологічний ракурс проблеми. Таким чином, згадані нами перші два визначення краще підходять, на нашу думку, під час фахової підготовки студентів у ВНЗ, а останні два – при шкільному навчанні та гуртковій роботі з учнями (що не зменшує їх важливості при дослідженні поняття «красназавча компетентність»).

Красназнавство, завдяки своєму міждисциплінарному характеру, цілком може бути реалізоване як безперервна освітня модель та легко структуруватися на її формальному, неформальному та інформальному рівнях. На різних ступенях формальної академічної освіти поняття «красназавча компетентність» може бути варіативним у залежності від поставлених дидактичних задач, однак у загальному контексті безперервної красназавчої освіти ми пропонуємо послугоуватися наступним комплексним визначенням: красназавчі компетентності – це інтегральний науково-соціокультурний набір знань, умінь навичок, здобутих під час фахового, індивідуального та неформального навчання, який постійно удосконалюється суб'єктом та дозволяє йому фахово оперувати методами та засобами задля ефективного вирішення практичних і теоретичних завдань красназнавства.

#### Література

1. Аналітична записка «Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика» Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>.
2. Сорокіна Г. О. Туристсько-красназавча практика як необхідна умова фахової підготовки фахівців туристичної галузі. URL: [http://tourlib.net/statti\\_ukr/sorokina3.htm](http://tourlib.net/statti_ukr/sorokina3.htm).
3. Топузов О. Структура предметної географічної компетентності учнів (рекомендації для вчителів географії). URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7924/1/Vischnikina.pdf>.
4. Шемшурина С. А. Формирование краеведческой компетенции подростков в дополнительном образовании: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Шадринск, 2011. URL: <http://www.dslib.net/obw-pedagogika/formirovanie-kraevedcheskoj-kompetencii-podrostkov-v-dopolnitelnom-obrazovanii.html>.
5. Алейник А. И. Белгородский институт развития образования. URL: [http://ipkps.bsu.edu.ru/source/metod\\_sluzva/teacher/op11/apo\\_11/nach11.asp](http://ipkps.bsu.edu.ru/source/metod_sluzva/teacher/op11/apo_11/nach11.asp).
6. Ст. 67 Закону України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

УДК 378.147.091.322

Дядечкина А. Д.,

студентка факультету української філології КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Король А. М.

### СОЦІАЛІЗУЮЧА ФУНКЦІЯ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У цій статті подано аналіз учнівського самоврядування з точки зору впливу його соціалізуючої функції на сучасну дитину. Узагальнено різні пояснення терміну «самоврядування». Наявні головне завдання шкільного самоврядування та його одна з відмінних рис. Відзначено, чому саме соціальний аспект виховання є головним для адаптації дитини. У висновку визначено місце учнівського самоврядування у системі виховання в навчальних закладах освіти.

*Ключові слова:* учнівське самоврядування, соціалізація, виховання, адаптація, особистість.

This article presents an analysis of pupils' self-government in terms of the impact of its socializing function on a modern child. Different explanations of the term "self-government" are generalized. The main task of school self-government and its one of the distinctive features is available. It is noteworthy why the social aspect of education is central to the adaptation of the child. The conclusion determines the place of pupils' self-government in the system of education in institutions of education.

*Key words:* pupils' self-government, socialization, education, adaptation, personality

Сучасна політика української освіти визначає необхідність виховання молоді, що готова розбудовувати Україну як демократичну державу, що виконує обов'язки та успішно самореалізується в соціумі [1, с. 26]. Тому на загальноосвітні навчальні заклади покладається функція формування в учнів здатності мати стійку громадянську позицію, а саме на ефективне функціонування учнівського самоврядування.

Мета статті: проаналізувати та узагальнити соціалізуючу функцію учнівського самоврядування загалом та її роль для сучасної дитини.

У психолого-педагогічній літературі учнівське самоврядування визначається, як засіб підготовки учнів до життя і праці в умовах демократії [3, с. 56]. Можна сказати, що самоврядування – багатогранне соціально-педагогічне явище, яке складається з соціального, правового, психологічного та педагогічного аспекту. Але саме соціальний компонент є основним, бо виконує роль соціальної адаптації молоді.

І. Баранов стверджує, що самоуправління – це участь школярів в управлінні власними справами. Учні всебічно проникають у сутність своїх прав та обов'язків, отже, головне завдання шкільного самоврядування полягає в тому, щоб через розвиток соціальної активності учнів виховати в них почуття відповідальності, критичного мислення та здатності до самоаналізу і самовиховання [2, с. 18].

Школа повинна виховати особистість, яка, за допомогою своїх знань, умінь та навичок, зможе бути гуманістично спрямованою, з почуттям самосвідомості.

В. Чугаєвський сформував основні завдання виховання, які є найважливішими для соціально-адаптуючої функції самоврядування:

- інтерес учнів до будь-якої діяльності;
- забезпечення умов для самореалізації школяра, для виявлення та розвитку його здібностей;
- умови для самостійного пошуку та самоперевірки [4, с. 90].

Аналізуючи завдання, можна зробити висновок, що насамперед педагогічний колектив школи повинен створити конкретні умови для того, щоб учні могли навчитися самостійно приймати рішення, вміти діяти в правовому полі та аналізувати різноманітні ситуації. В цьому може допомогти одна з відмінних рис самоврядування, яка називається поліморфність – багатоманітність і самобутність форм вияву та структурних утворень.

Висновок: отже, учнівське самоврядування посідає особливе місце у системі виховної роботи в загальноосвітніх закладах освіти, завданням якого є допомогти учням реалізовувати власні інтереси, вміти комунікувати та відстоювати себе у соціумі, як особистість.

#### Література

1. Альохін М. М. Організація учнівського самоврядування в сучасній українській школі: мотивація та стимулювання учнів.: *Освітологічний дискурс*, 2015, №2 (10). С. 25-29. 2. Вегера Р. І., Виговська С. В. Роль учнівського самоврядування у становленні особистості: Вісник Національного університету оборони України 5 (42) /2014. С. 17-20. 3. Оржеховська В. М. Учніське самоврядування: пошук ефективних моделей і технологій. Київ. Навч. посіб., 2007. 268 с. 4. Чугаєвський В. Г. Соціалізація молоді в процесі розвитку учнівського самоврядування.: *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т соціол., психології та упр. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010, вип.4. С. 89-97.

УДК 378.091.313

Жмака О. Г.,

магістрантка кафедри педагогіки, КДПУ

науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Щербина С. М.

### ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ: ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкривається сутність понять «технологія», «проект», «проектна діяльність», а також висвітлено зміст та особливості впровадження проектної технології як інноваційної технології навчання у закладі вищої освіти.

*Ключові слова:* технологія, проект, проектна технологія, проектна діяльність, заклад вищої освіти.

The article provides insight into such definitions as “technology”, “project”, “project activity” and highlights the content and particularities of implementation of project-based technology as innovative techniques of study in higher education establishment.

*Key words:* technology, project, project-based technology, project activity, higher education establishment.

Серед нових педагогічних технологій навчання у закладах вищої освіти велике значення приділяється проектній технології. Проектна технологія орієнтована на набуття студентами нових знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, розвиток їх творчих здібностей, формування в них професійних умінь та навичок.

Значний внесок у теорію і практику використання проектного навчання зробили зарубіжні вчені: Дж. Дьюї, Дж. Джонсон, В. Кіппатрік, Е. Колінз, Л. Левін та ін., а також вітчизняні науковці: К. Баханов, А. Кіктенко, О. Любарська, А. Нісімчук, О. Падалка, Є. Полат, О. Пехота, С. Шацький та ін.

Мета статті – розкрити сутність та особливості впровадження проектної технології як інноваційної технології навчання у закладі вищої освіти.

Технологія навчання – обґрунтована дидактична система, яка гарантує досягнення певної навчальної мети через чітко визначену послідовність дій, спроектованих на розв'язання проміжних цілей і насамперед визначених кінцевих результатів. У сучасних закладах вищої освіти можна виділити чотири основні напрями ефективного використання проектної технології:

- проект як метод навчання на практичному занятті;
- як метод формування дослідницьких навичок студентів у позаурочній роботі;
- проектні технології дистанційного навчання;
- як метод організації дослідницької діяльності викладачів.

Самостійне здобування знань, систематизація їх, можливість орієнтуватися в інформаційному просторі, бачити проблему і приймати рішення відбувається саме через метод проекту. Проект – спеціально організований викладачем і виконуваний студентами комплекс дій, де студенти можуть і повинні бути самостійними під час прийняття рішень та відповідальними за результат праці, створення творчого продукту. Проект як метод навчання являє собою реально існуючу проблемну ситуацію, обрану самими студентами, оскільки їм цікаво знайти шляхи її розв'язання. Розрізняють такі типи проектів: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-орієнтовані. За кількістю учасників проекти поділяють на особистісні, парні та групові. За тривалістю проведення проекти розрізняють короткотривалі, середньої тривалості, довготривалі. Тематика проектів визначається також їхньою практичною значущістю й доступністю виконання. При використанні методу проектів в навчанні у закладі вищої освіти студенти досягають усю технологію розв'язання завдань – від постановки проблеми до представлення результатів виконання проекту. Метод проектів цікавий тим, що структура навчання в рамках проекту трансформує навчальну діяльність: вона більше не фокусується на тому, що говорить викладач, а концентрується на тому, що робить і говорить студент.

Метод проектів виступає як педагогічна технологія, зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на практичне застосування вже наявних і набуття нових. «Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів»[1, с. 150].

Проектна технологія навчання передбачає залучення студентів до проектної діяльності, дозволяє індивідуалізувати освітній процес, дає можливість студенту виявляти самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності. Проектна діяльність останнім часом все ширше входить у навчальний процес закладів вищої освіти. Часто ототожнюють два різні види діяльності – проектування й дослідження. Дослідження виявляє те, що вже існує, проектна діяльність створює новий продукт і передбачає планування, аналіз, пошук, реалізацію, результат.

Особливостями проектної діяльності студентів є те, що: робота у проекті розпочинається із чіткого формулювання мети проекту, завдань та планування дій; найбільш важливою частиною плану є покрокова розробка проекту, в якій вказаний перелік конкретних дій з вказівкою виходів, термінів, відповідальних; обирається форма проектної діяльності: індивідуальна, групова, колективна; робота у проекті передбачає пошук інформації, яка потім буде оброблятися, систематизуватися, узагальнюватися, адаптуватися для подальшого використання; результатом роботи над проектом є якийсь певний кінцевий продукт; робота у проекті закінчується презентацією його кінцевого продукту. Проектне навчання має особистісно орієнтований характер, оскільки передбачає врахує у процесі навчання конкретного студента, його вільний вибір, особисті інтереси, орієнтується на самостійну діяльність студентів – індивідуальну, парну або групову і передбачає розв'язання студентом або групою студентів певної проблеми, яка вимагає, з одного боку, використання різних засобів та методів навчання, з іншого – інтегрування знань та умінь із різних галузей як інтелектуальної, так і практичної діяльності. Отже, суть проектної технології полягає в гармонійному поєднанні академічних знань із прагматичними.

#### *Література*

1. Пехота О. М., Кітченко А. С., Любарська О. М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 25 с.

УДК 378

Івченко В. І.,

аспірантка кафедри педагогіки КДПУ

**ДИЗАЙН-ОСВІТА В МЕЖАХ КОНЦЕПЦІЇ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ**

У статті висвітлено основні етапи професійної підготовки майбутніх дизайнерів в умовах реформування вітчизняної системи освіти.

*Ключові слова:* підготовка майбутніх дизайнерів, дизайн-освіта

The article deals the main stages of the professional training of future designers on the reform of the domestic education system.

*Keywords:* training of future designers, design education

Інтеграція України у світовий простір, вихід вітчизняного дизайну на міжнародний ринок потребує розробки конкурентоспроможної продукції завдяки вдосконаленню її естетичних якостей. Це зумовлює необхідність підготовки значної кількості висококваліфікованих кадрів дизайнерського профілю різної спеціалізації, впровадження стандартів вищої освіти та освітньо-професійних програм зі спеціальності «Дизайн», які відповідають іноземним аналогам.

Мета статті – висвітлити основні етапи щодо підготовки майбутніх дизайнерів у контексті безперервної освіти.

Виклад основного матеріалу. Завданням дизайнерської освіти є підготовка самодостатньої творчої особистості із власною світоглядною позицією, конкурентоспроможного фахівця-універсала з розвиненим художнім смаком та високим рівнем естетичної культури, здатного самостійно осмислити сутність і зміст соціального замовлення й обирати для його виконання необхідні засоби; забезпечення зростання художньо-естетичного рівня дизайнерського продукту та попиту на висококваліфіковані дизайнерські кадри; сприяння розвитку дизайн-культури та культури суспільства в цілому [4, с. 162]. Питання щодо об'єктивних чинників, провідних тенденцій та основних етапів, що зумовлюють становлення та розвиток вітчизняної дизайн-освіти, висвітлено у дослідженнях А. В. Камінської, В. Г. Бутенка, В. В. Томашевського, Є. А. Антоновича, О. О. Фурси, О. Швець, Т. М. Стрітьєвича, Ю. А. Срібної та ін.

Особливістю реалізації ідеї неперервної освіти в процесі сучасної професійної підготовки майбутніх дизайнерів є поява різних типів середніх, професійних та вищих освітніх установ, які створюють умови для багаторівневої підготовки кваліфікованих фахівців значної кількості спеціалізацій сучасного дизайну. О. О. Фурса висвітлює наступні етапи професійної підготовки майбутніх дизайнерів, які забезпечують безперервність і наступність у змісті, формах і методах навчання.

Перший етап – дизайн у системі загальної освіти. На думку Т. М. Стрітьєвича, дизайн максимально охоплює функціональні методи пізнання у будь-якій

діяльності і є потужним інструментом інтелектуального розвитку, тому знайомство з проектною культурою повинно починатися з загальноосвітньої школи [3, с. 103]. Формування первинних уявлень про дизайн та реалізація його виховних можливостей передбачає три рівні. На початковому рівні відбувається знайомство з мовою художньо-проектної діяльності. Основний рівень поглиблює уявлення про дизайн та утворює початкові здібності у цій галузі. Для третього рівня характерним є залучення до художньо-проектної творчості, формування образного мислення та професійних навичок [3, с. 107]. Використання широкого арсеналу форм і методів знайомства школярів з дизайном, на думку Ю. А. Срібної, необхідне також в умовах позашкільної роботи, зокрема дизайн-студій, де характерною рисою студійної роботи є гнучкість, відхід від шаблону. В таких умовах педагог має можливість в більшій мірі проявити свою авторську методику, врахувати інтереси школяра. Щодо учня, то він матиме змогу самостійно обрати для себе той напрямок дизайну, який більш за все відповідає його уподобанням, реалізувати свої творчі здібності та впевнитися у можливості здійснювати вплив на оточення засобом візуальної комунікації [2, с. 252].

Другий етап – дизайн-освіта у системі професійної освіти. За О. О. Фурсою, мистецький коледж є освітньою установою підвищеного рівня підготовки фахівця середньої ланки. Його інноваційна ознака полягає в тому, що в його структурі діє центр конкурсної діяльності, який шляхом залучення учнів до участі у вітчизняних та міжнародних конкурсах, надає можливість кожному в повній мірі виявити свій талент, визначити індивідуальні методи вирішення проблем та організації власної художньо-проектної діяльності, придбати високий рівень теоретичних знань та практичних вмінь, а також встановити особисті контакти з майбутніми роботодавцями. Окрім того, на думку дослідниці, у коледжах проводяться майстер-класи та професійні семінари, якими керують відомі вітчизняні та зарубіжні дизайнери на основі власних авторських програм та методик [4, с. 163].

Третій етап – дизайн-освіта у закладах вищої освіти різних рівнів акредитації, які забезпечують підготовку дизайнерів за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр та магістр. Як зазначає А. Камінська, професійна дизайнерська освіта ґрунтується на вивченні проектно-методології, методів структурної організації форми, на основі призначення, соціально-культурної функції, можливостей технологічного впровадження дизайн-розробок у виробництво [1, с. 1]. За О. Фурсою, мистецький інститут формує менталітет майбутніх дизайнерів, розширює професійний профіль, забезпечує розвиток професійної мобільності і конкурентоспроможності майбутніх дизайнерів на вітчизняній та міжнародній ринковій арені. Професійна дизайн-освіта включає спеціальні дисципліни, гуманітарну підготовку та фундаментальну підготовку за фахом [4, с. 164].

Четвертий етап – післядипломна дизайнерська освіта, яка містить в собі підготовку фахівців вищої кваліфікації (аспірантура, докторантура) та перекваліфікацію і підвищення кваліфікації в галузі дизайну. На думку О. Швець, підготовка здійснюється за художньо-естетичним, технологічним, історико-етнографічним,

декоративно-ужитковим, суспільно-гуманітарним напрямками. Кожний охоплює сукупність базових, професійних, профільних навчальних дисциплін [6, с. 139].

Отже, дизайн-освіта в межах концепції навчання впродовж життя ґрунтується на таких положеннях: впровадження гнучких систем навчання, які сприятимуть підвищенню ефективності освітньої та професійної підготовки майбутніх дизайнерів; формування та реалізація всіх потенційних можливостей і здібностей особистості завдяки безперервному та цілісному процесу загальноосвітньої, загальнотехнічної і багаторівневої професійної підготовки; розвиток мотивації до навчання, корпоративного духу та творчого потенціалу майбутніх дизайнерів завдяки залученню до проектно-роботи у співпраці з вітчизняними та міжнародними дизайнерськими організаціями, висвітлюючи можливості партнерства з роботодавцями в галузі дизайну.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні закордонного та вітчизняного педагогічного досвіду щодо становлення та функціонування дизайн-освіти, а також ключових компетентностей майбутніх дизайнерів.

#### Література

1. Камінська А. В. Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах України. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. №4. С. 1–8. 2. Срібна Ю. А. Теоретичні засади дизайнерської освіти сучасної молоді. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. №31. 2012. С. 250–253. 3. Стрітьєвич Т. М. Принципи реалізації дизайн-освіти на заняттях образотворчого мистецтва. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. №6. 2011. С. 101–109. 4. Фурса О. О. Професійна підготовка дизайнерів у контексті неперервної освіти. *Наукові записки РДГУ*. 2014. № 9. С. 161–165. 5. Томашевський В. В. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах : монографія. Кривий Ріг: ФОП Маринченко С. В., 2017. 560 с. 6. Швець О. Особливості та функції підвищення кваліфікації дизайнерів у контексті творчого розвитку фахівця. *Молодь і ринок*. 2011. № 7. С. 137–140.

УДК 378.016

Коваленко В. К.,  
аспірантка кафедри педагогіки КДПУ

### РОЛЬ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ ВЧИТЕЛЯМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглядається стан впровадження комп'ютерної графіки та наявність широкого спектру програмних продуктів, що вимагають ретельного вивчення різноманітних програм комп'ютерної графіки у системі освіти вищої школи.

*Ключові слова:* інформаційні технології, комп'ютерна графіка, професійна діяльність.

The article consider sthe state of implementation of computer graphics and the availability of a wide range of software products that require careful study of various programs in the system of education in higher education.

*Key words:* information technology, computer graphics, professional activity.

В системі освіти гостро стоїть завдання підготовки фахівців до професійної діяльності з використанням комп'ютерної графіки профільних факультетів у вищих навчальних закладах. У художньо-педагогічній освіті використання комп'ютерної графіки залишається актуальною проблемою впродовж останніх років, привертаючи до себе все більшу увагу спеціалістів, в основному-практичних педагогів.

Питанню з вдосконалення проблем нових

інформаційних технологій у навчальний процес займались багато науковців, серед яких слід відзначити: М. Жалдака, Л. Коношевського (нові інформаційні технології в професійній підготовці вчителя); О. Ващук, В. Сидоренка (трудове навчання); Г. Козлакової, Е. Лузик (технічні дисципліни) та багато інших. Можливості викладання окремих художніх дисциплін з використанням інформаційних технологій визначає Ю. Дорошенко, М. Козяр, Н. Комашко, А. Поліщук,

О. Разінкіна, Т. Сасенко, В. Туляєв, Т. Фурсикова, які виокремлюють особливості комп'ютерної графіки у підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Предметом дослідження особливостей застосування комп'ютерної графіки вчителів образотворчого мистецтва у професійній діяльності висвітлювались у працях Н. Володіної-Панченко, В. Кондратової, Л. Покровщук, Т. Селіванової, Т. Трубочанінової та ін. [1, с. 33]. Серед зарубіжних педагогів значний внесок зробили: Р. Вільямс, Г. Кедрович, Л. Кларк, К. Маклін, І. Стар, Б. Хантер та ін. У роботах цих авторів показано, що впровадження комп'ютерних технологій у практику навчання є однією з форм підвищення ефективності педагогічного процесу.

Мета статті становить в обґрунтуванні ролі впровадження комп'ютерної графіки у систему освіти вищої школи.

Сьогодні ми вже не можемо уявити світ без графічних ілюстрацій. Нині помітно зросла кількість досліджень, предметом яких стало використання комп'ютерної графіки у процесі навчання, як у нашій країні, так і за її межами. Майже всі науковці у сфері комп'ютерної графіки досліджують можливості впровадження комп'ютерної графіки у вищій школі.

Як показує практика, професійне навчання студентів образотворчого мистецтва у ВНЗ зводиться до одностороннього, вузькоспеціального вивчення кожного предмета без урахування специфіки процесу художнього проектування як інтегруючої, міждисциплінарної, естетичної діяльності.

Слід зазначити, що сучасний стан професійної діяльності в мистецькій освіті вимагає від викладача постійного пошуку нових підходів у процесі викладання комп'ютерної графіки. Специфікою викладання комп'ютерної графіки на сьогодні є наявність широкого спектру програмних продуктів, що вимагають ретельного вивчення різноманітних програм, здебільш поглибленим вивченням програм: Corel Draw, 3D max, Photoshop, Adobe Illustrator, але поки ще не досить широко застосовуються в освіті. Тому, сучасний викладач повинен вбачати своє завдання у розвитку аналітичних здібностей студента, направляти його, вміння мислити і діяти нетрадиційно.

Аналізуючи методичну літературу, можемо зробити висновок, що одним із пріоритетів розбудови системи освіти є реформування процесу підготовки педагогічних кадрів у напрямку підвищення якості їх фахової готовності, а саме це опанування ними новітніми педагогічними технологіями та формування у них необхідного і достатнього рівня володіння сучасними засобами інформаційно-комунікаційних технологій, серед яких в даний час провідну роль займає комп'ютерна графіка.

Подальшого дослідження вища школа потребує запровадження висококваліфікованих фахівців для забезпечення якісного рівня викладання комп'ютерної графіки, у яких головною метою є розвиток творчих здібностей, пізнавальних інтересів, графічних умінь студентів та самостійність у виконанні творчих проектів.

#### Література

1. **Побірченко Н. С.** Проблеми підготовки сучасного вчителя. *Зб. наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань: ФОП, 2013. Вип. 7. 383 с. 2. **Савченко Л. О.** Використання мультимедійних технологій у сучасному навчально-виховному процесі як умова якісної підготовки майбутнього вчителя. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки*. 2013. № 3. С. 104–108.

УДК 373.016:51]:004

**Красуля О. О.,**

*студентка факультету української філології, КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Король А.М.*

### СУЧАСНІ ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В НОВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті досліджено сучасні інтерактивні технології навчання в новітній школі відповідно до різних форм роботи на уроці. Увагу сконцентровано на декількох видах інтерактивних методів навчання: метод мозкової атаки, «круглий стіл», дискусія. З'ясовано, що застосування певних методів навчання залежить від завдання та умов кожного виду занять.

*Ключові слова:* інтерактив, навчання, методи, технології, школа.

In the article the modern interactive technologies of teaching in the newest school according to different forms of work in the class are researched. Attention is focused on several types of interactive teaching methods: a method of brainstorming, a round table, a discussion. It is found that the application of certain teaching methods depends on the task and conditions of each type of training.

*Key words:* interactive, learning, methods, technology, school.

Зміни життя в сучасному світі вимагають і змін мети та призначення сучасної освіти. Знижується функціональна значущість і привабливість традиційної організації навчання. Інтерактивні

методи навчання на сьогодні є актуальним способом роботи вчителя в класі. Інтерактивні методи навчання, на відміну від традиційних, базуються на активній взаємодії учасників

навчального процесу та учнів між собою. Такий підхід дозволяє активізувати навчальний процес.

Зумовлюється посилення наукового інтересу до питання підготовки майбутніх вчителів до використання інтерактивних технологій навчання у середній школі. Ця проблема досліджується у працях таких науковців, як Е. Коротаєва, О. Пометун, І. Лисовець, Г. Сиротенко, Р. Джонсон, Б. Блум та інші. Розробленню й використанню інтерактивних форм у процесі навчання приділяли увагу вчені М. Кларін, В. Кремень, Л. Пироженко, Є. Полат та ін.

Мета статті – визначити основні ідеї інтерактивних технологій навчання та визначити їх місце в новітній школі.

Слово „інтерактив” прийшло з англійської, де „inter” – взаємний і „act” – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу [1, с. 8].

Інтерактивне навчання — це діалогове навчання, яке заперечує домінування як одного виступаючого, так і однієї думки над іншою. Згідно О. Пометун, суть інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання де і учень і вчитель є рівноправними суб'єктами [2, с. 190].

Організація інтерактивного навчання в новітній школі передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [2, с. 192].

Інтерактивні технології сприяють створенню комфортних психологічних умов для суб'єктів та різке зниження конфліктних ситуацій в процесі навчання. Створюються позитивні передумови для підвищення загальнокультурної підготовки учнів.

#### Література

1. Шевчук П., Ферих П. Інтерактивні методи навчання : навч. посібник. Щecin : WSAP, 2005. С.7 – 23. 2. Король А. М., Власенко І. М. Навчально-творча діяльність учнів у процесі вивчення предметів художньо-естетичного циклу : навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Кривий Ріг. 180 с. 3. Пометун О. І. Сучасний урок : Інтерактивні технології навчання. Київ. 2004. 192 с. 4. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного образования. Москва. 2000. 130 с.

УДК 373.091.32:81'243

Куришина Н. А.,

студентка факультету української філології, КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Король А. М.

### ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті обґрунтовано значення художньої літератури для естетичного виховання учнів. Надано визначення поняття естетичної культури. Проаналізовано основні шляхи формування естетичної культури в учнів на уроках української літератури.

*Ключові слова:* учні, естетичне виховання, естетична культура, українська література, художній твір.

The article substantiates the importance of fiction for the aesthetic education of pupils. The definition of the aesthetic culture is given. The basic ways of forming aesthetic culture in pupils at the lessons of Ukrainian literature are analyzed.

Key words: pupils, aesthetic education, aesthetic culture, Ukrainian literature, artistic work.

Проблема естетичного виховання молодого покоління є актуальною у наш час, оскільки воно виступає невід'ємною складовою гармонійного розвитку людини, формування її моральної стійкості, творчого ставлення до праці. Суспільству потрібні високоосвічені, творчі люди, які люблять свою справу, вміють відгукнутися на красу життя і творити її.

Виокремлення нерозв'язаних раніше питань загальної проблеми, яким присвячено статтю. Незважаючи на значну кількість наукових праць у сфері естетичного виховання, ще в недостатній мірі розкрито основні шляхи формування естетичної культури в учнів на уроках української літератури.

Мета статті – вивчення шляхів формування естетичної культури в учнів на уроках української літератури.

Естетична культура – це «сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потреба вносити прекрасне в оточуючий світ, оберігати природну красу» [2, с. 122].

Формування естетичної культури особистості є мета естетичного виховання. Естетичне виховання – цілеспрямований, організований процес формування естетичних понять, оцінок, суджень, смаків [3, с. 49].

Одним із джерел естетичного виховання є художня література. Так, Башманівська Л. зазначає, що саме література виступає специфічним засобом розвитку естетичних поглядів, почуттів, ідеалів людини і відіграє особливу роль у формуванні художніх смаків [1, с. 201].

Одним із найважливіших чинників формування естетичної свідомості, зокрема естетичних почуттів учнів середніх і старших класів під час вивчення літератури, є уроки вивчення особистості письменника. Сучасна методична наука пропонує розкривати особистість митця через його кредо, естетичні уподобання, захоплення, обдарування.

При вивченні тем, де характеризуються стиль епохи і різні літературно-мистецькі напрямки та течії, слід використовувати фото та ілюстрації із зображенням архітектурних і скульптурних

пам'яток, що сприяє не тільки отриманню естетичної насолоди, а й більш глибокому засвоєнню поняття про літературно-мистецький напрямок і його основних ознак.

Іншим засобом формування естетичної культури учнів є організація зустрічей з письменниками, літературних вечорниць. Слід також проводити театралізовані і кіноуроки, які сприяють культурному розвитку, поглиблюють сприймання прочитаного твору, удосконалюють уміння складати рецензії та відгуки. Естетичне значення літератури реалізується внаслідок безпосереднього контакту читачів з художнім твором, у результаті чого формується універсальне, узагальнене уявлення особи про світ, людське життя, суспільні цінності.

Одним із важливих показників рівня естетичної вихованості є творчі роботи учнів. Завдяки творчій діяльності дитина вчиться розуміти справжнє мистецтво, красу природи і красу людських взаємовідносин.

Значну роль у формуванні естетичних смаків відіграють літературно-критичні джерела, під час опрацювання яких в учнів виробляються єдині ідейно-естетичні критерії оцінки якості художніх творів.

Також для формування естетичної культури важливе значення мають позакласні читання. Завдяки самостійному прочитанню та аналізу творів в учнів виробляються поняття про прекрасне у словесному мистецтві і вміння його пояснити.

Ще одним засобом формування естетичної культури учнів є виразне читання художніх творів, яке сприяє формуванню і розвитку естетичного сприйняття та естетичних смаків, виробленню вміння помічати найсуттєвіше, відчувати радість від поетичного слова.

Отже, естетичне виховання є невід'ємною складовою гармонійного розвитку особистості, в тому числі на уроках української літератури, воно пронизує всі ланки літературної освіти взагалі.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у розробці науково обґрунтованої технології формування естетичної культури в учнів на уроках української літератури.

#### Література

1. Башманівська Л. Роль літератури як виду мистецтва у формуванні художніх смаків учнів. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях*. 2004. № 1. С. 200-204. 2. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 576 с. 3. Король А. М. Педагогіка: курс лекцій. [Навч. посіб.] За ред. О. А. Пермякова. 8 розділ. Зміст процесу виховання. Кривий Ріг, 2013. 163 с.

УДК 37.015.3:159.955

Лисуненко А. В.,

*студентка фізико-математичного факультету, КДПУ,  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Волощук І. А.,*

### ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА У ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

У статті розглянуто проблему попередження конфліктів у діяльності вчителів навчальних закладів. На основі аналізу наукових джерел проаналізовано сучасні підходи до визначення поняття «конфлікт» та «конфліктна ситуація». Запропоновані рекомендації щодо профілактики конфліктів у професійній діяльності педагогів. Перераховані форми проведення виховних заходів. Підкреслюється актуальність даної проблеми для всебічного розвитку суб'єкту освітнього процесу.

*Ключові слова:* конфлікт, конфліктна ситуація, конфліктогенність, способи попередження конфліктів, тренінгові заняття.

The article deals with the problem of conflict prevention in the activity of teachers of educational institutions. On the basis of analysis of scientific sources, modern approaches to the definition of «conflict» and «conflict situation» are analyzed. Proposed recommendations for the prevention of conflicts in the professional activities of teachers. Listed forms of educational activities. Emphasizes the relevance of this problem for the comprehensive development of the subject of the educational process.

*Key words:* conflict, conflict situation, conflict-relatedness, ways to prevent conflicts, training sessions.

Актуальність даної теми визначається значимістю вивчення специфіки конфліктних ситуацій в навчальному колективі та діяльності вчителя. Педагогу треба добре опанувати вміннями і навичками попередження і вирішення конфліктних ситуацій, так як проблема взаємодії учасників педагогічного процесу набуває все більшої гостроти для сучасних закладів освіти.

Проблемі ґрунтовного дослідження педагогічних конфліктів присвячено праці М. Рибаківської, Н. Пов'якель, Л. Туріщевої. Технології запобігання, попередження та управління конфліктами детально висвітлені у дослідженнях К. Мілютіної, І. Русинки.

Мета статті полягає у тому, щоб розкрити сутність понять «конфлікт», «конфліктна ситуація» та визначити шляхи попередження конфліктних ситуацій у міжособистісній взаємодії педагога й учнів.

Конфліктні ситуації та їх вирішення – одна із гострих проблем життєдіяльності сучасної школи. Учні, взаємодіючи з дорослими, однолітками, оточуючим соціально-культурним середовищем, досить часто на різних рівнях і в різних ситуаціях стикаються з конфліктами. Відсутність належної уваги до проблеми конфліктів у школі значно підвищують конфліктогенність навчально-виховного середовища, що стає основою формування конфліктної спрямованості особистості й перешкодою на шляху процесу самореалізації людини [1, с. 75]. Історія людства з давніх часів до теперішнього часу показала, що конфлікти існували завжди, і будуть існувати стільки, скільки існує взаємодія людей. «Конфлікт – це норма життя. Коли вам здається, що у вашому житті немає конфліктів, перевірте, чи є у вас пульс», – стверджував американський соціолог Ч. Ліксон [2, с. 63].

У психології конфлікт визначається як «зіткнення протилежно спрямованих, несумісних один з одним тенденцій, окремо взятого епізоду в

свідомості, в міжособових взаємодіях або міжособистісних стосунках індивідів або груп людей, пов'язане з негативними емоційними переживаннями» [1, с. 82].

У освітньому процесі між вчителем і учнем може виникнути конфліктна ситуація. За визначенням М. Пірен це накопичені протиріччя, пов'язані з діяльністю суб'єктів соціальної взаємодії і об'єктивно створюють ґрунт для реального протистояння між цими суб'єктами [1, с. 80]. Найбільш прийнятною стратегією у питанні конфліктів є не прагнення будь-яким чином уникнути їх чи не звертати на них уваги, а вміння зробити їх не лише продуктивними, а й, по можливості, повернути їх на користь колективу, роботи, взаємостосунків.

Технологія запобігання конфліктам — це сукупність знань про засоби, способи, прийоми впливу на передконфліктну ситуацію, а також послідовність дій опонентів і третіх осіб, у результаті яких усуваються наявні суперечності [2, с. 65]. Впливати на передконфліктну ситуацію можна двома шляхами: впливати на власну поведінку та змінити своє ставлення до проблеми або впливати на поведінку опонента.

Також зазначимо, що одним з головних завдань у попередженні конфліктів у педагогічному середовищі є підвищення психологічної культури його учасників, що можна вирішити через систему активних форм роботи: тренінгових занять, консультацій, годин спеціаліста психологічної служби, проведення виховних годин та шкільних заходів, що допоможуть учням контролювати себе під час конфлікту.

Таким чином, з огляду на вище сказане можемо зазначити, що створення в загальноосвітній школі системи роботи щодо попередження конфліктів набагато покращить якість виховного процесу, тому основною метою виховної діяльності класного

керівника є проведення різних тренінгових занять консультацій, ділових та рольових ігор.

*Література*

1. Русинка І. Психотехнологія управління конфліктами. Вища школа. 2013. №1. С. 72–83. 2. Чухілевич О. Конструктивне вирішення конфліктів. Психолог. 2007. № 25–27. С. 63–68.

УДК 373.043.1

Макаревич О. А.,  
студентка природничого факультету КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Щербина С.М.

## ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Стаття присвячена вирішенню проблеми формування гендерної компетентності учнів під час організації виховного процесу у сучасній школі. Грамотна організація виховної роботи в сучасній школі має допомогти учням подолати закріплення й трансляцію із покоління в покоління гендерних ролей тобто гендерних стереотипів, починаючи від особливостей зовнішності різних статей і закінчуючи гендерним аспектом професійної самовизначеності.

*Ключові слова:* гендерні стереотипи, гендерне виховання, гендерна компетентність, педагогічні умови, егалітарна особистість.

The article is dedicated to dealing with the problem of formation of gender competence among students during the organization of educational process in modern school. A competent organization of educational work in modern school should help students overcome the entrenchment and transmission of gender roles from generation to generation i.e. gender stereotypes, ranging from the features of appearances of opposite sexes and ending with the gender aspect of professional self-determination.

*Key words:* gender stereotypes; gender education; gender competence; pedagogical conditions; egalitarian personality.

Неабияку роль у формуванні гендерного паритету в нашій державі відіграє сфера освіти. Включення гендерного компоненту у зміст та організацію навчально-виховного процесу у сфері освіти сприятиме формуванню егалітарної свідомості, вихованню особистості, вільної від гендерних стереотипів та упереджень за ознакою статі, здатної комфортно вписатись у концепцію демократичного суспільства.

Низка вітчизняних науковців, таких як: С. Вихор, В. Гайденко, Т. Голованова, Н. Городнова, С. Гришак, С. Губіна, Т. Дороніна, О. Кікінежді, В. Кравець, О. Луценко та ін. у своїх працях наголошують на важливості гендерної освіти та гендерного виховання підрастаючого покоління, впровадження гендерного підходу в педагогічній науці.

На жаль, в закладах освіти новим поколінням учнів передаються традиційні гендерні стереотипи, які формують статево-рольові очікування та, зі свого боку, заважають самореалізації особистості.

Мета статті: розкрити особливості формування гендерної компетентності учнів під час організації виховного процесу у сучасній школі.

«У сучасний навчально-виховний процес, – як зазначає Т. Дороніна, – активно впроваджується гендерний підхід, метою якого полягає у «створенні сприятливих умов для успішної гендерної соціалізації особистості учня / учениці; тобто толерантне (без статевого упередження) ставлення до учнів та учениць, що забезпечує максимальний розвиток їхніх особистих нахилів та здібностей без огляду на «закон статі»; навчально-виховна діяльність спрямована на опанування дівчатами та хлопцями низки гендерних ролей (варіативних

моделей), задля успішної соціальної адаптації у майбутньому (дорослому) житті» [1, с.199].

Гендерна компетентність – це ключова освітня компетенція у сфері гендерних питань, що включає загальнокультурні, ціннісно-змістові, навчально-пізнавальні, інформаційні, комунікативні, соціально-трудова та самоактуалізуючі елементи; це – сукупність особистісних якостей людини (ціннісно-змістових орієнтацій, знань, вмінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом її діяльності в сфері гендерної самоактуалізації та гендерних відносин.

Процес формування гендерної компетентності учнів під час організації виховного процесу у сучасній школі досить складний, довготривалий, на який впливають ряд умов та факторів. З метою ефективного формування гендерної компетентності учнів доцільно систематично і послідовно здійснювати роботу щодо реалізації мети та завдань гендерного виховання, проведення різноманітних виховних заходів, спрямованих на підвищення серед учнів/учениць гендерної грамотності. Необхідно, на нашу думку, систематично під час організації виховного процесу проводити уроки гендерної грамотності, на яких використовувати такі методи, як : групова дискусія, «мозкова атака», метод розігрування ролей, навчальні ігри, імітаційні ігри, інсценізації, тощо, які дозволили б учням/ученицям краще засвоїти знання про гендер, норми, правила поведінки та установки відповідно до культурних уявлень про роль, становище й призначення представників різних статей у суспільстві, про ставлення до представників іншої статі та рівноправні соціальні взаємини статей.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, дозволяє стверджувати, що формування гендерної компетентності учнів під час організації виховного процесу у сучасній школі буде ефективним при дотриманні наступних педагогічних умов: здійсненні виховного процесу класним керівником з високим рівнем гендерної компетентності; використанні класним

керівником/класною керівницею цілого арсеналу різноманітних методів, здатних зацікавити учнів, як інформаційно-рецептивних, так і тих, що активізують думку, спонукають до роздумів; урахуванні вікових та індивідуальних особливостей учнів; забезпеченні інтерактивної педагогічної взаємодії між учасниками навчального процесу..

#### Література

1. **Дороніна Т. О.** Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді : монографія. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 331 с.

УДК 373.016:51]:004

**Масюк Ю. І.,**

*студентка факультету географії, теризму та історії, КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Волошук І. А.*

### ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті серед актуальних завдань, затверджених Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, акцентується увага на формування як в учнів, так і педагогів мотивів для навчання впродовж життя як концептуальної ідеї розвитку сучасної моделі освіти. Йдеться про шляхи реалізації проблеми. Особлива увага звертається на роботу методичної служби закладу. Велику роль у розв'язанні даної проблеми відводиться самоосвітній діяльності педагога. Наводиться приклад індивідуального освітнього маршруту педагога, як специфічної інновації в системі підвищення кваліфікації педагогів.

*Ключові слова:* актуальні завдання, безперервна освіта протягом життя, ключові компетентності, інноваційна діяльність, методична робота.

In the article among the topical tasks approved by the State standard of basic and complete general secondary education, emphasis is placed on the formation of both students and teachers, of motives for lifelong learning as a conceptual idea of the development of a modern model of education. It is about ways to implement the problem. Special attention is paid to the work of the methodical service of the institution. An important role in solving this problem is given to self-educating the teacher. An example of an individual educational path of a teacher is presented, as a specific innovation in the system of professional development of teachers.

*Key words:* urgent tasks, continuous education throughout life, key competencies, innovative activity, methodical work.

Сьогодні держава покладає неабиякі сподівання на тих, хто працює з дітьми, закладаючи фундамент свого майбутнього, - навчити виховати, всебічно розвинути, сформувати особистість, людину творця, господаря своєї долі, громадянина-патріота. Серед актуальних завдань, затверджених Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, визначено формування у випускників шкіл мотивів для подальшого навчання, безперервної освіти протягом життя; прагнення ефективної трудової діяльності; побудови кар'єри; здатності до соціальної адаптації у суспільстві, прояву ефективної життєвої позиції; налаштування на пошук сенсу життя через самоусвідомлення та самореалізацію і, що сьогодні є головним, на успішність молоді людини в глобалізованому суспільстві. Зазначене обумовлює необхідність суттєвих змін у змісті шкільної освіти, формах і методах навчання й виховання.

Разом із тим Державні освітні стандарти визначають не лише вимоги до якості підготовки учня, а вимоги до кадрових умов реалізації освітніх програм. На порядок денний серед основних завдань вийшли підготовка та становлення сучасного педагога, наділеного такими професійними компетентностями, що забезпечують високий рівень і результативність педагогічної діяльності.

Давні істини «Вчитись можна все життя» або «Вчитель живе, поки вчиться», «Вік живи, вік учись» стосуються всіх людей, але найбільше тих, хто вчить інших. Тому в Україні існує система неперервного навчання й освіти сучасного педагога-спеціаліста, яка органічно поєднує в собі навчання й самоосвіту.

Змістову організацію неперервного навчання як майбутніх учителів, так і вчителів-фахівців ще класики вітчизняної педагогіки вважали однією з найважливіших у навчанні. В.О. Сухомлинський зазначав, що суттєвою умовою майстерності педагога є глибина знань, широкий інтелектуальний кругозір, а причиною її втрати є їх «духовне окостеніння», яке виникає тоді, коли вчитель не поповнює своїх знань. Учитель мусить постійно працювати над собою. Бо його навички й уміння, якими б досконалими вони не були, не можуть залишатися на тому самому рівні, інакше перетворюються в ремісництво. А С. Макаренко вважав, що педагогічна майстерність не є вродженою, а набутою, і кожен учитель має зробити все, щоб стати майстром.

Отже, учитель має бути готовим до неперервної освіти.

Інноваційна діяльність спонукає педагогів до вдосконалення форм, методів, засобів, прийомів стимулювання, підтримки й активізації особистісного зростання учнів, до пошуку

адекватних освітніх програм, методик, технологій, сприяє створенню конкретного інноваційного освітнього простору, професійного самовдосконалення, підвищення продуктивності, саморозвитку особистості педагога.

Педагог має активно займатися науково-методичною, пошуковою, дослідницькою, інноваційною роботою, вчитися шукати своє «професійне обличчя», свій педагогічний інструментарій. Але ці вміння не народжуються самі по собі: педагога цього слід навчати. Впоратися з таким завданням може лише ефективно працююча методична служба, яка успішно реалізує головну мету методичної роботи – «розбудити педагога і допомогти йому усвідомити необхідність удосконалення своєї професійної діяльності, підготувати його до активного освоєння ситуації соціальних змін.

Нові цінності методичної роботи визначають, виходячи з нової мети: підготовка і становлення педагога як суб'єкта професійної діяльності, суб'єкта особистісної самореалізації, самоактуалізації та самоорганізації.

Готовність до навчання впродовж життя – це спрямованість діяльності педагога на вирішення актуальних завдань як педагогічного, так і соціокультурного характеру та здобуття освіти більш високого рівня; здатність до постійного саморозвитку й самонавчання в контексті перспективних напрямів перетворення школи та соціуму й розроблення педагогічних і соціокультурних проектів з урахуванням мінливих ресурсів середовища.

Значна роль у вирішенні цього питання належить організації самоосвіти вчителів, кінцевим результатом якої виступає не тільки власне вдосконалення в особистому та професійному

плані, а й ефект розвитку особистості вихованця, учня.

Одним зі шляхів розв'язання цієї проблеми є специфічна інновація на шляху підвищення кваліфікації – індивідуальний освітній маршрут педагога. Наприклад:

#### *План індивідуального освітнього маршруту педагога.*

1. Напрямок роботи (проблема).
2. Вивчення літератури.
3. Самоаналіз діяльності.
4. Умови для проходження маршруту: курси; семінари; майстер-класи; інтернет-ресурси; консультації; створення творчих груп; наставництво.
5. Реалізація завдань.
6. Планування діяльності.
7. Виконання плану.
8. Узагальнення результатів.
9. Звіт про результати, трансляція педагогічного досвіду.
10. Атестація.

Зараз потрібен дуже тонкий, делікатний перехід від традиційних форм роботи до нових. У той же час не хотілося б втрачати кращі традиції та напрацювання класичної школи. Необхідно зазначити, що за всієї різноманітності форм організації методичної роботи вирішити багатопланові завдання підвищення кваліфікації педагогічних кадрів можна лише шляхом створення оптимальної системи методичних заходів і надання педагогам права вільного вибору тих форм, які максимально враховують їхні потреби, запити й інтереси.

#### *Література*

1. Амфілогова Л. П. Інноваційна освітня діяльність – вимога часу. *Завуч*. 2003. № 11. С. 10–12. 2. Аніскіна Н. Методична робота. Інноваційні форми організації *Завуч*. 2004. №30. С. 23–29. 3. Зубко А.М. Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації педагогів у системі післядипломної освіти: монографія. Херсон: 2010. 167 с. 4. Набок. М. Соціально – педагогічні аспекти управління сільською школою в умовах реформування освіти України. *Освіта і управління*. 2006. № 3–4. С. 123–129. 5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. Вибр. тв.: в 5 т. К.: Радянська школа., 1977. С. 393–626.

*Машненко Л. С.,*

*магістрантка кафедри педагогіки, КДПУ*

*науковий керівник – доктор пед. наук, професор Дороніна Т. О.*

УДК 374.7:[37:81'42]

### **НАСТАВНИЦТВО ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ**

У статті розглянуто сутність педагогічного наставництва та його роль у професійному становленні молодого вчителя; визначено основні завдання та функції учителя-наставника; виокремлено найважливіші риси наставника. Зроблено висновок про необхідність наставницького супроводу діяльності молодого вчителя з боку досвідчених колег.

*Ключові слова:* молодий вчитель, педагог-наставник, професійне становлення, наставництво, педагогічна діяльність

The article deals with the essence of pedagogical mentoring and its role in the professional development of a young teacher; identifies the main tasks and functions of a teacher-mentor; highlights the most important features of a mentor. The conclusion is made about the necessity of mentoring support of the young teacher from experienced colleagues.

*Key words:* young teacher, teacher-mentor, professional formation, mentoring, pedagogical activity.

Головною постаттю у системі освіти завжди був освічені та високоморальні викладачі, які здатні до співробітництва, мають розвинуте відчуття

відповідальності за виховання зростаючого покоління, вміють самостійно приймати рішення у різних проблемних ситуаціях. Підготовка вчителя до складної педагогічної діяльності є цілісним, довготривалим і неперервним процесом, який зорієнтований на формуванні особистісних якостей, професійних здібностей, знань, вмінь та навичок, які б відповідали його особистісним потребам і професійним вимогам. Для успішного адаптування молодого вчителя до нового, професійного середовища на початку своєї педагогічної кар'єри у підколективі організовується система наставництва. Важливо, щоб таким наставником став педагог, який здатен підтримати позитивне в роботі молодого вчителя, допомогти знайти правильне рішення в складних ситуаціях, передати досвід, який згодом стане власним молодого викладача.

У педагогічному науковому дискурсі проблема наставництва привертає увагу як педагогів-практиків так і педагогів-теоретиків. Науковцями (С. Акутіна, С. Александрова, І. Барабашова, С. Батишев, М. Зембицька, С. Крикунов, Л. Маценко, С. Петрусенко, О. Сапригіна та ін.) переважно досліджувалася роль наставника в підготовці майбутніх спеціалістів до професійної діяльності.

У своїх роботах науковці розглядають наставництво як ефективний шлях підвищення професіоналізму вчителя, інтенсифікації процесу професійного становлення молодого фахівця і формування у нього стійкої мотивації до самовдосконалення та самореалізації. Узагальнений погляд на проблему наставництва, дозволяє зробити висновок про її недостатнє вивчення у сучасному культурно-соціальному контексті.

На наше переконання, молоді вчителі здебільшого мають непогану фахову підготовку, але їм бракує досвіду і знань в питаннях ведення шкільної документації, діяльності учнівського колективу, методичної підготовки, у роботі з батьками. Також їм необхідно оволодіти комунікативною методикою викладання, навчитися встановлювати контакт з аудиторією, налагодити міжособистісні зв'язки з колегами, раціонально планувати заняття, підтримувати дисципліну в класі під час уроку, використовувати найбільш ефективними методи і засоби навчання. За таких умов наставницький супровід стає необхідним для професійного становлення молодого вчителя.

#### *Література*

1. Reiman A. J., Edelfent R. A. School-based mentoring programs: Untangling the tensions between theory and practice. Raleigh: North Carolina University. 1990.  
УДК 373.5.064.2

**Мокряков І. С.,**

*студент факультету іноземних мов, КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Макаренко І. Є.*

### **РОЛЬ СТИЛІВ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ**

У статті розглядається сутність поняття «стиль педагогічного спілкування», існуючі стилі педагогічного спілкування, їх формальні та змістовні аспекти. Визначається роль спілкування із вчителем та його вплив на формування особистості школяра.

*Ключові слова:* стиль спілкування, педагогічний стиль, педагогічне спілкування, педагогічна майстерність, формування особистості.

The article examines the essence of the concept of «style of pedagogical communication», the existing styles of pedagogical communication, their formal and informative aspects. Determined a role of communication with the teacher and his influence on the formation of the pupil's personality.

**Key words:** communication style, pedagogical style, pedagogical communication, pedagogical skill, personality formation.

Сучасна школа знаходиться у стані розвитку: постійно з'являються нові форми, методи навчання та виховання, видозмінюються старі. У шкільній практиці завжди стоїть таке питання, як спілкування із дітьми, як саме має спілкуватись вчитель. На нашу думку, вивчення педагогічного спілкування та його стилів актуальне завжди. Адже це – наймінливіша сторона педагогічної діяльності і в той же час найважливіша. Кожен вчитель має розуміти, як треба спілкуватись із учнями та які стилі існують, знати їх недоліки та переваги. Важливо, щоб вчителі розуміли, як їх стиль спілкування впливає на формування та розвиток особистості учня.

Проблемою стилів педагогічного спілкування займалися такі науковці як, Н. Волкова, В. Кан-Калик, А. Леонтьєв, Р. Серьожнікова та ін.

Мета статті – визначити сутність поняття «педагогічне спілкування», існуючі стилі та охарактеризувати їх. Також визначити їх роль та роль педагогічного спілкування в цілому у розвитку особистості учня.

Педагогічний стиль – характерні риси педагогічної майстерності, які традиційно складаються в досвіді учителів. Педагогічний стиль є своєрідним «почерком», певною манерою педагогічних дій і притаманний кожному вчителю. Розрізняють спільні та індивідуальні ознаки педагогічного стилю [1, с. 320].

Сфера спілкування відіграє дуже важливу роль в соціалізації особистості та в її формуванні. «Особистість формується в процесі спілкування з людьми, – зазначає А. Луків, – якщо в ранньому дитинстві ця сфера є більш обмеженою для дитини, то з її приходом у дошкільний навчальний заклад, а потім і в школу межі спілкування послідовно розширюються» [3, с. 112].

Спілкування між вчителем та учнем – одне з найвпливовіших. Учень проводить багато часу у школі, під наглядом вчителів та спілкуючись з ними. Педагогічне спілкування має декілька основних функціональних стилів. Існує багато підходів та способів до класифікації стилів педагогічного спілкування, але абсолютна більшість науковців погоджується та виокремлює такі стилі педагогічного спілкування: авторитарний; ліберальний; демократичний [2,

с. 256].

Для авторитарного стилю притаманні такі ознаки, як диктат, результатом якого є перетворення учня на пасивного виконавця. Для авторитарного стилю характерне пригнічення самостійності та творчої свободи, гальмування ініціативи. Формальною стороною авторитарного стилю є ділові, чіткі та стислі розпорядження, заборони. Заохочення та засудження носять суб'єктивний характер. Змістовна сторона складається в тому, що всі справи групи плануються заздалегідь, визначаються лише ближні цілі, далекі – ні. Думка керівника завжди головна та має найбільшу значимість та вагу.

Для ліберального стилю – навпаки. Для цього стилю характерна пасивність вчителя, відсутність стійкої позиції. Такий вчитель притримується позиції невтручання в життя колективу. Такий вчитель не пригнічує дітей, як це робить авторитарний, але використовуючи такий стиль вчитель робить процес виховання некерованим. Його формальною стороною є конвенціональний тон та відсутність як заохочення, так і засудження. Вчитель не співпрацює із учнями та намагається триматись в стороні.

Демократичний стиль базується на глибокій повазі, довірі й орієнтації на самоорганізацію, самоуправління особистості та колективу. Основними способами взаємодії при демократичному стилі є заохочення, порада, інформування. Формальною стороною демократичного стилю є товариське спілкування, заохочення та засудження мають пояснення та поради. Розпорядження та заборони обговорюються з колективом під час дискусій.

Саме демократичний стиль педагогічного спілкування вважається найбільш оптимальним та ефективним. При використанні вчителем демократичного стилю він має можливість сприяти розвитку школяра та, за необхідністю, коректувати його.

Таким чином при вивченні існуючих стилів педагогічного спілкування було встановлено, що демократичний стиль спілкування є найбільш ефективним та повинен поширюватись в сучасній шкільній практиці.

#### Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 374 с.
2. Зимняя И. Стиль педагогической деятельности: учеб. пособие. Ростов-на-Дону, 1997. 373 с.
3. Луків А. М. Педагогічне спілкування як засіб соціалізації дитини: управлінський аспект. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 2 (54). С. 112–115.

УДК 37.043.1

Мясоедова Т. І.,

аспірантка кафедри педагогіки, КДПУ

науковий керівник – доктор пед. наук, професор Дороніна Т. О.

**ВАРІАТИВНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД» У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ**

У статті розглянуто поняття «гендерний підхід» у сучасній педагогічній науці; виявлено низку суперечностей, таких як використання цього поняття в різних контекстах; вказано на негативні чинники які гальмують процес упровадження гендерної освіти в Україні.

*Ключові слова:* гендер, гендерна освіта, гендерний підхід.

The article is considered the concept of «gender approach» in modern pedagogical science; a number of contradictions have been identified, such as the use of this concept in different contexts; it was pointed out to the negative factors that hinder the process of introducing gender education in Ukraine.

*Key words:* gender, gender education, gender approach.

Входження до європейського освітнього простору потребує суттєвої перебудови соціальних інститутів на сучасних демократичних принципах, що не припускають жодних форм дискримінації, зокрема за гендерною ознакою. Врахування недискримінаційного підходу в освіті знайшло своє відображення у низці зарубіжних та вітчизняних публікацій (Т. Голованова, Т. Дороніна, І. Загайнов, О. Коменська, О. Константинова, Г. Петрученя, Ж. Старовойтова, Л. Столярчук, Л. Штильова та ін.). Проте уважне прочитання праць вітчизняних та зарубіжних вчених переконує у наявності низки суперечностей, на які варто зважати.

Передусім звертаємо увагу на зауваження Т. Дороніної, що «гендерний підхід» використовується у науковому полі в різних контекстах. Авторка наголошує, що «у суспільно-політичних науках гендерний підхід розуміється в цілому як методологія розгляду всіх соціальних проблем з позицій забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок. Правові й філософсько-психологічні дослідження розглядають гендерний підхід в аспекті дискримінації жінок як соціального явища, як єдиного цілого. У політиці “гендерний підхід” розглядається як фактор соціальної справедливості і прав людини» [1, с. 23]

Можемо стверджувати, що нині гендерний підхід виступає як окремий напрям дослідження у педагогічній науці. На початку ХХІ століття розпочалося активне зростання гендерних досліджень у педагогіці, яке свідчить про існування трьох наукових підходів до визначення сутності гендерної освіти, які Г. Петрученя представляє таким чином:

- статево-диференційований (С. Безушко, О. Куліш, О. Літвінова, Л. Мазур, Л. Мірошніченко, Т. Туркот);

- статево-рольовий (Ю. Бичихін, М. Гоголь-Саврій, Ю. Грицяк, М. Пірен, В. Хор'яков, П. Решетніков, Т. Смирнова, П. Терзі);

- гендерний (Є. Басиста, Т. Голованова, Т. Дороніна, Ю. Івченко, О. Кікінежді, Л. Ковальчук, Р. Ліончук, В. Романова) [3, с. 17].

На нашу думку, перші два напрями, хоч і використовують гендерну термінологію, залишаються прихильниками соціостатевого підходу. Щодо третього напрямку то, припускаємо, що лише його можна визнати за гендерний, оскільки до його основи покладено гендерну ідеологію визнання рівності прав та можливостей і жінок, і чоловіків (зокрема, в освітній сфері).

У своєму розумінні спираємося на визначення «гендерного підходу» документами ООН, якими стверджується, що це «процес оцінки будь-якого заходу, що планується, з точки зору його впливу на жінок і чоловіків, а також законодавства, стратегій і програм в усіх галузях і на всіх рівнях. Ця стратегія ґрунтується на тому, що інтереси та досвід жінок, як і чоловіків, мають стати невід'ємним критерієм при розробці загальної концепції, при здійсненні моніторингу й оцінки загальних напрямів діяльності і програм у політичних, економічних та суспільних сферах для того, щоб жінки, як і чоловіки, могли одержувати однакові можливості і шанси, а нерівність щоб ніколи не викорінювалась» [2, с. 81].

Процес упровадження гендерного підходу в освіту досить складний через низку чинників, серед яких: не готовність суспільства до сприйняття гендерної проблеми, відсутність освітніх програм та кваліфікованих кадрів. На подолання таких негативних чинників піде не один десяток років. Реалізуючи гендерний підхід в освіті потрібно перш за все втілювати гендерні стратегії в закладах вищої освіти та готувати високо кваліфікованих фахівців з гендерного питання.

**Література**

1. Дороніна Т. О. Проблема визначення поняття “гендерний підхід” у сучасній науці та освіті. Наукові праці Донецького національного технічного університету. (Серія “Педагогіка, психологія і соціологія”). 2009. № 3 (145). С. 22–27.
2. Іващенко О. Гендерна наука: перспектива: від світогляду до політики. *Соціологія теорія, методи, маркетинг*. 1998. № 6. С. 78–9.
3. Петрученя Г. Тенденції розвитку гендерних досліджень у педагогіці України на початку ХХІ століття. *Вісник Національної академії прикордонної служби України*. 2013. № 2. С. 12–23.

**ІДЕЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ**

У статті розглянуто ідею неперервної освіти в українських народних казках. З'ясовано, що неперервну освіту в українських народних казках можна зарахувати до інформальної. Проаналізовано мотиви персонажів до самовдосконалення та здобуття нових знань (соціальні, економічні, емоційно-вольові, спонукальні). Виділено найпоширеніші шляхи отримання неперервної інформальної освіти в українських народних казках. З'ясовано, що неперервна освіта в українських народних казках пов'язана з трудовою діяльністю та попереднім досвідом людини.

*Ключові слова:* неперервна освіта, українські народні казки.

The article considers the idea of continuing education in Ukrainian folk tales. It is found that continuing education in Ukrainian folk tales can be considered as informal. The motives of the characters for self-improvement and gaining of new knowledge (social, economic, emotional and volitional, motivational) are analyzed. The most common ways of obtaining continuing informal education in Ukrainian folk tales are highlighted. It is found out that continuing education in Ukrainian folk tales is connected with the work activity and previous experience of a person.

*Key words:* continuing education, Ukrainian folk tales.

У сучасному суспільстві не виникає сумнівів у потребі особистості постійно вдосконалюватися. Народна педагогіка не лише наголошує на саморозвитку особистості, а й містить ідеї щодо її навчання впродовж життя («Вчитися ніколи не пізно», «Чоловік вчиться від колиски аж до гробової дошки»). Казки демонструють чимало персонажів, які протягом життя значно підвищили рівень інтелектуальних та моральних якостей. Зазначена проблема знайшла відображення у працях дослідників. Так, до питання неперервної освіти зверталися Т. Десятов, І. Зязюн, Н. Ничкало, Л. Сігаєва та інші. Навчально-виховні здобутки народної аналізують І. Довженко, М. Стельмахович, Є. Сявков, однак дослідження ідеї неперервної освіти в українських народних казках ще потребує розгляду. Тому мета публікації: аналіз ідеї неперервної освіти в українських народних казках.

В українських народних казках наявна ідея постійного саморозвитку протягом життя, підвищення інтелектуального рівня, пізнання нового та спроби його опанувати. Мотиви персонажів до самовдосконалення та здобуття нових знань можна поділити на кілька груп: соціальні, економічні, емоційно-вольові, спонукальні. Соціальні мотиви пов'язані із прагненням героя утвердити свій соціальний статус у певному середовищі: улюблений син батька («Царівна-Жаба» [2, с. 62]), роль годувальника у родині («Правда та Кривда» [2, с. 53]), повага певної референтної групи («Про золоту гору» [3, с. 167]) тощо. Економічні мотиви характеризуються бажанням здобути матеріальні вигоди чи поліпшити свій рівень проживання: «Про бідного парубка і царівну» [2, с. 106]. Емоційно-вольові зустрічаються при глибокому внутрішньому переживанні персонажа певної ситуації та бажання виправити її шляхом здобуття нових знань чи вмінь (часто магічного характеру): зрада подруги, прийателя, близької людини («Про царівну, душа котрої була в яйці» [2, с. 104], кохання («Безрука сестра» [2, с. 113]). Спонукальні мотиви пов'язані з впливом на

свідомість героя чітких зовнішніх вимог соціального середовища: батьків, дружини, авторитетної старшої особи, магічної істоти: «Поради соловейка» [2, с. 44].

Варто зауважити, що в українських народних казках неперервна освіта постає як інформальна. Як зазначає Л. Сігаєва, інформальна освіта – це набуття знань дорослими людьми в процесі власної трудової діяльності, нагромадження різноманітних знань шляхом набуття життєвого досвіду; аматорська освіта з метою задоволення особистості; вона ніколи не завершується і не має дипломів [1, с. 39]. Зазвичай, персонажі українських народних казок долучаються до інформальної освіти шляхом подорожування («Про Гришу і змію» [3, с. 149]), спілкування з іншими людьми або чарівними істотами («Сини сліпого царя» [3, с. 141]), вирішення отриманого завдання чи подолання випробування («Про золоту гору» [3, с. 167]), здобуття магічних предметів («Молодильна вода» [2, с. 91]). Отримані знання та навички будуть обов'язково використані під час розв'язання проблеми, що ще раз підкреслює для читача важливість неперервного самовдосконалення. Неперервна освіта в українських народних казках пов'язана з трудовою діяльністю («Брат і сестра в лісі» [2, с. 83], «Дідова дочка й бабина дочка» [3, с. 325]), та попереднім досвідом («Сини сліпого царя» [3, с. 141]).

В українській народних казках наявна ідея неперервної інформальної освіти. Серед мотивів самовдосконалення варто виокремити: соціальні, економічні, емоційно-вольові, спонукальні. Можна виділити кілька шляхів одержання інформальної неперервної освіти: подорож, спілкування з іншими людьми або чарівними істотами, вирішення отриманого завдання чи подолання випробування, здобуття магічних предметів. Важливість постійного саморозвитку підкреслено обов'язковим застосуванням здобутих знань під час розв'язання нагальних проблем у сюжеті.

**Література**

1. Сігаєва Л. Є. Характеристика структури освіти дорослих в сучасній Україні. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2011. Вип. 59. С. 38-42.
2. **Українські народні казки** / за ред. М. Дорошенко. Львів: Каменяр, 1978. 223 с.
3. **Українські народні казки** / уряд. Л. Дунаєвська. Київ: Веселка, 1991. 367 с.

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ**

У цій статті проаналізовано актуальність та роль національно-патріотичного виховання підрастаючого покоління. Узагальнено поняття «патріотизм» та його складові. Окреслено завдання та форми національно-патріотичного виховання. У висновку зазначено місце національно-патріотичного виховання у системі виховної роботи в закладах освіти.

*Ключові слова:* національно-патріотичне виховання, патріот, патріотизм, громадянин, особистість.

This article presents actuality and role of national and patriotic education growing generation. A concept «patriotism» and his constituent sere generalized. At asks and forms of national and patriotic education are out lined. In a conclusion the place of national and patriotic education is marked in the system of educator work in establishments of education.

*Key words:* national and patriotic education, patriot, patriotism, citizen, personality.

Українська нація пройшла довгий, тернистий шлях до незалежності. В світлі недавніх подій, що сколихнули всю державу, питання про виховання свідомого громадянина-патріота є як ніколи актуальним. Патріотизм на даний час є нагальною потребою і держави, якій необхідно, щоб усі діти стали національно свідомими громадянами – патріотами, здатними в недалекому майбутньому забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, а у випадку військової загрози змогли відстояти її незалежність та суверенітет [1]. Тому завданням сучасної системи освіти є виховання громадянина-патріота, що здійснюється через національно-патріотичне виховання підрастаючого покоління

Мета статті: проаналізувати актуальність та роль національно-патріотичного виховання та окреслити форми патріотичного виховання.

В історію української педагогіки ввійшли такі прогресивні демократи - учені, просвітителі, як Іван Вишенський (бл. 1545-1620), який різко критикував єзуїтське виховання в колегіумах, обстоював ідею навчання рідною мовою; Стефан Зизаній (бл. 1570-1610) був ідейним виразником громадської думки в боротьбі проти католицизму. Звичайно, українська нація завжди усвідомлювала своє існування, але розподіл України між Російською та Австро-Угорською імперіями, постійні заборони царизмом всього українського вплинули на національну свідомість українців. Пізніше, Україна ввійде в склад Радянського союзу, який надовго закарбує в головах українців, що поняття «Батьківщина» не існує, а є лише один, великий і єдиний народ.

Стан сучасного суспільства вимагає від системи освіти виховати громадянина-патріота. Сучасному патріотичному вихованню має бути в певній мірі властива випереджувальна роль у демократичному процесі. Воно мусить стати засобом відродження національної культури, припинення сепаратизму, стимулом пробудження таких моральних якостей як совість, людяність, почуття власної гідності; засобом самоорганізації, особистісної відповідальності; гарантом громадянського миру і злагоди в суспільстві [1].

Патріотизм – складне і багатогранне поняття, один з найважливіших компонентів індивідуального та суспільного способу життя. Основними складовими патріотизму є: любов до Батьківщини, народу, рідної мови; повага до законів держави, Конституції країни; почуття власної гідності; готовність до самопожертви. Вище зазначені складові і визначають зміст виховної роботи з національно патріотичного виховання.

Основним документом щодо національно-патріотичного виховання підрастаючого покоління є Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затверджена Указом Президента України від 13.10.2015 р. № 580/2015. Тому зусилля педагогів мають бути спрямовані на виховання та підвищення рівня патріотизму у підрастаючого покоління. Особливу увагу слід приділити заходам з національно-патріотичного виховання.

Головним завданням освітніх закладів у національно-патріотичному вихованні є побудова виховної діяльності так, щоб сама її організація, шкільне середовище, приклади учителів виховували дітей у дусі патріотизму, повазі до культури та історії, щоб слова «Україна», «рідна мова», «патріот» звучали для них сповненими змісту, а не абстрактними поняттями.

Весь освітній процес має бути насичений різними аспектами патріотичного виховання. Проте особлива роль тут належить предметам соціально-гуманітарного циклу, а саме: історії, географії, природознавству, суспільствознавству, літературі [1].

Отже, популярними нині формами національно-патріотичного виховання є: інтерактивна патріотична зарядка; творчий проект «Алфавіт мого міста»; тематичний (національно-патріотичний) клуб вихідного дня; майстер-клас із виготовлення арт-листівок для українських воїнів; колективна гра зі створення панно «Україна – моя країна!»; авторський стріт-арт на асфальті крейдою (малюнок і назва); гра-репортаж «Видатні імена сучасної України»; звіт- мандрівка «Сюжетні замальовки рідного краю»; патріотичний флеш-

моб; презентація ролику (мультфільму) на патріотичну тематику, виготовленого дітьми; зустрічі з цікавими земляками-патріотами; акція-пересувна виставка «Маємо знати свої права»; реконструкція історичних подій.

Отже, національно-патріотичне виховання є актуальним на сьогодні, відіграє важливу роль у виховній роботі загальноосвітніх навчальних закладів, які допомагають сформувати особистість громадянина-патріота з почуттям національної гідності.

**Література:**

1. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Шкільний світ*. 2014. № 23. С. 23

УДК 37.015.3:159.955

**Слонь Д. В.,**

*студентка факультету української філології, КДПУ  
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Король А. М.*

# **ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ**

У статті поставлено завдання розглянути особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній освіті. У результаті аналізу наукової літератури автор подає перелік засобів ІКТ для дітей з особливими можливостями. Обладнання виконую корекційну та соціалізуючу функції. Обґрунтовано можливості та переваги інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивному навчанні. Продемонстровано навчальну доцільність, організаційну та комунікативну ефективність.

*Ключові слова:* інклюзія, інформаційно-комунікаційні технології, навчально-корекційні цілі.

The article aims to consider the peculiarities of the use of information and communication technologies in inclusive education. As a result of the analysis of scientific literature, the author presents a list of ICT tools for children with special needs. The equipment performs corrective and socializing functions. The possibilities and advantages of information and communication technologies in inclusive education are substantiated. The educational expediency, organizational and communicative effectiveness have been demonstrated.

*Key words:* influence, information and communication technologies, educational-correctional goals.

Інклюзивне навчання передбачає умову доступності освіти учням з особливими можливостями. Інклюзивність виключає дискримінацію та забезпечує рівність – цей принцип є головним у розвитку національної системи освіти. Отже, актуальність теми полягає у вирішенні проблеми адаптації навчання до освітніх потреб дітей з особливими можливостями, орієнтуючись на підвищення доступності інформаційно-комунікаційних технологій, запровадження відкритого доступу до освітнього і наукового контенту.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити особливості інклюзивного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Одним із напрямів щодо підвищення ефективності та якості корекційного та навчального процесу в умовах спеціальної та інклюзивної освіти є впровадження методик, що базуються на основі використання цифрової техніки, зокрема використання комп'ютера і його складових та створення різнопрофільних корекційних та навчальних програм. Вивчаючи досвід фахівців з методики використання комп'ютерних технологій, можна стверджувати, що роль комп'ютерної технології у навчально-виховному процесі надає вчителю низки переваг, зокрема: 1) можливість вийти за межі традиційних методів навчання; 2) додаткова мотивація навчальної діяльності, особливо у випадках, коли інші засоби безсилі; 3) розширення можливостей

використання різних аналізаторних систем у процесі роботи; 4) створення під час занять різноманітних ситуацій спілкування; 5) привчання дитини самостійності у навчанні та самоконтролю; 6) оволодіння дитиною основами комп'ютерної грамоти.

О. Легкий підкреслює, що інформаційні технології навчання допомагають учителю досягти навчально-корекційних цілей, застосовуючи й окремі види навчальної праці, і будь-який їх набір, тобто спроектувати навчальне середовище. Педагог дістає додаткові можливості для підтримки і спрямування розвитку особистості учня з обмеженими можливостями, творчого пошуку, організації їх спільної роботи, розробки й вибору необхідних навчальних комп'ютерних програм [2, с. 9].

Для інклюзивної світи одним з важливих компонентів є організація дистанційної освіти. Необхідно встановити відповідне мультимедійне обладнання (комп'ютер, принтер сканер, веб-камера та інші), за допомогою якого буде підтримуватись зв'язок дитини з центром дистанційного навчання. Під час навчального процесу відбувається як спілкування між викладачем та дитиною (батьками дитини) у режимі онлайн, так і виконання учнем завдань, що надсилаються електронною поштою, а потім з відправкою результатів до центру дистанційного навчання або навчального закладу. З метою забезпечення комплексної реабілітації, створення передумов для соціалізації дітей дошкільного та

шкільного віку в умовах інклюзії і розробляються комп'ютерні програми корекційно-розвивального напрямку та впроваджуються у навчально-виховне середовище [1, с. 4-5].

Включення інформаційно-комунікаційних технологій до навчального процесу дітей з особливими потребами надає вчителям-дефектологам, психологам, логопедом, сурдопедагогам та родині дитини переваги організаційного характеру: 1) можливість спеціалісту підготувати індивідуальні плани занять з кожною дитиною; 2) полегшити підготовку вчителя до заняття; 3) спостерігати динаміку розвитку навичок учня, що корегуються.

Серед засобів інформаційно-комунікаційних технологій, які ефективно використовувати в інклюзивному навчанні, виокремлюють:

1. Універсальний комп'ютерний сурдотехнічний комплекс (УКСК) – призначений для проведення занять з розвитку слуху і корекції мовлення, контролю за зміною стану слуху, для вибору типу, режиму і налаштування роботи в спеціальних дошкільних установах, у школах-інтернатах, технікумах та інститутах [1, с. 8-9].

2. Універсальний комп'ютерний комплекс (УКК1) використовують під час спеціально організованого навчання та в домашніх умовах для ефективного розвитку мовлення та когнітивних

навичок дитини, що має сенсорні та інтелектуальні порушення.

3. Універсальний комп'ютерний комплекс (УКК2) використовують під час спеціально організованого навчання дитини, що має сенсорні та інтелектуальні порушення, в умовах інклюзивного навчання [1, с. 9-11].

Низка технологічних рішень, доступних і часто безкоштовних, сприяють розвитку середовищ ефективної навчальної взаємодії: 1) синхронної та асинхронної комунікації (електронна пошта, веб-конференції); 2) мультимедійної інтеракції (доповнена реальність, гейміфікація); 3) інноваційних методик оцінювання (самооцінювання, онлайн-тестування).

Освіта є засобом посилення індивідуальної спроможності й розширення меж свобод учасників освітнього процесу, а розвиток пізнавальної діяльності учнів є першочерговим завданням у сучасному освітньому процесі.

На нашу думку, в інклюзивному навчанні корекційний вплив – це один з визначальних напрямків роботи з учнем, який має спеціальні потреби. Тому впровадження інформаційно-комунікаційних технологій передбачає наявність широкого вибору програм з різних навчальних дисциплін, які б мали навчальну мету, удосконалювали знання, збагачували практичний досвід соціалізації школярів.

#### Література

1. Засенко В. В., Колупасва А. А., Мороз Б. С., Овсяник В. П. Використання інформаційних технологій в умовах спеціального та інклюзивного навчання дітей зі слухо-мовленнєвими порушеннями: [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://rc-vabos.at.ua/\\_ld/0/9.pdf](http://rc-vabos.at.ua/_ld/0/9.pdf) 2. Легкий О. Корекційні можливості застосування комп'ютера у спеціальній школі. Дефектологія. 2002. № 1. С. 36-39.

УДК 378.064.2

Совдагарова Л. Б.,  
магістрантка кафедри педагогіки, КДПУ

### ПЕДАГОГІКА СПІВПРАЦІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Упровадження нових педагогічних технологій навчання, зокрема, реалізація педагогіки співпраці, сприяє осмисленню прогресивних здобутків розвивальних процесів освіти. У статті висвітлено філософську основу, першочергові напрями впровадження інноваційної технології співпраці при навчанні студентів закладів вищої освіти та проаналізовано специфіку використання даної технології у світлі концепції навчання впродовж життя.

*Ключові слова:* педагогічні технології, співробітництво, інновація, комунікація, навчання впродовж життя.

The introduction of new pedagogical learning technologies, in particular, the implementation of pedagogy of cooperation, contributes to understanding the progressive achievements of developing educational processes. The article shows the philosophical basis, the priority directions of introducing innovative technology of cooperation in teaching students of higher educational institutions and analyzed the specifics of using this technology in the concept of learning throughout life.

*Key words:* pedagogical technologies, cooperation, innovation, communication, learning throughout life.

Сучасний стан економіки та стрімкий розвиток науково-технічного прогресу вимагає особливу увагу приділяти впровадженню інноваційних технологій для підготовки спеціалістів, здатних швидко знаходити необхідну інформацію, вільно володіти засобами та методами комунікацій та створювати принципово нові ідеї. Особливо це

стосується освітньої галузі. З огляду на це, пріоритетним стає впровадження принципово нового педагогічного мислення, коли людина має вдосконалювати свої вміння та навички протягом всього життя. Якісно це можливо зробити лише систематичним та всебічним впливом інноваційної педагогіки на ступінь розвиненості особистості

студента, особи, яка навчається, її здатності комфортно адаптуватись у самостійному житті. Співробітництво, як засіб однієї з новітніх педагогічних технологій при цьому відіграє значну роль для навчання та виховання людей з актуальними знаннями, критичністю та гнучкістю мислення, високою особистісною відповідальністю, творчо ініціативних та здатних досягати визначеної мети коректними засобами та оптимальним шляхом.

Метою статті є висвітлення першочергових напрямів впровадження інноваційної технології співпраці при навчанні студентів закладів вищої освіти та аналіз специфіки використання даної технології у світлі концепції навчання впродовж життя.

Педагогіка співробітництва – це система, яка базується на спільній діяльності викладача та студентів, прагненню всіх учасників досягти визначеної мети. Ще на початку XX сторіччя почали виникати та реалізовуватись ідеї навчання в співробітництві. Також ця дидактична система ефективно працює і в багатьох країнах Єврозоюзу. Найяскравішим прикладом може стати втілення ідеї співпраці в системі «ENApplan» німецького педагога П. Петерсена – учні поєднанні у різновікові групи і проходять навчання за індивідуальним планом та інтегрованою програмою [3].

Відомий український педагог І Підласий розглядає сучасні українські технології з педагогіки «як загальну основу певним чином організованої педагогічної діяльності та як найбільш поширені модифікації, що з'являються з особливостями використання технологій у навчальних закладах різних типів». За його визначенням, існує три основні технології, однією з

яких є «співпраця (партнерство) – яка узгоджує задоволення потреб того, хто навчається й основну мету навчання» [1].

Також про поділ інноваційних педагогічних технологій у сучасній освіті зазначала О. Пометун ще всередині минулого століття, коли Я. Голантом були запропоновані активна та пасивна моделі. Учена виокремлює інтерактивний метод, при якому в групі створюються комфортні умови, в яких студент може реалізовувати свої інтелектуальні здібності, успішність. Це співнавчання, взаємонавчання, де викладач і студент є рівноправними суб'єктами всього навчального процесу [2].

При реалізації концепції навчання впродовж життя базовими стають упровадження нових педагогічних технологій, таких як інформаційні та особистісно-орієнтовані. Співпраця, як основний компонент особистісно-орієнтованого «навчання довжиною в життя» не може бути обмеженою лише закладами вищої освіти. Необхідно створювати групи для організації так званого «формального» навчання, коли люди спілкуються, знаходять нові ідеї для вирішення своїх завдань поза університетом.

Технологія співпраці, або партнерська технологія, ґрунтується на принципі педагогічної взаємодії між викладачем і студентами, коли педагог однаково турбується і про засвоєння нового матеріалу, і про особистісне «Я» студента, його розвиток. Це непросте завдання – необхідно гармонійно поєднувати навчальний процес з тонкими «дотиками до душі» людини, яка прийшла на навчання. А особливо це стосується вже дорослих людей, які мають свою чітко визначену позицію в житті, роботі, і, які мають своє уявлення про методи організації власного навчання.

#### Література

1. Підласий І. Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ: 2004. 74 с. 2. Пометун О. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти. URL: <http://visnyk.iatp.org.ua>. 3. Petersen P. Der kleine Jena-Plan. Weinheim und Basel, 2001. P. 137.

УДК 37.026:[378:37.011.3-051]

Таран О.С.,  
магістрантка кафедри педагогіки, КДПУ

### ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПОНЯТЬ «ТВОРЧІСТЬ», «ДІЯЛЬНІСТЬ», «ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ»

У статті розглядаються поняття «творчість», «діяльність», «творча діяльність» з точки зору філософії, психології та педагогіки. Трактуються дані поняття різними вченими.

*Ключові слова:* творчість, діяльність, творча діяльність, особистість.

The article deals with the notion of "creativity", "activity", "creative activity" from the point of view of philosophy, psychology and pedagogy. The concepts are being treated by different scientists.

*Key words:* creativity, activity, creative activity, personality.

У наш час суспільству потрібні не просто фахівці в традиційному розумінні цього слова, а ті які мислять по-новому, тобто які здатні до

усвідомлення та реалізації тих завдань, які виникають сьогодні. Особливо цінуються якості особистості які нестандартно можуть мислити, які

здатні до творчості. В педагогіці рішення цих складних задач пов'язується з розвитком творчого потенціалу кожної людини. Тому ми маємо творчо ставитися до професійної діяльності.

На сучасному етапі проходить переосмислення процесу виховання, його принципів, засобів та методів. Поряд з такими нормативними і проєктивними функціями, як передача моральних норм, трансляція знань, розвиток здібностей особистості, в новому соціальному контексті завдаються також і функції розвитку здібностей до творчості в професійній діяльності.

Актуальне завдання суспільного розвитку виховувати особистості, які здатні до творчої діяльності. А для цього необхідні знання про механізми процесу творчої діяльності, структури творчої особистості.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні поняття «творчість», «діяльність» та «творча діяльність» в науковій літературі, а також в розкритті сутності та змісту цих понять.

Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації тощо). Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту [9].

Енциклопедичний словник Брокгауза та Ефрона на початку сторіччя, розглядав творчість як «створення чогось нового» [1, с. 34]. В такому значенні це слово могло бути застосоване для всіх життєвих процесів, тому що життя – це ряд безперервних змін, і все, що поновлюється та зароджується в природі є продуктом творчих зусиль. Однак поняття творчості передбачає особистісний початок і слово, що йому відповідає, вживається переважно до людської діяльності. В цьому загальноприйнятому значенні, творчість-умовний термін, для позначення психічного акту, що виражається у втіленні, відтворенні або комбінації даних нашої свідомості в новій формі у сфері абстрактного мислення, художньої та практичної діяльності [6, с. 513].

В. Бехтерев розглядає творчість як «створення чогось нового в ситуації, коли проблема-подразник викликає створення домінант, навколо якої

концентрується необхідний для рішення запас минулого досвіду» [2, с. 43].

Творчість з точки зору філософської науки – це атрибут людської діяльності, її необхідна, суттєва якість. Воно визначило виникнення людини і людського суспільства, є підставою подальшого прогресу матеріального та духовного виробництва [7].

В. Цапок говорив : «Творчість – це історично еволюціонуюча форма активності людей, що виражається в різноманітних видах діяльності і веде до розвитку особистості. Через творчість реалізується історичний розвиток і зв'язок поколінь» [8]. Науковець А. Король у своїх дослідженнях вважає, що поняття «творчість» передбачає цілісне самостійне створення нового, неповторного, оригінального, значущого; це якість особистості, що допомагає їй відмовитися від ремісницького відтворення і сприяє подоланню конформізму [3, с. 10].

Поняття «творчість» невід'ємне від таких понять як «творча діяльність».

Творча діяльність складана та багатогранна, вона вимагає від особистості визначених якостей, як фізичних так і психічних. В. Богословський приходить до висновку, що здібність – синтез якостей людської особистості, який відповідає вимогам діяльності та забезпечує високі досягнення у цій діяльності. Також вчений виділяє різновиди здібностей згідно їхньої спрямованості [4, с. 145].

Багато психологів пов'язують здібності з творчою діяльністю, перш за все з особливостями мислення. Так, відомий американський психолог Гілфорд, який цікавився проблемами людського інтелекту встановив, що творчим особам властиве так зване дивергентне мислення. Дивергентний спосіб мислення лежить в основі творчого мислення, яке характеризується такими особливостями: швидкістю, гнучкістю, оригінальністю, закінченістю [5, с. 76].

Отже, теоретичне осмислення даної проблеми дало можливість визначити сутність і зміст таких понять «творчість», «діяльність» та «творча діяльність». На основі узагальнення результатів теоретичного аналізу наукової літератури можна зробити висновок, що серед дослідників немає єдності у визначенні цих понять.

#### Література

1. Анисенкова І. П. Педагогіка : історія та теорія : навчальний посібник. Одеса : Optimum, 2009. 450 с.
2. Батюшков Ф. Творчество. *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*. СПб., 1901. Т. 64 С. 56.
3. Король А. М., Власенко І. М. Навчально-творча діяльність учнів у процесі вивчення предметів художньо-естетичного циклу : навч.-метод. посіб. для студ. вищих пед. закладів. Кривий Ріг. 180 с.
4. Кучерявий І. Т. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості : навчальний посібник. Київ. 2000. 288 с.
5. Пономарева Я. А. Психология творчества под ред. Я. А. Пономарева. Москва, 1990 С. 78.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 2007. 713 с.

УДК 37.091.12:005.963

Трухонь Б. С.,

магістрантка кафедри педагогіки, КДПУ

науковий керівник – доктор пед. наук, професор Дороніна Т. О.

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗМІСТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ (досвід Центру доуніверситетської та післядипломної освіти КДПУ)**

Представлено нормативно-правове підґрунтя формування змісту та структури підвищення кваліфікації у системі післядипломної педагогічної освіти; охарактеризовано форми перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів різних шкільних предметів, що здійснюється Центром доуніверситетської та післядипломної освіти КДПУ; визначено роль післядипломної освіти педагогічних кадрів у процесі реалізації засадничих положень; окреслено зміст післядипломної педагогічної освіти; особливу увагу зосереджено на вивченні інноваційних форм роботи вишу в процесі підвищення кваліфікації вчителів.

*Ключові слова:* післядипломна освіта, післядипломна підготовка, підвищення кваліфікації, нормативно-правове забезпечення, педагогічний працівник.

The normative and legal basis for the formation of the content and structure of advanced training in the system of postgraduate pedagogical education is presented; the forms of retraining and advanced training of teachers of various school subjects, which is carried out by the Center of pre-university and postgraduate education of the KPUU, are characterized; the role of postgraduate education of pedagogical personnel in the process of realization of basic positions is determined; the content of postgraduate pedagogical education is outlined; special attention is focused on the study of innovative forms of higher education in the process of improving the skills of teachers.

*Key words:* postgraduate education, postgraduate training, advanced training, normative-legal support, pedagogical worker.

Професійному розвитку та підвищенню кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників присвячено статтю 59 Закону України «Про освіту». Частина четверта цієї статті говорить про те, що підвищення кваліфікації є необхідною умовою атестації педагогічного працівника [1].

Абзац четвертий частини другої статті 59 Закону «Про освіту» визначає, що вид, форму та суб'єкта підвищення кваліфікації обирає педагогічний (науково-педагогічний) працівник. Як види підвищення кваліфікації в абзаці першому частини другої статті 59 названо навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо [2].

Зміст підвищення кваліфікації педагогічних працівників передбачає включення новітніх наукових досягнень та соціально-економічних тенденцій розвитку України і світу, вдосконалення форм і методів навчання, запровадження сучасних активних методик. Для Криворізького державного педагогічного університету (далі – КДПУ) робота з перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів різних шкільних предметів, як, власне, і підготовка вчителів, є традиційною.

Курси підвищення кваліфікації вчителів працюють за навчальним планом, який затверджується щороку та погоджується в Інституті інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Зміст та структура навчального плану регламентується державними стандартами, регулюється «Типовими навчальними планами та анованими програмами підвищення кваліфікації

педагогічних працівників системи загальної середньої освіти», низкою нормативних і рекомендаційних документів МОН, погоджуються із замовником, яким для нас є департамент освіти і науки виконкому Криворізької міськради.

Згаданими типовими навчальними планами визначено наявність у програмі підвищення кваліфікації вчителів трьох модулів: соціально-гуманітарного, професійного, діагностико-аналітичного. Практика, що ґрунтується на необхідності включити в 72 години перелік усіх складових трьох обов'язкових модулів, з одного боку, надає можливість учителям, так би мовити, «уживу» познайомитись із певними аспектами розвитку сучасної науки, науковим доробком професорів і доцентів університету, досягнути глибини наукових розвідок.

Неодмінною складовою підготовки на КПКВ є подання на рецензування кваліфікаційної роботи, яка засвідчує напрацювання вчителя за міжкурсовий період і відповідає тематиці його роботи в методоб'єднанні. Власне, ця робота є єдиним документом, який підтверджує належну кваліфікацію вчителя, та виконання 48 годин самостійної роботи, що дозволяє йому претендувати на присвоєння кваліфікаційної категорії.

Насамкінець наголосимо, що ЦДПО є тим майданчиком, який дозволяє університету тримати зв'язок зі школою, і з учнем як майбутнім студентом, і з учителем як колишнім студентом, фахівцем-практиком. Важливо цей зв'язок не втратити, а навпаки, поглибити співпрацю в напрямі розвитку освітнього простору Криворіжжя.

**Література**

1. Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 р. № 651-XIV. Дата оновлення: 13.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення: 26.01.2019). 2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 20.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 26.01.2019).

**ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

У статті розкривається питання щодо впровадження та використання інноваційних технологій у вищій школі. Детального аналізу дістали питання «інновація», «інноваційні технології». Окреслено основні переваги впровадження інноваційних процесів у технології вищої освіти. Визначено критерії, які впливають на вибір методів, форм та засобів інноваційних технологій.

*Ключові слова* : інновації, інноваційні технології, електронний посібник, навчання, вища школа.

The issue of introduction and use of innovative technologies in higher education is revealed in the article. The issue of "innovation", "innovative technologies" got a detailed analysis. The main advantages of introduction of innovative processes in technology of higher education are outlined. The criteria that influence the choice of methods, forms and means of innovative technologies are determined.

*Key words* : innovations, innovative technologies, e-manual, training, high school.

Однією з головних ознак сучасного суспільства є його розвиток на основі інновацій. В умовах сьогодення вища освіта вимагає від науково-педагогічних працівників опанування і впровадження інноваційних технологій навчання й викладання, заснованих на мультимедійних, інформаційних програмах, системах передання знань.

Сутність впровадження інноваційних процесів у технології вищої освіти стали об'єктом вивчення як українських так і зарубіжних учених.

Зокрема, наукові доробки таких вчених як, А. Алексюк, М. Бургін, Л. Ващенко, І. Доброскок, Г. Клімова, Г. Коцура, С. Нікітчина, П. Сауха, В. Сластьоніна, А. Хуторський та ін. присвячені теоретичним і науково-практичним проблемам інноваційної парадигми у вищій школі [1].

Метою нашої статті є окреслення основних переваг впровадження інноваційних процесів у технології вищої освіти.

Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» інновації – це новостворені і вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що суттєво покращують структуру та якість виробництва і соціальної сфери.

Технології електронного навчання можуть застосовуватися при різних формах навчання:

- при очній та очно-заочній формі – вони допомагають організувати самостійну роботу та проводити безперервний моніторинг навчального процесу;

- при заочній формі – інформаційні технології є основною формою подання матеріалу, сприяють виробленню навичок практичної роботи, допомагають організувати моніторинг навчального процесу.

Інноваційні технології у закладі вищої освіти дозволяють:

- студентам: ефективно використовувати навчально-методичну літературу та матеріали;

- розвивати проблемно-пошукове мислення; розширювати можливості самоконтролю отриманих знань;

- викладачам: оперативно обновлювати навчально-методичну літературу; використовувати імітаційні технології навчання; розширювати можливості контролю знань студентів;

- у цілому: удосконалювати якість наявних технологій підготовки спеціалістів [2].

Інформатизація вищої освіти асоціюється із пірамідою, основа якої – нові електронні освітні продукти. Із появою електронних видань і віртуальних навчальних лабораторій у практичних заняттях з'явилась можливість швидко отримувати інформацію. Одним із таких навчальних ресурсів, який доцільно використовувати у вищій школі, є електронний посібник.

Електронні навчальні посібники являють собою систематизований матеріал у межах програми навчальної дисципліни, на меті яких – вивчення предмета «з нуля» до межі предметної сфери, визначеної програмою навчання, та націлені на підтримку роботи й розширення можливостей викладача і самостійну роботу студента. У межах посібника розділи взаємопов'язані, в них подається теоретичний матеріал, виділено основні поняття, різноманітні схеми, малюнки, які допомагають у вивченні відповідних тем. Посібники мають розширену, різномірну структуру та звуковий супровід.

Інноваційність у освітньому процесі приводить до зміни взаємовідносин викладачів та студентів. Так, у традиційному навчанні простежується підсистема «суб'єкт» – «об'єкт», у якій студенту відводиться пасивна та залежна роль. При інноваційному навчанні студент перетворюється у важливий освітній суб'єкт, залучений до активної, творчої співпраці з викладачем.

Результатом впровадження комп'ютерних технологій в навчання є різке розширення сектору самостійної навчальної роботи, яка дозволить розвивати активно-діяльнісні форми навчання.

**Література**

1. Берестова А. Інноваційні технології та методи навчання у професійній освіті. URL: <http://nadoest.com/innovacijni-tehnologii-i-ta-metodi-navchannja-u-profesijnij-osv> (дата звернення: 08.11.2018). 2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

УДК 373.015.3:005.32

Ховрякова Т. І.,

аспірантка кафедри педагогіки, КДПУ

науковий керівник – доктор пед. наук, професор Дороніна Т. О.

### УКРАЇНСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА (1985 – 2000 рр.)

У статті розглянуто поняття «педагогічна преса», визначено його сутність. Теоретично обґрунтовується українська науково-педагогічна періодика, як засіб педагогічної комунікації, відображено мізерність вітчизняних україномовних видань загальнотеоретичного педагогічного спрямування з 1985 по 2000-ий рік.

*Ключові слова:* преса, педагогічна преса, науково-педагогічна періодика.

The article deals with the concept of «press» and «pedagogical press», their essence is determined. Theoretically, Ukrainian scientific-pedagogical periodicals, as a means of pedagogical communication, are substantiated. The scantiness of domestic Ukrainian-language editions of pedagogical direction from 1985 to 2000 is displayed.

*Key words:* press, pedagogical press, scientific and pedagogical periodicals.

Наше сьогоднішнє – це ера сучасних технологій, новітніх приладів. Однак, незалежно від того сидимо ми за екраном монітору, чи тримаємо в руках освітню брошуру, газету чи журнал, ми отримуємо інформацію. Нині, саме педагогічна преса стає невід'ємною частиною буття освітян. Основні завдання якої полягають у тому, щоб підвищувати педагогічну та інформаційну культуру вчителів та педагогів, стимулювати зростання їхнього інтересу до педагогічної теорії та практики, питань розвитку вітчизняної освіти.

Педагогічна преса є багатофункціональною структурною одиницею педагогічного життя країни, саме тому, для нас першочерговим завданням постає аналіз періодичних видань, які домінували на теренах нашої країни з кінця ХХ (1985 р. – перебудованого періоду) до початку ХХІ ст.

Мета статті – розглянути поняття «преса», «педагогічна преса» та акцентувати увагу на вітчизняні україномовні періодично-педагогічні видання з 1985 по 2000 й рік.

Звертаючись до наукових джерел, ми зіткнулись з основним поняттям преси (рукописні і друковані періодичні (газети, журнали) й неперіодичні (книги, брошури, листівки та ін.) видання, що є засобом інформаційного виразу та формування суспільної думки...[4]). А також, з тим, що більшість вітчизняних науковців наголошують на важливості, цінності педагогічної періодики, адже саме вона відображає етапи розвитку української освіти. Становлення й розвиток науково-педагогічної преси представлено в низці наукових праць таких педагогічних персоналій: І. Зайченка, С. Лобода, Є. Хриковим (етапи розвитку та періодизація педагогічної преси); А. Говорун, М. Кухти, С. Лаби, І. Мельник, В. Розгон (ідеї та розвиток національного виховання в педагогічній періодиці); Л. Васишин, Н. Зубко, О. Клименко, О. Коновець, О. Косинська, І. Омельченко, О. Стадник, Н. Хміль (загальні освітньо-педагогічні проблеми); Л. Березівська, Н. Дічек, Н. Побірченко,

О. Сухомлинська, Т. Філімонова (аналіз творчості видатних українських педагогів-публіцистів); А. Животко, М. Романюк, А. Пугач, Ю. Тернопільський, П. Федоришин (історії української преси в цілому).

Щодо значення педагогічної преси, то ми цілком погоджуємось з конкретизацією, наданою В. Розгоном, у якій він наголошує на тому, що з одного боку, педагогічні періодичні видання розкривають реальність науково-педагогічного життя країни, а з іншого – впливають на процеси, що відбуваються в освітянській сфері в цілому... звернення до вивчення тенденцій розвитку української науково-педагогічної періодики, як засобу науково-педагогічної комунікації є вкрай необхідним завданням [3].

С. Лобода зазначає, що, на її думку, педагогічна преса – одна з форм вияву педагогічної свідомості й ефективний засіб впливу на неї, а також специфічний механізм творчого науково-педагогічного освоєння дійсності. Педагогічна преса – це періодичні видання, призначені для фахівців і для зацікавлених громадських кіл, статутним завданням яких є сприяння розвитку педагогічної науки і практики [2].

Відтак, початком відліку для нас слугує період Новітньої української педагогічної преси, котрий за твердженням М. Баранник і П. Голобуцького починається після квітневого 1985 року пленуму ЦК КПРС. В УРСР з'явилася напівлегальна преса – це були видання, що не мали дозволу на друк та поширення, але й не закривалися органами КДБ при РМ УРСР [1].

В окреслений нами період, спираючись на зведені бази даних періодичних видань державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. Сухомлинського, ми можемо зауважити, що на початок 1985 р. в загальному обігу було менше 500 видань, до того ж тільки близько 10% були україномовними. У 1985 р. взагалі на території України виходило тільки два українських педагогічних журнали для педагогів, вчителів,

вихователів і батьків загальнотеоретичного спрямування: «Життя і школа» (1954, Київ) та «Дошкільне виховання» (1931, Київ).

Були видання, котрі видавалися союзом діячів-емігрантів, на території інших держав. Такі, як «Наше життя» (Нью-Йорк), «Рідна школа» (Нью-Йорк), «Рідношкільник» (Торонто) і т.ін.

З 1991 р. із отриманням статусу незалежності на території країни збільшується й кількість педагогічних журналів і педагогічної преси загалом. Вже на 2000 р. періодичні бази даних начисляють більше 1034-их педагогічних видань, а саме педагогічних журналів та газет, з яких

приблизно 65% становили вітчизняні україномовні видання.

Зроблений нами огляд дозволяє зробити певні висновки, про те, що на території держави довгий час переважала іншомовна педагогічна періодика. Тоді, як україномовні видання друкувались далеко за межами країни. Поштовхом для розвитку вітчизняної педагогічної преси стала незалежність України. Збільшилася кількість періодичних видань, що мало вагомий внесок для розвитку освіти та педагогічної думки загалом.

#### Література:

1. Баранник М. В., Голобуцький П. В. Історія преси в Україні. *Енциклопедія історії України*. Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2005. 672 с. 2. Лобода С. М. Педагогічна преса як чинник формування педагогічної творчості вчителів в історії розвитку української освіти (XX століття): дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2011. 462 с. 3. Розгон В. В. Вплив педагогічної преси на розвиток суспільного дошкільного виховання в Україні (кінець XIX – 90-ті роки XX століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Хмельницький, 2015. 20 с. 4. Украинский советский энциклопедический словарь : в 3 т. / редкол.: А. В. Кудрявцев (ответ. ред) и др. Київ : Глав ред. УСЭ, 1988. 768 с.

УДК 377.016: 93/94

Чупилко О. О.,

магістрантка кафедри педагогіки, КДПУ

науковий керівник – канд. пед. наук, доцент, Щербина С. М.

### ДІАЛОГІЧНЕ НАВЧАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкривається сутність понять «діалог», «навчальний діалог», «діалогічне навчання», «діалогічна взаємодія», «діалогічне спілкування», а також висвітлено особливості впровадження діалогічного навчання як інноваційного у закладі вищої освіти.

*Ключові слова:* діалог, навчальний діалог, діалогічне навчання, діалогічна взаємодія, діалогічне спілкування, заклад вищої освіти

The article provides insight into definitions of «dialogue», «educational dialogue», «dialogic education», «dialogic interaction», «dialogic communication» as well as highlights the peculiarities of implementing the dialogic education as innovative approach in higher education establishment.

*Key words:* dialogue, educational dialogue, dialogic education, dialogic interaction, dialogic communication, higher education establishment.

Відповідно до сучасної гуманітарної парадигми освіти, головна мета і призначення якої полягають в усвідомленні людини у світі, оволодінні способами взаємодії з ним. Гуманістична освітня модель передбачає орієнтацію викладача на діалогічне навчання, яке сприяють становленню відносин нового типу в системі «викладач – студент», «студент – студент» з акцентом на суб'єктну взаємодію.

Проблема діалогізації освіти представлена у наукових розвідках вітчизняних та зарубіжних науковців (В. Андрієвська, Г. Балл, Л. Велитченко, Л. Виготський, А. Волинець, В. Горшкова, І. Зязюн, В. Кан-Калик, А. Мудрик, В. Семиченко, П. Фрейре, Л. Щерба, Я. Якубінський та ін.), які вказували на важливість діалогу для оптимізації процесу навчання й розвитку професійно та соціально важливих особистісних утворень.

Мета статті – розкрити особливості впровадження діалогічного навчання у сучасному закладі вищої освіти.

Діалог – це первинна і найбільш фундаментальна форма в генезисі

міжособистісного спілкування, у процесі якого людина вступає в безпосередній контакт з іншими людьми, обмінюється з ними судженнями з того чи іншого питання, прагне з'ясувати те, що їй незрозуміло, підтверджує чи відкидає свою точку зору. Діалог у навчанні (або навчальний діалог) визначається як своєрідна форма спілкування між учасниками педагогічного процесу за умов навчальної ситуації, під час якої й відбувається інформаційно-смісловий обмін між партнерами та регулюються їхні стосунки.

Інтерес до навчального діалогу пояснюється перевагою його над монологом, котрий широко використовувався в традиційній системі «викладач – студент». Монолог стримує розвиток студента, його ініціативу, робить його замкнутим. Діалогічне спілкування не скуте жорсткою логічною послідовністю і навіть стандартними правилами граматики. У діалозі головне – заклик до співучасті, до взаєморозуміння, до спільного пошуку рішень. Діалог – це обговорення в невеликій групі учасників досить суперечливих і навіть спірних проблем. Це – обмін

індивідуальними точками зору з приводу проблеми, що розглядається, у результаті якого утворюються єдине смислове поле, яке дозволяє зрозуміти і саму проблему, і один одного.

За зовнішньою дидактичною формою діалог нагадує проблемну ситуацію, має її необхідні атрибути: протиріччя, дефіцит орієнтовних основ дії, інформації, цілісного уявлення про ситуацію. З іншого боку, особистісно-смиловий діалог не ставить за мету «зняття» цієї проблемної, оскільки для особистості важливим є з'ясування життєвих колізій у аспекті її життєвого сенсу. Тому діалогічна ситуація характеризується не тільки об'єктивною проблемністю, але і значущістю самого факту виявлення цієї проблемності для суб'єкта. Вести діалог – значить, залучати іншого до своєї проблеми. Відгук педагога на проблему свого вихованця слугує для останнього підтвердженням її значущості, стимулом для утворення нового сенсу.

Ознайомлення з науковими доробками М. Амінової, Л. Виготського, Ю. Кулюткіна, С. Рубінштейна, І. Семенова, С. Степанова, Г. Сухобської дозволило нам виділити основні функції навчального діалогу: передача інформації, соціального досвіду та культурної спадщини людства і конкретного оточення адекватними засобами, в результаті чого й формується певний світогляд; регулювання стосунків, виникнення взаєморозуміння як результату діалогічної комунікації; забезпечення саморегуляції та саморозвитку особистості на основі «діалогу із самим собою», який реалізує рефлексивну функцію діалогу. Л. Зазуліна наголошує й на розвивальній функції діалогу [1, с. 5]. Н. Салацька стверджує, що діалог забезпечує формування системи педагогічних відносин, плідних міжособистісних стосунків у колективі; реалізацію можливостей комплексного виховного впливу [2, с. 77].

Діалогічне навчання – це спільна діяльність викладача та студентів при ситуативному моделюванні навчальної інформації у формі діалогу, який забезпечує створення образу – питання, образу – варіанту, які відображають

індивідуальну точку зору, індивідуальне бачення навчальної проблеми та її вирішення учасниками навчального процесу. Сутність діалогічного навчання полягає в тому, що освітній процес організується таким чином, що практично всі студенти виявляються залученими до процесу пізнання, де вони можуть обмінюватися думками, ідеями в умовах емоційного комфорту і творчої атмосфери на заняттях. Основу діалогічного навчання складає діалогічна взаємодія та діалогічне спілкування викладача та студентів.

Діалогічна взаємодія – це система формування досвіду спілкування та розвитку практичних навичок співпраці та співтворчості на основі відвертості, духовного взаємозбагачення й доведення істинності знання, здобутого в дискусії, спорі, діалозі. Діалогічне спілкування характеризується рівністю сторін, суб'єктивною позицією учасників, взаємною активністю, за якої кожен не тільки відчуває вплив, але й сам в рівній мірі впливає на іншого взаємним проникненням партнерів у світ почуттів і переживань один одного, готовністю стати на точку зору іншої сторони, прагненням до співучасті, співпереживання. Ознаками діалогічного спілкування є: відвертість; доброзичливість; спільне бачення суб'єктами взаємодії ситуації; взаємна спрямованість на розв'язання проблеми; рівність психологічних позицій викладача й студентів; взаєморозуміння; взаємопроникнення у світ один одного. Моральний сенс діалогічного спілкування полягає в тому, щоб людина спромоглася самовизначитись, самовиразитись, самореалізуватись, самоствердитись, взаємообогатитись в процесі взаємодії з іншою людиною, яка є вищою цінністю у спілкуванні, тобто вона є «дзеркалом», у якому людина пізнає саму себе.

Отже, діалогічне навчання дозволяє не лише отримувати нові знання, але й розвиває пізнавальну діяльність студентів, їх самостійність, творчість, критичне мислення, забезпечує ґрунтовне засвоєння знань, а також сприяє розвитку кооперації і співробітництва в освітньому процесі.

#### Література

1. Зазуліна Л. В. Діалогізація дидактичного процесу в курсовій підготовці педагогічних кадрів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2000. 19 с.
2. Салацька Н. М. Сутність діалогу як методу навчання та виховання. *Пагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*: зб. наук. пр. Київ-Запоріжжя: ТОВ «Фінвей», 2002. Вип. 22. С. 75-77.

УДК 37.026:[378:37.011.3-051]

Шенілев Д. С.,

студент фізико-математичного факультету КДПУ  
науковий керівник – кандидат пед. наук, доцент Волощук І. А.

### ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ІНФОРМАЦІЙНОЇ» ТА «ІНФОРМАТИЧНОЇ» КОМПЕТЕНТНОСТІ

Спрямування вітчизняної системи освіти до європейського освітнього простору обумовило появу у освітньому дискурсі низки понять, серед яких – поняття «компетентності». У статті актуалізовано питання розмежування понять «інформаційна компетентність» та «інформатична компетентність», які досі вживаються як синонімічні; підкреслено появу у Концепції «Нової української школи» відносно нового поняття – «інформаційно-цифрової компетентності».

**Ключові слова:** компетентність, інформаційна компетентність, інформатична компетентність, інформаційно-цифрова компетентність.

The direction of the native education system to the European educational space has led to the emergence of a number of concepts in educational discourse. The concept of «competence» is among them. The article is focused on the issue of the differentiation of the concepts of «information competence» and «computer competence», which are still used as synonyms; the emergence of a new concept «information and digital competence» is emphasized in the Concept of the «New Ukrainian School».

**Key words:** competence, information competence, computer competence, information and digital competence.

Відповідно до прагнення вітчизняної системи освіти стати рівною серед інших країн у світовому освітньому просторі до вітчизняного науково-педагогічного дискурсу було уведено поняття низку понять, якими визначається якість освіти. До цих понять відносимо «компетентнісний підхід», який розглядається як «засіб модернізації змісту освіти» (І. Драч), «методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти» (С. Паламар); «спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів» (О. Павловська, Л. Смолянчук) тощо.

Наявність різних підходів до визначеного поняття пояснімо двома факторами: 1) багатозначністю вихідних понять – «компетенція» та «компетентність»; 2) наявністю в науково-педагогічному дискурсі різних класифікацій компетенцій та компетентностей.

Звернення до науково-педагогічних публікацій переконує у значній увазі сучасних вчених до поняття «інформаційної компетентності», поява якої пов'язується із «бухливим розвитком ІКТ і входження в усі аспекти діяльності суспільства» (Р. Павлюк), та яка тлумачиться як інформаційна компетентність визначається як «здатність ефективно виконувати інформаційну діяльність (при вирішенні професійних завдань, навчанні, у повсякденному житті) з використанням ІКТ, що передбачає володіння інформаційною компетенцією та сформованою готовністю (що містить й особистісні якості) до розв'язання відповідних завдань з урахуванням набутого досвіду, з можливістю самостійної організації власної діяльності, зі здійсненням самоконтролю та усвідомленням особистої ролі при їх реалізації та можливих наслідків її здійснення» [2, с. 169].

Нашу увагу привернув той факт, що в наукових роботах, присвячених питанню формування та/чи наявності у фахівців (учнів, студентів, спеціалістів тощо) сукупності компетенцій/компетентностей, що обумовлюють їхню спроможність роботи із

інструментами ІКТ чи у освітньому просторі ІКТ, поряд із поняттям «інформаційної компетентності/компетентності» використовується поняття компетентності/компетенції «інформатичної».

Поняття «інформатична компетентність», на думку Т. Тихонової, позначає є «інтегровану здатністю людини ефективно та результативно працювати в умовах інформаційного середовища; вона проявляється під час інформаційної діяльності та оцінюється за результатами діяльності» [4, с. 97].

На нашу думку, поняття «інформаційна компетентність» та «інформативна компетентність» не є тотожними. Перше поняття, зосереджує увагу на роботі із інформацією (Інформаційна компетентність – це добра обізнаність у світі інформації; О. Кадура [1]). Лише друге поняття (інформатична компетентність) системно спрямовує діяльність на використання інформаційно-комунікаційних технологій (методи, засоби та прийоми пошуку, зберігання, опрацювання, подання та передавання графічних, текстових, цифрових, аудіо та відеоданих на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж та засобів зв'язку), тобто володіння особою відповідними вміннями.

Припускаємо, що саме задля запобігання визначеному непорозумінню, автори Концепції «Нової української школи» намагаються уникнути слова «інформація» (із похідними) у визначенні компетенцій. Натомість, серед ключових компетенцій для життя, називають: математичну грамотність, культури, екологію та здоров'я, уміння вчитися впродовж життя, іноземні мови, природничі науки і технології, підприємливість, рідну та державну мови, соціальність та цифрову грамотність. Власне цю компетентність уточнюють через поняття «інформаційно-цифрової компетентності». Такий підхід обумовлює уміння використання ІКТ.

#### Література:

1. Кадура О. О., Грона Н. В. Формування інформаційної компетентності учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5140/1/Kadura.pdf>.
2. Миронова О. І. Формування інформаційної компетентності студентів як умова ефективного здійснення інформаційної діяльності. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 17 (204). С. 165–175.
3. Павлюк Р. О. Інформаційна компетентність та інформаційна культура сучасного фахівця. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2013. № 3. С. 409–417.
4. Тихонова Т. В. Дидактичний аналіз понять «інформатична компетентність» та «інформаційна культура». *Electronic scientific journal "OpenEducationalEnvironment of Modern University"*. 2015. С. 91–95. [http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/10/10#XG2orhJS\\_IU](http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/10/10#XG2orhJS_IU)

УДК 37.043.1

Шумська Д.І.,

аспірантка кафедри педагогіки, КДПУ

науковий керівник – доктор пед. наук, професор Дороніна Т. О.

**ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ**

У статті актуалізовано проблему гендерного виховання у вітчизняному освітньому просторі, наголошено на необхідності практичного впровадження теоретичних здобутків учених, чий наукові роботи висвітлюють різні аспекти гендерної освіти учнівської молоді.

*Ключові слова:* гендер, гендерна освіта, гендерне виховання, освітній дискурс.

Article deals with the issue of gender education in the domestic educational space, emphasized the need for the practical implementation of theoretical achievements of scientists whose scholarly works cover different aspects of gender education of students.

*Keywords:* gender, gender education, educational discourse.

У наш час проблеми виховання та навчання із урахуванням гендерного складника – є актуальним аспектом педагогічної роботи з учнями, адже зараз Україна прагне увійти до кола країн європейського співтовариства, які визначають гендерну проблематику пріоритетною у своїй освітній політиці. Варто наголосити, що попри наявність низки вітчизняних нормативних документів з питань гендерної освіти, проблема практичної реалізації визначеного аспекту залишається досі остаточно нерозв'язаною. Тому метою публікації є актуалізація визначеної теми у вітчизняному освітньому дискурсі.

Гендерні питання а теоретичній площині мають значне напруження, зокрема це роботи С. Вихор, Т. Голованової, Т. Дороніної, І. Іванової, О. Костюк, В. Кравця, О. Луценко, О. Цокур та ін. Більшість з названих дослідників працюють у цій тематиці понад десяти років, користуються авторитетом у колег-гендерологів, проте напруження вчених не знаходять відповідного практичного втілення.

У публікаціях останніх років все частіше з'являються твердження про необхідність виховання дівчат та хлопців відповідно до їхньої статевої визначеності, що, на нашу думку, є проявом статево-рольового, а не гендерного підходу у вихованні. Через це в сучасних умовах реформування системи освіти в Україні вважаємо за необхідне акцентувати увагу на необхідності вивчення різних аспектів гендерної проблематики, підготовці педагогічних працівників, які усвідомлюють закономірності гендерного розвитку суспільства й особливості гендерної соціалізації особистості, вміють створювати вільне від гендерних упереджень виховне середовище та не допускають випадків дискримінації за ознакою статі. Тому гендерне виховання є активною ланкою для вивчення, розроблення та впровадження в освітню практику.

Ми звертаємо вашу увагу, що виховання – це процес, який спеціально організований, керований й контрольований при взаємодії вихователя та

вихованців, який спрямований на досягнення мети. Виходячи з цього визначення, ми розуміємо, що гендерне виховання – це цілеспрямований, організований і керований процес конструювання соціальних ролей особистості як набору різноманітних моделей поведінки та діяльності не залежно від статі. Отже, дослідники зазначають, що гендерне виховання – це цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття та поведінку школярів.

Вважаємо за необхідне актуалізувати визначення гендерного виховання та його мети, подане у монографії доктора пед. наук, професора Т. О. Дороніної, яка наголошує, що «гендерне виховання – цілеспрямований, чітко організований процес формування у школярів / студентів андрогінних якостей особистості, рис характеру, навичок і звичок гендерно-збалансованої соціальної поведінки, егалітарних поглядів і переконань, потреб і мотивів соціокультурної діяльності та соціальної активності, побудованих на принципах гендерної рівності та толерантності.

Гендерне виховання в кінцевому результаті має на меті формування нового типу гендерно чутливої особистості, орієнтованої на міжстатеве співробітництво» [1, с. 306].

У такому розумінні провідна роль у гендерному вихованні належить вчителю, педагогу. Він/вона повинні мати високий рівень власної егалітарної культури та навчати їй своїх вихованців та вихованок.

Наголошуємо, що метою гендерного виховання є виховання особистості на засадах гендерної рівності, толерантності та егалітарності. Допоки у суспільстві наявний гендерний дисбаланс у суспільно-політичній, соціокультурній, науковій та освітній сферах (що виявляється себе через гендерні стереотипи) питання гендерного виховання, як виховання рівності прав та можливостей всіх членів суспільства незалежно від їхньої статевої визначеності, не втратить своєї актуальності.

**Література:**

1. Дороніна Т. О. Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді : монографія / НАПН України, Інститут вищої освіти, КДПУ МОНМС України. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 331 с.

Науково-методичне видання

**ПЕДАГОГІЧНЕ КРИВОРІЖЖЯ: АЛЬМАНАХ**

Засновник і видавець:  
Криворізький державний педагогічний університет

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації  
Міністерства юстиції України  
серія ДП № 2157 – 895 ПР від 13.12.2016 р.

**Головний редактор:**  
*Дороніна Т. О.*, доктор педагогічних наук, професор, КДПУ.

**Редакційна колегія:**  
*Гаманюк В. А.*, доктор педагогічних наук, професор, КДПУ; *Мірошник З. М.*, доктор психологічних наук, професор, КДПУ; *Мішеніна Т. М.*, доктор педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Волощук І. А.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Зеленкова Н. І.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Іванова В. В.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Щербина С. М.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Макаренко І. Є.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ.

Альманах друкується за рішенням вченої ради  
Криворізького державного педагогічного університету  
(Протокол № 6 від 13.12.2018 р.).

Підписано до друку 11.03.2019 р.

Формат 60×84/16. Ум. др. арк. 8,77

Тираж – 100 пр.

Замовлення № 11/03/19

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»  
м. Київ, вул. Бориспільська, 9,  
Свідоцтво серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: Типографія «Айс Принт»  
+38(063) 231-92-82, +38(048) 735-92-83

Site: [www.ice.print.com.ua](http://www.ice.print.com.ua)  
E-mail: [info@ice-print.com.ua](mailto:info@ice-print.com.ua)